A LENINI ESZME NAGY EREJE

SZIKRA

FRANKLIN NYOMDA

Minőségileg rendben

Ellenőrizte:

A LENINI ESZME NAGY EREJE

CIKKGYÜJTEMÉNY

SZIKRA

BUDAPEST 1951

Az orosz eredeti címe:

ВЕЛИКАЯ СИЛА ИДЕЙ ЛЕНИНИЗМА

СБОРНИК СТАТЕЙ

ГОСПОЛИТИЗДАТ 1950

Felelős kiadó a Szikra Könyvkiadó vezérigazgatója

ELŐSZÓ

A leninizmus a milliós tömegek zászlaja a kommunizmus győzelméért vívott harcban. A leninizmus eszméinek ereje legyőzhetetlen. A társadalmi fejlődés több mint félévszázados világtörténelmi tapasztalata a leninizmus diadalát és a kommunista mozgalom törhetetlen, egyre fokozódó erősödését bizonyítja az egész világon.

Az olvasónak ajánlott jelen gyüjteményben olyan cikkeket közlünk, amelyek megvilágítják a leninizmus egyes oldalait és a leninizmus jelentőségét a jelen történelmi viszonyok között.

A gyüjteményt *C. A. Sztyepanyan*, a filozófiai tudományok jelöltje szerkesztette.

P. F. JUGYIN

A LENINIZMUS NEMZETKÖZI JELENTŐSÉGE

Lenin új korszakot nyit a forradalmi világmozgalomban. Mindaz, amit Lenin adott a marxista tudománynak, hatalmas lépés az emberi ismeretek történelmi fejlődésében. Lenin géniusza a világ tudományos megismerésének minden területére kiterjedt, annyi fontos problémát termékenyített meg, hogy ma a világ minden tudományos ismerete csak a Lenin által megjelölt úton haladhat sikeresen előre. Ugyanakkor fel sem mérhető, milyen nagy jelentőségű Lenin hatása a nemzetközi proletariátus gyakorlati forradalmi tevékenységének minden területére. A történelem nem ismert Marx óta ilyen zseniális, ilyen szervező géniusszal megáldott proletárforradalmárt, akit ilyen hajthatatlan, mindent legyőző vasakarat, a szolgaság és az elnyomás gyűlölete, a néptömegek alkotóerejébe vetett határtalan hit hatott át.

Lenin hatalmas alkotásai teljesen kifejezésre jutnak a *leninizmus* szóban. „A leninizmus az imperializmus és a proletárforradalom korszakának marxizmusa. Pontosabban: a leninizmus a proletárforradalom elmélete és taktikája általában, a proletárdiktatúra elmélete és taktikája különösen."*

A leninizmus modern tudományos kommunizmus, melyet Lenin után Sztálin elvtárs minden téren továbbfejlesztett. A leninizmus a marxizmus továbbfejlesztése, a modern tudomány és kultúra legnagyobb vívmánya, a leghaladóbb tudomá-

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. Szikra 1950. 10. old.

nyos világnézet, a filozófiai gondolkodás és a modern ismeretek filozófiai általánosításának legmagasabb foka, a munkásosztály, a jelenkor legforradalmibb osztálya évszázados harcában szerzett forradalmi gyakorlatának legmagasabbrendű kifejezése.

Minden, ami a modern társadalom életében haladó, elkerülhetetlenül a leninizmus felé tart és a leninizmusban mély elméleti általánosításra talál.

A leninizmus gyökerében szembenáll az obskurantizmussal és képmutatással a tudományban és a politikában, engesztelhetetlen ellensége minden sötétségnek, nacionalizmusnak és emberi gyűlölködésnek, ellensége a tőke a dolgozókra nehezedő gazdasági és szellemi igájának, ellensége a kapitalista társadalomnak annak minden fogyatékosságával együtt, következetes és engesztelhetetlen ellensége mindenfajta opportunizmusnak.

A leninizmus legyőzhetetlen. Kifejezi a munkásosztály, a dolgozó parasztság és az egész haladó emberiség gondolatait és reményeit. A leninizmus a társadalom fejlődésének minden újabb lépésével egyre több és több emberhez jut közel. A marxizmus-leninizmus a világ proletárpártjainak elmélete, stratégiája és taktikája.

Lenin és Sztálin minden téren továbbfejlesztette a marxizmust. Sztálin elvtárs annyira előrevitte a marxizmus-leninizmus elméletét, hogy a leninizmus elméletét, stratégiáját és taktikáját, a tudományos kommunizmust teljes egészében magasabb történelmi fokra emelte. A marxizmus-leninizmus, mint a proletariátus ideológiája és világnézete, természeténél fogva nemzetközi tanítás. A leninizmus a marxizmus továbbfejlesztése új történelmi körülmények között.

A leninizmus orosz talajon született, de az egész nemzetközi munkásmozgalomban gyökerezik. Ismeretes, hogy az orosz proletariátus a XX. században a nemzetközi munkásmozgalom élére állt és a legkiválóbb forradalmi tradíciók örököse és hordozója lett. Az orosz munkásosztály megjelenését a politikai harc porondján az Angliában, Franciaországban és több más országban élő proletariátus osztályharcának sokéves történelme előzte meg; ezek az országok korábban léptek a kapitalizmus útjára, mint Oroszország. A forradalmi mozgalom fejlődése a kapitalizmus országaiban a XX. század elejére

megteremtette saját forradalmi tradícióit, de ugyanerre az időre kialakultak a munkásmozgalomban az opportunista áramlatok is, melyek különösen éles formában jelentkeztek Angliában, az úgynevezett labourista és trade-unionista mozgalomban. Az opportunizmus és reformizmus, mint a burzsoá ideológia megnyilvánulása a munkásosztályon belül, a legkirívóbban a II. Internacionále pártjainak elméletében és tevékenységében jutott kifejezésre. Mint Sztálin elvtárs rámutatott: „Nem szabad elfelejteni, hogy egyfelől Marx és Engels, másfelől Lenin között egész korszak telt el, melyben a II. Internacionále opportunizmusa osztatlanul uralkodott..."*

Oroszország munkásosztálya felismerte a nemzetközi proletariátus forradalmi tradícióit és kíméletlen harcot folytatott az opportunizmus minden fajtája ellen, leleplezett és visszavert mindent, ami eltérítette a forradalmi harctól. A XIX. század vége és a XX. század eleje körül a kapitalizmus átnőtt az imperializmusba, Oroszország pedig ebben az időben a nemzetközi imperializmus ellentmondásainak gócpontjává lett. Az orosz proletariátusnak a szervezett politikai harc első lépéseitől kezdve olyan ellenséggel akadt dolga, melyet erős kötelékek fűztek a nemzetközi burzsoáziához. A cári Oroszország ugyanis a nyugati imperializmus hatalmas tartaléka, ügynöke s a gyarmatok kirablásában és felosztásában leghűbb szövetségese volt. Az orosz proletariátus forradalmi világnézete a marxizmus nagy teoretikusai, a forradalom lángelméi, Lenin és Sztálin vezetésével alakult ki. A leninizmus, az orosz proletariátus ideológiája, egyúttal a nemzetközi munkásosztály ideológiája is.

A marxista forradalmi elméletet minden téren továbbfejlesztették a tudomány igazi nagyjai: Lenin és Sztálin. Sztálin elvtárs műveiben a marxizmus-leninizmust továbbfejlesztette, a szocialista forradalom előkészítésének és megvalósításának világraszóló történelmi tapasztalataival és a világ első szocialista társadalma megalapításának tapasztalatával gazdagította. A leninizmus felszívta magába mindazt, ami az egész világ munkásosztályának harci tapasztalataiból a

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 11. old.

leghaladóbb. Ez a tudományosan általánosított tapasztalat a tudományos kommunizmusnak azzá a harmonikus elméletévé alakult, melyet Lenin és Sztálin a jelen történelmi körülményekre alkalmazva dolgozott ki. Igen fontos helyet foglal el ebben az elméletben a szovjet munkásosztály tapasztalata, mely megvalósította a Nagy Októberi Szocialista Forradalmat és a Föld egyhatod részén felépítette a szocialista társadalmat.

*

Döntő nemzetközi jelentőségűek a kapitalizmus fejlődésében elért új szakasz, az imperializmus gazdasági és politikai fejlődésének Lenin által felfedezett törvényei. Lenin az imperializmus egész korszakát úgy jellemezte, mint a rothadó kapitalizmus korszakát — a kapitalizmus összeomlásának előestéjét.

Sztálin elvtárs folytatta az imperializmus korszaka törvényeinek tanulmányozását. Minden téren továbbfejlesztette az imperializmus lenini elméletét az új körülmények között, felfedte az imperializmus újabb ellentmondásait és meghatározta a kapitalizmus jelenlegi válságának jellegét.

Elegendő rámutatni arra a jellemzésre, melyet Sztálin elvtárs a kapitalizmus első világháború utáni viszonylagos stabilizálódásának korszakáról adott. Sztálin elvtárs akkor „a szervezett kapitalizmus szanálási korszakának" burzsoá, trockista-buharinista, szociáldemokrata dalnokaival ellentétben, mélyrehatóan és tudományos meggyőző erővel bizonyította, hogy a kapitalizmus stabilizálódása időleges és viszonylagos jellegű. Rothadó stabilizáció ez, amelyet elkerülhetetlenül követnek a kapitalizmust alapjaiig megrendítő új gazdasági válságok. Sztálin elvtárs prognózisa fényesen beigazolódott. Az 1929—1933-as években bekövetkezett világgazdasági válság, melyet depresszió követett, majd a kapitalista országokban 1937-ben kezdődő új gazdasági válság és az ezzel kapcsolatos politikai válságok teljesen igazolták annak a lenini-sztálini tételnek igazságát, hogy az első világháború után és a Szovjetunióban megvalósult Nagy Októberi Szocialista Forradalom eredményeképpen megkezdődött a kapitalista világrend általános válságának korszaka.

Az imperializmusról szóló lenini-sztálini tanítás és Sztálin

elvtárs konkrét elemzése az imperializmus fejlődésének egyes szakaszairól, felfegyverezte a nemzetközi munkásmozgalmat az imperializmus törvényeinek pontos ismeretével, helyes értelmezésével, amelynek alapján előrelátható a burzsoázia és a proletariátus közötti osztályharc fejlődése. Mindez tájékozódóképességet, világos perspektívát, biztonságot és állhatatosságot adott mindenütt a nemzetközi kommunizmusnak a burzsoázia ellen folytatott harcában. Ez segítette a kommunista pártokat abban, hogy országuk konkrét feltételei mellett leleplezzék a kapitalista rablás prókátorait — a jobboldali szociáldemokratákat.

Amikor a második világháború kitört, a kommunista pártok késedelem nélkül tájékozódni tudtak a rendkívül bonyolult helyzetben és a hihetetlenül nehéz feltételek ellenére is helyes álláspontot foglaltak el a német fasiszta agresszorok elleni harcban. A kommunista pártok megértették, hogy a háború különös jellege napirendre tűzte országuk nemzeti függetlenségi harcának kérdését. A hitlerizmus által leigázott vagy leigázással fenyegetett országok kommunista pártjai a hitlerizmus elleni harc élére álltak, magukkal tudták ragadni a néptömegeket, megalakítani a népi felszabadító frontokat, melyek döntő szerepet játszottak az ellenállás belső erőinek megszervezésében a német fasiszta támadókkal szemben.

A második világháború után a helyzet valamennyi kapitalista országban gyökeresen megváltozott, a dolgozók felszabadító harcának új feltételei jöttek létre.

A nemzetközi helyzet megváltozásának döntő tényezője volt az, hogy két tábor alakult: az antidemokratikus imperialista tábor és a demokratikus antiimperialista tábor. Az angol-amerikai imperializmus a béke és a demokrácia elleni új hadjárat élére állt. A reakció központja az Egyesült Államokba tevődött át. Az amerikai imperializmus agresszív politikát folytat azzal a céllal, hogy előkészítse a világuralom meghódításáért folyó új háborút. Az úgynevezett Marshall-terv Európa országait az Egyesült Államok csatlósállamaivá akarja tenni azáltal, hogy osztatlanul alárendeli őket az amerikai tőkének. Ilyen körülmények között a munkásosztály forradalmi pártjainak új orientációra volt szükségük. Csakis a leninizmus

álláspontjáról volt lehetséges helyesen értékelni a kialakult helyzetet, helyesen tájékozódni a nemzetközi küzdőtér erőviszonyaiban. Igen nagyjelentőségű volt a nemzetközi helyzetnek az az értékelése, melyet Sztálin elvtárs adott több beszédében.

Túlzás nélkül mondhatjuk: a világ demokratikus erői szempontjából döntő jelentőségű volt az a tény, hogy már a kezdet kezdetén fény derült az amerikai imperialisták terveire, amikor az amerikaiak még általános és ködösített formában vetették fel a Truman-elvet és a Marshall-tervet. A Marshall-terv lényegének idejében történt leleplezésében ismét megnyilvánult a leninizmus hatalmas ereje. A történelem további menete napról-napra igazolta és igazolja a nemzetközi imperializmus mai főkolomposainak agresszív eszméire, terveire és manővereire vonatkozó marxista-leninista értékelés helyességét.

Emlékezzünk vissza, milyen lármát csaptak a kapitalista rabság védelmezői, milyen nagyra voltak a Marshall-tervvel a jobboldali szocialisták. Blum azt állította, hogy a Marshall-terv vallásos önzetlenséggel Európa kárt szenvedett népeinek megsegítésére irányul, Bevin pedig bizonygatta, hogy ezt a tervet tiszta amerikai altruizmus hatja át, segítségére siet a háborúsujtotta népeknek. Ma már mindenki előtt világos, hogy a Marshall-terv az antidemokratikus imperialista tábor főkolomposainak egyik legalattomosabb, legfondorlatosabb, haramiákhoz méltó műve, azoknak a terve, akik új vérözönről ábrándoznak és arról, hogy az egész világot az amerikai imperializmus gyarmatává tegyék.

A marxizmus-leninizmus elméletének hatalmas diadala volt a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodájának számos tanácskozása. A kommunista pártok képviselőinek beszédei a jelenlegi nemzetközi helyzetnek és az egyes országok belső helyzetének mélyen tudományos elemzését adták. Az első tanácskozáson olyan határozatot fogadtak el, mely felhívja a kommunista pártokat és a világ összes haladó, demokratikus erőit, hogy szálljanak harcba az imperialista táborral, akadályozzák meg az új háború gyujtogatóit és a világuralomra törő elemeket sötét üzelmeik végrehajtásában. Ezek a tanácskozások elősegítették a forradalmi és demokratikus erők erősödésének meggyorsítását.

A kommunista pártok nagyobb figyelmet kezdtek fordítani a marxista-leninista elmélet elsajátításának kérdésére. A kommunista és munkáspártok alapvető káderei hozzáláttak a leninizmus elméletének, stratégiájának és taktikájának állandó és mélyreható tanulmányozásához. Ennek eredményeként az olyan kommunista pártok, mint a francia, olasz és néhány más kommunista párt, a nemzetközi és belső harc igen nehéz feltételei között is helyesen tudtak tájékozódni és jól dolgozták ki az angol-amerikai imperializmus manőverei, valamint saját, áruba bocsátkozó burzsoáziájuk ellen folyó harcuk új taktikáját. Annak ellenére, hogy a belső reakciós erők durván támadnak és az amerikai imperializmus durván beavatkozik az említett országok belső életébe, a kommunista pártok egyre erősebbé válnak és oly nagy a tekintélyük a néptömegek előtt, mint még soha. A francia és olasz munkások nagyszerű küzdelmei a harcot vezető kommunista pártok politikai érettségét és marxista-leninista elméleti felkészültségét bizonyítják.

A világ valamennyi országának marxista pártjait a leninizmus elmélete vezeti állandó forradalmi harcukban a dolgozók felszabadítására a kapitalista rabság és a gyarmati elnyomás alól.

Egymás után vált és válik valóra mindaz, amit Lenin megjövendölt vagy előrelátott. Megvalósult legzseniálisabb előrelátása: a „nep" Oroszországából szocialista Oroszország lett. Valóra vált, amit ugyanígy előrelátott, hogy az imperializmus fejlődésének további útja újabb világháborúhoz vezet, beigazolódott az is, hogy az imperializmus minden háború után egyre több és több országot fog elveszteni, mely a szocializmus táborába megy át. Maradéktalanul bekövetkezett és minden nap újból beigazolódik Lenin jóslata, hogy további fejlődésében „az imperializmus a munkásosztály számára az osztályharc hallatlan kiéleződését, nélkülözést, munkanélküliséget, drágaságot, elnyomást a trösztök részéről, militarizmust és olyan politikai reakciót hoz, mely az összes, még a legszabadabb országokban is felüti a fejét".*

* *Lenin* Művei. 3. kiad. XXX. köt. 231. old. (oroszul).

Lenin azt mondta, hogy „az amerikaiak rabló imperializmusa" világuralomra, a világ valamennyi országának leigázására törekszik. „Látjuk, — írta Lenin — hogy olyan országok, mint Anglia és Amerika, melyeknek más országokhoz viszonyítva több lehetőségük volt arra, hogy demokratikus köztársaságok maradjanak, ugyanolyan vadul és esztelenül erőszakoskodnak, mint a maga idejében Németország, és így ugyanolyan gyorsan, de lehet, hogy még gyorsabban közelednek ahhoz a véghez, melyet oly sikerrel ért el a német imperializmus. Először hihetetlenül szétterpeszkedett Európa háromnegyed részén, meghízott, majd azonmód szétpukkadt, szörnyű bűzt hagyva maga után. És e felé a vég felé rohan most az angol és amerikai imperializmus."*

Prófétai szavak ezek. Mintha ma írta volna Lenin ezeket az éleslátásra jellemző sorokat. Ma jobban illik ez a jellemzés az amerikai és angol imperializmusra, mint valaha.

A leninizmus eszméinek ereje abban van, hogy évről-évre mind nagyobb néptömegek teszik magukévá őket. Az a tény, hogy az egész világ néptömegei megértik az amerikai imperializmus rabló mivoltát, amely hihetetlenül meggazdagodott a két, de különösen a második világháborún, hatalmas erővé válik, mely mozgósítja valamennyi ország dolgozóit a világuralom új követelői elleni harcra. A munkásosztály és a dolgozó parasztság ma jobban tudja mint valaha, hogy az Egyesült Államok imperialistái által vezetett antidemokratikus tábor hatalmas demokratikus, antiimperialista táborral áll szemben, élén a békét, a demokráciát és a szocializmust védelmező Szovjetunióval.

*

Keleten — Kínában, Indonéziában, Indiában, Vietnamban és más országokban — nagy történelmi harcok folynak a dolgozók százmillióinak felszabadításáért a feudális és imperialista elnyomás alól. Az imperializmust a gyarmatokon olyan súlyos csapások érik, hogy soha többé nem tér magához. A gyarmatbirodalmak egykori hatalma végéhez közeledik.

* *Lenin* Művei. 3. kiad. XXIII. köt. 266. old. (oroszul).

A kínai nép nagyszerű győzelme, amely szétverte az amerikai imperializmus által támogatott Kuomintang-bandákat és létrehozta a Kínai Népköztársaságot, azt jelenti, hogy a munkásosztály vezette népi demokratikus országok zászlaja alá még körülbelül félmilliárdnyi lakosság tömörült. A kínai nép hőstette lelkesítő például szolgál a többi népnek felszabadulásáért folytatott harcában. A kínai nép a legközelebbi években kétségtelenül igen komoly sikereket fog elérni a gazdasági, politikai és kulturális élet terén; ezek a sikerek még nagyobb lökést adnak a keleti gyarmati rabszolgaság végleges megsemmisítéséhez.

Kelet népeinek felszabadító harca a leninizmus zászlaja alatt folyik. A leninizmus hozta meg Kelet népeinek a nemzeti felszabadulás eszméjét, lelkesítette és felfegyverezte őket a gyarmati elnyomás elleni harcra. A Kínai Kommunista Párt a világ egyik legnagyobb és leghatalmasabb pártja. Ez a párt óriási munkát végez a marxizmus-leninizmus eszméinek terjesztése terén. Vannak nagy marxista pártok Kelet egyéb országaiban is. A mai nemzeti felszabadító mozgalom teljesen más mint azelőtt. A különbség elsősorban abban áll, hogy manapság a gyarmati és függő országok népeinek forradalmi mozgalma a munkásosztály vezetésével folyik, melynek élén a kommunista pártok állnak.

Lenin és Sztálin a nemzeti kérdés új elméletét alkotta meg. „Ezzel a nemzeti kérdés részletkérdésből, *egy* államon belüli kérdésből általános és nemzetközi kérdéssé vált, világkérdésévé a gyarmatok és függő országok elnyomott népei felszabadításának az imperializmus igája alól."*

Lenin és Sztálin bebizonyította, hogy a nemzeti kérdés a proletárforradalom általános kérdésének egy része. Ma már a gyarmati és függő országok munkásosztálya és minden haladó gondolkodású lakója megérti, hogy országuk dolgozói felszabadításának egyetlen útja a forradalmi harc útja az imperializmus ellen.

A gyarmatokon folyó forradalmi mozgalom ereje továbbá abban áll, hogy a fejlett kapitalista országoknak, a gyarmatok

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 62—63. old.

„urainak" munkásosztálya tudatában van annak, hogy felszabadulása a gyarmatok dolgozóival közös fronton az imperializmus ellen vívott együttes harctól függ. Szemléltetően nyilvánul meg ez abban a segítségben, amelyet Franciaország munkásosztálya nyujt Vietnam népének és Hollandia munkásosztálya Indonézia dolgozóinak, akik hősies harcot folytatnak felszabadulásukért.

A gyarmati és függő országok dolgozó tömegei számára a legnagyobb, a legkedvesebb név Lenin és Sztálin neve. Afrika és India gyarmatain, a Közép- és Közelkelet országaiban az angol-amerikai imperialista rablók által kegyetlenül elnyomott dolgozók összekapcsolják a leninizmus nagy eszméjével minden jobb jövőbe vetett hitüket, minden reményüket, hogy felszabadulnak a rabszolgaság alól és kivívják nemzeti függetlenségüket. A világ népei tudják, hogy a leninizmus zászlaja alatt vívhatják meg harcukat felszabadulásukért, a szabadságért és a demokráciáért.

*

Teljes erővel és szemléltetően nyilvánul meg a kommunizmus elméletének, stratégiájának, taktikájának — a leninizmusnak — óriási jelentősége azoknak az országoknak mindennapi életében, amelyek a társadalom szocialista alapokra helyezésének útjára léptek.

Délkelet- és Közép-Európa több országában olyan társadalmi és gazdasági változások mentek végbe, melyek sajátságos formái egy gyökeres szocialista fordulatnak. Lenin és Sztálin tanítása a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet módjairól, ismét fényesen igazolódott be ez országok fejlődésében, új tapasztalattal gazdagodott, konkretizálódott több országban, a jelenlegi történelmi fejlődés sajátosságához alkalmazkodva. A leninizmus ezzel továbbfejlődött.

A szocialista fordulat azért vált lehetségessé a népi demokratikus országokban, mert a szovjet szocialista állam hadserege szétzúzta és előzte a német fasiszta csapatokat, majd Németországban és Európa más országaiban megadta nekik a kegyelemdöfést. A Szovjet Hadsereg megjelenése Délkelet- és Közép-Európa államaiban és az, hogy szétverte

a fasiszta csapatokat, fellelkesítette és új erőt adott a munkásosztálynak és a parasztságnak. A fasizmus elleni nemzeti felszabadító harc összefolyt a nemzeti burzsoázia és földbirtokosok uralma ellen folytatott harccal, azzal, amely a társadalmi rend gazdasági és politikai átalakításáért folyt. Ez tette lehetővé, hogy ezek az országok hozzálássanak a szocializmus építéséhez. Délkelet- és Közép-Európa országainak kommunista pártjai legális párttá váltak és a néptömegek mozgalmának élére álltak; tevékenységüket a társadalmi élet demokratikus és szocialista forradalmi átalakításának lenini-sztálini eszméi irányították. A kommunista pártok hatalmas munkát fejtettek ki a marxizmus-leninizmus eszméinek terjesztése terén a munkásosztály, a dolgozó parasztság és a haladó értelmiség soraiban.

A leninizmus eszméi élénk visszhangra találtak Délkelet- és Közép-Európa országainak dolgozói között. Ennek következtében igen gyorsan megerősödött a kommunista pártok befolyása a tömegekre. Néhány hónap alatt taglétszámuk tízszeresen és százszorosan megnőtt és az illető országok munkásosztályának és parasztságának legnagyobb és legbefolyásosabb pártjaivá lettek.

A népi demokratikus országokban végbement szocialista fordulat sajátszerűsége az oroszországi fordulattal szemben a következőkben nyilvánul meg. A Szovjetunióban a szocialista fordulatot kizárólag belső erők valósították meg — mégpedig viharosan, gyorsan és határozottan: Oroszország népei a polgárháború folyamán szétzúzták a burzsoáziát, a földbirtokosokat és pártfogóikat, a nyugateurópai, amerikai és japán intervenciósokat. A szovjet állam, mint a proletariátus diktatúrájának legcélszerűbb politikai formája, gyors győzelmet biztosított a munkásosztály számára. Délkelet- és Közép-Európa országaiban a legfontosabb belső ellenforradalmi erők szétzúzása során a döntő szerepet a Szovjet Hadsereg játszotta, mely felbecsülhetetlen segítséget nyujtott a munkásosztálynak és a parasztságnak felszabadító harcában. Ennek eredményeként új társadalmi és politikai rendszer alakult ki ezekben az országokban — a népi demokratikus rendszer.

A népi demokratikus rend jellemző vonása az, hogy

mindezekben az országokban az uralkodó helyzetet a munkásosztály és a dolgozó parasztság foglalja el a munkásosztály vezetésével, melynek élén a kommunista pártok állnak. Ismét fényesen beigazolódott és vezető eszmévé vált a kommunista pártok életében a leninizmus tanítása a munkásosztály és a parasztság szilárd szövetségéről, mint a burzsoázia és a földbirtokosok feletti győzelem nélkülözhetetlen feltételéről.

A munkásosztály vezető és uralkodó helyzete a népi demokratikus országokban nem egyszerre alakult ki.

Ezeknek az országoknak kommunista pártjai tanulmányozták a Szovjetunió osztályharcának tapasztalatait, szem előtt tartották az osztályokról és osztályharcról szóló lenini-sztálini tanokat, melyeket az új és sajátszerű feltételek között valósítottak meg. Bonyolult és nehéz utat jártak be addig, amíg sikerült szétzúzniok a burzsoá-földbirtokos és az áruló jobboldali szocialista pártokat, s megszilárdítaniok a munkásosztály diktatúráját. Lengyelországban a burzsoá-földbirtokos reakciós pártok, különösen Mikolajczyk pártja elleni harc volt súlyos és állhatatos. Ez a harc 1947-ben a Lengyel Szocialista Párt balszárnyával szövetkezett Lengyel Munkáspárt győzelmével ért véget. Csehszlovákiában a burzsoá és jobboldali szocialista pártok elleni harc csak 1948 februárjában fejeződött be a kommunista párt vezette munkásosztály győzelmével.

Magyarországon 1947 őszén is még annyira bonyoultl volt a helyzet, a reakciós burzsoá pártok olyan helyet foglaltak el az ország politikai életében, hogy akkor még nem dőlt el véglegesen a kérdés, vajjon a népi demokrácia útján halad majd Magyarország, vagy a reakciós burzsoá pártok kerekednek felül. Csupán a Magyar Kommunista Párt elszánt harca vezetett a burzsoá, nacionalista, félfasiszta és fasiszta pártok, valamint Nagy Ferenc, Pfeiffer és mások csoportjának szétzúzásához. Magyarországon megszilárdult a munkásosztály élén álló kommunista párt irányító szerepe. 1949-ben a magyar nép leleplezte és megsemmisítette az aljas kémeket és hazaárulókat — Rajkot, Pálfyt, Szalait és a többieket — akik beférkőzve a vezető pozíciókba a kommunista pártban és a kormányban, Tito Gestapo-kémbandájával együtt el akarták adni Magyarországot az amerikai imperialistáknak. A magyar

nép, miután megsemmisítette az árulókat, még szorosabban tömörült a kommunista párt és demokratikus kormánya köré.

Bulgáriában és Romániában felszámolták a monarchikus rendszert és szétzúzták Petkov, Bratianu, Maniu és mások burzsoá, reakciós pártjait.

A népi demokratikus országokban a leninizmus eszméjének diadala és a munkásosztály pozícióinak megszilárdulása szempontjából kiemelkedő történelmi jelentőségű volt a munkásosztály két pártjának — a kommunista és a szociáldemokrata pártnak egyesülése a munkásosztály egységes pártjában. Mindenekelőtt meg kell említeni, hogy ez az egyesülés szilárd marxista-leninista ideológiai alapon ment végbe, nem volt itt helye semmiféle kompromisszumnak. Ez az egyesülés a leninizmusnak, a bolsevizmusnak teljes győzelme a szociáldemokrácia, a reformizmus felett.

A munkáspártok egyesülését hosszadalmas és állhatatos harc előzte meg a szociáldemokrata pártok jobbszárnya ellen, harc, mely a jobboldaliak teljes ideológiai és szervezeti szétzúzásával végződött. Ennek a harcnak s a gazdasági és politikai jellegű intézkedések összességének eredményeként Délkelet- és Közép-Európa országaiban szilárd szövetség alakult ki a munkásosztály és a parasztság között a munkásosztály vezetésével, megszilárdult a népi demokratikus államrend. A kialakult társadalmi viszonyok, az államrend és az a politika, melyet a népi demokratikus országok folytatnak, bizonyítják, hogy ezek az országok beléptek a kapitalizmusból a szocializmusba vezető átmeneti korszakba.

A marxizmus-leninizmus azt tanítja, hogy a szocializmusba való átmenetet nem lehet a proletariátus diktatúrája nélkül megvalósítani. A népi demokratikus országokban a proletariátus diktatúrájának feladatai valósulnak meg. A népi demokratikus rendszer sikeresen tölti be a proletariátus diktatúrájának funkcióit.

Lenin felfedezte a szovjet hatalomban a proletariátus diktatúrájának legcélszerűbb formáját. Sztálin elvtárs minden téren kifejlesztette a szovjet államról szóló lenini tanítást. A bolsevik párt vezérei mégsem tulajdonítottak soha kizárólagosságot a politikai szervezet egyik vagy másik formájá-

nak, s a legkevésbbé sem zárták ki annak a lehetőségét, hogy a néptömegek a forradalmi harc során új, történelmi alkotómunkát végezzenek.

A proletariátus diktatúrájának szovjet formája a munkáshatalom politikai szervezetének legmagasabb formája. Az a tény, hogy a munkásosztály politikai hatalmának legmagasabb formája már létezik, nem zárja ki a munkások államhatalmának egyéb politikai formáit. A népi demokratikus országokban a szocialista fordulat különleges módon ment végbe. Ezek az országok szoros szövetségben állnak a Szovjetunióval, mely nemzeti önállóságuk és állami függetlenségük biztos védelmezője. Mindezek következtében olyan helyzet alakulhatott ki, hogy a népi demokrácia politikai formájában történik a szocializmusba való átmenet és a proletárdiktatúra funkcióinak megvalósítása.

Következésképpen a népi demokratikus államok tevékenységének osztálytartalma ugyanolyan, mint a szovjet államban volt a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet korszakában. A népi demokratikus országok államrendje ugyanolyan típusú, mint a szovjet államrend volt a kapitalizmusból a szocializmusba való átmeneti korszak idején.

Ebből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a szovjet és a népi demokratikus rendszer a proletariátus diktatúrájának két formája. A proletárdiktatúra legmagasabb és ennek következtében legcélszerűbb politikai formája, a szovjet államrend, kizárja a parlamentarizmust és az állam politikai szervezetének régi, parlamentáris formáit. A szovjet rendszer egy párt — a kommunista párt — létezése és osztatlan uralma mellett valósította meg a proletariátus diktatúráját. A népi demokratikus államrend — demokratikus köztársaság, mégpedig olyan típusú demokratikus köztársaság, amilyenről Marx mint a proletárdiktatúra politikai formájáról beszélt; az ilyenfajta demokratikus köztársaságban az uralkodó osztály a proletariátus.

Délkelet- és Közép-Európa országaiban, a Szovjetuniótól eltérően, több politikai párt van és közöttük olyan nagy pártok, amelyek lényeges szerepet játszanak az ország politikai életében és az állam irányításában. Mégis ezek a pártok

nyiltan elismerik a munkásosztály és a kommunista párt vezetőszerepét Következésképpen a proletárdiktatúra feladatainak megoldása a népi demokratikus országokban a demokratikus köztársaság formájában valósul meg azzal a feltétellel, hogy e köztársaságokban a vezetőszerep osztatlanul a munkásosztályé és marxista-leninista pártjáé marad.

Az új demokratikus országok államrendjének természetéről szóló kérdés ilyen megoldása ismét tanúskodik annak a sztálini gondolatnak a zsenialitásáról, amely alkotón fejleszti tovább a nagy lenini elméleti örökséget. Továbbfejleszti a különböző körülmények között és már más országokban is végbemenő szocialista átalakulásból leszűrt új történelmi tapasztalatok általánosítása alapján. Az a tény, hogy a népi demokratikus országok kommunista és munkáspártjainak káderei megértették, hogy a szovjet rendszer és a népi demokratikus rendszer a proletárdiktatúra két formája, rendkívül jótékonyan mutatkozik meg ezekben az országokban a szocializmus építésének további sikerei során. Még mélyebben és még következetesebben fogják ezek a népek tanulmányozni a Szovjetunió szocialista építésének gazdag tapasztalatait. Véglegesen szét fogják zúzni azokat az antimarxista „elméleteket", amelyek, semmibevéve a Szovjetunió tapasztalatait, a szocializmushoz vezető mindenféle külön utakról beszélnek.

Vitathatatlan, hogy minden ország, történelmi, gazdasági, nemzeti és egyéb sajátosságától függően, sajátszerű úton halad a szocializmus felé. De a különböző országoknak ez a sajátszerűsége nem dönti meg a főelvet, hogy az út a szocializmus felé a proletárdiktatúrán keresztül, elkeseredett osztályharcokon, a kapitalizmus megsemmisítésén és felszámolásán, a falu és város szocialista gazdasági életmódjának megerősítésén keresztül vezet.

Jelenleg a népi demokratikus országokban sikeresen valósul meg a nagyipar, a nagykereskedelem, a bel- és külkereskedelem államosítása. Az államosítás és a tervszerű vezetés már meghozták gyümölcseiket. Valamennyi országban elérték már az ipar háborúelőtti fejlettségi fokát és néhány országban, mint Lengyelországban, Magyarországon és Csehszlovákiában, ezt a színvonalat jelentősen túlszárnyalták. A pénzügyi reform,

az infláció felszámolása, a szilárd valuta megteremtése bizonyítják, milyen sikeresen irányítják a népi demokratikus államok országaik gazdasági életét.

Az úgynevezett marshallizált országokban eddig valóságos boszorkánytánc folyt a valutával (árfolyamesés, devalváció stb.). A munkásosztály és a parasztság helyzete ezekben az országokban tovább rosszabbodik. A szocializmus útján haladó népi demokratikus országokban a munkásosztály és a parasztság helyzete jelentősen javult. Ezekben az országokban már eljutottak odáig, hogy előkészítsék a feltételeket a mezőgazdaság szocialista alapokra helyezéséhez. A parasztság nemrégen kapott földet a népi hatalom által megvalósított földreformok eredményeként. Jelenleg a legfontosabb feladat a termelőszövetkezetek létesítése a mezőgazdaságban, a mezőgazdaság gépesítése az állami gép- és traktorállomásokon keresztül és a termelőszövetkezetek, szegény- és középparaszt-gazdaságok jövedelmezőségének feltétlen növelése.

A legéletbevágóbb politikai és gazdasági feladat a további harc a kapitalista elemek megsemmisítéséért a városban és a falun. E feladat megvalósítása során az osztályharc ki fog éleződni. A kommunista pártok megértik országuk fejlődésének ezt a sajátosságát. Különösen fontos szerepet játszott a népi demokratikus országok szempontjából az átmeneti korszak feladatainak tisztázásában a Tájékoztató Iroda határozata a Jugoszláv Kommunista Pártban kialakult helyzetről. Ez a határozat megmagyarázza, hogy a szocializmust nemcsak a városban kell építeni, hanem a falun is, elítéli a kulákságnak a szocializmusba való átnövéséről hangoztatott opportunista elméletet.

A népi demokratikus rend megerősödése Délkelet- és Közép-Európa országaiban a leninizmus eszméinek új, nagy diadala. Ezeknek az országoknak a népei egyszersmindenkorra felszabadultak a földbirtokosok, kapitalisták és idegen imperialisták elnyomása alól és a marxizmus-leninizmus tanításához hű kommunista pártok vezetésével szilárdan léptek a népgazdaság és a társadalmi viszonyok szocialista átalakításának útjára.

*

A leninizmus eszméinek hatalmas diadalát demonstrálta a leninizmus hazája — a Szovjetunió.

A Szovjetunióban felépítették a szocialista társadalmat. A szovjet állam a világ leghatalmasabb és legszilárdabb állama. A népgazdaság sikerei olyan jelentősek, hogy felülmúlnak minden várakozást és minden tervelőirányzatot. Fényesen bizonyítja ez annak a szocialista államnak szilárdságát és életerejét, amelynek alapjait a nagy Lenin rakta le. A lenini eszméket következetesen valósította és valósítja meg Sztálin elvtárs vezetésével a dicső bolsevik párt.

A szocializmus a Szovjetunióban, miután leküzdötte a kapitalista mult hagyatékát, a gazdasági elmaradottságot, önálló gazdasági alapokon fejlődik tovább. A Szovjetunió a szocializmus építésének befejező és a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet szakaszába lépett. A szovjet állam olyan hatalmas, olyan erős lett, hogy módjában áll a termelőerők fejlesztésére és a természet átalakítására vonatkozó, az emberiség történelmében még soha nem látott terveket kitűzni és gyakorlatban megvalósítani. Az a cél, hogy radikálisan megnöveljék mind az ipar termelését, mind a mezőgazdaság termelékenységét, megteremtsék a fogyasztási cikkek bőségét és az egész szovjet népet a kommunista elv alapján lássák el: mindenkitől képessége szerint, mindenkinek szükséglete szerint.

A szovjet állam nagyszerű sikereiben teljes erővel mutatkozott meg a leninizmus eszméinek nagysága és mindent elsöprő győzelme. A Szovjetuniónak a szocializmus építésében elért sikerei olyan kimeríthetetlen erőforrással szolgálnak, mely harcra lelkesíti a világ dolgozóit teljes felszabadulásukért mindenfajta imperialista iga alól az élet minden területén.

A marxizmus újabb „megsemmisítői", az amerikai és angol ultrareakciósok, úgylátszik elfelejtették azt a leckét, melyet nemrég Hitler és Goebbels kapott, akik szintén megkísérelték „megsemmisíteni" a marxizmus-leninizmust. Úgylátszik, nem akarják megérteni, hogy ez az elgondolásuk majd ugyanolyan eredménnyel jár. Valóban, mivel különbek Churchill, Dewey és a többiek, mint Hitler és Goebbels? Azok

imperialisták voltak — ezek is imperialisták. Azok meg akarták hódítani a világot — ezek is azt akarják. Azok a Szovjetunió elleni „szent" hadjáratról szónokoltak — ezek ugyanilyen hadjáratról prédikálnak.

Nincs semmi alapja, hogy a történelem más sorsot szánjon az angol-amerikai imperialistáknak, mint akár a német, az olasz vagy japán imperialistáknak. Sőt, az angol-amerikai imperialisták kedvezőtlenebb helyzetben vannak, mint a német, olasz és japán imperialisták. Amikor a német fasiszták a marxizmus megsemmisítéséről kiáltoztak és megtámadták a Szovjetuniót, a Szovjetunió volt az egyedüli olyan állam, mely a szocializmust építette. Ma a Szovjetunió nem áll egyedül. Az európai országok egész sora, valamint az óriási Kína a szocializmus útjára lépett. A kommunista pártok, a leninizmus és szocializmus eszméinek, valamint a népek egymásközti és a Szovjetunióhoz fűződő barátságának zászlóvivői, erősebbek és befolyásosabbak lettek, mint a második világháború előtt voltak. Akkor nem volt ilyen hatalmas antiimperialista, demokratikus front mint ma, olyan front, mely egyetlen hatalmas táborban egyesíti az egész világ népeit, melyek nem akarnak új háborút és nem akarják, hogy az amerikai imperializmus leigázza őket. A kínai nép akkor kénytelen volt saját területén nehéz háborút folytatni a japán hódítók ellen. Ma a kínai felszabadító néphadsereg Kína területét felszabadította; ezen a területen létrejött a Kínai Népköztársaság és megalakult a nép kormánya, élén Mao Ce-tunggal. A leninizmusnak a nemzetközi szolidaritásról vallott eszméi már akkor mélyen behatoltak a különböző országok dolgozóinak tudatába; ma a leninizmus eszméi, a népek barátságának és a Szovjetunió, mint a szocializmus országa iránti szeretetnek eszméi még mélyebben hatoltak be a Föld minden szögletén a néptömegek tudatába.

A Szovjetunió békeszerető külpolitikája, amely Leninnek és Sztálinnak a népek barátságáról szóló tanításán alapszik, hatalmas szimpátiát vívott ki magának az egész világ dolgozói között. A Szovjetunió külpolitikája következetesen védi a béke ügyét, a szabadságot, függetlenséget és demokráciát minden nép számára, és kíméletlenül leleplezi a

világuralomra törő angol-amerikai imperialistákat, az új világháború gyujtogatóit.

A munkásosztály, a világ dolgozóinak erői felmérhetetlenek és többszörösen felülmúlják az imperialistákét. Most a népek erőinek megszervezésén és politikai felvilágosításán a sor. Valamennyi ország dolgozói egyre szorosabban tömörülnek a leninizmus eszméivel felfegyverzett kommunista és munkáspártjaik köré. A leninizmus eszméi legyőzhetetlenek, amint legyőzhetetlen maga az élet, mert a kommunizmus eszméi ezek és a kommunizmust ma a történelem egész menete Európa és a többi világrész számos népe életének napirendjére tűzte.

A leninizmus eszméi magukba szívták azoknak a harcoknak tapasztalatait, melyeket a Szovjetunió népei a szocializmus győzelméért és az egész világ népei felszabadításukért folytattak. Ezek az eszmék, melyeket Lenin nagy fegyvertársa és művének folytatója, Sztálin elvtárs, zseniálisan fejlesztett tovább, egyre inkább válnak uralkodóvá az egész élenjáró és haladó emberiség gondolkodásában.

Világosan kifejezésre jutott ez az emberek százmillióinak abban a történelemben még nem látott mozgalmában, mely Sztálin elvtárs 70. születésnapjának ünneplésével kapcsolatban bontakozott ki.

A világ összes dolgozói, megemlékezve erről a nevezetes dátumról, kifejezték Sztálin elvtárs iránti határtalan odaadásuk, mély hálájuk és köszönetük őszinte érzését mindazokért a nagy tettekért, melyeket az emberiség érdekében véghezvitt, és mindazért a fényért, melyet a halhatatlan lenini-sztálini eszmék derítenek a világ megújításának ügyére. A világ proletárjai és dolgozói Lenin és Sztálin hatalmas és legyőzhetetlen zászlaja alatt biztosak ügyük igazában és saját erejükben s tovább haladnak a békéért, demokráciáért és a szocializmusért folyó harc útján.

D. I. CSESZNOKOV

LENIN ÉS SZTÁLIN A PROLETÁRDIKTATÚRA ÁLLAMFORMÁJÁRÓL

1

A proletárdiktatúra kérdése központi helyet foglal el a marxista-leninista elméletben. Marx és Engels részletesen kidolgozta ezt a kérdést a kapitalizmus fejlődéstörvényeinek elemzése és a monopóliumok korszaka előtti kapitalizmus nemzetközi munkásmozgalma tapasztalatainak általánosítása alapján.

Marx és Engels legnagyobb érdeme az, hogy feltárta a munkásosztály világtörténelmi szerepét, megalkotta a proletárforradalom elméletét, kimutatta, hogy szükségszerűen szét kell zúzni a burzsoá államgépezetet és létre kell hozni a proletárdiktatúrát.

Az opportunisták és a burzsoázia egyéb lakájai azonban igyekeztek elfeledni és meghamisították Marx és Engels zseniális tételeit.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom előtt az államról szóló marxi tanítás meghamisítása főleg két vonalon haladt.

Egyfelől sok burzsoá szociológus és „szocialista" — mint Scheidemann, Vandervelde, MacDonald, Léon Blum és társai — a történelmi tények súlya alatt kénytelen volt elismerni, hogy állam ott van, ahol osztályellentétek vannak. De „helyesbítették" Marxot. Azt a marxi tételt, amely szerint a burzsoá állam a kizsákmányoló osztály gépezete a kizsákmányolt osztályok elnyomására, felcserélték azzal a tétellel, hogy az állam az osztályok kibékítésére szolgál. Az első világháború, de különösen a februári forradalom után a proletár-

forradalom és a burzsoá állam viszonyának kérdése égető problémává vált. Az orosz mensevikek és eszerek teljesen annak a kispolgári elméletnek az álláspontjára helyezkedtek, amely szerint az állam az osztályok „kibékítésének" eszköze.

Másfelől a II. Internacionále centristái és mindenekelőtt vezetőjük, Kautsky, bár nem tagadták, hogy az állam az osztályuralom szerve, elhallgatták és elvetették Marx következtetését a burzsoá államgépezet szétzúzásának szükségességéről.

Lenin az „Állam és forradalom" című munkájában megsemmisítő bírálatával teljesen szétzúzta mindkét álláspontot.

Lenin nagy érdeme, hogy mindenekelőtt visszaállította Marx igazi nézeteit az államról, melyeket az opportunisták összezavartak és meghamisítottak. Feltárta annak a marxi tanításnak teljes nagyságát, amely szerint az államgépezet az egyik osztály eszköze a másik elnyomására. Lenin helyreállította és továbbfejlesztette Marx tanítását a régi, kizsákmányoló államhatalom és államgépezet szétzúzásáról és megmutatta, hogyan kell véghezvinni ezt a szétzúzást. Lenin kimutatta, hogy a burzsoá állam szétzúzása elképzelhetetlen a tőkések és a földesurak gazdasági erejét megtörő intézkedések egész rendszere nélkül. Ilyen intézkedések: a bürokratikus, megvesztegethető hivatalnokok kasztjának felszámolása, a munkásosztály, parasztság és a dolgozó értelmiség legöntudatosabb képviselőinek kiemelése állami állásokba, a régi rendőrség megszüntetése és a miliciával való felváltása, a régi burzsoá bíróság és ügyészség felszámolása és helyébe forradalmi törvényszék, népbíróság és forradalmi ügyészség felállítása, a hadsereg kivonása a burzsoá vezénylet hatása alól és a régi hadsereg felváltása új parancsnoki káderekkel rendelkező, új politikai nevelési elvekkel stb. felvértezett hadsereggel.

Lenin kidolgozta a proletárdiktatúra elméletét. Az új, amivel Lenin a proletárdiktatúra elméletét gazdagította, Sztálin elvtárs megállapítása szerint az, hogy *a)* felfedezte a szovjet hatalmat, mint a proletárdiktatúra államformáját; *b)* feloldotta a zárójeleket a proletárdiktatúra formájában azzal, hogy a proletárdiktatúrát a proletariátus és a parasztság

között létrejött osztályszövetség olyan sajátos formájaként határozta meg, amelyben a proletariátusé a vezető szerep ; *c)* kidolgozta a proletárdiktatúra kérdését, mint az osztálytársadalomban a demokrácia legmagasabb típusának, mint annak a proletárdemokráciának a kérdését, amely a többség (a kizsákmányoltak) érdekeit fejezi ki, ellentétben a burzsoá demokráciával, amely a kisebbség (a kizsákmányolók) érdekeit juttatja kifejezésre.*

Sztálin elvtárs győzelemre vitte a trockistákkal és a nép egyéb ellenségeivel vívott harcban azt a lenini tanítást, amely a munkásosztály és a parasztság szövetségéről és a munkásosztálynak ebben a szövetségben betöltött vezetőszerepéről mint a proletárdiktatúra legfontosabb elvéről szól.

Sztálin elvtárs továbbfejlesztette munkáiban a szocialista állam sajátosságairól és fölényéről szóló lenini tant.

Lenin és Sztálin — a világ első szocialista államának megszervezői — nemcsak alkotó módon fejlesztették tovább, hanem meg is valósították az államról szóló marxi tanítást. Oroszország munkásosztálya, Lenin és Sztálin vezetése alatt, szövetségben a dolgozó parasztsággal, megdöntötte a kizsákmányolók hatalmát és hatalmas, soknemzetiségű, szocialista államot hozott létre, amelynek szilárdságát bármelyik más állam megirigyelhetné.

„A szovjet hatalom — mondotta Sztálin elvtárs — országunkat rövid történelmi időszak alatt megdönthetetlen erőddé változtatta."**

Ez a világtörténelmi jelentőségű győzelem azzal magyarázható, hogy a bolsevik párt a szocialista államról szóló leninisztálini elmélet alapján áll, kitartóan harcolt és harcol a szocialista állam megerősödéséért. Sztálinnak, a nagy Lenin harcostársának és műve továbbfejlesztőjének vezetése alatt a szocialista szovjet állam világtörténelmi jelentőségű eredményeket ért el. A Szovjetunióban szétzúzták és felszámolták a kizsákmányoló osztályokat és felépítették a szocializmust.

---

* *Sztálin.* Beszélgetés az amerikai munkásdelegációval. Lásd *Lenin.* Válogatott művek. 1. köt. Szikra 1949. 42—43. old.

** *Sztálin.* A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról. Szikra 1949. 114. old.

A szocializmus győzelme következtében kialakult és kivirágzott a szocialista demokrácia, mégjobban megerősödött a szovjet állam, amely valóban demokratikus és korszakunk leghatalmasabb állama. A szovjet szocialista állam volt a legfőbb eszköz a kizsákmányoló osztályok felszámolására és a szocializmus békés fejlődés körülményei között való építésére. A szovjet állam volt a legfőbb fegyver, amellyel a bolsevik párt és a szovjet nép a második világháborúban végrehajtotta az ország minden erejének mozgósítását és biztosította a hitleri Németország és az imperialista Japán szétzúzását. Ma a szovjet szocialista állam szervezi az országunkon belül folyó kommunista építést; a szovjet állam ma az összes imperialistaellenes erők támasza a nemzetközi színtéren, a béke, a demokrácia, a népek szabadságának és függetlenségének bástyája.

A szocialista állam fejlődésében és megszilárdulásában döntő szerepet játszik az a tény, hogy Sztálin elvtárs megvédte a munkásosztály diktatúrájáról szóló lenini tanítást és alkotó módon továbbfejlesztette a szocialista állam elméletét.

Sztálin elvtárs bebizonyította, hogy a marxizmus-leninizmusban a proletárdiktatúra kérdése a legfontosabb és lángeszűen határozta meg a proletárdiktatúra három oldalát.

„1. A proletárhatalom kihasználása a kizsákmányolók elnyomására, az ország megvédésére, a más országok proletárjaihoz fűződő kapcsolatok megerősítésére, a forradalom fejlesztésére és győzelmére minden országban.

2. A proletárhatalom kihasználása arra, hogy a dolgozó és kizsákmányolt tömegeket végleg elszakítsuk a burzsoáziától, hogy a proletariátus és e tömegek szövetségét megerősítsük, hogy e tömegeket a szocialista építőmunkába bevonjuk, hogy e tömegeket a proletariátus államilag vezesse.

3. A proletárhatalom kihasználása a szocializmus megszervezésére, az osztályok megsemmisítésére, az osztálynélküli társadalomba, az államnélküli társadalomba való átmenetre...

Csak mind a három vonás együtt adja a proletárdiktatúra teljes és befejezett fogalmát"* — tanítja Sztálin elvtárs.

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 148—149. old.

Sztálin elvtárs a szocialista állam egész fejlődésének mélyreható elemzésekor két szakaszt állapított meg ebben a fejlődésben: az első az Októberi Szocialista Forradalom győzelmétől a kizsákmányoló osztályok felszámolásáig tart, a második a kizsákmányolók felszámolásával kezdődik. A szocialista államnak fejlődése első szakaszában három funkciója volt: megtörte a burzsoázia ellenállását, megerősítette az ország védelmét a külső támadással szemben s végül gazdasági-szervező és kulturális-nevelő munkát végzett. Ez a harmadik funkció a szocialista állam első szakaszának viszonyai között nem fejlődött ki teljesen.

A szocialista állam fejlődésének második szakaszában az országon belül megszűnt és elhalt a katonai elnyomás funkciója, mivel a kizsákmányolást és a kizsákmányolókat már megszüntették. A hadsereg, a büntető és államvédelmi szervek éle már nem az ország belsejébe, hanem kifelé, az ország ellenségei ellen irányult.

Az elnyomás funkciója helyett a szocialista államnak új funkciója keletkezett — a szocialista tulajdon megvédése. A külső támadással szemben megmaradt az ország katonai védelmének funkciója, megmaradt és teljesen kifejlődött a gazdasági-szervező és kulturális-nevelő funkció. Ezáltal az országon belül a szocialista állam legfőbb feladata a békés gazdasági-szervező és kulturális-nevelő munka lett.

„Mint látjuk, nekünk most teljesen új, szocialista államunk van, amilyen még nem volt a történelemben és amely, formája és funkciója szerint, jelentékenyen különbözik az első fázis szocialista államától"* — mondotta Sztálin elvtárs a SzK(b)P XVIII. kongresszusán tartott beszámolójában.

Mikor Sztálin elvtárs továbbfejleszti az államelméletet általában és a szocialista állam elméletét különösen, különleges figyelmet szentel az állam belső és külső funkciói közötti viszony kérdése kidolgozásának és ezzel kapcsolatban új módon veti fel az állam kérdését a kommunizmusban. Sztálin elvtárs megállapította, hogy addig, amíg a kapitalista környezet meg nem szűnik, nem halhat el a szocialista állam.

Az új fejezet, amellyel Sztálin elvtárs gazdagította

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 713. old.

a szocialista állam elméletét, felszámol a az államról szóló marxi tan komoly elméleti hiányosságát. Ezzel továbbfejlesztette, sokoldalúvá, harmonikussá és bámulatos egységgé alakította ezt a marxi tanítást.

A bolsevik párt mindig szem előtt tartotta Sztálin elvtársnak azt az útmutatását, hogy a kommunizmus végleges győzelméhez feltétlenül szükséges a proletariátus erős és hatalmas diktatúrája.

1933-ban, amikor már lerakták a szocialista gazdaság alapjait, Sztálin elvtárs fellépett a nép ellenségei ellen, akik a már teljesen kollektivizált vidékeken a szovjetek „eltörlését" hirdették, és az olyan tévelygők ellen, akik igen egyszerűnek képzelték az állam elhalását.

„Egyes elvtársak — mondotta Sztálin elvtárs — úgy értették az osztályok megszüntetéséről, az osztálymentes társadalom létesítéséről és az állam elhalásáról szóló tételt, mint a lustaság és közönyösség igazolását, mint az osztályharc kialvásáról és az államhatalom elgyöngüléséről szóló ellenforradalmi elmélet igazolását. Mondanunk sem kell, hogy az ilyen embereknek semmi közük sem lehet pártunkhoz. Elfajult vagy kétkulacsos emberek ezek, akiket ki kell kergetni a pártból. Az osztályok megszüntetését nem az osztályharc kialvása, hanem csakis annak erősítése útján lehet elérni. Az állam elhalása nem az államhatalom gyöngülésén, hanem annak maximális erősödésén keresztül fog bekövetkezni, amire okvetlen szükség van ahhoz, hogy a haldokló osztályok maradványait végkép megszüntessük s hogy megszervezzük védelmünket a kapitalista környezet ellen, amely még korántsincs megsemmisítve s egyhamar nem is lesz."*

A szovjet állam alapvető és döntő szerepet játszott az ország gazdasági életének szocialista átalakításában. Ez az átalakítás a kapitalista és kispolgári elemekkel vívott kemény harcok tüzében ment végbe. A szocialista gazdaság fejlődésében a szovjet állam volt és marad az irányító erő. A szocialista államnak és gazdaságának megerősödése biztosította a Nagy Honvédő Háború éveiben a Szovjetunió hát-

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 471. old.

országának megingathatatlan szilárdságát. Megerősítve a szocialista államot és szerveit — mindenekelőtt a hadsereget és az államvédelmi szerveket — a szovjet nép teljes fegyverben fogadta a hitleri Németország álnok támadását, győzelmet aratott felette és megszabadította Európa népeit a fasiszta rabságtól.

A háború tűzvészéből megerősödve került ki a szocialista állam. A háború megmutatta, hogy a szovjet társadalmi és államrendszernek felülmúlhatatlan előnyei vannak a burzsoá társadalmi és államrendszerrel szemben, mind a béke, mind a háború viszonyai között.

Sztálin elvtárs a Nagy Októberi Szocialista Forradalom 26. évfordulója alkalmával tartott beszédében a szovjet állam erejének forrásairól beszélt. Ezek az erőforrások: országunk népeinek barátsága, a párt szervező szerepe és szoros kapcsolata a néppel, a szovjet nép erkölcsi és politikai egysége, amely a szovjet állam megingathatatlan szilárdságát biztosítja, továbbá az éltető szovjet hazafiság.

A szocialista államról szóló lenini-sztálini elmélet vezette bolsevik párt biztosította a szovjet állam megingathatatlan szilárdságát és fejlődését.

A szovjet szocialista állam a Szovjetunió gazdaságának fejlesztését a nép érdekeinek megfelelően irányítja és ebbe a lázas alkotó munkába bevonja az összes dolgozókat. A nép jólétéről gondoskodva, a szovjet állam a multban elképzelhetetlen méretekben valósítja meg a természet átalakítását. Ékes bizonyítéka ennek a SzK(b)P Központi Bizottságának és a Szovjetunió Minisztertanácsának határozata a mezővédő erdőövezetek létesítésével kapcsolatban, melynek célja a szárazság elleni harc. A szovjet állam fáradhatatlanul gondoskodik az országban a tudomány, a kultúra, a dolgozók kommunista nevelése fejlesztéséről. Ezt bizonyítják pártunk elméleti kérdésekben hozott határozatai, az a harc, amelyet a párt az elméleti téren mutatkozó reakciós és népellenes hatások ellen vív: harc a burzsoá esztétika, a formalizmus, a hazátlan kozmopolitizmus, a nyugati rothadt burzsoá kultúra előtti hajbókolás ellen. A szovjet nép óriási lelkesedéssel üdvözölte a pártnak ezeket a határozatait. A szovjet nép megbélyegzi

a kozmopolitákat a tudomány és művészet terén, akik megpróbálták kisebbíteni az orosz és különösen a szovjet kultúra jelentőségét. A szovjet emberek határtalanul szeretik szocialista hazájukat. Számukra értékesek a nagy orosz nép és a Szovjetunió többi népének dicső ősi hagyományai, amelyek átitatják a szovjet szocialista kultúrát és továbbfejlődtek benne.

A szovjet állam a formájában nemzeti, tartalmában szocialista szovjet kultúra fejlődését felhasználva, az igazi hazafiság, a szovjet nemzeti büszkeség, a lenini-sztálini párt, a szocialista haza iránti odaadás szellemében neveli a Szovjetunió dolgozóit. A szovjet nép és a szovjet szocialista állam elszakíthatatlan kapcsolata az egész szovjet társadalom hatalmának kimeríthetetlen forrása.

2

Lenin és Sztálin, a proletariátus nagy vezérei, minden irányban továbbfejlesztették, elmélyítették, és konkretizálták Marx tanítását a szocialista államról és a proletárdiktatúráról.

Lenin előtt valamennyi ország marxistái meg voltak győződve arról, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában a társadalom politikai szervezetének legcélszerűbb formája a parlamentáris demokratikus köztársaság. Lenin a nemzetközi munkásmozgalom új tapasztalatára és elsősorban az orosz forradalmak tapasztalatára támaszkodva, arra a következtetésre jutott, hogy a proletariátus diktatúrájának legjobb formája nem a parlamentáris köztársaság, hanem a Szovjetek köztársasága.

Lenin igen figyelmesen tanulmányozta a szovjetszervezeteknek, mint a nép forradalmi tömegszervezeteinek tapasztalatait és természetét. Már 1905-ben, a polgári demokratikus forradalom körülményei között azt mondotta, hogy a Szovjetek nemcsak a tömegek forradalmi harcának eszközei és az egész népre kiterjedő fegyveres felkelés szervei, hanem az új, forradalmi hatalom csírái is.

1917-ben, a polgári demokratikus forradalom szocialista forradalomba való átnövésének viszonyai között, amikor napirendre került a kérdés, hogy a proletariátus átvegye a hatalmat a burzsoázia kezéből, Lenin hangsúlyozta, hogy a Szovje-

tek nemcsak a tömegek forradalmi harcának leghatalmasabb szervei, nemcsak a fegyveres felkelés szervei, amelyek szét tudják zúzni a finánctőkének és politikai szervezetének mindenhatóságát, hanem az államhatalom új típusát is jelentik, amely megfelel a proletárdiktatúra célkitűzéseinek.

„Szégyeljék magukat azok, akik azt mondják: «nincs apparátusunk, amely alkalmas lenne arra, hogy felváltsa a régi, elkerülhetetlenül a burzsoáziát védelmezni hajlamos apparátust». Hisz *megvan* ez az apparátusunk: a Szovjetek. Ne féljetek a tömegek e kezdeményezésétől és önállóságától, bízzatok a tömegek forradalmi szervezeteiben . . .”* — mondotta Lenin és részletesen kifejtette a szovjetszervezet sajátosságait és előnyeit.

A szovjetszervezet ereje abban rejlik, hogy csak ez a forradalmi nép alkotóereje által megteremtett, a munkások és parasztok forradalmi hatalmának politikai alapjává vált szervezet volt képes arra, hogy „egyszerre összetörje és véglegesen lerombolja a régi, vagyis a polgári, a bürokratikus és a bírósági apparátust”**, megszabadítsa a hadsereget a burzsoá vezénylet alól, és olyan eszközből, amely a nép elnyomását szolgálta a kizsákmányolók által, olyan eszközzé változtassa, amely felszabadítja a népet a burzsoá elnyomás alól. A szovjetszervezet ereje, mint Lenin mondotta, abban rejlik, hogy ez a szervezet, mint a proletariátus mindenkit felölelő és egyetlen olyan szervezete, amely az *összes* dolgozókat átfogja, biztosítja a munkásosztály szoros együttműködését a parasztsággal, biztosítja a munkásosztály és a parasztság szövetségét és a munkásosztály vezető szerepét ebben a szövetségben.

A szovjetszervezet ereje — tanítja Lenin — végül abban rejlik, hogy „a Szovjetek — maguknak a dolgozó és kizsákmányolt tömegeknek közvetlen szervezetei, amelyek *megkönnyítik* számukra a lehetőséget, hogy maguk rendezzék be az államot és hogy minden tekintetben kormányozzák azt, mihelyt erre mód nyílik. Itt éppen a dolgozók és kizsákmányoltak élcsapatának, a városi proletariátusnak megvan az az előnye, hogy

* *Lenin* Művei. 4. kiad. 25. köt. 344. old. (oroszul).
** *Lenin* Művei. 3. kiad. XXIV. köt. 14. old. (oroszul).

ő van a legjobban egyesítve nagyüzemekben, neki a legkönnyebb választani és figyelemmel kísérni a választásokat. A szovjetszervezet automatikusan *megkönnyíti* az összes dolgozók és kizsákmányoltak egyesülését élcsapatuk, a proletariátus körül".* De éppen ezért a Szovjetek a legdemokratikusabb szervezetek, amelyek bevonják az állam igazgatásába a dolgozók tömegeit, kibontakoztatják, felkarolják alkotó kezdeményezésüket, s megszervezik őket a kommunizmus végleges győzelméért folytatott harcra. A szovjet állam ereje abban rejlik, hogy a széles néptömegekre, segítségükre, a kormányzásban való részvételükre támaszkodik.

Lenin kimutatta, hogy — ellentétben a kapitalizmus hazug, megcsonkított, formális áldemokráciájával, a gazdagok és lakájaik demokráciájával — a proletárdemokrácia: demokrácia a lakosság óriási többsége számára, demokrácia a munkások, a parasztok és az értelmiség számára. A proletárdemokrácia bevezetését biztosító legfőbb feltételek: az alapvető termelési eszközök kisajátítása a kizsákmányolóktól, a régi, bürokratikus hivatalnoki államgépezet szétzúzása, a dolgozók legszélesebb tömegeinek bevonása az állam kormányzásába. Ez a népet szolgáló, igazi demokrácia tényleges alapja — tanítja Lenin.

Amíg a hatalom a burzsoázia kezéből nem megy át a proletariátus kezébe, amíg a földbirtokos földjét nem kobozzák el, amíg a kapitalisták kezében lévő nagyipar és a bankok, a nyomdák, színházak, iskolák, mozik, a rádió stb. nem mennek át a dolgozók kezébe, addig demokráciáról beszélni a népnek — puszta fecsegés, melynek célja a munkások és parasztok megtévesztése.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom jelentősége abban áll, hogy a világtörténelem folyamán először zúzta szét a régi államgépezetet, megteremtette a Szovjethatalmat, az alapvető termelési eszközöket átadta a munkásállam kezébe. Ennek eredményeképpen a demokrácia javai a történelemben először lettek ténylegesen elérhetők a dolgozók számára. A demokrácia előnyeit a munkásság, a dolgozó parasztság és

* *Lenin*. Válogatott művek. 2. köt. Szikra 1949. 433. old.

az értelmiség saját érdekében, a kizsákmányolók érdekei ellen használhatta fel. Az igazi demokrácia minden hívének, akik nemcsak szavakban, hanem valóban óhajtják az igazi demokráciát, erre az útra kell lépniök. Lenin ezt írta:

„Ez az «egész népre» kiterjedő «tiszta demokráciának» «egy osztály diktatúrájával» való felváltása lesz — üvöltik a scheidemannok és kautskyk, az austerlitzek és a rennerek (most is ezt üvölti Bevin és Attlee, Schumacher, Green és ugyanaz a Renner. — *D. Cs.*). Nem igaz, válaszoljuk mi... Ezzel a gazdagok demokráciáját a szegények demokráciájával fogjuk felváltani. A kisebbséget, a kizsákmányolókat szolgáló gyülekezési és sajtószabadságot felváltjuk a lakosság *többségét*, a dolgozókat szolgáló gyülekezési és sajtószabadsággal. Ez világtörténelmi jelentőségű kiszélesítése lesz a demokráciának, melyet hazugságból igazsággá változtatunk, az emberiség megszabadul a tőke bilincseitől, amely *eltorzít* és megnyirbál minden, még a «legdemokratikusabb» és legköztársaságibb *polgári* demokráciát is."*

A szovjet proletárállam, amely a burzsoá államot felváltotta, megvalósítja a polgárok egyenlőségét nemre, fajra, vallásra, nemzetiségre való tekintet nélkül; olyan egyenlőséget, amelyet a burzsoá demokrácia mindenkor és mindenütt ígért, de amelyet valójában soha és sehol nem valósított meg.

A szovjet állam — ellentétben a burzsoá állammal, amely kizárja a tömegeket a kormányzásban való részvételből — „a tömegeket, éppen a *kizsákmányolt* tömegeket, *bevonja* a kormányzásba".** A Szovjethatalom felépítésénél fogva hozzáférhetőbbé teszi a tömegek számára a közigazgatási apparátust. Mindez azt bizonyítja, hogy „a proletárdemokrácia milliószor demokratikusabb minden burzsoá demokráciánál; a Szovjethatalom milliószor demokratikusabb a burzsoá köztársaságnál".***

1917-ben, amikor az orosz birodalom munkásai és parasztjai megdöntötték a földesurak és kapitalisták hatalmát, a világ burzsoáziája azt kiabálta, hogy a munkások és parasztok

* *Lenin* Művei. 3. kiad. XXIII. köt. 442—443. old. (oroszul).
** *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 433. old.
*** Ugyanott, 434. old.

„nem demokratikusan" jártak el. Az élet azonban mást mutatott. Rövid idő múlva a Szovjetunióban hatalmas szocialista ipar és haladó szocialista földművelés jött létre. A kizsákmányoló osztályokat felszámolták és kialakult az országban a szovjet társadalom morális-politikai egysége. Megszűntek a cárizmus idején szított viszályok az orosz birodalom népei között, és az igazi egyenlőség, bizalom és a Szovjetunió népeinek önkéntes együttműködése alapján kialakult és megerősödött a Szovjetunió népeinek barátsága. A szovjet demokrácia a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában is, ellentétben a burzsoá demokráciával, *igazi* demokrácia volt a nép számára. A nép megszabadult a kizsákmányolástól és a *formális jogok helyett valódi jogokat kapott.* A szovjet demokrácia mind nagyobb erővel tárta fel előnyeit a győzedelmes szocializmus körülményei között. A szocializmus győzelme a Szovjetunióban, a kizsákmányoló osztályok felszámolása, a szovjet társadalom morális-politikai egységét létrehozó komoly változások, amelyeken a munkásosztály, a parasztság és az értelmiségiek átmentek, végül a Szovjetunió népeinek mégjobban megszilárdult barátsága, megteremtették az új Alkotmány bevezetésének lehetőségét, amely a *kifejlett* szocialista demokrácia alapjaira épült. A szovjet szocialista demokrácia nem ismeri a burzsoá alkotmányokra jellemző korlátozásokat, nem ismeri a költözködési és tanulmányi cenzust, a faji és nemzeti megkülönböztetést, a nők és az ifjúság jogainak korlátozását, a vagyoni cenzust stb.

A szovjet szocialista demokrácia nemcsak hirdeti, hanem biztosítja is a polgárok egyenjogúságát azzal, hogy törvénybe foglalta a kizsákmányolás rendszere felszámolásának tényét, azzal, hogy az állam polgárait felszabadítja minden kizsákmányolás alól. A Szovjetunióban nemcsak hirdetik a demokratikus szabadságjogokat, hanem az ismert anyagi eszközökkel biztosítják is. A Szovjetunió dolgozói olyan jogokat kaptak, amelyekről a burzsoá demokrácia rendszerében mégcsak nem is álmodhattak volna — jogot kaptak a munkához, a szabadsághoz, biztosítást betegség vagy öregség idejére, jogot a tanulásra — és a szocializmus győzelme biztosíték arra, hogy élhessenek is ezekkel a jogokkal.

A történelemben először megvalósult szocialista demokrácia rendszere példát adott az igazi demokráciára azzal, hogy széles néptömegeket von be a szocialista állam kormányzásába, ellentétben a burzsoá demokráciával, amely arra szolgál, hogy leplezze a kizsákmányolók erőszakon alapuló uralmát a kizsákmányoltak felett.

A szocializmus demokráciájához hasonlítva valóban szomorú és visszataszító képet nyujt a mai burzsoá „demokrácia", a „szabadság" széltében-hosszában hirdetett düledező maradványaival, az elnyomott osztályok ellen alkalmazott durva és cinikus erőszakkal, a dolgozók kizsákmányolásának és kiéheztetésének rendszerével.

A világtörténelem teljes mértékben igazolta annak a lenini tételnek a nagyságát és igazságát, hogy „... befejeződött a polgári demokratikus parlamentarizmus korszaka s a világtörténelem új fejezete kezdődött el: a proletárdiktatúra korszaka"*, a szocialista demokratizmus győzelmének korszaka.

Lenin többízben mondotta, hogy a szovjet hatalom nem egyéb, mint a helyi szovjetek egyesítése egyetlen egységes államszervezetté, amely a demokratikus centralizmus elvén épül fel. A szovjet hatalom egybekapcsolja azoknak a néptömegeknek határtalan demokratizmusát, amelyek elsőízben veszik kezükbe saját sorsukat, a következetesen megvalósított centralizmussal. A szovjetek és más tömegszervezetek rendszere útján a néptömegek résztvesznek az állam igazgatásában, ellenőrzik a szovjet szervek tevékenységét, visszahívják és kicserélik a nép bizalmára érdemtelen képviselőket.

A szovjet hatalom felállítása azt jelentette, hogy a helyi szovjetek egyetlen általános államszervezetté egyesülnek és formálódnak a proletariátusnak mint az elnyomott és kizsákmányolt tömegek élcsapatának és mint uralkodó osztálynak államszervezetévé, a szovjetek köztársaságává.

„A szovjet hatalom lényege abban áll, hogy éppen azoknak az osztályoknak, melyeket a kapitalisták és földbirtokosok elnyomtak, legtömegesebb és legforradalmibb szervezetei al-

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 48. old.

kotják most «az egész államhatalom, az egész állami apparátus *állandó és egyetlen* alapját», hogy «éppen azokat a tömegeket vonja be az állam demokratikus kormányzásában való *állandó*, feltétlen, és pedig döntő jellegű részvételre, melyeket még a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságokban is», jóllehet törvény szerint egyenjogúak, «a valóságban a politikai életből és a demokratikus jogok és szabadságjogok gyakorlásából ezer fogással és mesterkedéssel kizártak»" (*Lenin* Művei. XXIV. köt. 13. old.).*

Sztálin elvtárs, amikor „A leninizmus alapjairól" című munkáj ban általánosítja és kifejti a szovjet hatalom lenini jellemzését, a szovjet hatalom következő sajátosságait, jellemző vonásait állapítja meg: amíg osztályok vannak, valamennyi államszervezet közül a szovjet hatalom a legtömegesebb és legdemokratikusabb államszervezet, mint a kizsákmányolók ellen irányuló munkás-paraszt szövetség, és erre a szövetségre támaszkodva — a szovjet hatalom a lakosság többségének hatalma a kisebbség fölött, „ennek a többségnek állama, diktatúrájának kifejezése".**

A szovjet hatalom a leginkább internacionalista államszervezet az osztálytársadalom valamennyi szervezete közül, olyan szervezet, amely teljesen meg tudja szüntetni a nemzeti elnyomást, meg tudja szervezni a különböző nemzetiségű dolgozók szoros együttműködését a bizalom, a kölcsönös megbecsülés és barátság szellemében és a szocialista nemzetköziség és a szovjet hazafiság szellemében tudja őket nevelni. A szovjet hatalom ezzel megkönnyíti a különféle nemzetiségű dolgozók egyesülését egyetlen egységes államszövetségben.

A szovjet hatalom valamennyi dolgozó érdekeit védelmezi. A szovjet hatalom már szerkezeténél fogva is megkönnyíti, hogy a parasztságot és a többi dolgozó réteget a munkásosztály vezesse, „mint a szovjetek legszilárdabban tömörített és legtudatosabb magja".***

A szovjet hatalom áthidalja a törvényhozó és végrehajtó funkciók közötti szakadást, amely megvan a burzsoá

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 48. old.
** Ugyanott, 49. old.
*** Ugyanott.

parlamentáris köztársaságokban. A szovjet hatalom ezzel szemben egységes államszervezetbe egyesíti ezeket a funkciókat, „közvetlenül összekapcsolja a munkásokat és általában a dolgozó tömegeket az állami igazgatás apparátusával, tanítja őket az ország kormányzására".*

A szovjet hatalom megszüntette a hadsereg burzsoá vezénylet alá való rendeltségét, s a hadsereget, amely a kapitalizmus idejében a nép elnyomásának eszköze volt, sikerült „szabadító eszközzé tenni, amely a népet felszabadítja a saját burzsoáziája és az idegen burzsoázia járma alól".** Megszervezte és megerősítette a forradalom fegyveres erőit. A szovjet államszervezet végérvényesen szétrombolta a régi tisztviselő és igazságszolgáltatási apparátust és megteremtette annak lehetőségét, hogy az állam szerveiben mutatkozó bürokratikus csűrés-csavarást és huza-vona rendszert leküzdjék.

A szovjet államforma a dolgozók valamennyi tömegszervezetét, a szakszervezeteket, a Komszomol-szervezetet, a szövetkezetet, a dolgozók önkéntes egyesületeit, valamint a sajtót bevonja az államigazgatásban való állandó és feltételnélküli részvételbe. Ezzel előkészíti az államiság fokozatos elhalásának egyik fontos előfeltételét.

„A szovjetek köztársasága — fejezi be Sztálin elvtárs — ilyen módon az a keresett és végre megtalált politikai forma, melynek keretein belül kell végbemennie a proletariátus gazdasági felszabadításának, a szocializmus teljes győzelmének.

A párizsi kommün csírája volt ennek a formának. A szovjet hatalom: kifejlesztése és betetőzése."***

A proletárdiktatúra — tanítja Lenin és Sztálin elvtárs — a szocialista forradalom alapfeltétele, a munkásosztály kezében a legerősebb fegyver a kizsákmányolók leverésére, az osztályok felszámolására és a szocializmus kiépítésére. A szovjet hatalom a munkásosztály diktatúrájának legmagasabb formája, amely a legalkalmasabb a szocialista állam funkcióinak megvalósítására, nemcsak a kapitalizmusból a szocializ-

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 49. old.
** Ugyanott.
*** Ugyanott, 50. old.

musba való átmenet időszakában, hanem a szocializmusban is.

Mindezek a szovjet államtípusról szóló lenini tanításnak, valamint a szovjeteknek, mint a szocialista állam államformájának világtörténelmi jelentőségéről tanúskodnak. Közvetlen bizonyítékai továbbá a Lenin és Sztálin irányításával megteremtett és a nagy Sztálin vezetésével hatalmas erővé nőtt Szovjet Szocialista Köztársaságok világtörténelmi jelentőségének.

3

A marxista-leninista államelmélet életrevalóságának és helyességének egyik legnagyszerűbb bizonyítéka a népi demokráciák létrejötte Kelet- és Közép-Európa országaiban.

Ezeket az országokat a háború előtt vagy a háború alatt megszállta a hitleri Németország és csaknem valamennyien (Csehszlovákiát kivéve), a megszállás előtt is hosszú időn keresztül a burzsoá diktatúra fasiszta, vagyis legveszettebb formáját élték át.

Ezekben az országokban a földbirtokosok és a nagytőkének nagy része a fasizmus uralma idején, miközben az országon belül kegyetlen diktatúrát valósított meg, külpolitikájában a nemzetközi imperializmus támogatása felé orientálódott. Ezeknek az országoknak kormányai nemcsak saját népük elnyomásának szervei voltak, hanem az imperializmus előőrsei is a Szovjetunió elleni harcban. A hitleri Németország a második világháborúban nagymértékben felhasználta ezeknek az országoknak embertartalékait és különösen ipari és nyersanyagtartalékait a Szovjetunió ellen vívott harcban.

A munkások, parasztok, értelmiségiek, valamint a kis- és középpolgárság jelentékeny rétegeinek harca a fasiszta diktatúra, saját országuk fasiszta kormányai ellen, harc volt egyben azért, hogy felszabaduljanak a fasiszta Németország igája alól, harc volt a nemzeti felszabadulásért, harc volt a hitleri rabló imperializmus ellen.

Közép- és Délkelet-Európa népeinek felszabadító, antifasiszta harcát a szovjet népnek a hitleri imperializmus ellen vívott felszabadító honvédő háborúja lelkesítette és támogatta.

Az antifasiszta, felszabadító háború, amelyet Közép- és Kelet-Európa népei a hitlerrendszer ellen vívtak, összeolvadt a Szovjetunió népeinek szocialista hazájuk szabadságáért és függetlenségéért vívott harcával.

Ilyen körülmények között az imperialista Németország szétzúzása és a hitlerrendszer pusztulása a csatlós országok fasiszta rendszerének megsemmisítését és összeomlását vonta maga után. A földbirtokosok és a burzsoázia egyes csoportjai, hogy diktatúrájukat megmentsék, az utolsó pillanatban az angol-amerikai imperializmus felé orientálódtak és az angol-szász imperializmus fegyverévé próbálták ezeket az országokat változtatni a Szovjetunió ellen. A délkelet- és középeurópai országok népei azonban, amelyek a kommunista pártok vezetése alatt kijárták a fasizmus elleni harc nehéz iskoláját, amelyeket a Szovjet Hadsereg felszabadított a fasiszta zsarnokság alól, meghiúsították a német és az angol-amerikai imperializmus ügynökeinek alattomos terveit és a kezükbe vették a hatalmat.

A nemzeti felszabadító és antifasiszta harcot, amely egyben imperialistaellenes harc is volt, Délkelet- és Közép-Európa népei a nagy Szovjetunió vezetésével és vele vállvetve vívták, a Szovjet Hadsereg, a felszabadító hadsereg hatalmas erejére támaszkodva. Ebből a hatalmas nemzeti felszabadító harcból új, népi hatalom született, amely a különféle társadalmi erők, a munkások, parasztok, városi kispolgárság és értelmiség széleskörű demokratikus tömbjére támaszkodott. Ennek a tömbnek az alapja a munkásosztály és a parasztság szövetsége, amelyet a munkásosztály és pártja vezet.

A hatalom átvétele a nép által a földesurak és tőkések kezéből, az ellenforradalmi pártok szétzúzása, az ipar államosítása és a földreform végrehajtása — hatalmas történelmi jelentőségű forradalmi tettek. Ezek az átalakulások szocialista forradalommal egyenlőek. Az új hatalomnak le kellett számolnia az Anglia és az Egyesült Államok által biztatott ellenforradalmi összeesküvők valamennyi kísérletével, amelyeknek az volt a céljuk, hogy visszaállítsák a földesurak és tőkések uralmát és ismét fasiszta rendszert teremtsenek. Az új hatalomnak diktatúrának kellett lennie, amely a nép ellenségei ellen irányul,

diktatúrának, amely a népi demokratikus országokban megtöri a szocialista építés szervezésével szembeszegülő kizsákmányoló osztályok ellenállását. A nép forradalmi hatalma ugyanakkor igazi demokrácia volt a munkásosztály és valamennyi dolgozó számára, akik először kaptak *biztosított* politikai szabadságjogokat és először érték el életkörülményeik *valóságos* javulását.

Lenin több ízben hangsúlyozta, hogy a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet világméretekben „a demokrácia *formáinak* és a szocializmusba való átmenet *formáinak* sokféleségét" mutatja.*

Lenin 1921-ben megjegyezte, hogy a többi országok, amelyek a Szovjetunió után indulnak el a szocializmus felé, sok egyéni sajátosságot visznek majd a szocializmusért folytatott harcba. Mindenekelőtt nem nekik kell majd megkezdeniök a rohamot az imperializmus ellen és nem nekik kell az első rést ütniök az imperializmus rendszerén. Az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaságot összehasonlítva az 1920-ban újonnan létrejött kaukázusontúli szovjet köztársaságokkal, Lenin a következőket írta: „Mi ütöttük az első rést a világkapitalizmuson. Megtörtént, a rés megvan. Vad, emberfeletti, nehéz és súlyos, kínosan kemény háborúban megálltuk a helyünket a fehérekkel, az eszerekkel, a mensevikekkel szemben, akiket az egész Antant, annak blokádja, katonai segítsége támogatott.

Önöknek, kaukázusi kommunista elvtársaknak, nem kell rést ütniök, érteniök kell nagyobb óvatossággal és rendszerességgel újat teremteni, kihasználva az 1921-es esztendőnek az önök számára kedvező nemzetközi helyzetét. 1921-ben Európa s az egész világ sem az már, ami 1917-ben és 1918-ban volt."**

Lenin a továbbiakban hangsúlyozta, hogy a kaukázusontúli köztársaságok az OSzFSzK katonai és politikai segítségére támaszkodnak, míg Szovjetoroszország létének első éveiben nem kaphatott ilyen segítséget, következésképp nagyobb nehézségekkel állt szemben.

---

* *Lenin* Művei. 4. kiad. 23. köt. 58. old. (oroszul).
** *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 835. old.

„Ne másolják le a mi taktikánkat, — folytatta Lenin — *hanem önállóan gondolják végig sajátosságának okait, taktikánk feltételeit és eredményeit és saját maguknál az 1917—1921-es évek tapasztalatainak ne a betűjét, hanem a szellemét, értelmét, tanulságait alkalmazzák."**

Leninnek ezek az útmutatásai óriási elméleti és elvi jelentőségűek. Ezek a szavak vezérelnek bennünket a népi demokrácia országaiban végbemenő folyamatok lényegének elemzésénél. Természetesen feltétlenül figyelembe kell venni a népi demokratikus országok sajátságos feltételeit, amelyek a multban más körülmények között fejlődtek, mint az orosz birodalom nemzetiségi határvidékei. Figyelembe kell továbbá venni azt, hogy a nemzetközi erőviszonyok ma teljesen mások, mint 1917—1921-ben. De annál meggyőzőbben és ragyogóbban áll előttünk ezeknek a körülményeknek fényében Lenin útmutatásainak zsenialitása, aki már 1921-ben hangsúlyozta, hogy az egyes országok körülményeinek minden sajátossága mellett, a szocializmusba való átmenet formáinak sokfélesége mellett feltétlenül figyelembe kell venni az orosz kommunisták tapasztalatait. Leninnek ezek az útmutatásai a Szovjetunió viszonyai között különös jelentőségre tesznek szert.

A népi demokrácia a kelet- és délkeleteurópai országokban, ez országok népeinek a szocializmust felépítő nagy Szovjetunióval való együttműködése alapján, a Szovjetunió irányító segítsége mellett jött létre. Nem jöhettek volna létre a népi demokráciák a Szovjetunió nélkül — amely megsemmisítette a hitleri imperializmust és csatlósait, és saját példáján mutatta meg a világnak, hogy földesurak és tőkések nélkül is lehet országot kormányozni. A Szovjetunió erkölcsi és politikai, gazdasági és katonai támogatást nyujtott a fasizmus ellen harcoló Délkelet- és Közép-Európa népeinek. Ezek a népek kezükbe vették a hatalmat és a Szovjetunió megmentette őket a külföldi beavatkozástól, amely görög „mintájú" polgárháborúra számított.

1917—1920-ban a Szovjetunió népei ütötték az első rést az imperialista rendszeren és megvédték a szocialista hazát

* *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 835—836. old.

az imperialistáknak a haza leigázására irányuló kísérletei ellen. 1941—1945-ben a szocialista állam, a Szovjetunió, megsemmisítette a német csapatokat, Európában megtörte a fasizmus erőit és így lehetővé tette, hogy Délkelet- és Közép-Európa országaiban népi demokráciák jöjjenek létre. A Szovjet Hadsereg, e hatalmas forradalmi erő, ezekben az országokban puszta jelenlétével megakadályozta, hogy a burzsoázia helyreállítsa a fasizmus szétzúzása következtében elpusztult régi államgépezetet, megakadályozta, hogy az angol-amerikai imperialisták közvetlenül beavatkozhassanak ez országok belügyeibe és segített a dolgozóknak a politikai hatalom kivívásában.

Így született meg az új forradalmi hatalom, melyben a munkásosztályé a vezető szerep, így jött létre a népi demokrácia, amely a proletárdiktatúra funkcióit tölti be.

Ilymódon a győzedelmes Szovjetunió döntőjelentőségű segítségével és vezetésével az antiimperialista tábor újabb rést ütött a világimperializmus rendszerén, új, hatalmas támaszpontokat teremtett.

A Szovjetuniónak nemcsak a második világháborúban aratott győzelme, hanem a hatalmas szocialista állam puszta létezése, előfeltételéül szolgált a népi demokratikus országok létrejöttének, lehetővé tette, hogy megindulhasson a szocialista építés ezekben az országokban. Nagyon igaza van az Egyesült Lengyel Munkáspárt vezetőjének, Bierutnak, aki a lengyel munkáspártok egyesítő kongresszusán tartott beszédében ezt mondta: „Mint ahogyan népi demokráciánk alapja a Szovjetunió önfeláldozó, hősi segélynyujtása, ugyanúgy útunk sajátosságának alapja a Szovjetunió által megtett úttal szemben a Szovjetunió sokoldalú segítségnyujtása, a győzedelmes proletárdiktatúra tapasztalatainak és vívmányának felhasználása. Mindezek lehetővé teszik számunkra, hogy a népi demokrácia keretein belül más formában megvalósulhatnak a proletárdiktatúra funkciói."

A proletárdiktatúra: a kizsákmányolók *erőszakos* elnyomása, de ennek az elnyomásnak formái különbözők lehetnek és elkerülhetetlenül lesznek is. Abban az országban, amely megnyitotta a szocialista forradalom korszakát, a proletariátusnak elkerülhetetlenül a legdühödtebb nyomást

kellett kiállnia nemcsak a hazai, hanem a nemzetközi burzsoázia részéről is. Eközben nem támaszkodhatott egyetlen más ország proletariátusának *állami* segítségére sem. Ilyen körülmények között a megdöntött burzsoázia bojkottálta az új hatalom állami szerveit és elkeseredetten harcolt ellenük. Hogy erről meggyőződjünk, elegendő megemlítenünk azt, hogy az orosz burzsoázia milyen haraggal fogadta a Szovjeteket és hogyan harcolt ellenük.

„... A burzsoázia harca — éspedig legszemérmetlenebb, önző, piszkos harca — a Szovjetek ellen, végül a burzsoázia nyílt részvétele (a kadetoktól a jobboldali eszerekig, Miljukovtól Kerenszkijig) a Kornyilov-felkelésben — mindez *előkészítette* a burzsoáziának a Szovjetekből való forma szerinti kizárását"* — írta Lenin. A munkásosztály diktatúrája fejlődésének első fokán a Szovjetunióban elkerülhetetlenül a burzsoázia választójogának korlátozásához vezetett. Lenin hangsúlyozta ezzel kapcsolatban, hogy a választójog korlátozásának kérdése a proletárdiktatúra különleges nemzeti és nem általános kérdése, hogy ezek a korlátozások a Szovjetunióban az orosz forradalom *sajátos feltételein, sajátos fejlődésmenetén* alapulnak, hogy a burzsoázia választójogának korlátozása *„nem okvetlenül szükséges* a diktatúra megvalósítása érdekében, nem *szükségszerű* ismérve a diktatúra logikai fogalmának, nem tartozik *szükségszerű* feltételként a diktatúra történelmi és osztályfogalmához".

„A diktatúra szükségszerű ismérve, kötelező feltétele a kizsákmányolóknak mint *osztálynak erőszakos* elnyomása, és, következésképpen, a «tiszta demokrácia», vagyis az egyenlőség és szabadság *megsértése* — ezzel az *osztállyal szemben*"** az erőszak nem cél, hanem eszköz, hogy letörje a burzsoázia ellenállását, és megszilárdítsa a munkásállamot. Az erőszak „mértékét" legfőképpen a burzsoázia ellenállásának „mértéke", valamint a proletariátus és általában a dolgozó osztályok ellen folytatott harcában megnyilvánuló „dühödtségének" foka szabja meg.

---

* *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 456—457. old.
** Ugyanott, 441. old.

A népi demokrácia rendszerének, mint ezt Dimitrov elvtárs a Bolgár (kommunista) Munkáspárt V. kongresszusán mondotta, meg kell törnie a tőkések és a nagybirtokosok ellenállását és meg kell szerveznie az ipar építését a társadalmi tulajdon és a tervgazdaság alapján. Nemcsak az szükséges ehhez, hogy elnyomjuk a tőkéseket és meghiúsítsuk a tőkéseknek és földesuraknak hatalmuk visszaállítására irányuló minden kísérletét, hanem az is, hogy leküzdjük a kispolgárság és középparasztság ingadozó magatartását és a dolgozók tömegét a szocializmusba való átmenetért folytatott döntő harcra a munkásosztály köré tömörítsük. A népi demokrácia legfőbb feladata a szocialista társadalom építése, a néptömegek jólétének és kultúrájának emeléséhez szükséges feltételek megteremtése. Nem lehet azonban szocializmust építeni, ha nem fejlesztjük a termelőerőket az iparban és a mezőgazdaságban egyaránt. A parasztok jólétének biztosítását, a mezőgazdaság erőteljes fejlődését, csak a kollektív gazdaság teszi lehetővé. Ezt termelőszövetkezetek formájában valósítják meg, amikoris a tőkés elemek korlátozása és kiszorítása, amint a Szovjetunió szocialista építésének tapasztalata mutatta, elengedhetetlen feltétele a parasztgazdaságok szövetkezésének és a tőkés elemek teljes felszámolásának. Ennek a szövetkezésnek konkrét formáit teljes mértékben a népi demokrácia országaiban kialakuló feltételek határozzák majd meg. A parasztgazdaságok kollektivizálásának feltételei a népi demokratikus országokban kétségtelenül lényegesen eltérnek azoktól a feltételektől, amelyek között a kollektivizálás a Szovjetunióban végbement. Ezekben az országokban ezért egész sor más természetű nehézség keletkezett.

Kétség nem fér hozzá, hogy a munkásosztály, a népi demokrácia országainak irányító ereje, a munkásosztály, amely leküzdötte a soraiban mutatkozó szakadást és az egységes marxista párt köré tömörül, meg fogja találni az utat és eszközt ahhoz, hogy ezeket a nehézségeket leküzdje és sikeresen megoldja a mezőgazdaság kollektív alapokon nyugvó szocialista átalakításának feladatát.

Mindaz, amit a népi demokrácia rendszeréről az előbb elmondottunk, arról tanúskodik, hogy Délkelet- és Közép-

Európa országaiban létrejött a munkásosztály diktatúrája, amely eszköz a kizsákmányolók elnyomására, eszköz a dolgozók kommunista átnevelésére, kommunista átalakítására, eszköz az osztályok felszámolására és a szocializmus építésére. Ennek a diktatúrának legfőbb elve, akárcsak a Szovjetunióban, a munkásosztály szövetsége a parasztsággal, a munkásosztály vezetése alatt.

A népi demokratikus országok szocializmusért folytatott harcának tapasztalatai ismét bebizonyították a nagy Leninnek az Októberi Szocialista Forradalom előestéjén írt szavait: „Az átmenet a kapitalizmusból a kommunizmusba természetesen okvetlenül létrehozza a politikai formák óriási gazdagságát és változatosságát, de emellett a lényeg elkerülhetetlenül ugyanegy lesz: a *proletariátus diktatúrája.*"*

A népi demokratikus országokban a munkásosztály diktatúrája sajátos, a szovjet formától eltérő formában valósult meg: demokratikus népköztársaság formájában.

Ezt a Szovjetunió — a hatalmas szocialista állam — léte tette lehetővé, amelynek fegyveres erői szétzúzták a hitleri Németországot, vereséget mértek a fasiszta rendszerre, mind Németországban, mind pedig az általa megszállt országokban.

A Szovjetunió győzelme feltétlenül a régi, fasiszta államgépezet lerombolását, szétzúzását jelentette azokban az országokban, amelyeket a Szovjet Hadsereg szabadított fel a hitleri iga alól. Ez a győzelem megteremtette a feltételeket ahhoz, hogy a hatalom a nép kezébe menjen át. A Szovjet Hadsereg hatalmas győzelmének eredményeként Délkelet- és Közép-Európa országaiban a népi tömegek antifasiszta harca, a munkásosztállyal az élen hatalmas lendületet kapott és a munkásosztály szerepe a népi demokratikus országok politikai életében erősen megnőtt. A Szovjet Hadsereg által felszabadított országokban a munkásosztály lett a politikai élet vezető ereje. Ilyen körülmények között irtották ki a fasizmus maradványait és demokratizálták a politikai életet. A lerombolt államgépezet helyén létrejött új államhatalom formája — a demokratikus köztársaság volt, de ez a munkásosztály

* *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 183. old.

vezetésével valóban demokratikus alapokon jött létre. A köztársasági rendszer és intézményei nem a kizsákmányolók uralmának eszközei többé, hanem a munkásosztály által vezetett népi tömegek uralmának eszközei.

A burzsoázia ezekben az országokban számos kísérletet tett arra, hogy az új államot saját ellenőrzése alá vegye, megszokott burzsoá parlamentáris állammá változtassa, de nem mert polgárháborút kirobbantani és véres eszközökkel megkísérelni hatalmának visszaállítását.

A hitleri Németország szétzúzása következtében a délkelet- és középeurópai országok burzsoáziája demoralizálódott. Azokat, akik a hitleristákkal való kapcsolataik folytán népellenes bűnöket követtek el, a nép jelentős részben méltóképpen megbüntette. A burzsoázia többi része és a régi államgépezetből maradt uszályhordozói, akiket megbénított a Szovjet Hadsereg jelenléte, kénytelenek voltak lemondani arról, hogy megkíséreljék fegyveresen leverni a munkásosztályt. A Szovjet Hadsereg jelenléte megmentette a népi demokratikus országokat a fegyveres beavatkozástól és megakadályozta, hogy az imperialista államok agressziója megvalósuljon. A népi demokratikus országok burzsoáziája, amely kénytelen volt lemondani a polgárháborúról, állhatatosan harcolt a *burzsoá* parlamentáris, sőt a fasiszta rendszer visszatérése érdekében. Kapcsolatokat épített ki az imperialista reakció táborával és mindenekelőtt az Egyesült Államok és Anglia imperialista köreivel, féktelen hadjáratot folytatott a demokratikus pártok tömbje és elsősorban e tömb vezetőereje — a kommunista párt — ellen. Kétségbeesett erőfeszítéseket tett, hogy ellentéteket támasszon a többi demokratikus pártok és a kommunista párt között, megpróbálta megakadályozni a munkáspártok — a kommunista és szocialista párt — egyesülését. Ügynökeit becsempészte az egyes demokratikus pártokba (Magyarországon például a Kisgazdapártba stb.), cselszövéseket és összeesküvéseket szőtt az új, forradalmi hatalom ellen, terrorcselekményeket követett el, támogatta a banditizmust, kémkedést szervezett az angol-amerikai kémszolgálat javára stb.

A munkásosztály diktatúrájának megszilárdulását a dél-

kelet- és középeurópai országokban csakis az biztosította, hogy keményen visszaverték a burzsoázia minden próbálkozását, elszigetelték a kispolgárságtól és mindenekelőtt a parasztságtól, megerősítették a munkásosztály és a parasztság szövetségét, megszüntették a munkásosztály szakadását és fokozták vezetőszerepét, államosították a nagyipart, továbbá korlátozták a mezőgazdaság és a kereskedelem tőkés elemeit.

Ilymódon a munkásosztály diktatúrájának megteremtése ezekben az országokban nem rövid ideig tartó, hanem aránylag hosszú folyamat, amely különféle népi demokratikus országokban különböző időben zajlott le, olyan folyamat, amely megfeszített harc közepette ment végbe. A Szovjetunió és a Szovjet Hadsereg fennállása volt az a döntő feltétel, amely biztosította ennek a harcnak viszonylag békés jellegét és biztosította a harc győzelmes kimenetelét a munkásosztály vezette nép javára.

Ha arról beszélünk, hogy a délkelet- és középeurópai országokban a munkásosztály diktatúrája a demokratikus népköztársaság formájában valósult meg, mindig szem előtt kell tartanunk, hogy ez az államforma azért vált a proletárdiktatúra államformájává, mert: *a)* A Szovjetunióban a szovjet hatalom formájában fennáll a munkásosztály diktatúrája. *b)* Ezekben az országokban szétzúzták a burzsoá államgépezetet. *c)* A szovjet államrendszer tapasztalatainak figyelembevételével változások történtek a parlamenti államformában (a többi között a népi demokratikus országokban a helyi hatalmi szervek szervezése, a helyi szovjet szervek szervezése során szerzett tapasztalatok figyelembevételével történt). *d)* A dolgozók tömegszervezeteit (hazafias vagy nemzeti frontok, szakszervezetek, ifjúsági szervezetek stb.) feltétlenül bevonják az államigazgatásba.

Igy az új forradalmi hatalomnak nemcsak a lényege ellentétes a burzsoá parlamentáris állam lényegével, hanem a parlamentáris formához viszonyítva a népi demokratikus állam kormányzásának formája is változásokon ment keresztül. A népi demokratikus országok állama, mint a proletárdiktatúra egyik *sajátos* formája, a szovjet államtól eltérően, népi demokratikus állam.

A szovjet hatalom, amint erre Lenin és Sztálin rámutatott, továbbra is legmagasabb formája a szocialista államnak. A proletárdiktatúra létrejöttének sajátos útja a népi demokratikus országokban, a belső erőviszonyok és a dolgozó tömegek politikai érettségének foka, valamint a szocializmus és az imperializmus nemzetközi erőviszonya, és a világ munkásosztályának a szocializmusért folytatott harca konkrét formái, végül a nagy Szovjetuniónak, a szocializmus zászlóvivőjének és a demokratikus szabadságjogok következetes előharcosának vezetőszerepe, megteremtették a feltételeket ahhoz, hogy a proletárdiktatúra más formában, a demokratikus népköztársaság formájában jöjjön létre. A forradalmi hatalomnak ez a sajátos formája csak azért keletkezhetett, csak azért valósíthatja meg a proletárdiktatúra funkcióit és oldhatja meg a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet korszakának feladatait, mert a *szovjet szocialista állam* fennáll és segítséget nyujt.

Az államhatalomnak ez a formája és a népi demokratikus országok a szocializmus felé való fejlődésének sajátságai még jobban alátámasztják a Nagy Októberi Szocialista Forradalom nemzetközi jelentőségét, a Szovjetunió sikereinek világtörténelmi jelentőségét, a kommunizmusért folytatott harcban betöltött vezetőszerepét. Sőt: éppen a Szovjetunió fennállása és segítsége határozza meg azokat a sajátságokat, amelyek a népi demokratikus országokban kialakultak. A történelem ismét igazolta, mennyire igazak Lenin szavai, amelyek szerint az orosz kommunisták tapasztalatai elévülhetetlen nemzetközi jelentőségűek.

Minden lépés, amit a népi demokratikus országok a szocializmus felé tesznek, szívós *harc* során történik, a régi világ erői és hagyományai ellen vívott kiéleződött osztályharc közepette megy végbe. A Szovjetunió szocialista építésének tapasztalatai arról tanúskodnak, hogy ez a harc különösen akkor válik elkeseredetté, amikor megkezdődik a falu szocialista átalakítása és amikor meg kell törni a legnépesebb kizsákmányoló osztály, a kulákság veszett ellenállását. A harc és csakis a harc határozza meg a népi demokratikus országokban mind a szocialista építés ütemét, mind az építés sikeressé-

gét. Mindez a népi demokratikus országok munkáspártjaitól a népi hatalom további megerősítését és különösen a munkásosztály és pártja vezetőszerepének további megerősítését követeli a népi demokráciák rendszerében. Megköveteli tőlük továbbá, hogy gondosan számbavegyék a szovjet nép és a bolsevik párt tapasztalatait, amelyeket a szocializmusért vívott harcban halmoztak fel és tovább erősítsék országuk kapcsolatait a többi népi demokratikus országokkal és a nagy Szovjetunióval.

A Szovjetunió és a népi demokráciák kölcsönös segélynyujtásában igen nagy szerepe van a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsának, amelyet ezeknek az országoknak széleskörű gazdasági együttműködése céljából alakítottak. Ez a résztvevők egyenjogúságán és önkéntességén alapuló együttműködés lehetővé teszi a Szovjetuniónak és a népi demokratikus országoknak, hogy még sikeresebben oldják meg gazdasági és kulturális feladataikat, mégjobban megszilárdítsák a szocializmus és a demokrácia állásait.

A népi demokratikus országok a proletárdiktatúrának és a szocializmus építésének lenini-sztálini tanát követve, a Szovjetunió segítségére támaszkodva, jelentős eredményeket értek el a népgazdaságnak a szocializmushoz vezető úton való fejlesztésében és államuk szuverenitásának megszilárdításában.

Csak Jugoszláviát vitte zsákutcába Tito, Gyilasz, Rankovics és a többi renegát klikkje, amely elárulta a marxizmus-leninizmust, elárulta a Szovjetuniót és a népi demokratikus országokat. Tito és az őt körülvevő kémbanda árulása következtében Jugoszlávia dolgozói elvesztették mindazokat a vívmányokat, amelyeket a fasiszta német megszállók elleni hősies harcban kivívtak maguknak.

Tito burzsoá nacionalista klikkje elszakadt az imperialistaellenes tábortól, a szabadságszerető jugoszláv népet az angol-amerikai imperialisták jármába hajtotta és Jugoszláviát az imperialista és demokráciaellenes táborba vonta. A jugoszláv nép árulói ezekért a gazságokért érdemeik szerint még felelni fognak a jugoszláv nép előtt.

4

Lenin, amikor kifejti a kizsákmányolók elleni erőszak alapján álló proletárdiktatúra felállításának szükségességét, hangsúlyozza, milyen hatalmas, tényleges előnyökkel rendelkeznek a kizsákmányolók a fordulat után is hosszú ideig: „A kizsákmányolók a forradalom után még hosszú ideig elkerülhetetlenül megtartják sok hatalmas, tényleges kiváltságukat: náluk marad a pénz (a pénzt egyszerre megszüntetni nem lehet), némi — gyakran jelentős — ingóság, megmaradnak összeköttetéseik, megmarad a szervezésben és kormányzásban való jártasságuk, a kormányzás összes «titkainak» (szokásainak, fogásainak, eszközeinek, lehetőségeinek) ismerete, megmarad magasabb képzettségük, közeli kapcsolataik a felsőbb, műszaki személyzethez (mely burzsoá módon él és gondolkozik), megmarad az összehasonlíthatatlanul nagyobb jártasságuk katonai ügyekben (s ez igen fontos) és így tovább és így tovább."*

A proletárdiktatúra lényege azonban, tanította Lenin, nem egyedül az erőszakban rejlik.

Lenin és Sztálin azt tanítja, hogy a proletárdiktatúra fő és legmagasabb alapelve a munkásosztály és a parasztság szövetsége a munkásosztály vezetésével.

Lenin 1919-ben a szovjet hatalmat megteremtő magyar munkásokhoz intézett levelében a következőket írta: „De nem egyedül az erőszak a proletárdiktatúra lényege és nem elsősorban az erőszak. A proletárdiktatúra legfőbb lényege a dolgozók vezető osztagának, élcsapatának, egyetlen vezetőjének, a proletariátusnak szervezettsége és fegyelmezettsége. Célja, hogy megteremtse a szocializmust, megszüntesse a társadalom osztályokra tagozódását, dolgozókká tegye a társadalom összes tagjait és megfossza talajától az embernek ember által való kizsákmányolását."**

Sztálin elvtárs a nép ellenségei ellen vívott harcban megvédelmezte a munkásosztály és a parasztság szövetségének,

* *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 438. old.
** Ugyanott, 564. old.

mint a proletárdiktatúra legfelsőbb elvének lenini tanítását. Sztálin leleplezte és szétzúzta a marxizmus-leninizmus ellenségeit: azokat is, akik a proletárdiktatúrát nem ismerték el az osztályszövetség egy formájának, vagy a proletárdiktatúrát a párt diktatúrájával azonosították, s azokat is, akik tagadták a munkásosztály és a bolsevik párt vezetőszerepét a proletárdiktatúra rendszerében.

A szocializmus építése és az osztályok megsemmisítése nemcsak a burzsoázia ellenállásának elfojtását és felszámolásának előkészítését jelenti. A szocializmus építése azt is jelenti, hogy a városi kispolgárság, az értelmiség és legfőképpen a parasztság széles tömegeit elválasztják a burzsoáziától és a proletariátus magával ragadja őket, hogy megszervezik és bevonják a szocialista építésbe és kommunista módon átnevelik őket. Ezt a munkásosztály a proletárdiktatúra nélkül nem tudja megtenni.

„Proletárdiktatúrára, egy osztály uralmára, szervezettségének és fegyelmezettségének erejére, központosított hatalmára van szükség, amely a kapitalizmus kultúrájának, tudományának és technikájának összes vívmányaira támaszkodik; szükség van a proletariátusnak valamennyi dolgozó pszichológiájához való közelségére, tekintélyére, mellyel a szétforgácsolt, a politikában kevésbbé járatos, kevésbbé szilárd, faluból vagy kisiparból származó dolgozók előtt bír, hogy a proletariátus *magával ragadhassa* a parasztságot és általában az összes kispolgári rétegeket."*

Lenin „A nagy kezdeményezés", „Gazdaság és politika a proletárdiktatúra korszakában" és számos más munkájában kimerítően kifejtette, hogy a parasztság és a kispolgárság egész tömegét magával vinni az új gazdasági építés, az új társadalmi viszonyok útján, meggyőzni a kistulajdonosokat a szocialista nagyüzemi termelés előnyeiről és elérni, hogy önként a szocialista fejlődés útjára lépjenek — a forradalom legbonyolultabb, legnehezebb feladatának megoldását jelenti. Itt erőszakkal, puszta adminisztratív eszközökkel, vagy rohammal csak rontani lehet, de semmit sem érünk el. Hosszantartó, szívós,

* *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 565. old.

fáradságos, rendszeres szervező és politikai tömegmunkára van szükség a parasztság és a városi kispolgárság között, szükség van a keletkező szövetkezeti üzemek állami segítésére és támogatására. Szükséges, hogy mind szélesebb körben bemutassuk e szövetkezeti üzemek előnyeit, hogy tömörítsük a parasztságot a kulákság és általában a burzsoázia elleni harcra. Mindezt lehetetlen megtenni proletárdiktatúra nélkül. De éppen ezért a proletárdiktatúra nem lehet más, mint osztályszövetség a proletariátus és a parasztság között.

„A proletariátus diktatúrája — tanította Lenin — a proletariátus, a dolgozók élcsapata és a dolgozók nagyszámú nemproletár rétegei (a kispolgárság, kistulajdonosok, a parasztság, az értelmiség stb.) vagy azok többsége között létrejött osztályszövetség, a tőke ellen létrejött szövetség, a tőke teljes megdöntése, a burzsoázia ellenállásának és restaurációs kísérleteinek teljes elnyomása céljából létesített szövetség, a szocializmus végleges megteremtése és megszilárdítása céljából létesített szövetség sajátos formája."*

Emellett Lenin hangsúlyozta, hogy a proletariátus szövetsége a parasztsággal csak akkor jelent proletárdiktatúrát, ha *a)* ez a szövetség a burzsoázia és a kapitalizmus ellen irányul, *b)* ebben a szövetségben a munkásosztályé a vezetőszerep. Lenin a proletariátus és a parasztság szövetségét a proletárdiktatúra legfontosabb elvének nevezte, és ezt a szövetséget mindig olyan feltételként vizsgálta, amely biztosítja a proletariátusnak a vezetőszerepet és e vezetőszerep felhasználását a parasztság kommunista átnevelésére. Lenin is, akárcsak Marx, azt tanította, hogy a dolgozó és kizsákmányolt tömegek szervezője és vezetője a tőke elnyomása alóli felszabadulásért vívott harcban csak a proletariátus lehet és hogy csupán a munkásosztály diktatúrája biztosíthatja az osztályok megszüntetését.

A proletárdiktatúra „mechanizmusáról" szóló lenini jellemzés teljesen összhangban van Lenin tanításával a proletárdiktatúráról, mint a tömegek kommunista nevelésének eszközéről, mint gépezetről, amely nemcsak arra hivatott, hogy

* *Lenin.* Az agrárkérdésről. 2. köt. Szikra 1950. 539. old.

a kizsákmányolókat elnyomja, hanem feladata a dolgozókat bevonni az államigazgatásba, a szocialista építésbe. Lenin a „«Baloldaliság» — a kommunizmus gyermekbetegsége" című munkájában az államhatalom mechanizmusának általános képét vázolja; „A diktatúrát a szovjetekbe szervezett proletariátus valósítja meg, melyet a bolsevikok kommunista pártja vezet."* A proletárdiktatúra vezető és irányító ereje tehát a párt. Ahhoz azonban, hogy a párt ezt a szerepet betölthesse, elengedhetetlen, hogy a párt a munkásosztály bizalmát élvezze és támogatására támaszkodjék. A szakszervezetek azok a „hajtószíjak", amelyek a párttól a munkásosztály tömegeihez vezetnek és amelyekre a párt munkájában támaszkodik. „Nagyjában formálisan nem kommunista, hajlékony és aránylag széleskörű és roppant hatalmas proletárapparátus jön létre, amelynek révén a párt szorosan *kapcsolódik az osztályhoz és a tömeghez*, és amelynek révén a párt vezetésével megvalósul *az osztály diktatúrája*."**

A szakszervezetek, melyek a párt és a munkásosztály kapcsolatát a termelés vonalán valósítják meg, egymagukban nem biztosíthatják teljesen és minden oldalról a párt kapcsolatát sem magával a munkásosztállyal, sem általában a dolgozók tömegeivel. Ezért Lenin a „«Baloldaliság» — a kommunizmus gyermekbetegsége" című művében a szakszervezetek mellett olyan „transzmissziós szíjakat" is megnevez, mint a pártonkívüli munkás- és parasztkonferenciák és ami a legfontosabb, a Szovjetek, amelyek foglalkozásra való tekintet nélkül egyesítik a dolgozókat. „Ilyen a proletár államhatalom általános gépezete, «felülről», a diktatúra gyakorlati megvalósításának szempontjából nézve"*** — fejezi be fejtegetését Lenin.

A Komszomol III. kongresszusán mondott beszédében Lenin a Komszomolnak azt a jelentőségét méltatta, amelyet betölt az ifjúság kommunista szellemben való nevelése terén, az ifjúság tömörítésében a bolsevik párt körül, továbbá az ifjú tartalékok kiképzése terén. Végül, közvetlenül halála

* *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 703. old.
** Ugyanott, 704. old.
*** Ugyanott, 705. old.

előtt „A szövetkezetekről" című cikkében a szocializmushoz vezető országútnak nevezte a szövetkezetet és olyan „transzmissziós szíjnak", amely a pártot a dolgozók és elsősorban a parasztság milliós tömegeivel gazdasági vonalon, a parasztságnak a szocialista építésbe való bevonása vonalán köti össze. Leninnek ezekre az iránytadó útmutatásaira támaszkodott Sztálin elvtárs az OK(b)P XII. és XIII. kongresszusán megtartott beszédében, „A leninizmus kérdéseihez" című munkájában és egyéb műveiben, ahol a proletárdiktatúra mechanizmusának tökéletes klasszikus jellemzését adta:

„... *a szakszervezetek*, mint a proletariátus tömegszervezete, amely a pártot mindenekelőtt a termelés vonalán, az osztállyal köti össze; a *szovjetek*, mint a dolgozók tömegszervezete, mely a pártot, mindenekelőtt az állam vonalán, a dolgozókkal köti össze; a *szövetkezet*, mint főképpen a parasztság tömegszervezete, mely a pártot a paraszttömegekkel mindenekelőtt gazdasági vonalon, a parasztságnak a szocialista építőmunkába való bevonása vonalán köti össze; *az ifjúsági szövetség*, mint a munkás- és parasztifjúság tömegszervezete, melynek az a hivatása, hogy a proletariátus élcsapatának megkönnyítse az új nemzedék szocialista nevelését és fiatal tartalékok kiképzését; s végül a *párt*, mint a proletárdiktatúra rendszerének fő irányító ereje, amely hivatott mind e tömegszervezeteket vezetni: — ilyen általában véve a diktatúra «mechanizmusának», a «proletárdiktatúra rendszerének» képe."*

Amikor Lenin és Sztálin kijelentette, hogy a proletárdiktatúra egész „mechanizmusának" alapja a dolgozók bevonása a szocialista építésbe, az ország kormányzásába, állhatatosan hangsúlyozta, hogy a tömegek között végzett munka alapvető módszere a meggyőzés. Lenin a szakszervezeti vita idején, amikor leleplezte az áruló Trockijt, a marxizmus legádázabb ellenségét, rámutatott, hogy a trockisták kísérletei a marxizmus meghamisítására — a proletárdiktatúra *lényegét* érintik, mert „a tömegek kezelésének, a tömegek meghódításának, a tömegekkel való kapcsolatnak módszereiről"** volt szó.

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 152—153. old.
** *Lenin* Művei. 3. kiad. XXVI. köt. 66. old. (oroszul).

Sztálin elvtárs megsemmisítő bírálatnak vetette alá a trockista kártevőknek azokat a kísérleteit, amelyek a meggyőzés, a megmagyarázás és a tömegek vezetése módszerét a puszta adminisztrálás és parancsolgatás módszerével akarták helyettesíteni.

A tömegek vezetésének bolsevik módszerei — tanította Lenin és Sztálin — természetesen nem küszöbölik ki a kényszerítés elemeit. Ezek az elemek azonban másodlagos és alárendelt természetűek. Elengedhetetlen, hogy „először meggyőzzünk, s aztán kényszerítsünk"* — tanította Lenin. Leninnek ezt a gondolatát Sztálin elvtárs továbbfejlesztette: „A vezetést a tömegek meggyőzésének módszere biztosítja, mint alapvető módszer, amellyel a párt a tömegekre hat. De ez nem zárja ki, hanem feltételezi a kényszert, ha ennek a kényszernek az az alapja, hogy a munkásosztály többsége bízik a pártban és támogatja, ha a kényszert akkor alkalmazzuk a kisebbséggel szemben, amikor a többséget már meggyőztük."** A kérdésnek minden más feltevése, amely oda vezet, hogy a kényszer váljék a tömegek befolyásolásának alapvető módszerévé, a bolsevizmussal ellenséges és vészthozó a pártra. Erre az útra lépett Jugoszláviában a Trockij nyomdokain haladó nacionalista Tito-klikk, amely a kommunizmus ellenségeinek táborához szegődött.

A munkásosztálynak a proletárdiktatúra rendszerében betöltött vezetőszerepe a politikai harc legélesebb kérdése volt és az is marad. A népi demokratikus országokban éppen ezzel a kérdéssel kapcsolatban elkeseredett harc folyik az igazi proletárforradalmárok és az áruló nacionalisták között.

A munkásosztály vezetőszerepének kérdése — világviszonylatban pedig a nagy Szovjetunió és győzedelmes proletárdiktatúránk vezetőszerepének kérdése — a kommunista építés, a kommunizmus végleges győzelméért vívott harc alapvető kérdése.

A Szovjetuniónak a hitleri Németország felett aratott győzelme következtében még jobban elmélyül annak az impe-

* *Lenin* Művei. 3. kiad. XXVI. köt. 235. old. (oroszul).
** *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 166. old.

rializmusnak általános válsága, amely nem ellenőrizheti többé Délkelet- és Közép-Európa államait. Erősödik a nemzeti szabadságmozgalom a gyarmatokon. A gyarmatok népei nem hajlandók tovább viselni az imperializmus igáját. A kínai demokrácia győzelmei, az indonéziai események igazolják Sztálin elvtárs lángeszű előrelátását:

„*Elmúlt* a gyarmatok és a függő országok zavartalan kizsákmányolásának és elnyomásának korszaka."*

Ha képesek vagyunk kiemelni a munkásosztályt valamennyi dolgozó rétegből és ha a történelmi fejlődés menetét a munkásosztály hadállásáról tudjuk értékelni — akkor jelen van az az elsőrangú feltétel, amely áthatolhatatlan határt von a marxizmus és a katedraszocializmus között. Ennek az alapelvnek a figyelembe nem vétele elháríthatatlanul a burzsoá objektivizmushoz vezet. Ezért kell tehát politikai és elméleti munkánkban állandóan szem előtt tartanunk a kommunizmus nagy vezéreinek, Leninnek és Sztálinnak iránytmutató utasításait.

A nagy sztálini korszakban élünk, amikor minden út a kommunizmushoz vezet. Hatalmasan megnőtt a Szovjetunió nak, a győzedelmes szocializmus országának szerepe, a népi demokratikus országokban a Szovjetunió segítségével megkezdődött a szocializmus építése, növekszik a kapitalista országokban a munkásmozgalom és emelkedik a kommunista pártok tekintélye. Csak a kommunisták irányítása biztosíthatja a demokratikus tábor győzedelmes haladását a kommunizmus felé.

A forradalmi munkásmozgalom és a munkásosztály győzedelmes diktatúrája korunk leküzdhetetlen ereje. Korszakunk haladó emberei minden várakozásukat és reményüket ehhez az erőhöz fűzik. Ettől az erőtől függ az egész emberiség jövője.

Az antiimperialista tábor békéért, a néptömegek általános demokratikus követelményeiért, a népek nemzeti szuverenitásáért vívott harca megerősíti a szocializmus hadállásait s egyben gyengíti a kapitalizmus pozícióit. De a kapitalizmus nem pusztul el önmagától. Csak a kommunizmus erőinek, a

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 221. old.

Szovjetunió által vezetett haladó erőknek a reakció erői ellen vívott kitartó harca vezet az imperializmus végzetes csődjéhez és a kommunizmus diadalához.

A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának — a szovjet nép és a szovjet szocialista állam vezető és irányító erejének nagyszerű tapasztalata, amely a kommunizmusért vívott harc folyamán halmozódott fel, felülmúlhatatlan világtörténelmi jelentőségű.

„... az orosz minta minden országnak mutat egyetmást, mégpedig igen lényeges dolgokat, elkerülhetetlen és nem távoli jövőjéből"*, továbbá „a bolsevizmus *alkalmas arra, hogy mindenki számára a taktika mintája legyen*"** — írta Lenin. Állandóan hangsúlyozta a szovjet hatalom nemzetközi jelentőségét és a szovjet hatalmat a „bolsevik elmélet és taktika alapjainak"*** nevezte.

A forradalmi munkáspártnak a munkásosztályhoz való viszonyát, a munkásosztály vezetőszerepét, annak szervezettségét és vasfegyelmét, valamint az összes dolgozók egyesítésének és a szocialista építésbe való bevonásuknak legfontosabb feltételeit tárgyaló lenini-sztálini tannak a népi demokráciák országai számára különösen nagy jelentőségük van. A szovjet népnek és a bolsevik pártnak a kommunizmusért vívott harcában felhalmozott tapasztalata a népi demokráciák és az egész világ kommunista pártjai és dolgozói számára tanulságos például szolgált és fog szolgálni ezután is.

* *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 678. old.
** Ugyanott, 477. old.
*** Ugyanott, 679. old.

D. M. KUKIN

LENIN — A BOLSEVIK PÁRT SZERVEZŐJE

Lenin egész élete és forradalmi tevékenysége elválaszthatatlanul összefügg a bolsevik párt történetével. Lenin minden tudását és erejét a munkásosztály forradalmi marxista pártja szervezésének, nevelésének, erősítésének szentelte, egész életében irányította a párt gyakorlati tevékenységét.

Leninnek, a bolsevik párt zseniális megteremtőjének és vezérének nagyszerű példáját rendkívül mélyrehatóan tárta fel fegyvertársa, a nagy lenini kezdeményezések igaz tanítványa és folytatója — Sztálin.

„Mikor Lenin forradalmi tevékenységével a 90-es évek végén és különösen 1901 után, az «Iszkra» kiadása után, megismerkedtem, — írja Sztálin elvtárs — arra a meggyőződésre jutottam, hogy Lenin személyében rendkívüli emberrel van dolgunk. Lenin az én szememben akkoriban nem egyszerű vezetője volt a pártnak, hanem a párt tényleges megteremtője, mert egyedül ő értette meg pártunk belső lényegét és elodázhatatlan szükségleteit." Lenin „... magasabb típusú vezető, kőszáli sas, aki a harcban nem ismer félelmet és bátran vezeti a pártot előre az orosz forradalmi mozgalom felderítetlen útjain".*

A bolsevik párt megteremtője — a nagy Lenin, a legmagasabbrendű típusa volt a vezérnek. A proletárforradalom viharos korszakában, amikor — mint Sztálin elvtárs rámuta-

* *Sztálin.* Leninről. (A marxizmus-leninizmus kis könyvtára. 36. szám.) Szikra 1950. 23—24. old.

tott — „... a gyakorlat ellenőrzi a párt minden jelszavát és a vezér minden mondatát, a proletariátus különleges követeléseket támaszt vezéreivel szemben. A történelem ismer olyan proletárvezéreket, viharos idők vezéreit, gyakorlati vezéreket, akik önfeláldozók és bátrak voltak, de gyengéknek bizonyultak az elmélet terén ...

Vannak másfajta vezérek is, békés idők vezérei, akik erősek az elméletben, de gyengék a szervezés dolgaiban és a gyakorlati munka terén. Az ilyen vezérek csak a proletariátus felsőbb rétegében népszerűek és ott is csak bizonyos ideig. A forradalmi korszak beköszöntével, amikor a vezérektől forradalmi gyakorlati jelszavakat követelnek, a teoretikusok letűnnek a színről, új embereknek adják át a helyet."*

Lenin a proletárforradalom és a proletárpárt vezére — benne „... a hatalmas elméleti erő a proletármozgalom gyakorlati szervezeti tapasztalataival ..."** párosult. Az alkotó marxizmus talaján állva, Lenin kidolgozta a munkásosztály forradalmi harcának azokat az égető kérdéseit, melyeket az új történelmi korszak, az imperializmus és a proletárforradalom korszaka, a hatalmas társadalmi viharok és a kapitalizmus megdöntéséért folytatott osztályharcok korszaka vetett fel. A dolgozók vezére, a zseniális gondolkodó — Lenin — halhatatlan alkotásaiban a világtörténelem új fejlődési szakaszának sajátosságaihoz alkalmazva dolgozza ki a proletariátus forradalmi felszabadító harcának alapvető kérdéseit.

Lenin abban az időszakban kezdte meg a harcot a munkásosztály harcos, forradalmi, marxista pártjának megteremtéséért, amikor a II. Internacionále pártjai uralkodtak a munkásmozgalomban. Ezek a pártok a kapitalizmusnak többékevésbbé békés fejlődési szakaszában keletkeztek, amikor a munkásosztály harcának parlamenti formáit tekintették alapvető formának, amikor a pártnak nem volt és nem is lehetett meg az a döntő jelentősége, mint amilyenre a kapitalizmus közvetlen rohamának viszonyai között, a nyílt forradalmi összecsapások időszakában tett szert.

* *Sztálin* Művei. 4. köt. Szikra 1950. 333—334. old.
** Ugyanott, 334. old.

A II. Internacionále pártjait a nyugati burzsoá forradalmak győzelme után, a parlamentarizmus feltételei között alapították. Ezek a pártok a szakszervezetekből nőttek ki és legálisan működtek. A nyugateurópai országok legális szociáldemokrata pártjai, melyek meghajoltak a burzsoá parlamentarizmus és a burzsoá szabadságjogok előtt, a munkásmozgalom másodrendű szervezetei, a parlamenti munkásfrakció függelékei voltak.

Engels halála után a II. Internacionále opportunisták által vezetett pártjai elárulták a szocializmus ügyét és a szociális reformok pártjaivá fajultak. Nem voltak többé a munkásosztály hatalmáért küzdő harcos pártok. Olyan pártokká váltak, amelyek a kapitalizmus védelmének és fenntartásának álláspontját foglalták el. E pártokon belül az opportunizmus lett az uralkodó irányzat.

A II. Internacionále pártjaiban törés volt az elmélet és a gyakorlat között; szavakban ezek a pártok a marxizmust hirdették, a valóságban azonban olyan politikát folytattak, amely a munkásosztályt a burzsoáziának rendelte alá; cserbenhagyták a proletariátust, elárulták érdekeit. E pártok egész tevékenysége, taktikája és szervezete opportunista alapokon épült.

A II. Internacionále pártjai nem voltak a forradalmi proletariátus egyöntetű pártjai, különféle osztályokhoz tartozó elemek blokkjának pártjai voltak, melyekben a proletariátus érdekeit feláldozták a kispolgári opportunista elemek kedvéért. Az ilyen pártok nem voltak alkalmasak arra, hogy a munkásosztályt szocialista forradalomra készítsék elő és vezessék, hogy megteremtsék a proletariátus diktatúráját.

A proletárforradalom előkészítéséhez és megvalósításához a munkásosztálynak újtípusú pártra volt szüksége. Lenin és Sztálin tudományosan indokolták az olyan harcos, forradalmi, marxista munkáspárt megteremtésének szükségességét, mely már alapelveiben különbözik a II. Internacionále pártjaitól. A munkásosztály forradalmi pártjának kérdése a tudományos kommunizmus alkotórésze, a proletariátus felszabadító mozgalmának legfontosabb problémája. A leninizmus azt tanítja, hogy a proletariátus nem szabadíthatja fel önmagát forradalmi párt irányítása nélkül.

A marxista pártban Lenin a munkásosztály politikai vezetőjét, szervezőjét és irányítóját látta. Lenin elsőnek mutatott rá arra, hogy az imperializmus és a proletárforradalmak korszakában az újtípusú párt megteremtése égető, sürgető szükséggé vált. Az új időszakban, amelyben az osztályok nyiltan összeütköznek és az erőket közvetlenül a kapitalizmus megdöntésére és arra készítik elő, hogy a proletariátus ragadja meg a hatalmat, ebben az időszakban a munkásosztályra teljesen új feladatok vártak. Szükségessé vált, hogy az egész pártmunkát új, forradalmi alapokon átszervezzék; a munkásokat a hatalomért folytatott forradalmi harc szellemében kellett nevelni; elő kellett készíteni és be kellett vonni a tartalékokat; szövetséget kellett kötni a többi ország proletárjaival; szilárd kapcsolatokat kellett létesíteni a gyarmati és függő országok felszabadító mozgalmával stb. stb.

Ahhoz, hogy meg lehessen oldani az új korszak hatalmas történelmi feladatait, szükség volt „... új, harcos, forradalmi pártra, olyan pártra, mely elég bátor ahhoz, hogy a proletariátust harcba vezesse a hatalomért, eléggé tapasztalt ahhoz, hogy a forradalmi helyzet bonyolult viszonyai között eligazodjék és elég hajlékony ahhoz, hogy a céljához vezető úton minden zátonyt elkerüljön.

Ilyen párt nélkül gondolni sem lehet az imperializmus megdöntésére, a proletárdiktatúra kivívására.

Ez az új párt a leninizmus pártja."*

A marxista-leninista párt a proletárdiktatúráért, a kommunizmus győzelméért folyó harc pártja, a szociális forradalom pártja, mely „... mentes az opportunizmustól, engesztelhetetlen a megalkuvókkal és kapitulánsokkal szemben, forradalmi a burzsoáziával és annak államhatalmával szemben".**

Lenin, az imperializmus korszakának új történelmi feltételeit tanulmányozva, elsőnek vonta le azt a következtetést, hogy több történelmi körülmény folytán a forradalmi mozgalom központja a XX. század elején Nyugat-Európából Oroszországba helyeződött át. A proletárforradalom lángelméje,

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 87. old.
** A SzK(b)P története. Szikra 1950. 426. old.

Lenin, egyik első művében, „Kik azok a «népbarátok» és hogyan hadakoznak a szociáldemokraták ellen?" című könyvében prófétai előrelátással jelölte meg az orosz munkásosztály történelmi szerepét és nagy történelmi hivatását:

„A szociáldemokraták ezért a munkások osztályára fordítják minden figyelmüket és ennek az osztálynak szentelik egész tevékenységüket. Amikor majd a munkásosztály élenjáró képviselői magukévá teszik a tudományos szocializmus eszméit, az orosz munkás történelmi szerepének eszméjét, amikor majd ezek az eszmék széles körben elterjednek és a munkások szilárd szervezeteket teremtenek, amelyek tudatos osztályharccá változtatják a munkások mostani szétforgácsolt gazdasági háborúját, — akkor az orosz *munkás*, valamennyi demokratikus elem élére állva, megdönti az abszolutizmust és a *nyílt politikai harc egyenes útján* elvezeti az *orosz proletariátust* (vállvetve *az egész világ* proletariátusával) a *győzelmes kommunista forradalomhoz*."*

Oroszországban fellángolt a hatalmas népi forradalom. A proletariátusnak kellett a közeledő forradalmat vezetni és irányítani. A forradalom lángeszű vezére, Lenin, még a mult század kilencvenes éveinek végén, „Az orosz szociáldemokraták feladatai" című munkájában, előre látva a közeledő, elkerülhetetlen forradalmat, rámutatott arra, hogy az ipari „virágzás" után csőd következik. Lenin felhívta az oroszországi munkásköröket és szociáldemokrata csoportokot: egyesüljenek egy egységes szociáldemokrata pártban, hogy ez a csőd teljes fegyverzetben találja őket.

„Az orosz szociáldemokratáknak — írta Lenin — arról kell gondoskodniok, hogy mire ez az összeomlás bekövetkezik, az orosz proletariátus tudatosabb és egységesebb legyen, megértse az orosz munkásosztály feladatait, tudjon ellenállást kifejteni a kapitalisták osztályával szemben, akik ma óriási nyereségeket vágnak zsebre és a veszteségeket mindig a munkások vállára igyekeznek áthárítani, — tudjon az orosz demokrácia élén döntő harcot indítani az orosz munkásokat

* *Lenin* Művei. 1. köt. Szikra 1951. 314. old.

és az egész orosz népet sanyargató rendőri önkényuralom ellen.''*

A XX. század elején Oroszországban kialakult történelmi helyzet, a közeledő forradalom sürgetően követelte az egységes, centralizált proletárpárt megteremtését — ehhez meg is volt minden szükséges feltétel. Az országban nőtt és erősödött a munkások tömegmozgalma, mely határozott politikai jelleget öltött. A marxizmus eszméi széles körben terjedtek el, kialakult a hivatásos forradalmárok szilárd magja. Lenin részletesen kidolgozta a munkásosztály forradalmi pártjának kérdését és gyakorlatilag hozzáfogott egy ilyen párt megteremtéséhez.

Az újtípusú párt szervezésekor Lenin és Sztálin a munkásosztály forradalmi harcának új tapasztalataiból és azokból az útmutatásokból indultak ki, melyeket Marx és Engels adtak meg a pártról szóló zseniális vázlataikban. Lenin és Sztálin továbbfejlesztették e vázlatokban kifejtetteket, azokat a proletariátus osztályharcának az imperializmus és a proletárforradalom időszakában kialakult új feltételeihez alkalmazták. Lenin és Sztálin műveikben rámutatnak arra, hogy a marxista párt a munkásosztály élcsapata, szervezett csapata, a proletariátus osztályszervezetének legmagasabb formája.

A munkásosztály forradalmi pártja a proletárdiktatúra eszköze, vezető és irányító ereje. Az újtípusú párt a demokratikus centralizmus elve szerint, a dolgozók széles tömegeivel szoros kapcsolatban épül fel és fejlődik, soraiban vasfegyelem és akarategység uralkodik, mely összeegyeztethetetlen frakciók létezésével. Lenin „... a marxizmus történetében elsőnek kidolgozta a *pártról szóló tanítást* — a pártról mint a proletariátus vezető *szervezetéről*, mint a proletariátus kezében levő döntő *fegyverről*, amely nélkül lehetetlen győzni a proletárdiktatúráért vívott harcban''.**

*

Lenin és Sztálin elméletileg megindokolták az oroszországi marxista proletárpárt megteremtésének szükségességét és a

* *Lenin.* Válogatott művek. 1. köt. Szikra 1949. 171. old.
** A SzK(b)P története. 64. old.

gyakorlatban is megvalósították ezt a történelmi feladatot. A bolsevik párt, Lenin-Sztálin pártja, példaképül szolgál mindazoknak, akik igazi forradalmi, marxista pártot akartak és akarnak.

Lenin, egyesítve magában az elméleti erőt és a proletármozgalom gyakorlati, szervezeti tapasztalatait, már forradalmi tevékenységének kezdetén kidolgozta az orosz marxisták forradalmi programját, kíméletlenül leleplezte a marxizmus minden nyílt és leplezett ellenségét, rendületlenül kitartott a harcos pártosság mellett, szenvedélyesen hirdette azt a burzsoá objektivizmussal és az úgynevezett pártok felett állókkal szemben. Lenin ezzel a nagyszerű elméleti munkával egyidejűleg, a mult század kilencvenes éveiben, még óriási szervezőmunkát is végzett a proletárpárt építése terén.

Lenin a marxizmus propagandáját Oroszország konkrét valóságának tanulmányozásával és az orosz proletariátus gyakorlati feladataival kapcsolta egybe. Lenin vezetése alatt történelmi fordulat ment végbe: az élenjáró munkások szűk körében folytatott marxista propagandáról áttértek a munkásosztály széles tömegeire kiterjedő politikai agitációra.

A Lenin által szervezett pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" egyesítette először Oroszországban a tudományos szocializmust a munkásmozgalommal; ez a szövetség volt a munkásmozgalomra támaszkodó forradalmi párt első komolyabb csírája. A bolsevik párt történetének első szakaszában egészen a párt Prágai Konferenciájáig folytatódott a harc az újtípusú párt megteremtéséért. Sztálin elvtárs — a párt megalakulásának első éveit jellemezve — rámutatott arra, hogy ebben az időszakban a párt, mint hajtóerő, gyenge volt. Ez nemcsak azért volt így, mert a párt még fiatal volt, hanem azért is, mert a munkásmozgalom is csak első lépéseit tette.

„Ebben az időszakban a párt legfőbb figyelme és gondoskodása magára a pártra, a párt létére, megóvására irányul. A pártot ebben az időben valami önmagáért létező erőnek tekintik."*

* *Sztálin* Művei. 5. köt. Szikra 1951. 109. old.

Lenin ezekben az években főleg a marxista munkáspárt megerősítésének szentelte minden erejét. Abban az időben, amikor a cárizmus kísérletet tett a párt megsemmisítésére, a mensevikek pedig belülről igyekeztek azt felrobbantani, a párt megerősítésének és fenntartásának kérdése elsőrendű jelentőségű lett. Lenin a „Tizenkét év" című gyüjteményhez írt Előszóban azt írta, hogy a szociáldemokrata mozgalom két áramlata — a forradalmi és az opportunista áramlat — közti viták lényege az volt, hogyan kell *„irányítani* az akkor még új munkát". Lenin érdeme, hogy megmutatta, merre és hogyan kell irányítani ezt az új munkát. Tökéletesen kidolgozta az újtípusú párt ideológiai, szervezeti, taktikai és elméleti alapjait.

Lenin, miután kidolgozta az oroszországi marxista párt megteremtésének kérdését, a párt születésének hajnalán rámutatott a legfontosabb láncszemre, megmutatta azt a legfontosabb, alapvető feladatot, melynek megoldásától a párt megalakításának ügye függött.

„A párt alakulásának idején, — mutatott rá Sztálin elvtárs — mikor a propaganda-körök és szervezetek megszámlálhatatlan sokasága még nem volt egymással kapcsolatban, mikor a kontárkodás és a tanulókörösdi a pártot fent is, lent is sorvasztotta, mikor az eszmei zűrzavar volt a párt belső életének fő jellegzetessége, — ebben az időszakban a fontos láncszem és az alapvető feladat a láncszemek s a feladatok sorozatában, melyek a párt előtt állottak, az országos illegális ujság létrehozása volt. Miért? Azért, mert csak az országos illegális ujság révén lehetett az akkori viszonyok között megteremteni a párt olyan, jól együttműködő gócát, mely képes volt a megszámlálhatatlan propaganda-kört és szervezetet egymással összekötni, az eszmei és taktikai egységet előkészíteni és ilyen módon az igazi párt megalakításának alapját megteremteni."*

Sztálin elvtárs feltárta a bolsevik párt előkészítésének és megalapításának időszakában írt zseniális lenini művek nagy történelmi jelentőségét. A „Mi a teendő?", „Egy lépés előre, két lépés hátra", „A szociáldemokrácia két taktikája a

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 82. old.

demokratikus forradalomban", „Materializmus és empiriokriticizmus" című művek tartalmának analízise elénk tárja azt a nagy szellemi gazdagságot, amelynek alapján a bolsevik párt létrejött.

Lenin, a bolsevik párt megalapítója, kidolgozta az újtípusú párt forradalmi, marxista programját, megjelölte a következetes forradalmi taktikát, tételekbe foglalta és megalapozta azokat a szervezeti elveket, melyek lehetőséget nyujtanak a forradalmi proletárpártnak arra, hogy helyesen, rugalmasan és biztosan vezesse a munkásosztály forradalmi harcát. A bolsevik párt lángeszű szervezője és vezére, a forradalom nagy stratégája, Lenin, meghatározta a párt legfőbb, döntő feladatait történetének különböző periódusaiban. Lenin „A marxizmus történelmi fejlődésének néhány sajátosságáról" című cikkében azt írja, hogy a marxizmus fejlődése összefügg a korszak meghatározott gyakorlati feladataival, melyek a történelem minden újabb fordulata alkalmával megváltozhatnak. És valóban, az első orosz forradalom éveiben Lenin minden figyelmét a forradalmi párt taktikai kérdéseinek kidolgozására összpontosította. Ebben az időszakban, amikor az országban közvetlen forradalmi célkitűzések megvalósítása volt napirenden, Lenin kidolgozta a marxista párt taktikai és politikai alapjait. A sztolipini reakció éveiben viszont, amikor szükségessé vált, hogy a megelőző tapasztalatokat szélesebb rétegek értsék meg és sajátítsák el, Lenin a marxista párt elméleti alapjait dolgozta ki.

„Teljes meggyőződéssel mondhatjuk, — jegyzi meg «A SzK(b)P története» — hogy a történelemben még soha egyetlen politikai csoport sem volt olyan alaposan felkészülve arra, hogy párttá alakuljon, mint a bolsevikok csoportja."* Lenin és Sztálin elméletileg megalapozták, a szociáldemokrata körök és csoportok egyesítésére irányuló egész gyakorlati munkájukkal pedig megteremtették a feltételeket az orosz munkásosztály centralizált pártjának megalakításához.

A pártépítésben Lenin — ahogy Sztálin elvtárs mondta — felderítetlen utakon járt. A párt fejlődésének minden újabb

* A SzK(b)P története. 174. old.

szakaszában kijelölte és mesterien kidolgozta a főbb kérdéseket, az újtípusú, forradalmi párt létesítésének módjairól és eszközeiről szóló új adatokkal gazdagítva az elméletet és a gyakorlatot. „A nyugateurópai szocializmus és demokrácia története, — írta Lenin — az orosz forradalmi mozgalom története, munkásmozgalmunk tapasztalatai, ez az az *anyag*, amelyet ismernünk kell ahhoz, hogy pártunkat célszerűen szervezhessük és a helyes taktikát kidolgozhassuk. De az anyagot mégis önállóan kell «feldolgoznunk», hiszen kész mintákat hiába keresnénk."*

A munkásosztály forradalmi pártjának megalapításáról és tevékenységének irányáról szóló kérdést kidolgozva, Lenin teljesen leleplezi az „ökonomistákat", a mensevikeket és egyéb opportunistákat, akik szolgai módon másolták le a nyugati szociáldemokrata pártok tapasztalatait. Lenin leleplezte a nemzetközi revizionizmust és annak orosz válfaját, az „ökonomizmust", fáradhatatlanul erélyes harcra szólított minden forradalmi szociáldemokratát a reformizmus ellen, megakadályozta az opportunizmus átültetését Oroszországba, síkraszállt a proletariátus forradalmi pártjának megalapításáért.

„Meg vagyunk győződve arról, — írta Lenin — hogy minden olyan kísérletet, amely opportunista nézeteket akar Oroszországba átültetni, az orosz szociáldemokraták óriási többsége határozottan vissza fog utasítani."**

A munkásosztály forradalmi, marxista pártja: a programra vonatkozó, a taktikai és szervezeti elvek egysége — ezt tanítja a leninizmus. A párt — a gondolat és az akarat, a célok és a cselekvés egysége. Amikor Lenin és Sztálin nagy és merész forradalmi célokat tűztek a munkásosztály elé, körültekintő gonddal teremtették meg azt a szervezetet, amely ezeket a célokat meg is tudja valósítani. Lenin tevékenységének kezdetétől különös figyelmet fordított a párt szervezésére. „Kik azok a «népbarátok» és hogyan hadakoznak a szociáldemokraták ellen?" című művében azt írta, hogy a munkásosztály forradalmi harcának helyes és sikeres irányítása érdeké-

* *Lenin* Művei. 4. kiad. 4. köt. 197. old. (oroszul).
** Ugyanott, 158. old.

ben feltétlenül ki kell dolgozni „... *a szociáldemokrata eszmék terjesztésének és a munkások politikai erővé való egyesítésének azt a szervezeti formáját, amely a mi viszonyainknak a legjobban megfelel*".*

Lenin mindig hangsúlyozta, hogy a proletárpárt eszményképe a harcos, küzdő párt. Tudományosan megokolta, hogy a munkásosztályt miért kell pártba szervezni. A pétervári „Harci Szövetség a Munkásosztály Felszabadítására" és a régi *Iszkra* megalapítása óta Lenin állandóan nevelte a párt fáradhatatlan szervezőit. Lenin és Sztálin vezetése alatt egyesült a tudományos szocializmus a munkásmozgalommal. Lenin foglalta tételekbe az újtípusú párt szervezeti alapelveit és ő tárta fel a forradalmárok szervezetének jelentőségét: „... adjatok kezünkbe egy forradalmárokból álló szervezetet — és mi kifordítjuk a sarkaiból Oroszországot!"**

A világproletariátus vezérének ebben a szenvedélyes felhívásában a forradalmi szervezet óriási átalakító erejébe vetett szilárd hitét látjuk. Lenin e lángoló hitével lelkesítette a munkásosztály legjobb képviselőit. Lenin és Sztálin köré tömörültek a dolgozó nép élenjáró, önfeláldozó fiai, akik életük értelmét a szocialista forradalom győzelméért folytatott harcban látták.

„A proletariátusnak — írta Lenin — a hatalomért folytatott harcban nincs más fegyvere, mint a szervezet. A proletariátus, melyet a polgári világban uralkodó anarchikus verseny széttagol, a tőkének végzett kényszermunka leszorít, melyet állandóan a teljes nyomorúság, elvadulás és züllés «legmélyére» taszítanak, a proletariátus legyőzhetetlen erővé csak akkor lehet és elkerülhetetlenül lesz is, ha a marxizmus elvei által való eszmei egyesítését megszilárdítja a szervezet anyagi egysége, a szervezeté, mely a dolgozók millióit a munkásosztály hadseregévé tömöríti. Ennek a hadseregnek sem az orosz önkényuralom korhadt hatalma, sem a nemzetközi tőke korhadozó hatalma nem tud ellenállni."***

Lenin úgy vélte, hogy a proletariátus szervezettségének mindenekelőtt a proletariátus pártjában kell megtestesülnie.

* *Lenin* Művei. 1. köt. 335. old.
** *Lenin*. Válogatott művek. 1. köt. 289—290. old.
*** Ugyanott, 552. old.

Azt követelte, hogy a forradalmi szervezetet a legtökéletesebben szervezzék. A munkásosztály — tanította Lenin — objektív gazdasági okokból minden más osztálynál alkalmasabb a szervezésre. Lenin és Sztálin sikeres munkájának eredményeképpen valósult meg a marxista párt építésének történelmi, lenini terve. „E terv érdeme az volt, hogy teljesen megfelelt az orosz valóságnak és mesterien általánosította a legjobb gyakorlati pártmunkások szervezeti tapasztalatait."*

Lenin tudományosan megmagyarázta a hivatásos forradalmároknak mint a párt magjának a szerepét, mely felnevelte a pártot. A pártépítés lenini terve különös figyelmet fordított a vezető pártmunkások — a hivatásos forradalmárok nevelésére. A párt e vezető csoportja megteremtésének az volt az alapja, hogy „a munkásosztály, melynek színe-java hozta létre a szociáldemokráciát, a kapitalista társadalom összes osztályai közül — objektív gazdasági okokból — a legalkalmasabb a szervezésre. E nélkül a feltétel nélkül a hivatásos forradalmárok szervezete csak játék, kaland, puszta cégér lett volna . . . De a proletariátusnak ez az objektíve maximális alkalmassága, hogy osztállyá egyesüljön, élő emberekkel valósul meg, nem másként, mint egy szervezet meghatározott formáiban. És az *Iszkra* szervezetén kívül, az 1900—1905-ös évek Oroszországának történelmi feltételei között, semmiféle más szervezet *sem tudott volna ilyen* szociáldemokrata munkáspártot teremteni, mint amilyen most létrejött."**

Lenin igen figyelmesen választotta ki, nevelte és tömörítette a vele azonos gondolkodásúakat, harci fegyvertársait, a bolsevik párt építőinek kádereit. Lenin és Sztálin vezetése alatt alakult ki a szilárd, bátor, hivatásos forradalmárok tömör szervezete, az ő vezetésük alatt nevelkedtek és álltak ki a próbát a forradalmi harc tüzében a párt vezető káderei.

A lenini szervezeti elvek a szervezeti kérdések terén a mensevikek opportunizmusával vívott döntő harcban alakultak ki. A mensevik szervezeti „terv" arra irányult, hogy „. . . a pártszerűség eszméjének fontosságát leszállítsa, a párt-

* *Sztálin* Művei. 4. köt. 328. old.
** *Lenin* Művei. 4. kiad. 13. köt. 87—88. old. (oroszul).

káderekét megsemmisítse, a proletariátust pártjától megfossza és a munkásosztályt martalékul dobja oda a liberálisoknak...”* A mensevikek tagadták a munkásosztály vezetőszerepét a szocialista forradalomért és a proletariátus diktatúrájáért vívott harcban, tagadták a párt szerepét a proletariátus felszabadító mozgalmában.

Alighogy megszületett a' mensevizmus, Lenin géniusza máris rámutatott igazi arcára. „Lenin óriási érdeme az orosz proletariátus és annak pártja előtt, — mondja Sztálin elvtárs — hogy a mensevik szervezeti «terv» egész veszélyét már a «terv» fogantatása pillanatában felfedte, mikor maguknak a «terv» szerzőinek is csak bajosan volt világos fogalmuk annak körvonalairól, és miután felfedte ezt a veszélyt, ádáz rohamot indított a mensevikek szervezeti lompossága ellen, erre a kérdésre összpontosítva a gyakorlati pártmunkások minden figyelmét. Mert a párt létéről, a párt életéről és haláláról volt szó.”**

Lenin tántoríthatatlanul védelmezte a pártszerűség elvét a körösdivel szemben, fáradhatatlanul harcolt egy centralizált, egységes, szigorúan fegyelmezett párt megteremtéséért, kíméletlenül leleplezte a mensevikeket és a munkásmozgalom más árulóit, akik a széles pártonkívüli tömegben akarták feloldani a pártot és akik saját köreik érdekeit a párt érdekei fölé helyezték.

Lenin leleplezte a mensevikek szervezeti opportunizmusát. A mensevikek tagadták a centralizmus elvét és a fegyelmet a pártban, nihilizmust hirdettek a szervezeti kérdésekben, a szervezeti elmaradást és kontárkodást védelmezték és tagadták a szervezet hatalmas szerepét a munkásosztály felszabadításáért vívott harcban.

A bolsevik párt, legyőzve a pártonbelüli ellentmondásokat, nőtt és erősödött. A pártonbelüli ellentmondásokat harcban kell legyőzni, — mutatott rá Sztálin elvtárs — ez a párt fejlődéstörvénye „a kapitalizmus és általában antagonisztikus osztályok viszonyai között”. A bolsevik párt abban a harcban született, melyet a marxizmus meghamisítói ellen, a burzsoá

* *Sztálin* Művei. 4. köt. 327. old.
** Ugyanott, 327—328. old.

ideológiának a munkásmozgalmon belül megjelenő minden árnyalata ellen indítottak. Lenin magasra emelte a pártszerűség zászlaját, fáradhatatlanul küzdött a párt sorainak tisztaságáért. „A mi feladatunk az, — írta — hogy megőrizzük pártunk szilárdságát, fegyelmezettségét és tisztaságát."* És Lenin a bolsevik párt egész története folyamán engesztelhetetlen elvi harcot folytatott a forradalmi vonaltól való minden elhajlás ellen.

A sztolipini reakció sötét éveiben, amikor a mensevikek fel akarták számolni az illegális forradalmi proletárpártot, „Lenin volt . . . az egyetlen, — írja Sztálin elvtárs — aki ellenállt az általános járványnak és magasra tartotta a pártgondolat zászlaját, bámulatos türelemmel és páratlan szívóssággal tömörítette a párt szétszórt és szétvert erőit, küzdött a munkásmozgalmon belüli összes és minden néven nevezendő pártellenes áramlatokkal, hallatlan bátorsággal, példátlan kitartással védte meg a pártszerűséget".**

A bolsevikok harca az opportunisták minden fajtája ellen — a mensevikek, likvidátorok, trockisták, otzovisták és mások ellen — a leninizmusért vívott elvi harc volt. Lenin e harc élére állt és végigvitte ezt a harcot, leleplezte az opportunistákat, akik szétforgácsolták a forradalmár harcosok sorait. A bolsevikoknak szakítani kellett a mensevikekkel és más opportunistákkal. A munkásosztály élenjáró erői Lenin és a bolsevikok köré tömörültek. Lenin kezdeményezésére az 1912-es Prágai Pártkonferencián a mensevikeket kizárták a pártból és egyszersmindenkorra végetvetettek annak, hogy a bolsevikok a mensevikekkel egy pártban formálisan egyesüljenek.

A közeledő új forradalmi fellendülésnek teljes fegyverzetben kellett találnia a pártot. A proletárpárt megtisztítása az opportunistáktól, a mensevikektől, amit a Prágai Pártkonferencia valósított meg, döntő jelentőségű volt a párt és a forradalom további fejlődésében. „Ha a bolsevikok nem űzték volna ki a pártból a munkások ügyének árulóit, a megalkuvó

* *Lenin* Művei. 4. kiad. 6. köt. 459. old. (oroszul).
** *Sztálin.* Leninről. 27—28. old.

mensevikeket, a proletárpárt 1917-ben nem tudta volna harcba vinni a tömegeket a proletariátus diktatúrájának kivívására."*

*

Lenin és Sztálin által a marxizmus szilárd alapján megteremtett bolsevik párt, miután a Prágai Pártkonferencián véglegesen szakított a mensevikekkel és önálló, egységes marxista párttá alakult, sikeresen oldotta meg a tömegek tömörítésének, megnyerésének feladatát.

A bolsevikok pártja születésének első napjától, de különösen az 1905-től 1917 októberéig terjedő időszakban azért küzdött, hogy a munkások és a parasztok széles tömegeit megnyerje a proletariátus élcsapata számára. Ebben az időszakban több igen fontos politikai esemény történt: az 1905—1907-es forradalom, a sztolipini reakció, az imperialista háború, az 1917-es februári forradalom, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom. Sztálin elvtárs azt írta, hogy „... mindezek az események felrázták Oroszország valamennyi osztályát, egyiket a másik után a politikai küzdőtérre lökték, megerősítették a kommunisták pártját, politikai életre keltették a parasztok nagy tömegeit".**

Ebben az időszakban a legális és illegális tevékenységet összekapcsolva, a bolsevikok pártja a proletariátus új szervezeti formáival gazdagodott. „A munkásosztály szervezete nemcsak olyan kipróbált és fontos formával gazdagodott, mint a szakszervezetek, hanem a munkásosztálynak olyan hatalmas, a történelemben még soha nem látott szervezeti formájával is, mint a Munkásküldöttek Szovjetjei."***

Ezekben az években a párt „önmagáért létező erőből a munkás- és paraszttömegek meghódításának eszközévé, a tőke hatalmának megdöntéséért folyó tömegharc vezetésének eszközévé válik ... Ebben az időszakban a párt legfőbb feladata az, hogy a proletár élcsapat, a párt oldalára vonja a milliós tömegeket a burzsoázia diktatúrájának megdöntése, a hatalom megszerzése céljából. A párt figyelmének középpontjá-

* A SzK(b)P története. 178. old.
** *Sztálin* Művei. 5. köt. 110. old.
*** Ugyanott, 111. old.

ban már nem maga a párt, hanem a lakosság milliós tömegei állnak."*

Az első orosz forradalom éveiben, amikor Lenin harcra szervezte a pártot a tömegek megnyeréséért, rámutatott arra, hogy a forradalom hatalmas fordulatot jelent az ország politikai életében, új feltételeket teremt a párt mindennapos munkája számára, a tömegek oktatásának és nevelésének új módjait hozza magával. Lenin követeli, hogy a párt szervezőmunkáját minden eszközzel kiszélesítsék. „A forradalmi kor a szociáldemokrácia számára — mutatott rá Lenin — ugyanaz, mint a hadsereg számára a háborús idő. Ki kell bővítenünk hadseregünk kereteit, békelétszámról hadilétszámra kell emelni, mozgósítani kell a tartalékosokat és a póttartalékosokat, zászló alá kell hívni a szabadságoltakat, új segédhadtesteket, osztagokat és szolgálati ágakat kell felállítani. Nem szabad megfeledkezni arról, hogy a háborúban elkerülhetetlen és szükséges kevésbbé felkészült újoncokkal egészíteni ki sorainkat, a tiszteket lépten-nyomon közlegényekkel kell helyettesíteni, a katonáknak tisztekké való előléptetését meg kell gyorsítani és egyszerűbbé kell tenni."**

Lenin az 1905-ös forradalom idején az egyik legfontosabb feladatnak tekintette azt, hogy „minden erővel megszilárdítsák a párt kapcsolatát a munkásosztály tömegeivel, mégpedig olymódon, hogy a proletárok és félproletárok egyre szélesebb és szélesebb rétegeit emeljék forradalmi szociáldemokrata öntevékenységük kifejlesztésével a teljes szociáldemokrata öntudatra".***

Az első orosz forradalom éveiben Lenin a szocialista forradalom új elméletével fegyverezte fel a pártot, megalapozta a bolsevikok taktikáját, leleplezte a mensevikek és a II. Internacionále opportunista taktikáját.

Lenin a bolsevik párt történetének minden szakaszában megkövetelte a párttól, hogy józanul értékelje a körülményeket, győzelem esetén ne bízza el magát és ne essen rémületbe, ha valami nem sikerül, hogy bátran és határozottan küzdjön le

* *Sztálin.* Művei. 5. köt. 111—112. old.
** *Lenin—Sztálin.* Az ifjúságról. Szikra 1950. 64. old.
*** *Lenin* Művei. 4. kiad. 8. köt. 377—378. old. (oroszul).

minden akadályt a célhoz vezető úton. Lenin a párt és a munkásosztály számára oly nehéz időszakban, a sztolipini reakció éveiben, szilárdan és biztos kézzel vezette harcra a pártot minden nehézség ellen. Megkövetelte a párttól, hogy az illegalitás nehéz körülményei között dolgozzék, ugyanakkor azonban őrizze meg kapcsolatát a tömegekkel, használjon erre mindent ki, még a legkisebb legális lehetőséget is; törhetetlen hitet ébresztett a párt soraiban a munkásosztály ügyének eljövendő győzelméről.

„A forradalom előtt sok évig dolgoztunk és tudtunk dolgozni — írta Lenin. — Nem hiába neveztek bennünket sziklaszilárdaknak. A szociáldemokraták olyan proletárpártot teremtettek, amely nem csügged az első háborús támadás sikertelenségének hatása alatt, nem veszti el a fejét, nem bocsátkozik kalandokba. Ez a párt a szocializmus felé halad és nem teszi függővé önmagát és sorsát a burzsoá forradalom egyik vagy másik szakaszának kimenetelétől. Éppen ezért mentes is a burzsoá forradalomnak gyenge oldalaitól. És ez a proletárpárt a győzelem felé halad."*

Lenin megköveteli a párttól, hogy sajátítsa el az 1905—1907-es forradalom gazdag tapasztalatait, hogy e forradalom tanulságain okulva készítse elő a tömegeket az önkényuralom elleni további harcra.

Az 1905—1907-es forradalom értékelésének kérdése óriási jelentőségű volt. El kellett sajátítani az első orosz forradalom tanulságait és ezeken a tanulságokon keresztül kellett nevelni a harcosok új nemzedékét. Az orosz proletariátus új harci tapasztalatokkal gazdagodva került ki az 1905-ös forradalomból. „Az orosz nép — írta Lenin 1910-ben — már nem az, ami 1905 előtt volt. A proletariátus megtanította a harcra. A proletariátus győzelemre fogja vezetni."**

Lenin fáradhatatlanul védelmezte és terjesztette az első orosz forradalom hősi hagyományait. A dolgozók tömegeit nevelte ezeken a hagyományokon, a cárizmus és kapitalizmus elleni új harcra mozgósította a munkásokat és parasztokat.

---

* *Lenin.* Válogatott művek. 1. köt. 719. old.
** Ugyanott, 710. old.

A bolsevikok pártja követte vezérének bölcs útmutatásait, harcolt azért, hogy megnyerje a tömegeket a forradalom ügye számára, kíméletlenül leleplezte a likvidátorokat, a trockistákat, a burzsoá nacionalistákat. A párt nagyszerűen egyesítette az illegális és a legális munkát; a legális szervezetek a bolsevikok forradalmi munkájának támaszpontjai lettek.

A Lenin és Sztálin vezette bolsevik párt a proletariátus számos ellensége ellen folyó harcban megerősítette sorait és kiszélesítette kapcsolatait a munkásosztállyal.

Az új forradalmi fellendülés éveiben a bolsevikok pártja Lenin és Sztálin vezetésével óriási munkát végzett a tömegek között. A párt a munkásosztály forradalmi mozgalmának élére állt, felfegyverezte bolsevik jelszavakkal. Ezek a jelszavak feltárták a harc perspektíváit és céljait.

A nagy Lenin, a cárizmus és a kapitalizmus megdöntéséért folyó harcra szervezve a tömegeket, a történelem minden döntő fordulata idején a politikai helyzet világos feltárásával elméletileg felfegyverezte a pártot és megjelölte a párt feladatait. Az 1914—1918-as imperialista világháború időszakában a Lenin-vezette bolsevik párt becsülettel került ki a komoly megpróbáltatásokból.

A háború minden, magát szocialistának nevező pártnak és áramlatnak próbaköve volt. 1913 végén a munkásosztály aljas árulója, Kautsky, kijelentette, hogy Oroszországban nincs proletárpárt: eltűnt, elpusztult. A szocializmus árulójának ez a kijelentése óhajáról tanúskodik, melyet hasztalan próbált való tényként feltüntetni.

Az oroszországi forradalmi munkáspárt, a likvidátorok és segítőtársaik állítása ellenére, egységes egészbe forrott, tevékeny és harcképes párt volt. Változatlanul a munkásosztály élén haladt a proletárdiktatúra győzelméért folyó harcban. Ugyanekkor a II. Internacionále csődöt mondott. Opportunizmus által szétbomlasztott pártjai nem állták ki az imperialista világháború megpróbáltatásait és a szociálárulók, a burzsoázia segítőtársainak pártjaivá fajultak.

A bolsevikok harcban edzett pártja volt az egyetlen olyan proletárpárt, amely hű maradt a szocializmushoz és az internacionalizmushoz. A bolsevikok pártja polgárháborút indított

saját imperialista kormánya ellen, míg a II. Internacionálénak a burzsoáziához ezer szállal fűződő pártjai, vezető szerveiken keresztül, nyiltan az imperialisták oldalára álltak.

Az imperialista háború éveiben, amikor a II. Internacionále pártjai, átadva magukat a soviniszta mámornak, az imperializmus szolgálatába szegődtek, Lenin magasra emelte a szociálsovinizmus és szociálpacifizmus elleni harc zászlaját.

Ezekben az években Lenin zseniális következtetéseket vont le arról, hogy a szocializmus győzelme lehetséges *egy*, egymagában vett országban is. A munkásosztály nagy teoretikusa és vezére, Lenin, a szocialista forradalom új, tökéletes elméletével fegyverezte fel a bolsevik pártot, olyan elmélettel, mely megfelel az új történelmi korszaknak. A szocialista forradalom lenini elmélete a párt vezérlő csillaga volt a Szovjetország gyökeres átalakításáért vívott harcban.

Az imperialista háború éveiben Lenin egész tevékenységét arra irányította, hogy a munkásosztályt és pártját eszmeileg, politikailag és szervezetileg felvértezze a szocialista forradalomért vívott harcokra. Lenin világosan látta, hogy az imperialista háború, a történelem színpadának ez a mindenható rendezője, gyorsan közelebb hozza és sietteti a forradalmat.

Nemsokkal a februári forradalom előtt, 1917 januárjában mondta Lenin: „Ne tévesszen meg minket az a halotti csend, amely most Európában uralkodik. Európa forradalommal terhes. Az imperialista háború borzalmai, a drágaság által előidézett gyötrelmek mindenütt forradalmi hangulatot keltenek, s az uralkodó osztályok — a burzsoázia és lakájai — a kormányok, egyre inkább zsákutcába kerülnek, amelyből óriási megrázkódtatások nélkül egyáltalán nem találhatnak kivezető utat."*

Leninnek ez az előrelátása, mint ismeretes, teljesen beigazolódott.

Lenin a polgári demokratikus forradalom győzelméért vívott harcra szervezte a tömegeket, a győzelembe vetett törhetetlen hittel fegyverezte fel a pártot és a munkásosztályt.

„Mi jobban harcolunk, mint apáink — írta Lenin 1913

* *Lenin—Sztálin.* Az ifjúságról. 106—107. old.

júniusában. — Gyermekeink még jobban fognak harcolni és *győzni fognak.*

A munkásosztály nem pusztul el, hanem növekszik, erősödik, izmosodik, tömörül, felvilágosul és megedződik a harcban. Mi pesszimisták vagyunk a jobbágyságot, a kapitalizmust és a kistermelést illetően, de lelkes optimizmussal nézzük a munkásmozgalmat és céljait. Mi már lefektetjük az új épületnek alapzatát és gyermekeink felépítik azt."*

A bolsevikok harca, amely arra irányult, hogy az imperialista háborút polgárháborúvá változtassák, meghozta eredményeit: 1917 februárjában megdőlt Oroszországban az önkényuralom. Lenin a februári forradalom első napjaitól kezdve hirdette, hogy további harc szükséges a forradalom második szakaszáért — a proletárforradalomért. Az Ideiglenes Kormányt, mint burzsoá imperialista kormányt, kíméletlenül leleplezi. „A munkások egyheti véres harcá után — írta Lenin — Miljukov, Gucskov és Kerenszkij vannak hatalmon!! A «régi» európai sablon szerint . . ."** Lenin azért küzdött, hogy az orosz forradalmat ne engedjük ilyen „európai sablon" szerint fejlődni. Ezekben a napokban Lenin rámutatott arra, hogy a párt fő feladata a tömegek megszervezése, a párt sorainak megerősítése, a párt teljes önállóságának biztosítása.

Lenin híres Áprilisi Téziseiben általánosította a bolsevik párt harci tapasztalatait és kidolgozta zseniális harci tervét a polgári demokratikus forradalomból a szocialista forradalomba való átmenetre. Lenin kiadta a jelszót a Szovjetköztársaság megszervezésére, amelyet a proletárdiktatúra legjobb politikai formájának nevezett. Ez a zseniális felfedezés a marxista tudomány területén, önfeláldozó harcra fegyverezte fel a bolsevik pártot a Szovjetek hatalmának megteremtéséért. A lenini tézisek lényege az volt, hogy a szocializmus *egy* országban is győzhet.

Lenin szilárdan és biztos kézzel vezette a bolsevik pártot a szocialista forradalomra. Nyolc hónapon keresztül, 1917 februárjától októberéig, a bolsevikok pártja Lenin és Sztálin

* *Lenin* Művei. 4. kiad. 19. köt. 206. old. (oroszul).
** *Lenin* Művei. 3. kiad. XX. köt. 5. old. (oroszul).

vezetésével igen nehéz feladatot végzett: meg kellett nyerni a tömegeket a párt számára. A bolsevikok megnyerték a munkásosztály és a Szovjetek többségét, a parasztok millióit a szocialista forradalom oldalára állították. A bolsevik párt a leninisztálini bölcs stratégiával és taktikával kivonta a tömegeket a kispolgári pártok — az eszerek, mensevikek, anarchisták — hatása alól. A párt óriási politikai munkát végzett a fronton és a hátországban, előkészítette a tömegeket a Nagy Októberi Szocialista Forradalomra.

Ellentétben a mensevikekkel, akik azt állították, hogy burzsoá hatalom nélkül a forradalom nem sikerül és Oroszországban nincs olyan párt, amely hajlandó lenne az egész hatalmat kezébe venni, a bolsevik párt vezére, Lenin, 1917 júniusában kijelentette, hogy van ilyen párt. „A bolsevikok pártja — mondta Lenin — bármelyik percben kész átvenni az egész hatalmat."*

Lenin azt mondta, hogy a bolsevikok pártja — „korunk esze, becsülete és lelkiismerete".**

Lenin leleplezte a forradalom ellenségeit, akik azt állították, hogy ha a bolsevikok megszerzik a hatalmat, még két hétig sem tudják megtartani. Még a Nagy Októberi Szocialista Forradalom előestéjén prófétaian ezt írta: „Nincs a földön olyan erő, amely meggátolná a bolsevikokat, *hacsak nem engedik magukat megfélemlíteni* és át tudják venni a hatalmat, hogy megtartsák azt a szocialista világforradalom győzelméig."*** Lenin felderítetlen utakon vezette a bolsevik pártot a hatalom átvételére, mesterien dolgozta ki az 1917-es októberi fegyveres felkelés győzelmével kapcsolatos kérdéseket. Lenin elméletileg felfegyverezte a pártot a proletariátus diktatúrájának kivívására, ő volt a tömegek nagy szervezője a szocialista forradalom győzelméért folytatott harcukban.

„Lenin a forradalomra született — mondja Sztálin elvtárs. — A forradalmi robbanásoknak valóságos lángelméje volt és a forradalmi vezetésnek legnagyobb mestere. Soha olyan szabadnak és derűsnek nem érezte magát, mint a forradalmi

* *Lenin* Művei. 4. kiad. 25. köt. 6. old. (oroszul).
** Ugyanott, 239. old.
*** *Lenin* Művei. 4. kiad. 26. köt. 104. old. (oroszul).

megrázkódtatások korszakában... Forradalmi fordulatok napjaiban valósággal kivirult, látnokká lett, megjósolta az osztályok mozgását és a forradalom menetének cik-cakjait, amelyeket úgy ismert, akár a tenyerét."*

A párt sok teoretikusán és vezérén — Sztálin elvtárs kifejezése szerint — betegség lett úrrá: nem hittek a tömegek alkotóerejében. Innen adódik a vezetők bizonyos arisztokratizmusa a tömegekkel szemben. Az ilyen vezetők „a nevelőanya szerepére" vágyódnak, „... aki a tömegeket könyvek nyomán akarja tanítani, de ő maga nem akar a tömegektől tanulni — ez az alapja az ilyenfajta arisztokratizmusnak".** Lenin a pártot tömegekért, a szocialista forradalom győzelméért folyó harcra szervezve, rendületlenül hitt a tömegekben, a népben, a népi alkotóerő kiapadhatatlan forrásaiban. „Csak az győz, csak az tudja megtartani a hatalmat, — tanította Lenin — aki hisz a népben, aki a népi alkotóerő gazdag forrásaiból merít."***

Lenin kíméletlenül ostorozta a nyárspolgárokat, „a forradalmi káosz" öntelt kritikusait, a kishitűeket, akik kézlegyintéssel intézték el a néptömegek alkotóerejét. „... nem ismerek még egy forradalmárt, — mondta Sztálin elvtárs — aki olyan mélyen hitt volna a proletariátus teremtő erejében, osztályösztönének forradalmi célszerűségében, mint Lenin."**** Lenin megkövetelte, hogy fáradhatatlanul tanuljunk a tömegektől, értsük meg cselekedeteit, figyelmesen tanulmányozzuk a tömegek harcának gyakorlati tapasztalatait.

1917 októberében a bolsevik párt Lenin és Sztálin vezetésével rohamra vezette a dolgozó tömegeket a kapitalizmus ellen. Nehéz és felderítetlen út volt ez, de a párt sikeresen járta meg. E hatalmas feladatnak, a szocialista forradalomnak megvalósítására a bolsevikok pártját egész története előkészítette.

* *Sztálin.* Leninről. 29—30. old.
** Ugyanott, 28—29. old.
*** *Lenin* Művei. 4. kiad. 26. köt. 259. old. (oroszul).
**** *Sztálin.* Leninről. 29. old.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelmének eredményeképpen a bolsevikok pártja hatalomért küzdő pártból kormányzó párttá lett. Vezető erő lett a proletariátus diktatúrájának rendszerében. Új szakasz kezdődött a párt életében és történetében.

A bolsevik párt szervezője és vezére, Lenin állt az általa megteremtett szovjet állam élére. A proletárdiktatúra létrehozásával még jobban megnőtt a bolsevik párt vezetőszerepe.

A párt vezetőszerepe a proletárdiktatúra kivívásának és megszilárdulásának döntő feltétele. „A marxizmus, — írta Lenin — amikor munkáspártot nevel, a proletariátus élcsapatát neveli, amely a hatalmat meg tudja ragadni, az *egész népet* a szocializmushoz tudja *vezetni*, tudja az új rendet irányítani és megszervezni és képes arra, hogy valamennyi dolgozó és kizsákmányolt tanítója, irányítója és vezére legyen társadalmi életünknek a burzsoázia nélkül és a burzsoázia ellen való berendezésében."*

A proletariátus diktatúrája nem magától, hanem a párt vezetésével valósul meg.

Lenin bebizonyította, hogy a szocializmust fel lehet építeni a szovjet hazában. Feltárta a szovjet rendszerben rejlő óriási lehetőségeket, mozgósította a pártot és a népet e lehetőségek kihasználására. Lenin és Sztálin vezetésével a bolsevikok nemcsak meggyőzték és elhódították Oroszországot a gazdagoktól, hanem sikeresen megtanulták Oroszországot kormányozni is.

A bolsevik párt tevékenysége a Nagy Októberi Szocialista Forradalom után rendkívül sokrétű és sokoldalú lett. Az első szakasz e bonyolult és nehéz munkájában a párt szervezőmunkájának van döntő szerepe. Lenin a párt VIII. kongresszusán, megnyitó beszédében ezt mondotta:

„Úgy gondolom, hogy kongresszusunknak teljesen ennek az építőmunkának és szervezési munkának jegyében kell lezajlania. Még a program kérdései is, amelyek elméleti vonatkozásban óriási nehézséget jelentenek, leginkább az építés kérdéseire vezethetők vissza, s a kongresszus napirendjén

* *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 175. old.

külön pontként szereplő szervezési kérdések, a Vörös Hadsereg kérdése, különösen pedig a falusi munka kérdése — mindezek azt követelik tőlünk, hogy megfeszítsük figyelmünket és a főkérdésre, a szervezési kérdésre összpontosítsuk, amely a legnagyobb nehézségeket okozza, de ugyanakkor a leghálásabb feladat a szocialisták számára."*

A szervezőmunka — mutatott rá Lenin — a párt fő feladata a proletariátus győzelme után. Ez magának a szocialista forradalomnak természetéből következik. A polgári forradalom előtt csak egy feladat állt — lerombolni a régi társadalom minden útját, megsemmisíteni azokat az akadályokat, amelyek gátolják a feudalizmus méhében létrejött kapitalista gazdasági rend fejlődését. A szocialista forradalomnak új, szocialista gazdasági rendszert kell építenie. „Itt a rombolás feladatához új, hallatlanul nehéz feladatok járulnak — szervezési feladatok."**

A bolsevik párt szervezőmunkája, vezető és irányító szerepe volt a siker záloga abban a harcban, amelyet népünk a polgárháború éveiben és a békés építés időszakában vívott.

Sztálin elvtárs azt mondta, hogy „győzelmeink szervezéséért a nagy dicsőség... országunk élenjáró munkásainak hatalmas kollektiváját — az Oroszországi Kommunista Pártot illeti".***

A polgárháború és a külföldi intervenció idején Lenin nagyszerűen megszervezte a bolsevik pártot és a szovjet népet az ellenség szétzúzására.

A polgárháború befejezése után a pártra újabb feladatok hárultak: a népgazdaság helyreállításának, a szocialista gazdasági rend megalapozásának feladata. Lenin konkrét tervet dolgozott ki az ország szocialista átalakítására, hogy ezt a legrövidebb időn belül végre lehessen hajtani. A nehéz és feszült külpolitikai helyzetben, a szörnyű gazdasági pusztulás feltételei közepette, a bolsevikok pártja, Lenin és Sztálin vezetésével éles fordulatot tett: áttért a hadikommunizmusról az új gazdasági politikára.

* *Lenin.* Az agrárkérdésről. 2. köt. 503. old.
** *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 337. old.
*** *Sztálin* Művei. 6. köt. 336. old. (oroszul).

A Szovjetunió szocialista átalakításának nagyszerű tervét azért teljesítette, mert a szovjet népet a kommunizmusért vívott harcában a bolsevik párt vezette és irányította.

A bolsevik párt sikere és győzelme a párt helyes irányvonalának eredménye. A párt azért győz, mert meg tudja szervezni a tömegeket a párt irányvonalának megvalósítására. Sztálin elvtárs mondotta: „De helyes irányvonallal rendelkezni s azt a gyakorlatban megvalósítani tudni — ez nagy ritkaság kormányon levő pártok életében."* Ezt a kiváló tulajdonságot pártunk megalapítóinak és vezéreinek — Leninnek és Sztálinnak köszönheti.

Lenin nem egyszer mutatott rá, hogy a bolsevik pártnak jutott osztályrészéül a proletárdiktatúra vezetésének nehéz feladata olyan országban, ahol a kisparaszti gazdaság van túlsúlyban. A proletárdiktatúra fenntartásának és megszilárdításának érdekei, a szocialista építés érdekei vasfegyelmet, nagyfokú éberséget és sorainak szilárd egységét követelték meg a bolsevik párttól. Lenin megerősítette és megacélozta a bolsevik pártot, ugyanakkor erélyesen harcolt a kispolgári pártok és áramlatok — az eszerek, mensevikek, anarchisták, nacionalisták, valamint a párt soraiban meghúzódó ellenségek és opportunisták — a trockisták, zinovjevisták, buharinisták, decisták, nemzeti elhajlók és mások ellen. A bolsevik párt leleplezte és elszigetelte ezeket a párt- és forradalomellenes elemeket és még jobban megszilárdította kapcsolatait a néptömegekkel.

A bolsevik párt tántoríthatatlanul haladt a lenini úton, megnőtt és megerősödött a kommunizmus számos ellensége ellen folytatott elkeseredett harcban. „... Leninnek ezerszeresen igaza volt, — mutatott rá Sztálin elvtárs — amikor a pártot a pártellenes és forradalomellenes elemek ellen folytatott engesztelhetetlen harc útján vezette. Mert csak ennek a szervezeti politikának eredményeképpen tudta pártunk megteremteni azt a belső egységét és bámulatos tömörségét, amelynek birtokában Kerenszkij idején sértetlenül került ki a júliusi válságból, egymaga hajtotta végre az Októberi Felkelést,

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 574. old.

megrázkódtatás nélkül ment át a breszti időszak válságán... és végül olyan példátlan rugalmasságra tett szert, hogy bármely pillanatban át tudja csoportosítani sorait és bármely nagy munkára tudja összpontosítani tagjainak százezreit anélkül, hogy zavart keltene saját soraiban."*

Lenin hatalmassá, harcképessé tette a pártot azzal, hogy a marxistaellenes ideológia minden megnyilvánulásával szemben engesztelhetetlenségre nevelte. A bolsevik párt XII. kongresszusán mondta Sztálin elvtárs: „Sajnálom, hogy nincs itt Lenin elvtárs. Ha itt volna, azt mondhatná: «25 évig szerető gonddal neveltem a pártot és naggyá, erőssé neveltem.»"**

Lenin arra tanította a pártot, hogy kritikus szemmel nézze saját tevékenységét, tárjon fel és gyökerestül irtson ki minden fogyatékosságot munkájából. Bolsevik bírálat és önbírálat nélkül nincs bolsevik pártszerűség. Az önbírálat a bolsevik párt alapja.

Lenin rámutatott, hogy „az önbírálat kétségtelenül nélkülözhetetlen minden eleven életet élő párt számára. Nincs undorítóbb az önelégült optimizmusnál."***

Az önbírálat fogyatékosságaink gyökeres kiirtásának hatalmas fegyvere, segíti előrehaladásunkat a kommunizmus felé.

„Az önbírálat — írta Sztálin elvtárs — valójában a bolsevizmus fegyvertárának elmaradhatatlan és állandóan használt fegyvere, elválaszthatatlan a bolsevizmus természetétől, forradalmi szellemétől."****

A bolsevik párt szervezője és vezére, Lenin, nagy hazafi volt. Megteremtette és megerősítette a bolsevik pártot, a lángoló hazafiak pártját.

A proletárforradalom vezére, a nagy orosz nép lángeszű fia, Lenin, már a mult század kilencvenes éveiben aggodalmaskodott hazája sorsáért és jövőjéért, Oroszországért, amely a kizsákmányoló osztályok bűnéből szolgamódra függött idegen imperialista hatalmaktól.

---

* *Sztálin* Művei. 4. köt. 329—330. old.
** *Sztálin* Művei. 5. köt. 254. old.
*** Leninszkij szbornyik. 5. köt. 308. old.
**** *Sztálin* Művei. 11. köt. Szikra 1950. 140. old.

„Így az utóbbi időben — írta Lenin — külföldi tőkések különösen szívesen hozzák tőkéjüket Oroszországba, gyáraiknak és üzemeiknek fiókokat építenek, társaságokat alapítanak új vállalatok számára Oroszországban. Mohón vetik rá magukat erre a fiatal országra, amelynek kormánya oly jóindulatú és szolgálatkész a tőkével szemben, mint sehol másutt; itt kevésbbé szervezett és a védelemre kevésbbé képes munkásokat találnak, mint Nyugaton; a munkások életszínvonala és ezért béreik is sokkal alacsonyabbak, úgyhogy a külföldi tőkések óriási, hazájukban elképzelhetetlen nyereségre tehetnek szert. A nemzetközi tőke már Oroszországra is rátette kezét."* Lenin felemelte a tiltakozás és felháborodás hangját Oroszország elmaradottságának okozói ellen, a feudális, önkényuralmi és kapitalista rendszer ellen.

Csak a forradalmi proletariátus és nagy, Lenin és Sztálin által megalapított pártja szakította ki Oroszországot az évszázados elmaradottságból és a nemzetközi imperializmus rabságából, biztosította függetlenségét és önállóságát, hatalmának növekedését és felvirágzását.

Lenin „A nagyoroszok nemzeti büszkeségéről" című cikkében írta, hogy az öntudatos nagyorosz proletároktól nem idegen a nemzeti büszkeség érzése.

„Minket — írta Lenin — a nemzeti büszkeség érzése tölt el, mert a nagyorosz nép *szintén* létrehozta a forradalmi osztályt, *szintén* bebizonyította, hogy a szabadságért és szocializmusért folyó harc nagyszerű példáit tudja adni az emberiségnek . . ."**

Az orosz munkásosztály hatalmas forradalmi pártot létesített és ez az orosz nép legnagyobb büszkesége.

Amikor a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzött, Lenin felhívta a bolsevikok pártját és az ország minden dolgozóját, munkálkodjanak azon, „. . . hogy Oroszország ne legyen többé szegény és erőtlen, hanem a szó igazi értelmében hatalmassá és dúsgazdaggá váljon.

S ilyenné válhat, mert még mindig elég területünk és

* *Lenin* Művei. 4. kiad. 2. köt. 93. old. (oroszul).
** *Lenin*. Válogatott művek. 1. köt. 892. old.

természeti kincsünk maradt ahhoz, hogy mindenkit elláthassunk... kielégítően a megélhetéshez szükséges javakkal. Mindenünk van hozzá — természeti kincsek, emberi erőtartalék és a népi alkotóerőnek az a nagyszerű lendülete, melyet a nagy forradalom hívott elő, — hogy megteremthessük az igazán hatalmas és mindenben bővelkedő orosz hazát."*

Lenin magasra értékelte a Szovjetunióban élő népek családja vezetőerejének, a nagy orosz népnek alkotóerejét és nagyságát.

Lenin mindíg töretlenül hitt a nagy orosz nép és országunk többi népének erejében.

„Oroszország — mondta Lenin — azzal tűnt ki, hogy a legnehezebb időkben mindíg voltak tömegei, amelyeket mint tartalékot be lehetett vetni, új erő volt ez, amikor a régiek kezdtek kimerülni."**

Lenin és Sztálin pártjának vezetése alatt országunk népei, élükön a nagy orosz néppel, megvédték hazájuk függetlenségét, országunkat erős szocialista hatalommá tették, a szovjet haza nagyságát soha nem látott magaslatra emelték.

A bolsevikok pártja félévszázados történelme alatt gazdag tapasztalatokat gyüjtött a proletárdiktatúra győzelméért, hazánk szocialista átalakításáért folytatott harca során. Ilyen tapasztalata nincs és nem is volt egyetlen pártnak sem. A bolsevik párt óriási tapasztalatának, amelyet a szocialista állam megteremtéséért és megerősítéséért, az ország iparosításáért és a mezőgazdaság kollektivizálásáért, a kizsákmányoló osztályok felszámolásáért és a szocializmus győzelméért vívott harcban szerzett meg, hatalmas nemzetközi jelentősége van.

Általánosítva az oroszországi forradalmi mozgalom tapasztalatait, Lenin megjegyezte, hogy egy ország sem „...élt át még megközelítőleg sem annyit forradalmi tapasztalatok tekintetében, a mozgalom különböző formái... váltakozásának gyorsaságát és sokféleségét illetőleg".***

* *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 357. old.
** *Lenin* Művei. 3. kiad. XXIV. köt. 212. old. (oroszul).
*** *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 683. old.

Ezeket az igen gazdag tapasztalatokat teszik közkinccsé Lenin halhatatlan munkái és Sztálin zseniális művei.

Lenin, a bolsevik párt megalapítója és vezére, egyben a nemzetközi kommunista mozgalom szervezője és vezére is volt. Ő volt az első, aki még az imperialista háború idején felemelte szavát a Kommunista Internacionále megalapítása érdekében. Lenin volt az opportunizmus elleni ideológiai harc irányítója az egész világon. Fáradhatatlanul és állhatatosan maga köré gyüjtötte és szervezte a nemzetközi munkásmozgalom minden forradalmi elemét és az opportunizmussal való szakítás útjára vezette őket. Lenin apai gonddal nevelte a külföldi fiatal kommunistákat és forradalmi stratégiára és taktikára, valamint a bolsevik tapasztalatokra tanította őket.

A bolsevik pártépítés tapasztalatainak, a pártvezetés és a proletárdiktatúra tapasztalatainak felbecsülhetetlen nemzetközi jelentősége van. A külföldi kommunisták a bolsevikoktól tanulják meg értékelni a munkásosztály pártjának nagy szerepét.

Lenin és Sztálin mesterien általánosították a bolsevik párt építése során szerzett történelmi tapasztalatokat és felfegyverezték ezekkel a tapasztalatokkal a baráti kommunista pártokat. Lenin és Sztálin megmutatta, hogyan kell e tapasztalatok alapján dolgozni, hogyan kell ezeket a tapasztalatokat az életben hasznosítani.

Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy legalább néhány alapvető feltételt szükséges kivívni ahhoz, hogy a baráti kommunista pártok sikeresen dolgozhassanak a bolsevikok tapasztalatai alapján. Ehhez az szükséges, hogy a párt ne a parlamenti frakció vagy a szakszervezetek függelékének tekintse magát, hanem legyen „... a proletariátus osztályszervezetének *legmagasabb* formája, amely arra hivatott, hogy a szakszervezetektől a parlamenti frakcióig, a proletariátus minden más formájú szervezetét *vezesse*".*

Ehhez továbbá az szükséges, hogy a kommunista pártok elsajátítsák a marxizmus-leninizmus forradalmi elméletét. A pártnak jelszavait és direktíváit nem betanult formulák

* *Lenin—Sztálin.* Párt és pártépítés. Szikra 1950. 552. old.

és történelmi párhuzamok alapján kell kidolgoznia, hanem a forradalmi mozgalom konkrét feltételeinek figyelmes elemzése alapján, valamennyi ország forradalmi tapasztalatának figyelembevételével.

Sztálin elvtárs megkövetelte, hogy a legmagasabbfokú elvszerűséget a tömegektől való tanulással kapcsolják egybe, az engesztelhetetlen forradalmiságot pedig a rugalmassággal és manőverezési képességgel. „Szükséges, — mutatott rá Sztálin elvtárs — hogy a párt ne titkolja el hibáit, hogy ne féljen a bírálattól, hogy saját hibáin tudja tökéletesíteni és nevelni kádereit."*

Sztálin elvtárs arra tanítja a kommunista pártokat, hogy a legfőbb vezetőcsoportba hogyan válogassák ki a legjobb elemeket, a legodaadóbb és megfelelően képzett funkcionáriusokat, akik „... eléggé tapasztaltak ahhoz, hogy a proletárforradalom valóságos vezéreivé váljanak, akik tudják alkalmazni al eninizmus taktikáját és stratégiáját".**

A kommunista pártoknak — tanítja Sztálin elvtárs — rendszeresen javítaniok kell szociális összetételüket, meg kell tisztítaniok soraikat az opportunista elemektől, proletár vasfegyelemre kell nevelniök soraikat.

Sztálin elvtársnak mindezek az útmutatásai adják a baráti kommunista pártok tevékenységének harci programját.

A leninizmus a nemzetközi kommunista mozgalom eszmei és szervezeti alapja. A lenini tanítások alapján növekednek és erősödnek a külföldi kommunista pártok.

A munkásosztály sorainak egységéért küzdve, Lenin megkívánta, hogy ezt az egységet a marxista ideológia alapján valósítsák meg. A népi demokratikus államokban a két részre szakadt munkásmozgalom egyesítése, a kommunista és szocialista pártok egyesülése marxista-leninista ideológia alapján ment végbe. A marxista-leninista ideológia hatalmas fegyver abban a harcban, amelyet a kapitalista országok dolgozói felszabadulásukért folytatnak.

A diadalmas szocialista építés sikerei a Szovjetunióban

---

* *Lenin—Sztálin.* Párt és pártépítés. 553. old.
** Ugyanott, 553—554. old.

harcra lelkesítik a tőkés országok munkásosztályát a tőke hatalma ellen.

Azt a nagy ügyet, amelyet Lenin kezdett meg, folytatja hű tanítványa, barátja és fegyvertársa, Sztálin elvtárs.

Ioszif Visszarionovics Sztálin, ugyanúgy, mint Vlagyimir Iljics Lenin, egyesíti magában „az elméleti erőt a proletármozgalom gyakorlati és szervezeti tapasztalataival".

„Sztálin elvtárs azért értette meg mindenkinél jobban a zseniális lenini eszméket az újtípusú marxista pártról — arról a pártról, amely, mint az események mutatták, a hivatásos forradalmárok földalatti szervezetéből bolsevik párttá változott és diadalmasan végrehajtotta hazánkban a szocialista forradalmat — mert óriási forradalmi tapasztalatot egyesített a marxizmus mélyreható ismeretével"* — mondotta Molotov elvtárs.

Lenin és Sztálin szorosan együttműködve teremtette meg és építette fel a bolsevik pártot. Ők vezették a bolsevik pártot világraszóló, történelmi jelentőségű győzelmekre. Lenin és Sztálin nagy barátsága hasonló Marx és Engels barátságához. A tudományos kommunizmus megalapítóinak, Marxnak és Engelsnek barátságáról pedig ezt írta Lenin: „Régi legendák szólnak a barátság különféle megható példáiról. Az európai proletariátus elmondhatja, hogy tudományát két olyan tudós és harcos teremtette meg, akiknek viszonya felülmúlja a régiek megható legendáit az emberi barátságról."**

Lenin halála után Sztálin elvtárs még szorosabban tömörítette a pártot a lenini örökség köré, megvédelmezte Lenin hatalmas zászlajának tisztaságát és a szovjet népet a szocializmus győzelméhez vezette. Sztálin elvtárs megvédte és továbbfejlesztette a bolsevizmus lenini szervezeti elveit.

„Sztálin elvtárs — mondta Zsdanov a SzK(b)P XVIII. kongresszusán — a párt szervezeti építésének kérdéseiben az alkotó marxizmus ragyogó példáira tanította a pártot. Utalok itt a politikai irányvonal és a szervezőmunka kölcsönös viszonyáról, a káderek kiválasztásának, nevelésének, előléptetésé-

* *Pravda.* 1939. december 21.
** *Lenin.* Marx, Engels, marxizmus. Szikra 1949. 49—50. old.

nek és elosztásának tudományos szervezéséről, a végrehajtás ellenőrzésének bolsevik megszervezéséről, a pártnak a soraiba férkőzött ellenség elleni harcáról, valamint az árulóktól és kétkulacsosoktól való megtisztításért folyó harc módjairól, az éberségről, a bolsevizmus elsajátításáról szóló tanításokra."*

A Lenin és Sztálin által megalapított forradalmi marxista párt, az újtípusú párt, a bolsevikok pártja, egész politikájával és a nép érdekeiért folytatott fáradhatatlan harcával óriási hatást gyakorolt és gyakorol az emberiség történelmének alakulására, ez a párt — a proletariátus forradalmi világmozgalmában vezető és irányító erő. A történelemben még soha egyetlen párt sem hatott oly közvetlenül a társadalom fejlődésére, mint a bolsevik párt.

Azokban a napokban, amikor országunk és az egész haladó emberiség Sztálin elvtárs 70. születésnapját ünnepelte, különösen ragyogóan nyilvánult meg az egész világ dolgozóinak szeretete és odaadása a bolsevik párt és Sztálin elvtárs iránt. Az egész világ kommunistái a munkásosztály követésreméltó, mintaszerű pártját látják a nagy Sztálin vezette SzK(b)P-ban. A bolsevik párt példája rendkívüli jelentőségű volt és rendkívüli jelentőségű most is a baráti kommunista pártok megerősítésének és az opportunizmustól való megtisztításának ügyében.

A nagy Sztálin vezette bolsevik párt a szovjet nép hatalmas erőforrása volt abban a harcban, amelyet a fasiszta rablók ellen folytatott a megpróbáltatások nehéz éveiben — a Nagy Honvédő Háború idején.

Lenin és Sztálin pártjának irányításával, Lenin ügye nagy folytatójának, Sztálin elvtársnak bölcs vezetésével a szovjet nép sikeresen oldja meg a háborúutáni ötéves terv feladatait.

„Előrehaladásunkban a kommunizmus útján — mondja Malenkov elvtárs — vezető és irányító erő a mi kommunista pártunk. A párt tömöríti, lelkesíti és szervezi a szovjet embereket, erőfeszítéseiket egyesíti nagy célunk, a kommunista társadalom felépítésének érdekében. Szoros kapcsolata a néppel

* A SzK(b)P XVIII. kongresszusa. Gyorsírói jegyzet. 1939. 514. old. (oroszul.)

napról-napra erősödik. Ez a párt legyőzhetetlenségének és a szovjet állam hatalmának forrása. A mi pártunk olyan egységes, egyöntetű és megdönthetetlen erő, amely úgy tömörül a Központi Bizottság, Sztálin elvtárs köré, mint még soha. A bolsevikok sorainak ez az egysége volt és lesz mindig a párt erejének alapja."*

Lenin és Sztálin pártja, ideológiailag és szervezetileg megerősödve, határozottan és biztosan vezeti a dolgozók milliós tömegeit a kommunizmus felé.

* *Malenkov.* A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 32. évfordulója. Goszpolityizdat 1949. 31. old. (oroszul).

F. V. KONSZTANTYINOV

LENIN ÉS SZTÁLIN — A TÖRTÉNELMI MATERIALIZMUS TOVÁBBFEJLESZTŐI

A filozófiai materializmusnak, mint a marxizmus-leninizmus klasszikusai írták, a természettudomány minden korszakalkotó, nagy felfedezésével új alakot kell öltenie.

Engels egyenesen megmondja, hogy a „materializmusnak már a természettudomány terén tett minden korszakalkotó felfedezéssel is (az emberiség történetétől egészen eltekintve) meg kell változtatnia formáját".* A társadalomtörténet terén minden újabb nagy felfedezés a materializmus alakváltozását, fejlődését vonja maga után. Korszakunk, Lenin és Sztálin korszaka, páratlanul áll a világtörténelemben mind az események gazdagsága révén, mind az oly óriási területen, mint a Szovjetunió és a népi demokratikus országokban végbement nagyszerű gazdasági, szociális, politikai és kulturális forradalmat illetően. Ez a korszak páratlan a mozgásbahozott tömegek nagyságánál fogva is, amelyek először emelkedtek a tudatos történelmi alkotás magaslatára.

Lenin és Sztálin tudományos vizsgálat tárgyává tette korszakunk nagy eseményeit és a társadalmi fejlődés új törvényszerűségeit, amelyeket zseniális műveikben tudományosan lefektettek és általánosítottak. Ezek a művek a marxizmus fejlődésében újabb, magasabb korszakot jelentenek: a leninizmusnak, mint az imperializmus és a proletárforradalmak korszaka marxizmusának, a Szovjetunióban már győzedelmeskedett szocializmus korszaka marxizmusának megteremtését.

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. Szikra 1949. 254. old.

Lenin és Sztálin nagy felfedezései a történelmi materializmus terén elsősorban az imperializmus korszaka új törvényszerűségeinek megállapítását jelentik, továbbá a szocialista forradalom új, lenini-sztálini elméletét, a proletárdiktatúra új, szovjet formájának és a szocialista állam elméletének továbbfejlesztését. Lenin és Sztálin elsőkként általánosították a szocializmus szovjetunióbeli diadalmas építésének nagyszerű tapasztalatait. A szovjet szocialista társadalom fejlődésére jellemző új törvényszerűségeket fedeztek fel.

Lenin és Sztálin tudományos felfedezéseinek nagy jelentősége abban rejlik, hogy ezek a felfedezések milliók forradalmi alkotó tevékenységének tudományos-elméleti alapját képezik. A felfedezések helyessége az osztályharcok tüzében és a kommunizmusért folytatott forradalmi harcban igazolódott be. Tudományos felfedezéseik közül bármelyik elégséges ahhoz, hogy alkotójuk nevét halhatatlanná tegye. Ezen felfedezések összessége a marxista társadalomtudomány fejlődésének legnagyszerűbb korszakát jelenti. Ezeknek a nagy felfedezéseknek óriási hatása a világ történelmének alakulására és az emberiség sorsára ma már nyilvánvaló. Hatásuk évről-évre növekedni fog.

A lenini-sztálini korszak a történelmi materializmus fejlődésében — igen széleskörű téma. Ha minden oldalról be akarnók mutatni mindazt, ami újat, zseniálisat, nagyot alkotott Lenin és Sztálin a történelmi materializmus terén — nagy, kollektív munkát igénylő műre lenne szükség.

Jelen cikkünkben szerényebb feladatot tűztünk magunk elé — mégpedig azt, hogy, ha csak általánosságban is, vizsgálat tárgyává tegyünk néhány olyan kérdést, mely azzal az újjal és hatalmassal függ szorosan össze, amit Sztálin elvtárs a történelmi materializmus terén „A dialektikus és a történelmi materializmusról" szóló művében nyujtott.

1

Marx és Engels legnagyobb érdeme az, hogy halálos csapást mértek a társadalomtudomány, a történetírás és a szocializmus elmélete területén addig uralkodó idealizmusra.

Ellentétben az idealizmus különböző rendszereivel, me-

lyek szerint a társadalmi fejlődés és a történelem a véletlenek, tévedések és félreértések kaosza, Marx és Engels voltak az elsők, akik szigorúan tudományos alapon állapították meg, hogy a társadalmi fejlődés folyamata és iránya nem egyes személyek, pártok, sőt, osztályok önkényétől függ. Marx és Engels elsőkként bizonyították be tudományosan, hogy ez a társadalmi fejlődés természettörténeti, szükségszerű törvényeken alapuló folyamat. Az idealizmussal ellentétben Marx és Engels bebizonyította, hogy a történelem fő mozgatóerejét nem egyes személyek, hősök, hadvezérek, királyok és cárok, hanem a néptömegek alkotják. A történelmi materializmus megalapítói bebizonyították, hogy a társadalom története az osztályharcok története és korszakunkban az osztályharc elkerülhetetlenül és törvényszerűen a proletariátus diktatúrájához vezet.

Marx és Engels minden tanítása arra szolgál, hogy bebizonyítsa a munkásosztálynak mint a kapitalizmus sírásójának és az új, kommunista társadalom megteremtőjének hatalmas szerepét. Marx és Engels felfedezése a legnagyszerűbb forradalmat jelentette, mely létrehozta a társadalmi fejlődés törvényeiről szóló igazi tudományt.

A XIX. század kilencvenes évei táján a marxizmus döntő győzelmet aratott a munkásmozgalomban a szocializmus Marx előtti különböző formái felett, valamint az idealista irányzatok vegyes tömkelegén a társadalomtudományban és a történetírásban. Ezek után még a munkásosztály ellenségei is kacérkodni kezdtek a marxizmussal, marxista jelmezt öltöttek, de kiirtották a marxizmusból a legfontosabbat, a munkásosztály forradalmi harcáról és a proletárdiktatúráról szóló tanítást.

Az idealizmus frontján az úgynevezett katedraszocializmus lépett fel (Sombart és mások Németországban, Sztruve, Bulgakov és egyéb „legális marxisták" Oroszországban). Ez a burzsoá irányzat szavakban elfogadta Marx gazdaságtanát és társadalomelméletét, de gyökerében elferdítette, s a burzsoázia ízléséhez és érdekeihez alkalmazta. A katedraszocialisták világnézete szerint a társadalmi fejlődés egyik gazdasági és társadalmi forma leváltása a másik által, egy simán gördülő,

evolúciós, ösztönös folyamatban. Az osztályharcot, a tömegek történelmi forradalmi kezdeményezését a történelem folyamatából kizárják, mint „rendellenes", „beteges" és törvényszerűtlen jelenséget. A katedraszocialisták nézeteit teljesen a fatalizmus és az objektivizmus szelleme hatja át.

A munkásmozgalmon belül a burzsoá hatás mint bernsteinizmus, Oroszországban — mint „ökonomizmus" és menseviz mus jelentkezett. A történelmi materializmust a „gazdasági materializmus" szellemében ferdítették el. Bernsteint és gyászosemlékű „a végcél semmi, a mozgalom minden" jelszavát követve, a német és orosz revizionisták a munkásmozgalomban az ösztönösség elvét kezdték hirdetni. Nem vettek tudomást a szocialista tudatról, a marxista elmélet jelentőségéről és a marxista párt szerepéről a munkásmozgalomban.

„Az ösztönösség előtti meghajlás elmélete határozottan ellenzi a munkásmozgalom forradalmi jellegét, ellenzi, hogy a mozgalom a kapitalizmusnak alapjai ellen irányuló harc vonalán haladjon; — azt akarja, hogy a mozgalom csakis a kapitalizmus számára «teljesíthető», «elfogadható» követelések vonalán haladjon, mindenképpen a «legkisebb ellenállás vonala» mellett van. Az ösztönösség elmélete a trade-unionizmus ideológiája . . . Az ösztönösség elmélete olyan elmélet, mely a tudatos elem szerepét a mozgalomban lekicsinyli, az «uszálypolitika» ideológiája, logikai alapja *mindenfajta* opportunizmusnak."*

Az ösztönösség elve előtt való meghajlás nagymértékben megmutatkozott a II. Internacionále minden pártjában. Sajátságos kifejezője ennek az úgynevezett „termelőerők elmélete", amely a forradalmi harcról való lemondást igazolja. Utalva a termelőerők „elégtelen" színvonalára, a proletariátust tespedésre és passzív várakozásra akarták késztetni, amíg a termelőerők az egész világon mindenütt megérnek.

A történelmi materializmus hasonló elferdítésével nemcsak Bernstein, Kautsky, Bauer és Renner, hanem Plehanov munkáiban is találkozunk, különösen „A munkásosztály és a szociáldemokrata értelmiség" című cikkében és „A marx-

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 26. old.

izmus alapkérdései" című brosúrájában. Plehanov e felsorolt munkáiban és egész sor más munkában is, mensevik korszaka idején a történelmi materializmust a „gazdasági materializmus" és burzsoá objektivizmus szellemében tárgyalta.

Ez a meghamisított marxizmus lefegyverezte és tájékozatlanná tette a proletariátust és pártját, éppen abban a korszakban, amikor a kapitalizmus fejlődésében a hanyatlás időszakához ért és a proletárforradalom napirendre került. Akkor lépett fel tévtanával, amikor a forradalmi aktivitástól, a szervezettségtől, összefogástól és a proletariátus szocialista öntudatától függött és függ a világtörténelem alakulása, a kapitalizmus sorsa és a szocializmus győzelme.

Oroszországban századunk elején a burzsoá-demokratikus forradalom napirendre került. Kedvező feltételek mellett szocialista forradalomba kellett volna átnőnie. Ez az átnövés mindenekelőtt a proletariátus osztályöntudatának fokától, a proletariátus szervezettségétől, összefogásától, élcsapatának, a pártnak elméleti és politikai érettségétől, a megérett történelmi feladatok világos felismerésétől függött. Az idealista maradványok megsemmisítése után éppen ezért vált Lenin és Sztálin számára elsőrendű fontosságú harci feladattá a küzdelem a munkásmozgalomban jelentkező ösztönösség elmélete ellen, a vulgáris „gazdasági materializmus" ellen, a különböző elméletek ellen, amelyek a társadalmi fejlődést a termelőerők automatikus fejlődési folyamatának tekintik, azon elmélet ellen, mely szerint a kapitalizmus békésen nő át a szocializmusba, továbbá a dolgok szabad folyásának elmélete ellen és az olyan elmélet ellen, amely a tömegek forradalmi átalakító, alkotó és öntudatos tevékenységét alábecsüli.

A burzsoáziának nagyon kedvére való volt az ösztönösség elmélete. Ezt az elméletet meg kellett semmisíteni. A XIX. század kilencvenes éveiben már Engels is találkozott a történelmi materializmus új ellenségével — a „gazdasági materializmussal". Mehringhez és J. Bloch-hoz intézett levelében írja Engels, hogy — mivel az idealizmus volt a legnagyobb ellenség — ezért Marxnak és neki természetesen a társadalmi elmélet legfontosabb tételét kellett kiemelnie, azt, amely a társadalmi élet anyagi feltételeinek döntő szerepét bizonyítja.

Természetesen Marx és Engels emellett mindig teljes mértékben számításba vették a politikai, jogi felépítmények, továbbá a társadalmi tudat különböző formáinak a gazdasági alapra való visszahatását.

Éppen Marx mondotta, hogy az elmélet, mely a tömegek közé hatol, anyagi erővé válik. A történelmi materializmust elferdítő különböző üresfejűeknek válaszolva írta Engels, hogy, ha mi a történelemben és társadalmi életben a gazdasági tényezőkön kívül más tényezők jelentőségét nem ismerjük el, akkor miért harcolunk tulajdonképpen a proletariátus diktatúrájáért!

Marx és Engels számtalanszor hangoztatta, hogy bár az emberek történelmi tevékenységét az objektív körülmények, a materiális tényezők határozzák meg, ezeket a körülményeket és tényezőket azonban éppen az emberek változtatják meg.

Lenin és Sztálin, Marx és Engels e tételeire támaszkodva, tudományos vizsgálat alá vették mindazt az újat, amit az imperializmus korszaka hozott magával, felfedve a társadalom anyagi életében, a gazdaság terén mutatkozó, Marx és Engels számára még ismeretlen, új törvényszerűségeket. Különösen nagy figyelmet szenteltek a forradalmi tevékenység jelentősége és a tömegek történelmi kezdeményezése sokoldalú megalapozásának. Nagy fontosságot tulajdonítottak a szubjektív tényező történelmi szerepének: a proletariátus szocialista tudatának, továbbá azoknak a kérdéseknek, amelyek az élenjáró marxista elméletre, a társadalom fejlődésében a haladó eszmékre és politikai intézményekre vonatkoznak.

A lenini-sztálini korszak lényegesen különbözik Marx és Engels korszakától. Az új korszak a marxista elmélet számára új feladatokat tűzött ki és új kérdéseket vetett fel, melyekre világos feleleteket kellett adni.

Lenin és Sztálin kidolgozta a történelmi materializmus minden kérdését. Állandóan két arcvonalon harcoltak: egyrészt a narodnyikok, anarchisták, machisták idealizmusa, a trockisták kalandorsága ellen, másrészt a mensevikek, a II. Internacionále teoretikusai „gazdasági materializmusa" ellen. Az imperializmus korszakának beálltával, ami a szocializmus előestéjét jelentette, a munkásmozgalomban az ideológiai fronton terjedni kezdett az ösztönösség elmélete, a vulgáris „gazdasági

materializmus" elmélete, Kautsky elmélete „a termelőerőkről", az opportunista elmélet, amely szerint a kapitalizmus békés úton belenő a szocializmusba. Ennélfogva a XIX. század kilencvenes éveinek végétől kezdve különös fontosságú lett Lenin és Sztálin harca ezen „elméletek" ellen. Lenin híres könyvével, a „Mi a teendő?"-vel és Sztálin elvtárs „Néhány szó a pártonbelüli nézeteltérésekről" című munkájával kezdve és végezve Lenin „Forradalmunkról" című és Leninnek és Sztálinnak az ellen a trockista elmélet ellen irányuló munkáival, mely arról szól, hogy lehetetlen a szocializmus győzelme Oroszországban, valamint a buharinisták ösztönösségi elmélete ellen — mindezzel a lenini-sztálini bírálat a „gazdasági materializmus" kérdéseire összpontosult. A történelmi materializmus kidolgozásában a legfontosabb helyet a marxista párt vezetése alatt álló tömegek tudatos történelemalakító szerepének kérdése, továbbá a haladó eszmék és élenjáró politikai intézmények (a marxista párt, a proletárdiktatúra) forradalmi átalakító szerepe foglalja el.

A Szovjetunió bolsevik pártja történetének egyes szakaszaiban elsőrendű fontosságú volt a harc az idealizmus, szubjektivizmus, a társadalmi élet voluntarisztikus* felfogása ellen, azok ellen az ellenfelek ellen, akik nem tudtak józanul számolni a munkásosztály harcának objektív feltételeivel.

Figyelembe kell venni azt, hogy a „gazdasági materializmus" így vagy amúgy összefonódott és összeférte az idealizmussal. Ezt Bernstein, Kautsky, Renner, Trockij, Bogdanov és M. N. Pokrovszkij példájából láthatjuk. Bogdanov a történelmi materializmust a machizmus szellemében elferdítette, ugyanakkor, Suljatyikov módjára, különböző ideológiai folyamatokat a vulgáris „gazdasági materializmus" szellemében magyarázott. Így például „Az élő tapasztalat filozófiája" című munkájában Démokritosz és Epikurosz atomisztikáját (atomtanát) az árucsere viszonyaiból vezeti le, a vallás keletkezését pedig — a történelmi tényekkel szemben — az uralkodás és alárendeltség tekintélyviszonylataiból.

A történelmi materializmus lenini felfogásának és tárgya-

* Voluntarizmus — idealista filozófiai irányzat, mely tagadja az objektív szükségszerűséget és törvényszerűséget. — *Szerk.*

lásának jellemzésére legnagyobb mértékben jellegzetesek Lenin „A bojkott ellen" című cikkének következő sorai:

„A marxizmus minden egyéb szocialista elmélettől abban különbözik, hogy az objektív helyzetnek és a fejlődés objektív menetének elemzésénél pompásan egyesíti a teljes tudományos józanságot és a tömegek — valamint természetesen az egy vagy más osztállyal való kötelékeket kitapogatni és realizálni képes egyes személyek, csoportok, szervezetek, pártok — forradalmi energiája, forradalmi alkotóereje, forradalmi kezdeményezése jelentőségének leghatározottabb elismerését. Marx egész történelmi felfogásából következik, hogy olyan nagyra becsülte a forradalmi szakaszokat az emberiség fejlődésében; mert éppen ezekben az időszakokban oldódik meg az úgynevezett békés fejlődés szakaszaiban lassan felgyülemlett sok ellentmondás. Éppen ezekben a szakaszokban mutatkozik meg a legjobban, hogy milyen közvetlen szerepet játszanak a különböző osztályok a társadalmi élet formáinak meghatározásában, ilyenkor rakják le a politikai «felépítmény» alapjait, amely azután hosszú ideig támaszkodik a megújult termelési viszonyok bázisára."*

A burzsoá teoretikusokkal, mint Sombart, Sztruve és más mai opportunistákkal ellentétben, akik a forradalmak korszakát letérésnek minősítették a „normális" útról és „szociális betegségnek" tartották, Lenin és Sztálin a forradalmi harcok korszakát, amikor milliós tömegek valóban történelmet alkotnak, a társadalom történetének legfontosabb, leglényegesebb, legdöntőbb mozzanatának tekintik.

A forradalmi harcokról alkotott véleménye alapján következtethetünk bármelyik politikus elméleti nézeteire és arra, hogy mennyiben érti meg valóban a társadalmi fejlődés törvényszerűségeit. Ilyen értelemben jellemző Plehanov értékelése az 1905-ös forradalom kulminációs pontjáról, a decemberi fegyveres felkelésről. Ismeretes Plehanov hírhedt kijelentése, melyet a vereséget szenvedett munkásoknak mondott: „Nem kellett volna fegyvert fogni."

Lenin „Előszó Marx Kugelmannhoz intézett leveleinek

* *Lenin.* Marx, Engels, marxizmus. 193. old.

orosz fordításához" című munkájában megsemmisítő bírálat alá vette Plehanovnak ezt az opportunista álláspontját. Lenin Marxot és Marxnak az 1871. évi Párizsi Kommün vereségéről alkotott véleményét állítja szembe Plehanovval.

„A tömegek *történelmi kezdeményező képességét* Marx mindennél többre becsüli — írta Lenin. — Ó, ha a mi orosz szociáldemokratáink Marxtól tanulnának, amikor az orosz munkások és parasztok 1905 októberében és decemberében megnyilvánult *történelmi kezdeményező képességét értékelik!*

A mélységes gondolkodó, aki félévvel előre látta a balsikert, meghajlik a tömegek *történelmi kezdeményezése* előtt — és ez az élettelen, sivár, vaskalapos kijelentés: «Nem kellett volna fegyvert fogni!» Hát nem olyan ez, mint ég és föld?"*

„... a történelemben vannak pillanatok, — írta Lenin — amikor, éppen e tömegek további nevelése és az *elkövetkező* harcra való felkészülés céljából, még reménytelen ügyben is *szükséges a tömegek* elkeseredett harca."** Plehanov-féle emberek számára, akik felületesen idézik Marxot és belőle csak a mult értékelését és nem a jövő megteremtésének értékelését merítik, már elvben idegen volt a tömegek történelmi alkotó szerepe kérdésének ilyen beállítása. Marx meghajolt a Párizsi Kommün hős kommünárdjai, az „eget ostromlók" előtt, akik szétzúzták a burzsoá államgépezetet és helyette saját, proletár államgépezetüket építették ki. Lenin és Sztálin meghajoltak az orosz munkások hősiessége előtt, akik a reakció támaszát — a cárizmust rohamozták meg és megalkották a Szovjeteket.

Jövőbelátóan írta a nagy Lenin 1907-ben: „Az orosz munkásosztály már egyszer megmutatta és még néhányszor meg fogja mutatni, hogy igenis képes arra, hogy «megostromolja az eget»."***

Egyrészt Lenin, másrészt Plehanov értékeléséből kitűnt, hogy nemcsak gyökeresen különbözött kettőjük felfogása a proletariátus osztályharcának taktikájáról, hanem másképpen értelmezték a társadalmi fejlődés törvényszerűségei-

* *Lenin.* Marx, Engels, marxizmus. 167. old.
** Ugyanott, 169. old.
*** Ugyanott, 170. old.

nek jellegét, azt, hogy ebben a fejlődésben milyen a tömegek történelemalakító szerepe.

Ugyanez mutatkozott meg az oroszországi 1917-es szocialista forradalom perspektíváinak értékelésében is. Lenin és Sztálin az oroszországi februári forradalom után az objektív tények pontos és józan számbavételével arra törekedtek, hogy a burzsoá-demokratikus forradalomból a szocialista forradalomba való átnövést megvalósítsák. Abból indultak ki, hogy győzhet az országban a szocialista forradalom. Lenin Oroszországba érkezése után éppen ennek az irányzatnak megalapozása első beszédének és a híres Áprilisi Téziseknek, valamint Sztálin elvtárs a párt VI. kongresszusán megtartott előadói beszédének legfőbb tartalma.

Plehanov fölényesen és arcátlanul „agyrémnek" nevezte Lenin felhívását a szocialista forradalomra. *Jegyinsztvo* című lapjában megjelent cikkeiben unalomig menő állhatatossággal bizonygatta, hogy Oroszország még nem érett meg a szocialista forradalomra, mert a termelőerők színvonala még elégtelen és a proletariátus még nem teszi ki a lakosság többségét. Az orosz proletariátus legnagyobb szerencsétlenségét Plehanov akkor a proletariátus „időelőtti" hatalomrajutásában látta. Ugyanezen a nézeten volt az áruló Kamenyev és Zinovjev.

A történelem már régen kimondta ítéletét arról, kinek az oldalán van az igazság ebben a harcban.

Plehanov, mint minden mensevik, félt a forradalmi tömegektől. Plehanov gyámkodni akart a proletariátus felett és vissza akarta tartani, mint a rakoncátlan gyereket, a merész forradalmi tevékenységtől.

Lenin és Sztálin határtalanul hittek a tömegek forradalmi ösztönében, kollektív értelmében, tanították a tömegeket és tanultak tőlük. A történelmi fejlődés folyamatát összekapcsolták a tömegek forradalmi tevékenységével.

A társadalmi fejlődés törvényszerűségeinek lenini-sztálini értelmezése szempontjából igen nagy jelentőségű volt Sztálin elvtárs 1917 október 16-i felszólalása a párt Központi Bizottságának ülésén és Leninnek a bolsevik párt Központi Bizottsága tagjaihoz intézett levele, melyet november 6-án (október 24), az Októberi Forradalom előestéjén írt.

A forradalmi válság megérett. Hatalmas forradalmi tömegek jöttek mozgásba és vetették magukat harcba. Az ellenforradalmárok lázasan vonták össze erőiket, hogy a forradalmi munkásokra és parasztokra megsemmisítő csapást mérjenek. Az áruló Kamenyev és Zinovjev a bolsevik párt Központi Bizottságában a fegyveres felkelés ellen szólaltak fel.

Ekkor Lenin — Kerenszkij kopói elől rejtőzködve — a Központi Bizottság tagjainak a következőket írta: „Elvtársak! Ezeket a sorokat október 24-én este írom. A helyzet a végletekig kritikus. Napnál világosabb, hogy a felkelés halogatása most már igazán egyértelmű a halállal. Minden erőmmel meg akarom győzni az elvtársakat arról, hogy most minden egy hajszálon függ, hogy olyan kérdések vannak soron, amelyeket nem tanácskozások döntenek el, sem nem kongresszusok (még a Szovjetek kongresszusai sem), hanem egyesegyedül a népek, a tömegek, a felfegyverzett tömegek harca... A történelem nem bocsátja meg a késedelmeskedést a forradalmároknak, akik ma győzhettek volna (és ma egész biztosan győzni is fognak), s kockáztatják, hogy holnap sokat veszítenek, kockáztatják, hogy mindent elveszítenek... A kormány ingadozik. *Tönkre kell verni*, minden áron! A cselekvés halogatása egyértelmű a halállal."*

Ellentétben a fatalistákkal, az objektivistákkal, akik rábízzák magukat a dolgok szabad folyására, ellentétben a pártütőkkel, az árulókkal, a gyávákkal, akik úgy félnek a tömegektől, mint a tűztől, ügyelve arra, nehogy véletlenül túlsokat elvessenek a régi lim-lomból, a nagy materialisták, a munkásosztály vezérei, Lenin és Sztálin abból a tételből indulnak ki, hogy a történelmet az emberek, a forradalmi tömegek alkotják. Amikor a forradalom objektív feltételei adva vannak, a helyzet megoldását a marxista párt vezetése alatt álló forradalmi tömeg bátor fellépése hozza meg. Ennek a tételnek figyelmen kívül hagyása a forradalom bukását eredményezi és a társadalmi fejlődés menetének lassulásához és feltartóztatásához vezet.

Ez volt a céljuk 1918-ban az ellenforradalmi szociál-

* *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 153—154. old.

demokratáknak és opportunistáknak, akik szakadár tevékenységükkel és osztálybékét hirdető szónoklataikkal megbénították a nyugateurópai országok forradalmi proletariátusának erejét. Az ellenforradalmi szociáldemokratáknak és opportunistáknak akkor ideiglenesen sikerült megmenteniök a kapitalizmust. A jobboldali szocialisták napjainkban is így akarják késleltetni a kapitalizmus pusztulását, így akarják feltartóztatni a történelmi fejlődés menetét.

Lenin és Sztálin a történelmi fejlődés meggyorsításának lehetőségét a tudatos történelemformálás szintjére emelkedett tömegek forradalmi tevékenységével kapcsolja össze. Éppen ezért a társadalmi forradalmat a történelem lokomotívjának nevezhetjük, amikor egy nap egyenlő a békés, evolúciós fejlődés húsz évével.

A leninizmus jobboldali szocialista ellenségei nem egyszer kísérelték meg Lenint, Sztálint és a bolsevikokat blanquizmussal és voluntarizmussal vádolni. A leninizmus egyik ilyen mai „kritikusa", bizonyos G. A. Wetter, „A szovjet dialektikus materializmus" című könyvében írja: „A dialektikus materializmus koncepciójában (a leninizmus — *F. K.)* változatlanul meg akarja őrizni Marx álláspontját azokkal a revizionista kísérletekkel szemben, amelyek gazdaságtanát valamely újabb filozófiai rendszerrel akarták kibékíteni. Más pontokban azonban elég nagy eltéréseket találhatunk nemcsak közte és a II. Internacionále marxizmusa, hanem közte és Marx között is. Filozófiájának voluntarisztikus eleme annyira erősnek mutatkozik, hogy a marxista történelmi materializmus tudományos jellegét veszélyezteti... Így Oroszországot Európa más nemzetei fejlődési útjától eltéríti és a mai marxizmus általános (?!) nézeteinek radikális ellenzékévé válik."* A marxizmus-leninizmus lényege nemcsak abban áll, hogy a társadalmi fejlődés objektív törvényeinek valóságos voltát állítja, hanem abban is, hogy elismeri annak a lehetőségét, hogy ezeket a törvényeket felhasználjuk a proletariátus forradalmi átalakító tevékenységében.

---

* *G. A. Wetter.* Il materialismo dialettico sovietico. Torino. Einaudi 1948.

Lenin „Forradalmunkról" című zseniális cikkében mintegy levonja a bolsevizmus és a társadalmi fejlődésmenet mensevik-plehanovista, objektivista értelmezése közötti harc eredményeit. Amint Lenin „Az imperializmus, mint a kapitalizmus legfelsőbb foka" című könyve Marx „Tőké"-jének kiegészítése és továbbfejlesztése, úgy „Forradalmunkról" című cikke Marx „A politikai gazdaságtan bírálatához" írt híres előszavának folytatása és továbbfejlesztése.

Mint ahogy Marx „Tőké"-je önmagában, Leninnek az imperializmusról írt könyve nélkül már nem elegendő a kapitalizmus fejlődése új időszakának megértéséhez, úgy Marx előszavát is együtt kell tanulmányozni Leninnek „Forradalmunkról" című cikkével és Sztálin „A dialektikus és a történelmi materializmusról" írt zseniális munkájával. Marx írta, hogy „egy társadalmi alakulat addig soha el nem tűnik, míg ki nem fejlődtek mindazok a termelőerők, amelyek számára ez az alakulat eléggé tág és új, magasabbrendű termelési viszonyok sohasem lépnek helyébe, míg anyagi létfeltételeik magának a régi társadalomnak ölén ki nem keltek".*

A II. Internacionále „teoretikusai" igyekeztek ezt a tételt törekvéseik igazolásául magyarázni, meg akarták a kapitalizmus létezését hosszabbítani és „elméletileg" igazolni akarták a burzsoázia elleni harc feladását. Ravaszul kikerülték viszont az idézet sorai után következő marxi tételt, mely szerint „... az emberiség mindig csak olyan feladatokat tűz maga elé, amelyeket meg is tud oldani, mert jobban szemügyre véve, mindig azt látjuk, hogy maga a feladat is csak ott merül fel, ahol megoldásának anyagi feltételei már megvannak, vagy legalább is keletkezőben vannak".**

Lenin és Sztálin történelmileg konkrétan döntött abban a kérdésben, hogy megérett-e egy ország a szocialista forradalomra, vagy sem. Egy adott ország szocialista forradalmi érettségének legfőbb kritériumát és fokmérőjét nemcsak a termelőerők fejlettségének színvonala és a proletariátus részaránya az ország lakosságában határozza meg, hanem az is,

* *Marx—Engels.* Válogatott művek. 1. köt. 340. old.
** Ugyanott.

hogy a proletariátus maga mellé tudja-e állítani a dolgozók zömét, meg tudja-e dönteni a burzsoáziát, meg tudja-e szervezni diktatúráját és a szocializmus felépítését.

Lenin írta: „A végletekig sablonszerű például (a mensevikeknek, a II. Internacionále vezéreinek — *F. K.)* az az érvelésük, melyet a nyugateurópai szociáldemokrácia fejlődése idején kívülről bemagoltak s mely abban áll, hogy mi még nem értünk meg a szocializmusra, hogy a szocializmus számára nálunk — ahogy a közülük való «tudós» urak szokták mondani — még nincsenek meg az objektív gazdasági előfeltételek. És egyiküknek sem jut eszébe, hogy feltegye magának a kérdést: hát nem történhetett-e meg, hogy egy nép, amely forradalmi helyzetbe került, abba a forradalmi helyzetbe, amely az első imperialista háborúban alakult ki, hogy ez a nép, helyzete kilátástalanságának hatása alatt, olyan harcra szánta el magát, amely legalább némi esélyt nyitott meg neki ahhoz, hogy nem egészen szokásos előfeltételeket vívjon ki magának a civilizáció további fejlesztésére?"*

Plehanov és a mensevikek a népet a történelem tárgyának tekintették. Lenin és Sztálin felismerték a forradalmi népben a történelem alkotóját. Lenin és Sztálin a haladó politikai intézményekben, a proletárdiktatúra szerveiben, a Szovjetekben látták a győzedelmes szocialista rendszer alapjait.

Sztálin mindazon művei, melyeket az ellen a trockista ellenforradalmi elmélet ellen írt, amely szerint a szocializmus győzelme egy országban lehetetlen, továbbá a buharinista kulák-, egyensúly- és ösztönösség-elmélet ellen írott munkák abból a lehetőségből indulnak ki, hogy a szocializmus egy, egymagában vett országban is győzhet a nagy lehetőségek számbavételével, amelyeket az új társadalmi rendszer teremtett, felszabadítva és életrekeltve a néptömegek megszámlálhatatlan, óriási erőit.

A Szovjetunióban ezeknek az erőknek segítségével sikerült megvalósítani a hatalmas történelmi ugrást az elmaradottságból a haladásba, megvalósítani a legrövidebb történelmi határidő alatt a szocialista iparosítást, gyökerében átalakítani a

---

* *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 1007—1008. old.

mezőgazdaságot, mely lassú, elmaradott, primitív, szétdarabolt, kis termelékenységű gazdálkodásból a legnagyobb, élenjáró, szocialista, modern technikai felszereléssel ellátott gazdálkodássá lett. Ezt a hatalmas társadalmi, gazdasági és forradalmi átalakítást a bolsevik párt a Marx és Engels alkotta Lenin és Sztálin által továbbfejlesztett történelmi materializmus alapján vitte véghez.

Ilyen hatalmas történelmi feladatok keresztülviteléhez semmiképpen sem szolgált volna irányelvül a mozgalom számára Plehanov „A marxizmus alapkérdései" című könyvében adott, az objektivizmus szellemében eltorzított „történelmi materializmus"-a. Plehanov az osztályharcot nem tartotta a történelem mozgatóerejének, mint az a társadalom felépítéséről felállított, híres, ötös beosztású rendszeréből kitűnik. A társadalom fejlődésének utolsó, végső oka — Plehanov szerint — a termelőerők fejlődésében rejlik, a termelőerők fejlődése viszont a földrajzi környezet sajátságaitól függ, vagyis a környező természettől. Ez a „gazdasági materializmus" a fatalizmus elmélete, a munkásosztályt lefegyverző társadalomtudomány. Ilyen elmélet segítségével nem lehet meggyorsítani a társadalmi fejlődés menetét.

A burzsoá, mensevik „szociológia" világnézete alapján általában lehetetlen lenne meggyorsítani a történelem menetét, mint ahogy lehetetlen az idő folyását az óra mutatóinak átállításával meggyorsítani. Ebben a kérdésben a marxizmus-leninizmus homlokegyenest ellentétes álláspontot van. Azt tanítja, hogy a reakció erőinek hatása, politikai intézményei és ideológiája gátolhatják a történelem folyását. A szocializmus, a proletárforradalom erői, haladó politikai intézmények, a marxi-lenini eszmék, a proletariátus és pártja vezette tömegek forradalmi alkotó tevékenysége meggyorsítják a társadalmi fejlődés menetét. A Föld forgását kifejező csillagászati óra nem függ az emberek tevékenységétől. A történelem órái, melyek természetesen az objektív időben és térben folynak le, az emberek tevékenységétől függnek. Ezt bizonyította be a szovjet nép, a bolsevizmus, a leninizmus. Az iparosítást, amelyhez más körülmények között száz év is kellett volna, a Szovjetunió 13 év alatt valósította meg. Ötéves terveit

négy év alatt végzi el. A haladó szovjet emberek ezrei már 1948—1949-ben teljesítették és túlteljesítették egyéni vállalásaikat az ötéves tervben, átugorva így az 1950—1952-es évekbe. Ezeket a „csodákat" az új társadalmi-gazdasági rendszer, a szocializmus teremti meg.

A történelem folyásának meggyorsítása a leninizmus segítségével azért válik lehetővé, mert a pártot és a párt vezetőit arra tanítja, hogy „... nem «feküdni», hanem állni kell a marxizmus álláspontján, hogy «nemcsak magyarázni kell a világot», hanem «át kell alakítani» azt, hogy nem «a proletariátus hátulját kell szemlélni» és nem az események mögött kell kullogni, hanem vezetni kell a proletariátust és a tudattalan folyamat tudatos kifejezőjének kell lenni".*

Napjainkban különösen nagy jelentősége van annak a harcnak, amely a bolsevik, lenini pártosságért a filozófiában, tudományban, művészetben a burzsoá objektivizmus ellen folyik. Ez az objektivizmus és apolitizmus a burzsoá hatás tükröződése. Bizonyos mértékig a burzsoá objektivizmus maradványait Plehanov egyes elméleti munkái táplálják. Ez okból e munkák hiányosságai felfedésének nemcsak történelmi jelentősége van.

2

Sztálin elvtársnak „A dialektikus és a történelmi materializmusról" című munkája a dialektikus és történelmi materializmus százéves fejlődésének és a marxizmus-leninizmus különböző ellenséges irányzatok ellen folytatott harcának tömör összegezése. E klasszikus sztálini munkának a történelmi materializmusról szóló része a proletariátus osztályharcának általánosított, igen gazdag tapasztalatait, a bolsevizmusnak a kommunizmus győzelméért folytatott harcában szerzett legértékesebb tapasztalatait tartalmazza.

Mint ahogy a legmagasabb hegy tetejéről széles és távoli látóhatár tárul elénk, a Szovjetunió szocialista társadalmának magaslatáról látható a legvilágosabban a tőkés rend történelmi korlátozottsága; elénk tárulnak fekélyei, fogyatkozásai,

* *Sztálin* Művei. 5. köt. 86. old.

összeomlásának elkerülhetetlensége és forradalmi megsemmisítésének útjai, eszközei. A szocializmus magaslatáról megnyiltak az emberiség kommunizmus felé vezető útja történelmileg meghatározott, törvényszerű és szükségszerű fejlődésének fenséges távlatai. A társadalmi fejlődés törvényszerűségét Sztálin fejti ki és magyarázza munkájának tömör, klasszikusan világos és megdönthetetlen elméleti tételeiben.

Sztálin elvtárs munkájában jelentős helyet foglal el a dialektikus és történelmi materializmus belső összefüggésének tárgyalása.

A revizionisták fondorlatosan úgy állították be a dolgot, hogy Marx filozófiai materializmusa és társadalmi elmélete között nincs belső összefüggés, a meglevő összefüggés véletlen jellegű és abból az állítólag véletlen körülményből fakad, hogy a marxizmus megalapozói a filozófiai materializmus hívei voltak. Elszakítva a történelmi materializmust a dialektikus materializmustól, a revizionisták lehetségesnek tartották Marxnak, Marx társadalmi elméletének „egyesítését" a burzsoá filozófia valamelyik fajával.

Így például a dialektikus és történelmi materializmus egyik leghitványabb és legaljasabb meghamisítója, a kantiánus Max Adler, a következőket írta a *Neue Zeit*-ban: „A történelem úgynevezett materialista értelmezésének semmi köze sincs a «materializmushoz», mivel természettudományi értelemben a materiális csupán mennyiségek által meghatározott folyamatokat jelent, melyek tehát térben és időben kimerítően leírhatók. Az a materializmus azonban, amelyről a materialista történelemfelfogás szól, kizárólag az olyan életfeltételekre vonatkozik, éspedig a termelési viszonyokra (melyekre az emberek egymással lépnek), amelyek a materiális természetben egyáltalán nem fordulnak elő, amikor ez a materiális nem valami dologit, hanem valami emberit, és mint ilyen, elkerülhetetlenül valami szellemit jelent."

Adler, a többi revizionistához hasonlóan, csaló módon azonosítja a dialektikus materializmust a természettudományi és metafizikai materializmussal. Mint a többi machista és kantiánus, Adler is miszticizmusba merül, a társadalmi életet spiritualizálja és tagadja annak objektív realitását. A revizio-

nisták hirdette hihetetlen laposságokat és idealista badarságokat a II. Internacionále összes vezetői és teoretikusai elfogadták.

Adler revizionista, idealista agyrémei önmagukban véve nem volnának érdemesek arra, hogy szakszerű bírálat alá vessük őket. Manapság azonban Nyugat-Németországban a schumacheristák és sajtóorgánumuk, a *Sozialistisches Jahrhundert*, hadjáratot indítottak a marxizmus-leninizmus és filozófiai alapja, a dialektikus és történelmi materializmus ellen. A schumacheristák újból megpróbálják életrekelteni Adler megdöntött idealista tételeit, úgy tüntetik fel őket, mint az elméleti bölcseség tetőpontját.

1947-ben jelent meg Bösének „A történelem materialista értelmezése" című könyve Hamburgban. Ebben a könyvben a szerző, Adler nyomán, kantiánus-machista szellemben meghamisítja a történelmi materializmust. Böse az olvasók tudatlanságára számítva, azt írja: „Marx nem mondta, hogy «a lét határozza meg a tudatot»; Marx azt mondta, hogy «a társadalmi lét határozza meg a tudatot». Ez a tétel azt jelenti, hogy a meghatározott szellemi lét, a társadalmi lét, vagy a termelési viszonyok (gazdasági viszonyok) határozzák meg az ember tudatát, vagyis eszméit és képzeteit (ideológiáját)."

Így tehát a szellem, vagyis a tudat határozza meg a tudatot! Ilyen a marxizmus jelenlegi meghamisítóinak elméleti bölcsesége. Ugyanilyen Adler-féle kantiánus-machista szellemben írta meg brosúráját Anna Simson, amelynek „Bevezetés a szocializmusba" címet adta. Helyes lett volna ezt a brosúrát a „renegátok filozófiájá"-nak nevezni.

A marxizmus ellenségei még a szovjet rendszer viszonyai között sem hagytak fel elméletünk filozófiai alapelvei elleni ideológiai diverzióikkal. Ismeretesek a nép ellenségeinek — Buharinnak, Trockijnak és másoknak kísérletei — akik a történelmi materializmust a mechanikus metafizikai materializmussal akarták egyesíteni és a történelmi materializmust vulgáris, „gazdasági materializmus"-sal akarták felváltani. Ismeretesek a mensevizáló idealisták iskoláinak kísérletei (ide számíthatók a trockisták és a zinovjevisták is), amelyek Marx

társadalmi elméletét a hegeli filozófiával akarták alátámasztani és ezzel a történelmi materializmust jelentős mértékű voluntarizmus és szubjektivizmus hozzáadásával történelmi idealizmussá akarták változtatni.

Csupán Lenin és Sztálin, a bolsevizmus megalapítói és vezérei, voltak a marxizmus filozófiai és történettudományi alapjainak, továbbá a dialektikus és történelmi materializmus elszakíthatatlan belső összefüggéseinek következetes és engesztelhetetlen védelmezői. A bolsevizmus vezérei valamennyi művükben következetesen és szenvedélyesen védelmezték és megindokolták a dialektikus és történelmi materializmus teljességét, egységét és belső összefüggéseit.

„A marxizmus filozófiájából, — írta Lenin — ebből az egyetlen acéldarabból öntött filozófiából egyetlen alapvető kiindulótételt, egyetlen lényeges részt sem lehet elvenni anélkül, hogy el ne távolodnánk az objektív igazságtól, anélkül, hogy ne dőlnénk a burzsoá reakciós hazugság karjaiba."*

A revizionista idealisták ellen írott munkájában Lenin, Engelst követve, a történelmi materializmust a filozófiai materializmus kiépítésének, a társadalmi életre és a történelemre vonatkoztatott következetes kidolgozásának mondja.

Így „Marx Károly" című cikkében ezt írja Lenin:

„A régi materializmus következetlenségének, befejezetlenségének, egyoldalúságának felismerése Marxot annak szükségességéről győzte meg, hogy a «társadalomról szóló tudományt összhangba kell hozni a materialista alappal és ennek az alapnak megfelelően átalakítani»."**

Itt, mint látjuk, a történelmi materializmus a társadalmi élet területére kiterjesztett materializmust jelenti.

„A marxizmus három forrása és három alkotórésze" című cikkében szintén így ír Lenin:

„Elmélyítvén és kifejlesztvén a filozófiai materializmust, Marx végig is vitte azt: a természetre vonatkozó megismerését

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 333. old.
** *Lenin.* Marx, Engels, marxizmus. 15. old.

kiterjesztette az *emberi társadalom* megismerésére. Marx *történelmi materializmusa* a tudományos gondolkodás hatalmas vívmánya volt."*

Lenin tételei a revizionista idealisták ellen irányultak, akik Marx társadalomelméletét össze akarták egyeztetni Kant és Mach filozófiájával és alá akarták ásni a történelmi materializmus materialista és ismeretelméleti alapjait. Ezért Lenin éppen az általános filozófiai materializmus és a történelmi materializmus összefüggéseit emeli ki.

A következő időszakban, amikor a béke szakaszát a háború szakasza váltotta fel, bekövetkezett az imperialista ellentmondások végső kiéleződése. Ezeknek az ellentmondásoknak a kiéleződésekor, amelyek a munkásosztály és burzsoázia, a kapitalista anyaországok és gyarmatok, illetve elnyomott országok között keletkeztek, továbbá forradalmi válságok és a proletárforradalmak erősödésével és nemzeti felszabadító háborúk keletkezésével előtérbe léptek a marxista világnézet más oldalai is. Fontossá váltak a materialista dialektika kérdései, mint a proletár stratégia és taktika elméletének filozófiai alapjai. Ez tükröződik Lenin és Sztálin e korszakban írott összes munkájában. Nem hiába dolgozott ebben az időben Lenin a materialista dialektika elméletén, amiről „Filozófiai füzetei" tanúskodnak.

Sztálin elvtárs „A dialektikus és a történelmi materializmusról" című munkájában összefoglalja a marxizmus harcának eredményeit, de különösen Leninnek és Sztálinnak a burzsoá és revizionista elméletek és irányzatok elleni harca eredményeit és természetesen feltárja és továbbfejleszti a történelmi materializmusnak, mint a dialektikus materializmusnak a társadalmi életre, a társadalom történetére való alkalmazását. „A dialektikus és a történelmi materializmusról" című munkájában Sztálin elvtárs megsemmisítő csapást mért a dialektikus és történelmi materializmus kapcsolata kérdésében a különböző revizionista és antimarxista irányzatokra. Meghatározva, hogy a történelmi materializmus — tudomány, Sztálin elvtárs ezt írja:

* *Lenin.* Válogatott művek. 1. köt. 66. old.

„A történelmi materializmus a dialektikus materializmus tételeinek kiterjesztése a társadálmi élet tanulmányozására, a dialektikus materializmus tételeinek alkalmazása a társadalmi élet jelenségeire, a társadalom tanulmányozására, a társadalom történetének tanulmányozására."*

A marxi dialektika módszerének és a marxista filozófiai materializmusnak alapvonásait kifejtve, Sztálin elvtárs feltárja a történelmi materializmus és a dialektikus materializmus szerves kapcsolatának minden oldalát.

„Nem nehéz megérteni, — írja Sztálin elvtárs — milyen óriási jelentőségű a dialektikus módszer tételeinek kiterjesztése a társadalmi élet, a társadalomtörténet tanulmányozására, milyen óriási jelentőségű e tételek alkalmazása a társadalom történetére, a proletariátus pártjának gyakorlati tevékenységére."**

A dialektikus módszer segítségével megállapították, hogy a világ minden jelensége belső összefüggésben áll és kölcsönhatással van egymásra. Ez a társadalomra alkalmazva azt jelenti, hogy minden társadalmi jelenséget a környező jelenségekkel kapcsolatosan kell vizsgálni és nem egy bizonyos történész vagy szociológus kedvelt és elfogult elve szempontjának megfelelően. Minden társadalmi rendszert, minden társadalmi mozgalmat azoknak a feltételeknek megfelelően kell szemlélni, amelyek életre keltették és amelyekkel össze van kapcsolva. Ezek a feltételek a történelem menete folyamán megváltoznak. Ennek következtében egy bizonyos társadalmi rendszer, amely a maga korában elkerülhetetlen, törvényszerű és haladó jelenség volt, az új, megváltozott körülmények között megszűnik szükségszerű és haladó lenni. Minden társadalmi jelenséget és társadalmi rendszert a megfelelő feltételek szempontjának, az adott hely és idő körülményeinek megfelelően, történelmileg kell felfogni.

„. . . a társadalmi jelenségek ilyen *történelmi* szemlélete nélkül történettudomány létezése és fejlődése lehetetlen, mert csakis az ilyen szemlélet óvja meg a történettudományt

* A SzK(b)P története. 128. old.
** Ugyanott, 134. old.

attól, hogy véletlenségek káoszává és a legostobább tévedések halmazává váljék."*

A burzsoá ideológusok a háborúk okait vagy a természet örök törvényeivel, vagy egyes államférfiak véletlen tévedéseivel, számítási hibáival magyarázzák.

A burzsoá „szociológusok" és publicisták „elméleti" eszmefuttatásai arra irányulnak, hogy a történelmi tények ellenére bebizonyítsák a kapitalizmus örökkévalóságát és történelemfeletti jellegét. Csupán a történelmi materializmus adja meg a társadalmi összeütközések okainak tudományos értelmezését, ideszámítva a háborúk természetét és keletkezésének okait.

A társadalmi jelenségek ilyen természetű történelmi felfogásának kitűnő példáját adja Lenin, Inyessza Armandhoz intézett, a hazáról szóló levelében. „A marxizmus szelleme és egész rendszere követeli, hogy minden tételt csak *a)* történész szemmel, *b)* csak más jelenségekkel kapcsolatosan, *c)* csak a történelem konkrét tapasztalatainak megfelelően szemléljünk. A haza történelmi fogalom. Más a haza fogalma a nemzeti elnyomatás megdöntéséért vívott harc korszakában, vagy még pontosabban: pillanatában. Más abban a pillanatban — amikor a nemzeti megmozdulások messze mögöttünk vannak. Az «országok három különböző típusa» esetében (az önrendelkezésről szóló tételeink 6. §-a) a hazáról és a haza védelméről szóló tételt nem alkalmazhatjuk egyformán minden körülmények között."**

Éppen e történelmi szempontnak megfelelően felfogva a haza fogalmát, azt kell mondanunk, hogy a mai időkben, amikor az amerikai imperializmus a népek függetlenségét és nemzeti önállóságát veszélyezteti, az összes haladó erőknek kötelessége harcolni az amerikai imperializmus ellen, szülőföldjének és hazájának függetlenségéért.

A történelmi fejlődésnek a dialektika módszerével megállapított elve olyan törvény, amely a világ minden jelenségére kiterjed. A társadalomra vonatkoztatva azt jelenti,

* A SzK(b)P története. 135. old.
** *Kultura i zsizny.* 1949 január 21.

hogy változatlan, örök társadalmi rendszerek nincsenek, hogy minden társadalmi alakulatot a keletkezés, változás, fejlődés és egy magasabb társadalmi rendszerbe való elkerülhetetlen átmenet szempontjainak megfelelően kell szemlélnünk. Ez az átmenet az egyik alakulatból a másikba ugrásokkal, forradalom útján történik.

A materialista dialektika a társadalmi életre és a társadalomtörténetre alkalmazva a marxista osztályharc-elmélet és általában a forradalomról szóló tan filozófiai alapját, de különösen a kommunista forradalom tanának alapját képezi.

A társadalmi kérdésekre alkalmazott dialektika forradalmi lényege különös erővel, mélységgel és áttekinthetőséggel jut kifejezésre Sztálin elvtárs „A dialektikus és a történelmi materializmusról" című munkájában.

A történelmi materializmus sztálini meghatározása mind az idealista revizionisták, mind a metafizikai materialista, mechanista revizionisták ellen irányul.

A burzsoázia és reformista ügynökségeinek minden fajtája arra törekszik, hogy bemocskolja a proletariátusnak a burzsoázia elleni osztályharcát. Be akarja bizonyítani a forradalmak, de különösen a proletárforradalmak „törvénytelenségét". Sztálin elvtárs ugyanakkor bebizonyította a forradalom és a proletariátus pártjai forradalmi taktikájának szükségszerűségét és törvényszerűségét. Bebizonyította az osztályellentétek és az ellentmondások kiéleződésének és az osztályharcnak törvényszerűségét és szükségszerűségét, továbbá bebizonyította a proletariátust a burzsoáziával kibékíteni akaró opportunista, reformista fondorkodások bukásának kikerülhetetlenségét.

A marxista dialektikus módszer tételeit alkalmazva a társadalom történetére, a proletariátus marxista pártjára és taktikájára, Sztálin elvtárs ilyen következtetéseket von le:

„. . . hogy ne tévedjünk a politikában, előre kell tekintenünk, nem pedig hátrafelé.

. . . hogy ne tévedjünk a politikában, forradalmároknak kell lennünk, nem pedig reformistáknak.

. . . hogy ne tévedjünk a politikában, kérlelhetetlen prole-

tár osztálypolitikát kell folytatnunk, nem pedig a proletariátus és a burzsoázia érdekeinek összhangját hirdető reformista politikát, nem a kapitalizmusnak a szocializmusba való «átnövését» hirdető megalkuvó politikát.

Ilyen eredményre vezet a marxi dialektikus módszer, ha a társadalmi életre, a társadalom történetére alkalmazzuk."*

Sztálin elvtársnak ez a zseniális műve felfegyverzi a világ kommunista pártjait a leghatásosabb elméleti fegyverrel, a legbiztosabb és legpontosabb kézikönyvvel, felfegyverzi a kommunista pártokat a jobboldali szocialisták, az imperialista reakció lakájai, a munkásosztály érdekeinek elárulói elleni harcra.

3

A társadalomtudomány legfontosabb és döntő kérdése a társadalmi lét és a társadalmi tudat kölcsönös viszonyának kérdése. A történelmi materializmus elmélete lényegének kifejtését Sztálin elvtárs éppen a történelmi materializmus eme alapvető kérdésének materialista magyarázatával kezdi.

Leninhez hasonlóan, a kérdés feltevésében és megoldásában Sztálin elvtárs is a lét és tudat általános filozófiai marxista értelmezéséből indul ki, mely szerint a tudat az objektív valóság tükröződése. Sztálin elvtárs megkülönbözteti a társadalmi életben a materiális létet, mint az emberek akaratától és tudatától függetlenül létező objektív valóságot, és a társadalom szellemi életét, mint másodlagos, az anyagi élet által teremtett objektív valóság tükröződését, a létnek tükröződését.

A társadalmi élet különböző eszméinek és nézeteinek keletkezését, fejlődését Sztálin elvtárs nem véletlennek tartja, hanem törvényszerű folyamatnak. A társadalom anyagi élete feltételeinek történelmileg szükségszerű változásai a társadalmi eszmék, társadalmi nézetek, politikai elméletek és intézmények szükségszerű és megfelelő változását idézik elő.

Sztálin elvtárs a történelmi materializmus tanítását az anyagi létfeltételek döntő szerepéről a társadalom fejlődésében, elválaszthatatlan kapcsolatba hozza a proletariátus

* A SzK(b)P története. 136. old.

pártjának gyakorlati tevékenységével. A proletariátus pártjának tevékenységében nem „az emberi értelem" elvont „elveire" kell támaszkodnia, hanem a társadalom anyagi létének konkrét feltételei megismerésére. A marxista pártnak, midőn a proletariátus harcának jelszavait megállapítja, nem szubjektív, jámbor óhajokból, hanem a társadalom anyagi létének reális szükségleteiből kell kiindulnia. Ez a bolsevikok ereje. Ebben rejlik az ereje a kommunista pártoknak, melyek harcukban a történelmi materializmus elméletére támaszkodnak, ebben gyökerezik az ellenséggel szembeni fölényük. Az egyik ok, amiért a narodnyikok, anarchisták, eszerek és az összes utópisták elbuktak, az, hogy ezt semmibevették. Sztálin elvtárs tehát itt is általánosítja a bolsevikoknak ellenségeik, az idealisták ellen vívott harcban szerzett tapasztalatait.

A társadalmi szellemi élet kialakulásának és fejlődésének forrásaira vonatkozó sztálini magyarázat nem csupán az idealisták ellen irányul, hanem a történelmi materializmus különböző vulgarizálói ellen, a „gazdasági materializmus" hívei ellen is. Mint ismeretes, az utóbbiak megkísérlik, hogy a társadalmi tudat különféle formáit ne a társadalom anyagi létének fejlődési szükségleteiből, hanem közvetlenül a termelés fejlődésének a színvonalából, sőt, a termelőerők, vagy egyszerűen a technika fejlődésének színvonalából vezessék le. Az ilyen felfogásnak a marxizmushoz semmi köze sincs.

Ismeretes Marx véleménye az ókori Görögország klasszikus művészetéről, arról, hogy a művészet felvirágzásának bizonyos korszakai „egyáltalán nincsenek összhangban a társadalom általános fejlődésével, következőleg tehát a társadalom anyagi alapjának a fejlődésével sem, amely mintegy csontváza a társadalom szervezetének. Pl. a görögök, összehasonlítva a mai népekkel, vagy Shakespeare is".*

Marx gondolatát megerősíti az orosz szépirodalom nagyszerű felvirágzása is a mult század első felében, Oroszország viszonylagos gazdasági elmaradottsága ellenére.

Bár abban az időben Anglia, Franciaország, Hollandia,

* *K. Marx.* Zur Kritik der politischen Ökonomie. Einleitung. Dietz-Verlag 1947. 268. old.

gazdasági fejlődésüket tekintve magasabb fokon álltak, mint Oroszország, ezekben az országokban, éppen azért, mert már teljesen kapitalista államok voltak, hiányoztak a művészet, az irodalom felvirágzásának feltételei. Ez abban leli magyarázatát, hogy „a tőkés termelés... bizonyos szellemi termelési ágakkal, így a művészettel és költészettel ellenségesen áll szemben".*

A haladó társadalmi eszmék, haladó társadalmi elméletek nem feltétlenül a gazdaságilag legfejlettebb országokban lépnek fel. Mint ismeretes, a XVIII. század végén Anglia a legfejlettebb tőkés ország, a haladó filozófiai, társadalmi és politikai elméletek hazája azonban mégis Franciaország. Az utóbbi a polgári forradalom küszöbén állt, az osztályellentétek a végsőkig kiéleződtek. Napirendre került a jobbágyi viszonyok, az abszolutizmus — a feudalizmus — a feudalizmus politikai támaszának megrohamozása. Ezt rohammal kellett megelőznie — és meg is előzte — a feudális ideológia ellen, ami a materialista filozófia, a haladó társadalmi elméletek felvirágzását hívta életre. Anglia ekkor túlhaladt a burzsoá forradalmak korszakán. Ott a burzsoázia politikailag és eszmeileg mérsékeltté, később pedig ellenforradalmivá vált.

A marxizmus, mint a proletariátus világnézete, szintén nem a leghaladottabb kapitalista országban keletkezett. A marxizmus, amely a világkapitalizmus ellentmondásainak fejlődéséből keletkezett, nem Angliában és nem is Franciaországban, hanem Németországban született meg. Ennek az a magyarázata, — miként Sztálin elvtárs rámutat — hogy a XIX. század negyvenes éveinek Németországa méhében hordozta a polgári forradalmat. Németországban ennek a forradalomnak az európai civilizáció haladottabb viszonyai között (sokkal fejlettebb proletariátussal) kellett végbemennie, mint a XVII. század Angliájában és a XVIII. század Franciaországában. A német polgári forradalom akkor a proletárforradalom közvetlen előjátékává válhatott. A forradalmi mozgalom súlypontja abban a korszakban éppen Németországba helyeződött át.

* *Marx—Engels*, Művészetről, irodalomról. Szikra 1950. 35. old.

„Aligha kételkedhetünk abban, hogy éppen az a körülmény, melyet Marx... megjelöl, volt a valószínű oka annak, hogy éppen Németország lett a tudományos szocializmus hazája és hogy éppen a német proletariátus vezérei: Marx és Engels lettek annak megalkotói."*

Sztálin elvtárs, amikor azokat az okokat vizsgálja, amelyek mellett a leninizmus, mint az imperializmus és a proletárforradalmak korszakának marxizmusa keletkezett, az egész imperialista korszak és különösen a kapitalista Oroszország viszonyainak elemzéséből indul ki.

„Miért éppen Oroszország lett a leninizmus fészkévé, a proletárforradalom elméletének és taktikájának szülőhazájává?" — kérdezi Sztálin elvtárs.

„Azért, mert Oroszország csomópontja volt az imperializmus mindezen ellentmondásainak.

Azért, mert Oroszország minden más országnál inkább méhében hordta a forradalmat és ennek következtében egyesegyedül Oroszország volt képes arra, hogy ezeket az ellentmondásokat forradalmi úton oldja meg."**

Ez a mélyen tudományos és egyúttal klasszikusan világos sztálini indokolása annak, miért éppen Németországban jött létre a marxizmus és Oroszországban a leninizmus. A proletár ideológia keletkezését a társadalom anyagi létének fejlődési szükségleteivel, az osztályellentétek élességével, a proletariátusnak a szocializmusért vívott harcával magyarázza.

„Új társadalmi eszmék és elméletek éppen azért jönnek létre, mert a társadalomnak szüksége van rájuk, mert szervező, mozgósító és átalakító munkájuk nélkül a társadalom anyagi életének fejlődése folyamán megérett feladatok megoldása *lehetetlen*."***

Így hangzik az egyedül tudományos, sztálini magyarázat a társadalom anyagi létének feltételeiről, mint a társadalmi szellemi élet alakulásának forrásáról.

A társadalmi lét és a társadalmi tudat egymáshoz való

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 16. old.
** Ugyanott, 13. old.
*** A SzK(b)P története. 144. old.

viszonyának kérdéséhez a sztálini magyarázat újat adott még azzal a sokoldalú megvilágítással is, amellyel a haladó társadalmi eszmék és társadalmi elméletek szerepét tárgyalja a társadalom fejlődésében.

Marx és Engels korában ez a probléma általános elméleti formában még kidolgozatlan maradt, amire maga Engels is rámutatott a kilencvenes években Blochhoz és Mehringhez írott leveleiben.

Sztálin elvtársnak „A dialektikus és a történelmi materializmusról" szóló munkája, mely elméletileg általánosítja a munkásmozgalom nemzetközi tapasztalatait és mindenekelőtt a bolsevizmus igen gazdag tapasztalatait, tudományosan indokolt, pontos, világos és mélyreható tanításokat nyujt a haladó társadalmi eszmék, a haladó társadalmi elmélet, a haladó politikai intézmények (proletárpárt és a szocialista állam) szerepéről a társadalom fejlődésében.

Sztálin elvtárs, feltárva az eszmék szerepét a társadalom fejlődésében, rámutat, hogy az új, élenjáró, haladó eszmék mellett vannak régi, reakciós eszmék és elméletek is, melyek elavultak és a társadalom túlhaladott erőinek szolgálatában állanak. Ezek az eszmék és elméletek fékezik a társadalom fejlődését, haladását. Ilyen reakciós szerepet töltenek be a kapitalizmus megdönthetetlenségére, a magántulajdon „szentségére" és „sérthetetlenségére" vonatkozó eszmék és elméletek, a proletariátus és burzsoázia osztályegyüttműködéséről szóló reformista tanítások, a „magasabbrendű" és „alacsonyabbrendű" fajokról szóló fajelméletek, a rablóháborúkat igazoló imperialista elméletek, az Egyesült Államok világuralmát hirdető, a nemzeti szuverénitás elavultságára vonatkozó reakciós, imperialista eszmék, a kozmopolitizmus imperialista ideológiája stb. stb.

A reakciós ideológia ma áthatja az egész polgári tudományt, irodalmat, művészetet. A haladó erők, a munkásosztály erőinek győzelmét nem lehet biztosítani a reakciós polgári ideológia összes válfajai ellen vívott engesztelhetetlen, szívós és mindenirányú harc nélkül. A munkásosztállyal szemben ellenséges ideológia ellen vívott engesztelhetetlen harc ragyogó példáját nyujtja az orosz munkásosztály győ-

zelmes tapasztalata, a bolsevizmus, a leninizmus tapasztalata.

A reakciós eszmékkel és elméletekkel mindíg szembenállnak az élenjáró, haladó eszmék, melyek a haladó társadalmi erők követeléseit, törekvéseit, érdekeit és céljait fejezik ki. Ezek az új, haladó eszmék és elméletek a társadalom anyagi létének fejlődési szükségleteiből keletkeznek. Jelentőségük abban áll, hogy megkönnyítik, gyorsítják a társadalom fejlődését, haladását. Minél pontosabban tükrözik ezek a haladó társadalmi eszmék és elméletek a társadalom anyagi létének fejlődési szükségleteit, annál nagyobb a jelentőségük a társadalom fejlődésére nézve.

„Az új társadalmi eszmék és elméletek, miután a társadalom anyagi életének fejlődése által felvetett új feladatok alapján létrejöttek, utat törnek maguknak, a néptömegek közkincsévé válnak, mozgósítják, szervezik őket a társadalom hanyatló erői elleni harcra s ilymódon megkönnyítik a társadalom sorvadó erőinek megdöntését, amelyek gátolják a társadalom anyagi életének fejlődését."*

Az emberi társadalom történelme azt bizonyítja, hogy az új, haladó társadalmi osztályok és haladó eszméik, elméleteik végülis mindíg győzelmet arattak az önmagukat túlélt osztályok és reakciós eszméik és elméleteik felett. A mi korszakunk a szocializmus, az igazi népi demokrácia erőinek harca a kapitalizmus, az imperialista reakció erői ellen. Ideológiai kifejezője ennek a marxizmus-leninizmus, a kommunista ideológia harca a burzsoázia reakciós ideológiája ellen. A marxizmus százéves történelme a kommunista eszmék diadalmenetéről tanúskodik. A kommunista eszmék mindjobban diadalt aratnak a romlott, reakciós burzsoá ideológia felett. A Szovjetunióban a marxizmus-leninizmus, a kommunista eszmék győzedelmeskedtek a burzsoá ideológia felett. Ez a tény a legjelentősebb, a legnagyszerűbb kifejezője a marxizmus-leninizmus diadalának. A szocialista ideológia a Szovjetunióban az állam, az egész nép ideológiája lett. A Szovjetuniónak a hitleri Németország ellen vívott Nagy Honvédő

* A SzK(b)P története. 144. old.

Háborúja idején a szovjet szocialista ideológia ragyogó győzelmet aratott a reakciós fasiszta ideológia felett.

A marxi-lenini, kommunista ideológia győzelmének kifejezője a népi demokratikus rendszer létesítése Délkelet- és Közép-Európa országaiban (Csehszlovákia, Magyarország, Lengyelország, Bulgária, Románia, Albánia). Kínában a népi demokrácia győzelme a Kuomintang-reakció és az amerikai imperializmus felett ugyancsak a Kínai Kommunista Pártnak és forradalmi ideológiájának győzelme a reakciós ideológia felett. Mindjobban növekszik a kommunista pártok befolyása a kapitalista országokban. A kommunista pártok befolyásának növekedése azt jelenti, hogy a kapitalista országokban kiélesedik az osztályharc és a nagy proletártömegek körében mindjobban terjednek a marxizmus-leninizmus eszméi. Különösen észlelhető ez Franciaországban, Olaszországban és Németországban. Az Egyesült Államok reakciós vezetőinek hadjárata a kommunisták és a kommunistákkal együtt tartó haladó elemek ellen, a burzsoázia bértollnokainak jajgatása a kommunista veszélyről csak azt bizonyítja, hogy az „amerikai életforma" csődöt mond. Azt bizonyítja, hogy olyan évszázadban élünk, amikor tanúi leszünk a kommunizmus győzelmének a burzsoázia hazug, reakciós eszméi felett mind az Egyesült Államokban, mind Nagybritanniában.

A kommunizmus győzelme feltartóztathatatlan történelmi törvényszerűség.

Sztálin elvtárs „A dialektikus és a történelmi materializmusról" szóló munkájában rámutatott az ösztönösség és a tudatosság kölcsönös viszonyára a társadalom fejlődésében. Zseniális mélységgel tárta fel és mutatta meg, hogy milyen feltételek mellett és mikor váltja fel a tömegek tudatos forradalmi tevékenysége az ösztönös társadalmi fejlődés folyamatát. Sztálin elvtárs halálos csapást mért a marxizmus különféle vulgarizálóira és ellaposítóira, akik lebecsülik a haladó tudományos elmélet, a haladó eszmék, haladó intézmények szerepét és jelentőségét a társadalmi életben. Szétzúzta a marxizmus burzsoá kritikusainak azt a hazug állítását, hogy a történelmi materializmus tagadja az eszmei tényező szerepét, hogy a marxizmus egyoldalú stb. Egyetlenegy párt sem tulaj-

donított oly nagy jelentőséget a haladó eszméknek, a haladó társadalomtudományi elméletnek, mint a bolsevik párt, a leninizmus pártja.

Csak az élenjáró szocialista elmélettel — a marxizmus-leninizmussal — felvértezett bolsevik párt tudja betölteni a munkásosztály élcsapatának szerepét. Csak azok a káderek valóban lenini-sztálini káderek, akik alkotó módon elsajátították a marxi-lenini elméletet, akik következetesen valósítják meg a marxi-lenini elmélet elveit, akik utolsó lehelletükig hűek maradnak a kommunizmus ügyéhez.

A marxizmus-leninizmus elárulása elkerülhetetlenül a munkásosztály ügyének, a szocializmus ügyének elárulásához vezet. Ezt bizonyítja valamennyi revizionista sorsa. Ezek a marxizmus „kiigazításával" kezdték, árulással, a munkásosztály elárulásával és az imperialista táborba való átállással végezték.

A szociológia burzsoá, idealisztikus elméletei csődbe jutottak. Az idealista filozófusok a modern kultúra válságáról írnak, arról, hogy a történelem nem olyan irányban fejlődött, ahogyan azt a kapitalizmus prófétái várták. Elátkozták az értelmet és a tudományt.

Korunk legnagyobb marxista gondolkodói, Lenin és Sztálin, rámutattak és bebizonyították, milyen hatalmas, forradalmi szerepet játszanak a társadalom fejlődésében a haladó eszmék, az erkölcsi tényező. Sztálin elvtárs, midőn megindokolta a haladó eszmék és a haladó elmélet jelentőségét a társadalom fejlődésében, kádereinket felfegyverezte annak a szerepnek tudományos megértésével, amelyet a marxista-leninista elmélet tölt be a szocializmus és kommunizmus építésében. A nagy Sztálin és a kommunista párt azt tanítja, hogy a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet megvalósításának feltétele a dolgozók kommunista nevelése, harc az emberek tudatában levő kapitalista csökevények teljes kiirtásáért és a reakciós burzsoá ideológia mindenféle megnyilvánulása ellen. A SzK(b)P Központi Bizottságának határozata az ideológiai kérdésekkel kapcsolatban, G. F. Alekszandrov „A nyugateurópai filozófia története" című könyvéről tartott filozófiai vita, amelyet a SzK(b)P rendezett,

a kozmopolitizmus burzsoá ideológiája elleni harc, a bolsevik párt egész elméleti és propagandatevékenysége — mindezek a burzsoá ideológia elleni ideológiai támadás láncszemei. A burzsoá ideológia csökevényeinek teljes kiirtásáért vívott harc fontos feltétele a továbbfejlődésnek, a szovjet tudomány, irodalom és művészet virágzásának.

A SzK(b)P és Sztálin elvtárs kádereinket rendszeresen eszmeileg felfegyverzik az imperialista reakció ideológiája elleni harcra, mely azért folyik, hogy a kommunizmus győzelmet arasson az egész világon.

A bolsevik párt nagy vezérei, Lenin és Sztálin, bolsevik elvszerűségre, bolsevik pártosságra és elméleti kérdésekben kérlelhetetlenségre tanítják a pártot és kádereit.

G. F. Alekszandrov könyvét bírálat alá vették burzsoá objektívista jellege miatt. Alekszandrov nem valósította meg könyvében a pártosság lenini alapelvét. A bolsevik pártosság feladása elkerülhetetlenül a katedraszocializmus posványába vezet.

4

A történelmi materializmus alapvető és legáltalánosabb fogalma, mely kifejezi és tükrözi a reális viszonyokat, „a társadalom anyagi létfeltételeinek" fogalma. A történelmi materializmus irodalmában ezt a fogalmat gyakran hibásan leszűkítik és azonosítják a „termelés", „termelési mód" fogalmával.

Sztálin elvtárs nem csupán rendszerezte és egységesítette Marx, Engels és Lenin errevonatkozó tételeit, hanem pontosabban ki is dolgozta és továbbfejlesztette őket. Sztálin elvtárs elsőízben fedte fel teljes egészében „a társadalom anyagi létfeltételei" fogalmának tartalmát és rámutatott, hogy milyen elemekből, tényezőkből tevődnek össze ezek a feltételek, a különféle elemek, melyek összességükben a társadalom anyagi létfeltételeinek a rendszerét alkotják, milyen szerepet játszanak a társadalom felépítésében és fejlődésében.

Mint ismeretes, Sztálin elvtárs a társadalom anyagi létfeltételei közé sorolja: 1) a bennünket környező természetet vagy földrajzi környezetet; 2) a népesség növekedését, a lakosság sűrűségét; 3) az anyagi javak termelési módját.

Ilyen a történelmi materializmus legfőbb alapfogalmának, „a társadalom anyagi létfeltételeinek" szigorúan tudományos meghatározása. Azonban nem csupán a fogalmak, kategóriák *meghatározásának* a pontosságáról van szó. A lényeg ama különböző tényezők valóságos *szerepének* tudományosan pontos felfogásában rejlik, melyek összességükben a társadalom anyagi létfeltételeinek rendszerét adják.

A burzsoá szociológia gyökerében hamis magyarázatát adja a földrajzi környezet szerepének és jelentőségének a társadalom életében és fejlődésében. Sok polgári történész és szociológus a földrajzi környezet sajátosságaival magyarázza a különféle országok társadalmi rendjének jellegét, történelmi fejlődésüket, a szellemi kultúra sajátosságait és a népek lelki alkatát stb.

A fasiszta geopolitikusok a földrajzi környezet sajátosságaival és az „élettér"-re való törekvéssel „indokolták" meg a német imperializmus rablóháborúit. Ezek a „geopolitikusok", akiket most már az Egyesült Államokba importáltak, az amerikai imperializmus világuralmi igényeinek indokolásával és igazolásával foglalkoznak. Az amerikai burzsoá ideológusok „geopolitikai elvekkel" akarják „indokolni" a rabló imperialista Északatlanti Egyezményt.

De nem csupán a burzsoá szociológusok fejében, hanem a II. Internacionále revizionista teoretikusainál is hihetetlen zűrzavar uralkodott abban a kérdésben, hogyan kell értelmezni a földrajzi környezet jelentőségét a társadalmi fejlődés terén. Tudjuk, hogy még Plehanov is helytelenül fogta fel a földrajzi környezet szerepét a társadalom termelőerőinek fejlődésében, tehát magának az egész társadalomnak a fejlődésében is.

Sztálin elvtárs „A dialektikus és a történelmi materializmusról" szóló munkájában megsemmisítő csapást mért mindazokra a burzsoá szociológiai iskolákra, amelyek a társadalom felépítését és fejlődését a földrajzi környezet sajátosságaival magyarázzák. A földrajzi környezet viszonylag változatlan. Valamennyire is jelentős változások csupán évmilliók folyamán mennek végbe benne. A társadalom szerkezete azonban összehasonlíthatatlanul gyorsabban változik. Egy viszonylag válto-

zatlan tényező nem lehet oka a társadalom változásainak, nem magyarázhatja az egyik társadalmi formából a másikba való átmenetet.

A földrajzi környezet beletartozik a társadalom anyagi létfeltételeinek fogalmába. Egyike a társadalom állandó és szükségszerű anyagi létfeltételeinek. Kedvezőbb földrajzi környezet meggyorsítja, a kevésbbé kedvező hátráltatja a társadalmi fejlődés menetét. Ugyanakkor az emberiség fejlődésének különböző korszakaiban, a termelőerők fejlődési fokától függően, ugyanaz a földrajzi környezet a termelőerők fejlődésére különböző hatást gyakorol.

A kőszénnek, a kőolajtelepeknek, a mangánércnek stb. semmi jelentősége nem volt a régi Kievi Oroszország társadalmára nézve. Ma viszont elsőrendű fontosságuk van a társadalom számára. Az Ural és Szibéria hatalmas természeti kincsei jórészt még a kapitalizmus idején is feltáratlanul hevertek. Csupán a szovjet szocialista rendszer dolgozza fel őket folyton fokozódó mértékben és állítja a nép szolgálatába.

A földrajzi környezet hatása a társadalom fejlődésére a termelőerők fejlődési fokától, a termelési módtól függ.

A termelőerők fejlődésével, a csereforgalom növekedésével, a közlekedési eszközök fejlődésével a természeti környezet helyi feltételeinek hatása jelentékeny mértékben gyengül vagy módosul a nyersanyagoknak, termelési eszközöknek, élelmiszereknek távoli helyekről és országokból való behozatala révén. Az emberi társadalom növény- és állatfajtákat telepít át az egyik kontinensről a másikra, öntözhetővé teszi a sivatagokat, kiszárítja a mocsarakat, csatornákkal összeköti a folyókat és tengereket, mesterségesen megváltoztatja a földrajzi környezetet. A földrajzi környezet megváltoztatásának lehetőségei a szocializmus és kommunizmus viszonyai között páratlanul növekednek. Erről tanúskodik a nagyszabású sztálini terv a mezővédő erdősávok létesítésével a Szovjetunió sztyeppe-vidékein, az a terv, amely az aszály ellen, az állandó jó termésért folytatott küzdelem érdekében a bonyolult rendszabályok egész rendszerét foglalja magában. Ezeknek a rendszabályoknak a megvalósítása az ország számos vidékének még éghajlati viszonyait is megváltoztatja. A szovjet

hidrotechnikusok nagyszerű terveket dolgoznak ki olyan hatalmas folyamok, mint az Ob és a Jenyiszej folyásának megváltoztatására, meg akarják fordítani e folyamok folyását északról, a Jeges-tengertől délkelet felé, kényszeríteni akarják e folyókat, hogy vizükkel Közép-Ázsia végtelen pusztaságait táplálják. A természetnek ilyen céltudatos és tervszerű átalakítása nagy méretekben csupán a szocialista társadalom viszonyai között mehet végbe.

A társadalom anyagi létfeltételeinek rendszerébe — a földrajzi környezeten kívül — a népesség növekedése is beletartozik. Egyes polgári közgazdászok és szociológusok a társadalom fejlődésének fő forrását éppen a népesség növekedésében, nagyobb vagy kisebb sűrűségében látják. A mai malthusianusok, mint ismeretes, a burzsoá társadalom nyomorának és munkanélküliségének döntő okát a népesség túlzott szaporodásában látják, mely állítólag meghaladja az élethez szükséges eszközök mennyiségének növekedését.

Karl Vogt, az amerikai burzsoázia egyik fasiszta ideológusa, „A meneküléshez vezető út" című könyvében (New York, 1948) a kapitalizmus válságának forrását, a kapitalizmus valamennyi zűrzavarának és ellentmondásának okát a túlnépesedésben látja.

„Az emberiség — írja Vogt — súlyos helyzetben van. Meg kell értenünk és abba kell hagynunk a gazdasági rendszerre, az időjárásra, a sikertelenségre és a szentek szívtelenségére való panaszkodást. Ez a bölcseség kezdete és első lépés hosszú utunkon. A második lépésnek a szaporodás korlátozásának, és a készletek helyreállításának kell lenni. Ez a kapitalista bölcseség végső megállapítása." Vogt kijelenti, hogy az Egyesült Államok 140 millió lakosából 40 millió fölösleges túlnépesedés. A munkanélküliségnek, a dolgozók nélkülözésének és nyomorának nem a kapitalizmus az oka, hanem maguk a dolgozók és a természet, „a készletek elégtelensége".

Hol a kiút? Hogyan oldható meg a foglalkoztatottság kérdése, hogy küszöbölhetők ki a fennálló ellentmondások? Vogt a „meneküléshez vezető utat" az embermilliók kiirtásában látja. „A legborzasztóbb tragédia Kína számára jelenleg a lakosság halandóságának csökkenése volna... Az éhség

Kínában — hogy úgymondjam — nemcsak kívánatos, hanem szükséges." A rossz termés, a hideg, a járványok, a pusztító imperialista háborúk Vogt és a háborús gyujtogató amerikai bankár, Baruch szerint (aki Vogt könyvének előszavát írta) az egyetlen eszköz a kapitalista civilizáció megóvására.

Vogt kárhoztatja és veszedelmesnek tartja az orvostudományt, mivel elősegíti a halandóság csökkenését s ezáltal fokozza a burzsoá társadalom nehézségeit. Vogt szerint Louis Pasteur nem jót, hanem szerencsétlenséget hozott az emberiség számára.

Vogt az európai országok lakosságának csökkentése mellett kardoskodik és azt ajánlja, hogy a Marshall-terv keretén belül nyujtandó „segélyt" csak a kötelező sterilizálás bevezetésének feltétele mellett adják meg.

Ilyen a burzsoá ideológusok állati imperialista „bölcsesége". Ez annak a jele, hogy a burzsoázia végleg belegabalyodott a kapitalista ellentmondások hálójába. Őrültségében kész vérbefojtani az emberiséget, lerombolni mindazt, amit az emberiség évszázadokon át alkotott. Nemcsak a német burzsoázia, a német fasiszták, hanem az Egyesült Államok, Nagybritannia és a többi kapitalista ország burzsoáziája is hasonlít a megveszekedett fenevadhoz.

„Hol van az indiai Malthus, — kiált fel W. Anstey, angol burzsoá közgazdász — aki hangját hallatná az országpusztító, tömeges indiai gyermekszaporulat ellen."*

Marx a „Tőké"-ben megsemmisítő kritikát gyakorolt Malthus hamis, reakciós elmélete felett. A termelőerők fejlődésének menete a kapitalista társadalomban a XIX. és XX. század folyamán megmutatta, hogy a termelőerők, Malthus úgynevezett „törvénye" ellenére, jóval gyorsabban fejlődnek, mint a népesség növekedése, és a tömegek nyomorának, a munkanélküliségnek és éhségnek oka nem a természet törvényeiben, hanem magában a kapitalista rendszerben gyökerezik. A malthusi elmélet képtelenségét különösen szemléletesen igazolja azoknak az országoknak a példája, ahol megfigyelhető a népszaporulat csökkentésére irányuló törekvés, ahol a szüle-

* Idézet P. Dutt „A mai India" című könyvéből.

tések száma alacsonyabb a halálozások számánál. Franciaországban, ahol a születések száma már régóta ijesztő mértékben csökken, a burzsoázia ideológusai riadót fújnak. A *Connaître* című folyóirat a következőket írja: „Alapvető problémánk, Franciaország élet-halál kérdése az, hogy a franciák megteszik-e a szükséges erőfeszítéseket annak érdekében, hogy a népesség ne csökkenjen évről-évre."

Természetesen Franciaország legfőbb problémája nem a népszaporulat, hanem a társadalmi rend gyökeres megváltoztatása.

Sztálin elvtárs művében mélyen tudományos meghatározását adja annak a tényleges szerepnek, amelyet a népesség növekedése a társadalom fejlődésében játszik. A népesség szaporodása kétségtelenül kihat a társadalom fejlődésére, megkönnyíti vagy hátráltatja, de nem olyan fő ok és nem is lehet az, amely a társadalom szerkezetét, a társadalom fejlődését meghatározza. Ezt bizonyítja az a tény, hogy a legsűrűbb lakosságú országok nem feltétlenül a legfejlettebbek gazdasági és társadalmi tekintetben.

A népsűrűség növekedésének hatását a társadalom fejlődésére a fennálló termelési móddal kapcsolatban kell vizsgálni. A szocialista termelési mód ösztönzőleg hat a népszaporulatra, ami viszont a szocializmus viszonyai között gyorsítja a termelőerők fejlődését.

Mi hát a fő, a döntő erő az anyagi létfeltételek rendszerében? Mi határozza meg a társadalom arculatát, szerkezetét, a társadalom fejlődését, az egyik társadalmi formából a másikba való átmenetet?

Ez az erő az anyagi javak termelési módja. Ismeretes, hogy Engels „A család, a magántulajdon és az állam eredete" című munkájában — tévesen — lehetségesnek tartotta, hogy a társadalom szerkezetét egyaránt az anyagi javak termelésének módja és a család formája határozza meg, különösen a fejlődés kezdeti fokain. Összes egyéb munkáiban Engels éppen a termelési módot tekinti a társadalmi fejlődés legfőbb, döntő erejének. Sztálin elvtárs a társadalom anyagi létfeltételeinek kérdéséről szóló fejtegetéseiben kijavítja Engels téves fogalmazását.

Sztálin elvtárs a történelmi materializmus egész sor más tételeit is tisztázza.

Így például a történelmi materializmus irodalmában és a politikai gazdaságtan tankönyveiben egyesek termelőerőkön a munka tárgyát, a munkaeszközöket és a munkaerőt értették. Ugyanakkor némelyek a termelőerő fogalmát annyira kiterjesztően értelmezték, hogy belevették még a Napot is. Ismét mások egyedül a technikára korlátozták a termelőerők fogalmát stb.

A termelési viszonyokat szintén gyakran magyarázták idealista szellemben, nem anyagiaknak fogván fel őket, vagypedig naturalisztikusan, technikusan (a mechanistáknál). A termelési viszonyokat a termelőerőktől elszakítva vizsgálták, mint valami maguktól mozgó formákat. A termelési módot gyakran tisztán technikai oldalról, az alkalmazásra kerülő munkaeszközök szempontjából határozták meg.

Sztálin elvtárs a marxista irodalomban elsőízben határozza meg klasszikus pontossággal a termelési módot, a termelőerőket és a termelési viszonyokat. A termelőerők: a munkaeszközök és az emberek, akik a munkaeszközöket mozgásba hozzák és az anyagi javak termelését bizonyos termelési tapasztalatok és munkaszokások segítségével megvalósítják.

A termelőerőknek ez a meghatározása gazdag történelmi tapasztalatoknak és mindenekelőtt a szovjet szocialista társadalom fejlődési tapasztalatainak általánosításán alapszik. Nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy Sztálin elvtárs a termelőerők meghatározásánál az *emberekről* beszél, akik a termelési eszközöket mozgásba hozzák és nem csupán a munkásokat említi, ahogy ez régebben volt szokásos. A korszerű termelésnek, mely a modern gépi technika alkalmazásán, a természettudomány eredményeinek tudatos felhasználásán és a tudományosan kidolgozott termelési technológián alapszik, nem csupán magas képzettségű munkáskáderekre van szüksége, akik a termelés technikáját teljesen elsajátították, hanem arra is, hogy a mérnökök közvetlenül vegyenek részt a termelésben. A mérnök és agronómus szellemi munkája a szocializmusban már nem ellentétes többé a munkás munkájával, mint valami külső, ellenséges erő, mely a tőke oldalán

áll. A szocialista termelés fejlődésének az az irányzata, hogy a különbségek a fizikai és szellemi munka között — a munkásosztály és kolhozparasztság általános kulturális és technikai felemelkedése következtében — mindinkább elmosódjanak. Az élenjáró sztahanovista munkások, tapasztalataikat és tudásukat tekintve, nem ritkán már most is a technikusok és mérnökök színvonalán állanak. Személyükben egyesítik a szellemi és fizikai munkát. Éppen ezért a szocialista termelési mód viszonyai között a munkaeszközöket mozgásba hozó emberek közé tartoznak a munkások és kolhozparasztok mellett a technikusok, mérnökök és agronómusok is.

Igen nagy jelentősége van a termelőerők sztálini meghatározásában az emberek *termelési tapasztalatára*, munkaszokásaira való utalásnak, amelyek alapján mozgásba hozzák a munkaeszközöket és megvalósítják az anyagi javak termelését. Éppen a termelési tapasztalatok gyüjtése teremti meg a munkaeszközök megváltoztatásának és a termelőerők fejlődésének a lehetőségét.

A termelőerőket Sztálin elvtárs a termelési mód egyik oldalának tekinti. A termelőerők kifejezik a társadalomnak a természethez való viszonyát, annak a hatalomnak a fokát, amelyet a társadalom a természet felett elért. Az adott termelőerők ugyanakkor mutatói a megfelelő termelési viszonyoknak is az emberek között. A termelési mód másik oldalát éppen a termelési viszonyok alkotják. Ezek a viszonyok lehetnek a kizsákmányolástól mentes emberek együttműködési és kölcsönös segélynyujtási viszonyai, ahogy az a szocialista társadalomban érvényesül, de lehetnek az uralomnak és az alárendeltségnek a viszonyai is, mint például a rabszolgaságban, a feudalizmusban és a kapitalizmusban, végül pedig lehetnek átmeneti viszonyok két forma között, mint például az egyszerű árutermelők viszonyai.

A termelési viszonyok — anyagi viszonyok, eltérően az ideológiai társadalmi viszonyoktól, melyek a termelési viszonyoknak az emberek tudatában való visszatükröződései.

Marx azt mondja, hogy az érték még atomnyi anyagot sem tartalmaz. Ezen az alapon az idealista revízionisták a termelési viszonyokat nem anyagi, hanem pszichikai viszo-

környezetben látta a termelőerők fejlődésének legfőbb és döntő okát. Kautsky a tudomány fejlődését tekintette végső oknak a termelőerők fejlődésében. Kautsky általában azonosította a termelőerők fejlődését a megismerés fejlődésével. Ugyanakkor azonban a burzsoázia kívánságának megfelelően a történelmi materializmust történelmi idealizmussá változtatta át.

Engels már a kilencvenes években elítélte az ilyen nézeteket. Starkenburgnak válaszolva, Engels a következőket írta: „Ha, mint ön állítja, a technika nagyobbrészt a tudomány állásától függ, úgy a tudomány még sokkal inkább függ a technika *állásától* és *szükségleteitől*. Ha a társadalomnak valamilyen technikai szükséglete van, úgy ez jobban fejleszti a tudományt, mint tíz egyetem. Az egész hidrosztatikát (Torricelli stb.) az idézte elő, hogy Olaszországban a XVI. és XVII. században szükségessé vált a hegyi folyók szabályozása. A villamosságról csak azóta tudunk valami észszerűt, mióta technikai alkalmazhatóságát felfedezték."*

Oktalan dolog lenne tagadni a tudomány, a természettudomány fejlődésének óriási hatását a termelőerők fejlődésére. A modern nagyipari termelés elképzelhetetlen a természettudomány nélkül, vegyi és fizikai laboratóriumok nélkül. És mégis, a tudomány, mielőtt hatást gyakorolna a termelés fejlődésére, keletkezésében és fejlődésében maga is a termeléstől, a termelés fejlődésének szükségleteitől függ. Ezenkívül pedig a tudományos felfedezéseknek a termelésben való gyakorlati alkalmazhatóságát, felhasználhatóságát is a tudomány keretén kívül fekvő feltételek teremtik meg.

Tudjuk, hogy a gőz erejét, azt a képességét, hogy mozgatóerő, energiaforrás lehet, már Görögországban felfedezték, az úgynevezett alexandriai korszakban. Ennek a felfedezésnek a felhasználása azonban akkor, a rabszolgatartó társadalom termelési módja mellett lehetetlen volt.

Polzunovnak, a zseniális orosz mechanikusnak nagyszerű találmánya, a gőzgép, nem kerülhetett alkalmazásra a feudális termelési mód viszonyai között. Nem csupán a ter-

* *Marx—Engels.* Válogatott művek. 2. köt. Szikra 1949. 504. old.

nyoknak tekintik. Az anyagi viszonyok azonban nem csupán dolgok közötti viszonyok. Az anyagi viszonyok fogalmába beletartoznak az emberek viszonyai is a termelési folyamatban. A termelési viszonyoknak olyan faja, mint a termelési eszközök fölötti tulajdoni viszony, anyagi viszony.

A termelési viszonyok jellegét éppen az határozza meg, hogy kiknek a tulajdonában vannak a termelési eszközök, kiknek a rendelkezése alá tartoznak: az egész társadalom rendelkezése alá-e, vagy csupán egyes személyek, csoportok, osztályok rendelkezése alá, amelyek más személyek és osztályok kizsákmányolására használják fel őket.

A termelési mód átfogja mind a társadalom termelőerőinek, mind az emberek termelési viszonyainak fogalmát, kifejezve egységüket a termelés folyamatában.

Sztálin elvtárs művében tudományos mélységgel és pontossággal tárta fel a termelőerők és termelési viszonyok dialektikus kölcsönhatásának bonyolult folyamatát; rámutatott, miként változik a termelési mód, hol kezdődik ez a változás, mi itt a legmozgékonyabb, legforradalmibb elem, amely szükségszerűen maga után vonja a termelési mód, azt követően pedig az egész társadalmi rend megváltozását.

5

Valamely adott társadalom szerkezetét, arculatát a termelési mód határozza meg. A termelési módok változásait végső soron a termelőerők fejlődése határozza meg. Mi határozza meg az utóbbiak fejlődését?

Marx „A politikai gazdaságtan bírálatához" című művének előszavában a termelési viszonyokat a termelőerők fejlődési formájának nevezi.

A „Tőké"-ben Marx sokoldalú, igen mély elemzését adta a termelés és a termelőerők fejlődési törvényeinek, mozgató okainak a kapitalista társadalomban.

A revizionisták és a Kautsky—Plehanov-féle úgynevezett „ortodoxok" különféleképpen ferdítették el a termelőerők fejlődési okairól és törvényeiről szóló marxi tanítást.

Fentebb már rámutattunk, hogy Plehanov a földrajzi

melési mód jellegétől, hanem még egy és ugyanazon termelési mód fejlődési fokától is függ annak lehetősége, hogy menynyire lehet felhasználni a tudományos felfedezéseket a társadalom termelőerőinek fejlesztésére. Így például a kapitalista termelési mód annakidején elősegítette néhány tudományos felfedezés alkalmazását az iparban és a mezőgazdaságban. A mi századunkban a kapitalizmus mindenképpen iparkodik megakadályozni a modern tudomány és technika legnagyobb felfedezéseinek alkalmazását a termelésben, mivel ez ellentmond a monopóliumok érdekeinek és értéktelenné teszi a már működő állótőkét. A meglévő termelési kapacitások nem teljes kihasználása a legfőbb tőkés országokban, milliók állandó munkanélkülisége korántsem segítik elő a tudományos felfedezések felhasználását a termelőerők fejlesztése érdekében.

Dr. Vannevar Bush, az amerikai tudományos kutatóintézetek vezetője, a második világháború idején, a Columbia-egyetem végzett hallgatóinak gyűlésén a következőket jelentette ki:

„Kezünkben vannak azok az eszközök, amelyekkel megszüntethetjük az éhséget és a ragályt. Majdnem korlátlan erő áll rendelkezésünkre, amely puszta földeket is felvirágoztathat. Elűzhetjük a föld színéről a betegségeket ... Egy dolog hiányzik csupán: a jószándék és megértés."

Ez annak a ténynek közvetett és szégyenlős bevallása, hogy a kapitalizmus lett a legnagyobb fék a tudomány és a technika korszerű vívmányainak békés felhasználásában.

A tudományos felfedezések a technika fejlődésének csupán lehetőségét teremtik meg, de e lehetőségnek valósággá való változtatása egy egész sor egyéb feltételtől függ, mindenekelőtt pedig a termelési módtól.

A szovjet küldöttség harca az ENSz-ben az atomfegyver betiltásáért és az atomenergiának kizárólagosan békés célra való felhasználásáért és a kapitalista monopóliumok érdekeit képviselő amerikai és angol küldöttségek makacs ellenállása ezekkel a javaslatokkal szemben szemléltetően tárja elénk, milyen feladatokat tűz ma a tudomány elé a burzsoázia,

és milyen feladatot tűznek maguk elé a világ haladó erői, élükön a Szovjetunióval.

A tudomány fejlődése magábanvéve még nem magyarázza meg a termelőerők fejlődését. A tudományos gondolkodás fejlődésének iránya, a tudományos felfedezések alkalmazásának lehetőségei és határai egészbenvéve a termelési módtól, a társadalmi rend jellegétől függenek.

Az elmondottak kapcsán érthető, milyen hatalmas jelentősége van a termelőerők fejlődése sztálini magyarázatának és mi az az új, amivel Sztálin elvtárs a történelmi materializmus e legfontosabb kérdésének megoldásához hozzájárult.

Sztálin elvtárs a termelés három sajátosságának vizsgálatakor felfedi a termelés fejlődésének, a termelőerők fejlődésének, összetevő elemeinek belső logikáját. Ez a fejlődés a munkaeszközök változásával kezdődik, az utóbbi változásával azonban megváltoznak maguk az emberek is, akik mozgásba hozzák ezeket a munkaeszközöket. Így például magától értetődik, hogy először jelennek meg a traktorok és csak azután a traktorosok. Természetesen a gépeket, traktorokat szintén emberek hozzák létre. Ahhoz azonban, hogy a gépek, traktorok *társadalmi* termelőerővé váljanak, nem elég feltalálni a gépet és a traktort, hanem olyan mennyiségben is kell gyártani őket, amely megfelel a társadalom szükségleteinek. Szükséges az is, hogy a gyártott gépeket alkalmazzák a termelésben és a termelők, a dolgozók tökéletesen tudjanak velük bánni. Ez pedig az uralkodó termelési viszonyok jellegétől függ.

Sztálin elvtárs dialektikusan oldja meg a termelőerők és termelési viszonyok kölcsönös kapcsolatának kérdését. A termelési viszonyok, midőn a termelőerők fejlődésétől függően és ezzel a fejlődéssel összhangban megváltoznak, ugyanakkor nem maradnak passzív elemek. Maguk is hatást gyakorolnak a termelőerők fejlődésére. „A termelési viszonyok fejlődése a termelőerők fejlődésétől függ, de a termelési viszonyok visszahatnak a termelőerők fejlődésére, gyorsítják vagy lassítják azt. Itt meg kell jegyezni, hogy a termelési viszonyok nem maradhatnak el nagyon sokáig a termelőerők növekedése mögött, azzal nem lehetnek sokáig ellentmondásban, mivel

a termelőerők csak abban az esetben fejlődhetnek teljes mértékben, ha a termelési viszonyok megfelelnek a termelőerők jellegének és állapotának s teret engednek a termelőerők fejlődésének. Ezért a termelési viszonyoknak, bármennyire elmaradnak is a termelőerők fejlődése mögött, előbb vagy utóbb összhangba kell jönniök — és valóban összhangba is jönnek — a termelőerők fejlődésének színvonalával, a termelőerők jellegével. Ellenkező esetben a termelőerők és a termelési viszonyok egységének mélyreható felbomlása következnék be a termelés rendszerében, a termelés a maga egészében felborulna, a termelés válsága, a termelőerők pusztulása állna be."*

A történelem korunkban szemléletesen igazolja ezt a törvényszerűséget a világon fennálló két rendszer, két termelési mód: a kapitalista és szocialista termelési mód példáján.

A kapitalista termelési mód túlélte magát, a termelőerők fejlődésének fékjévé vált, mivel a kapitalista termelési viszonyok többé már nem felelnek meg az új, hatalmas termelőerőknek. Ezt különösen szemléltetően bizonyította be a két világháború, amely a termelőerők óriási méretű pusztulását eredményezte. Ezt bizonyítja az is, hogy az utóbbi évek folyamán a kapitalista országok termelési apparátusa csak a háborúk alatt és közvetlenül a háborús előkészületek idején volt erősen foglalkoztatva. Igazolja ezt az a tény, hogy amíg olyan országokban, mint Anglia, Franciaország, Olaszország, a termelési színvonal az utolsó harminc év alatt általában egy szinten mozgott, ugyanazon idő alatt a Szovjetunióban tizenkétszeresére növekedett. Végül, hogy a kapitalizmus a termelőerők fejlődésének legnagyobb fékjévé vált, az a tény is igazolja, hogy a kapitalista reakció fél a tartós és huzamos békétől és a bővített újratermelés további perspektíváit a harmadik világháborúval és az arra való előkészülettel kapcsolja össze. A második világháború óta minden egyes tőkés országban nő a munkanélküliek száma. Új válság kopogtat a tőkés országok ajtaján. A kapitalista termelési móddal ellentétben, a Szovjetunióban győztes szocialista termelési

* A SzK(b)P története. 151. old.

mód a termelőerők és termelési viszonyok teljes összhangját mutatja. Ez a magyarázata a termelőerők akadálytalan, válságnélküli, szakadatlan és ütemét tekintve, páratlanul gyors fejlődésének.

Sztálin elvtárs művében tömör, de mégis teljes képét nyujtja a termelőerők és termelési viszonyok történelmi fejlődésének, megadja fejlődésük törvényszerűségének jellemzését a különféle társadalmi-gazdasági alakulatokban, az ősközösségtől a szocializmusig. Az ősközösségben a termelőerők fejlődése rendkívül lassan megy végbe. Az ősközösségeket elszigetelik egymástól a törzs és a nemzetség szűk keretei. A törzsön, nemzetségen kívül minden ellenség. Itt főként a hagyomány, a megszokás ereje hat. A termelőerők fejlődése tapogatózva megy előre. A termelés csupán a fogyasztás céljait szolgálja.

Az ember, midőn hatást gyakorol a külső természetre, saját természetét is megváltoztatja. A termelés folyamán termelési tapasztalat, munkakészség halmozódik fel, emelkedik a munkás képzettsége, tökéletesednek a munkamódszerek. A felgyülemlett termelési tapasztalat dologi formát ölt a fejlődő munkaeszközökben. Az azonban, hogy ez konkrétan miképpen megy végbe a különböző történelmi korszakokban, a termelőerők fejlődési fokaitól és a termelési módtól függ.

A kapitalizmusban a termelés indítéka és ebből következőleg a termelőerők fejlődésének ösztönzője a kielégíthetetlen haszonvágy, az értéktöbblet-termelés, a tőkefelhalmozás. A termelés itt nem irányul közvetlenül a fogyasztásra. A tőkés számára közömbösek a nép szükségletei. A tőkés hajlandó bármit előállítani: fojtógázt vagy rágógumit, porszívógépet vagy atombombát. A tőkést csak a profit és a profit nagysága érdekli. Itt a termelés csak végső soron szolgálja a fogyasztás célját. A fizetőképes keresletet a kapitalizmusban a burzsoázia tőkefelhalmozási törekvése korlátozza: ez a kereslet rendszerint elmarad a termeléstől. Ez a kapitalizmus törvénye.

A termelőerők fejlődésének mozgató rúgója a kapitalizmusban a konkurrencia. Ez arra kényszeríti a kapitalistákat, hogy tökéletesítsék a munkaeszközöket és új technikát alkalmazzanak. A monopóliumok keletkezésével a konkurrenciá-

nak ez a hatása semlegesítődik. Beáll a rothadás és technikai pangás korszaka. A konkurrencia azonban még az imperializmus korszakában sem tűnik el és a termelőerők fejlődése még a rothadó kapitalizmus korában sem szűnik meg teljesen. Sőt, a termelés egyes ágaiban és egyes országokban időnként még gyorsul is. Ez a fejlődés azonban rendkívül egyenetlen és válságos jellegű.

A termelőerők fejlődését a kapitalizmusban ciklikusság jellemzi, ami abban nyilvánul meg, hogy túltermelési válsághoz, megszakításokhoz, a már létrehozott termelőerők lerombolásához vezet.

Az imperializmusban, a kapitalizmus általános válsága idején ez a romboló tendencia katasztrofális méreteket öltött. Erről tanúskodik az Egyesült Államok imperializmusának jelenlegi háborúutáni politikája is, amely még olyan ipari országok gazdaságát is a Wall Street érdekeinek akarja alárendelni, mint Franciaország, Olaszország, Anglia. Az Egyesült Államok politikája elkerülhetetlenül maga után vonja ezekben az országokban a már létrejött termelőerők pusztulását, a legnagyobb gyárak, sőt egész, az Egyesült Államok iparával versengő iparágak üzemeinek leállítását.

Olyan ország tekintetében, mint Németország és Japán, az Egyesült Államok célja az, hogy mindenképpen fékezze békeiparuk fejlődését és újjáélessze hadiiparukat, hadiipari potenciáljukat, mint ellensúlyt a szocializmus országával és a népi demokratikus országokkal szemben.

A szocializmusban a termelőerők és a termelési viszonyok fejlődése más jellegű, mint a kapitalizmusban: más törvényeknek van alávetve. A szocializmusban teljes összhang uralkodik a termelőerők és a termelési viszonyok között. A szocialista társadalomban működő termelőerők társadalmi jellegének a termelési eszközök társadalmi, szocialista tulajdona (népi és kolhoz-szövetkezeti tulajdon) felel meg.

Éppen a társadalmi termelőerők és a szocialista termelési viszonyok teljes összhangja a termelőerők fejlődésének döntő és legfőbb mozgatója.

Itt a társadalmi termelés lét- és fejlődésszükségleteinek van alárendelve. A szocialista társadalomban megszűnt az

embernek ember által való kizsákmányolása, nincs semmiféle mesterséges korlát, amely akadályozná a termelés, a termelőerők fejlődését.

A kapitalizmustól eltérően, ahol a termelés folyamata kizsákmányolási folyamat és ahol ennek következtében a dolgozó nem érdekelt a munkaeszközök fejlesztésében és általában a termelés fejlesztésében, a szocializmusban a közvetlen termelő tudatában van annak, hogy nem a kizsákmányolóknak, hanem önmagának, saját államának, saját társadalmának, saját kolhozának dolgozik — és ez a felismerés hatalmas ösztönzője a termelés, a termelőerők fejlődésének. A szocialista termelési viszonyok egész rendszere nem csupán korlátlan teret nyitott a termelőerők fejlődése számára, hanem megteremtette fejlődésük hatalmas ösztönzőjét is. Ez a magyarázata annak, hogy a szocialista társadalom termelőerői a történelemben páratlan ütemű, nagy fejlődésnek indultak. Ez a magyarázata a termelőerők szakadatlan fejlődésének. A szocialista termelési mód nem ismeri a túltermelés válságait és a velükjáró következményeket.

A termelőerők fejlődése a szocializmusban tervszerű, tudatosan szervezett jellegű. Ennek a fejlődésnek mozgósító, szervező és irányító ereje a szocialista állam és a kommunista párt.

6

A termelőerők és termelési viszonyok teljes összhangja a szocialista társadalomban azt jelenti-e, hogy a szocialista termelés fejlődésében egyáltalán nincsenek ellentmondások? Nem, nem azt jelenti. A termelőerők társadalmi jellegének és a termelési eszközök társadalmi tulajdonának teljes összhangja annyit jelent, hogy a szocializmusban nincs ellentmondás a termelőerők és a termelési viszonyok között. Ezt a kapitalizmus viszonyai között fennálló ellentmondást küszöbölte ki a szocializmus forradalmi úton.

Ami a szocialista társadalom termelőerői és termelési viszonyai fejlődésének dialektikáját illeti, világos, hogy a fejlődés itt is ellentmondások feltárása és legyőzése alapján megy végbe. Ezek az ellentmondások azonban más jellegűek

és természetűek, mint a kapitalizmusban. A hiba a termelőerők és termelési viszonyok „összhangjának" és „ellentmondásának" kérdése körül folyó vitákban leginkább onnan ered, hogy a vitázó felek a kérdést elvontan vizsgálják, a termelőerők és termelési viszonyok konkrét fejlődési menetének vizsgálata nélkül, csak a dialektika általános elveivel foglalkoznak, amelyeket azonfelül még gyakran hegeli értelemben fognak fel. Ez a teljesen elvont vizsgálati mód összezavarta ezt a világos kérdést, amelyet Lenin és Sztálin munkái tökéletesen megvilágítottak és megoldottak.

A szocialista termelési mód fejlődése az ellentmondások keletkezésén és azok legyőzésén keresztül haladt és halad ma is, ezek az ellentmondások azonban nem antagonisztikus jellegűek. A kapitalizmusból a szocializmusba való átmeneti korszak idején voltak ellentétek, azonban nem a szocialista termelési módon belül, hanem a szocialista termelési mód és a kapitalista forma között, amely teljes felszámolásáig még létezett a Szovjetunióban. Az ellentétesség most is fennáll, éspedig a Szovjetunió növekvő szocialista termelési módja és az ország határán túl érvényesülő kapitalista termelési mód között.

Az átmeneti korszak idején szintén voltak ellentmondások e leghaladottabb politikai rendszer és a termelőerők viszonylag alacsony szintje között. A mensevikek és a II. Internacionále ideológusai és vezetői ezt az ellentmondást kiküszöbölhetetlennek és végzetesnek tartották. A szovjet nép a bolsevik párt vezetése alatt megoldotta ezt az ellentmondást a Szovjetunió termelőerői hatalmas fejlődésének alapján.

A termelőerőkön belüli, a termelőerők különböző elemei között jelentkező ellentmondásokat is le kellett küzdenünk. Az iparosítás folyamán ellentmondások keletkeztek a legélenjáróbb ipari technika gyors növekedése és a kellőszámú szakképzett káder hiánya között, akik teljesen elsajátították a termelés új technikáját, az új gépek kezelését.

Ezt az ellentmondást nagyszámú, jólképzett munkáskáder kinevelésével oldottuk meg. Amint azonban a szocialista termelési mód fejlődésének folyamata megmutatta, a munkaeszközök és maguk a termelők — a munkások is — változnak,

fejlődnek. Az, amit még nemrég fejlett technikának tartottunk, ma már elavult. Azokat a Sztahanov-munkamódszereket, azt a munkakészséget, azokat a normákat, amelyeket azelőtt a legmagasabbaknak tartottunk, a mostani sztahanovisták már túlhaladták.

A Sztahanov-mozgalom — az újítók nagy, egyre erőteljesebb mozgalma, amely mindig újabb és újabb utakat tör a gazdasági fejlődés minden ágazatában. Ez sajátságosan szocialista módszer a régi legyőzésére és az új megteremtésére. A szocialista verseny és a Sztahanov-mozgalom a szocialista társadalom termelőerőinek mozgásában jelentkező ellentmondások feltárásának és leküzdésének formái. A termelőerőkön belül, azok elemei között az ellentmondásokban megnyilatkozó fejlődés dialektikája nyilvánul meg. A termelőerők fejlődése pedig hatással van az egész társadalmi formára, a termelési viszonyokra.

A szocialista ipar gyors fejlődése következtében ellentmondás keletkezett a növekvő ipar és az elmaradott mezőgazdaság primitív technikája között. Ezt az ellentmondást a kolhozrendszer győzelme, a szovhozok számának növekedése és a mezőgazdaságban győzedelmeskedő szocialista termelési viszonyok fejlődése szüntette meg. A szocialista ipar termelőerőinek fejlődése készítette elő a mezőgazdaság forradalmát. A mezőgazdaság szocialista termelési viszonyainak létrejötte és kifejlődése, az új termelőerőkre támaszkodva, óriási hatással volt az egész szocialista társadalom termelőerőinek fejlődésére. A termelőerők fejlődése a szocializmus viszonyai között hatással volt a termelési viszonyok megváltoztatására a mezőgazdaság területén. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagynunk, hogy ez nem automatikusan, ösztönösen ment végbe, hanem a szocialista állam és a kommunista párt tudatos átalakító munkája révén. A kommunista párt és a szovjet állam feltárta a gazdaság fejlődése folyamán jelentkező ellentmondásokat és a dolgozók erejét az ellentmondások leküzdésére mozgósította. A kolhozok és a szovhozok nem önmaguktól, nem az ösztönösség elve alapján jöttek létre, hanem a kommunista párt és a szovjet állam irányító, szervező és átalakító tevékenysége folytán. Óriási forradalmi átalakulás volt ez.

„Ennek a forradalomnak sajátszerűsége az volt, hogy *felülről*, az államhatalom kezdeményezésére ment végbe, amelyet *alulról* a kulákiga ellen, a szabad kolhozéletért harcoló parasztok milliói közvetlenül támogattak."*

A termelőerők és a szocialista termelési viszonyok fejlődése a mezőgazdaságban szintén ellentmondások és azok leküzdése útján ment és megy végbe.

Sztálin elvtárs elméletileg bebizonyította, a gyakorlati tapasztalat pedig teljesen igazolta, hogy a mezőgazdasági artelek kitűnő formáknak bizonyultak a dolgozó parasztoknak a szocializmusba való átmenetére. A paraszt, midőn bekerül a kolhozba, természetesen nem lesz egyszerre szocialistává. Magával hozza nemcsak a régi, individualista, kispolgári pszichológia maradványait, hanem a régi munkaszokásait is, amelyek a kispolgári, primitív és minden újítástól irtózó gazdálkodás idejében alakultak ki. Az új, szocialista kolhozrendszernek újtípusú dolgozóra van szüksége, műveltebb, képzettebb emberre, aki nem fél az új technikától, új módszerektől, aki mentes a századokon keresztül meggyökeresedett szokásoktól. Bátor újítókra van szükség, akik a szocialista mezőgazdaság fejlődésében új utakat törnek. Az egyénileg gazdálkodó paraszt alamizsnát várt a természettől. A szovjet kolhozparaszt mind nagyobb mértékben él Micsurin bolsevik jelszavával — nem vár alamizsnát a természettől, nem bízza magát a bizonytalanra, hanem maga veszi el a természettől azt, amire szüksége van.

A dolgozónak ez az új típusa — a kolhozparaszt — nem egyszerre jött létre. A szocialista város nevelő hatása a szocialista falura, a szocialista állam és a kommunista párt szervező és nevelő hatása teremtette meg. Az ipar élmunkásai és sztahanovistái voltak a földművelés élmunkásainak és sztahanovistáinak tanítómesterei.

A szocialista munka hőseinek ezrei, a mezőgazdaság sztahanovistáinak milliói bizonyságai annak, hogy a mezőgazdaságban létrejött a fejlett technikát ismerő, újtípusú dolgozó.

Az egyéni és társadalmi érdekek helyes összeegyeztetése

* A SzK(b)P története. 368. old.

biztosítja a kolhozgazdálkodás termelőerőinek gyors fejlődését. Egyes járásokban és területeken azonban, ahol hiányzott a kellő bolsevik irányítás, a kispolgári maradványok következtében olykor elferdítették a párt irányvonalát a kolhozgazdaság fejlődését illetően. Ez még ma is előfordul egyes helyeken és ezáltal ellentmondások keletkeznek a személyi és közösségi érdekek között a kolhozban, amennyiben a személyi mellékgazdaságot szembehelyezik a közösségi, a kolhozgazdasággal. Ez kárt okoz a kolhozgazdaságoknak. A gondatlan, nem szocialista magatartás a kolhoztulajdon iránt, aláássa a kolhozrendszert. Annakidején a párt leleplezte a kolhozföldek elherdálását, a háztáji földek megnövelését, a munkaegységek körüli szabálytalanságokat és a bolsevik irányítás meggyengülését egyes kolhozokban.

Effajta törekvések itt-ott még mindig felbukkannak. Idejében fel kell fedni ezeket és határozott harcot kell folytatni az egyéni és közösségi érdekek szocialista összeegyeztetéséért.

A szocialista termelési mód fejlődésének adott fokán a társadalmi tulajdon két formáját különböztetjük meg: az állami és a kolhoz-szövetkezeti formát. Ezek biztosítják a szocialista társadalom termelőerőinek leggyorsabb és legsikeresebb fejlődését.

A mezőgazdaságban a szocialista tulajdon kolhozformája és a mezőgazdasági artel megfelelnek a termelőerők mai fejlődési fokának. El fog érkezni az idő, amikor a termelőerők magasabb szintjének, a munka magasabb termelékenységének alapján és a közszükségleti cikkek bősége következtében elhal a mezőgazdasági artel és megvalósul a fokozatos átmenet a mezőgazdasági kommúnába. El fog jönni az idő, amikor a szocialista tulajdonnak nem lesz két formája, csupán egységes népi tulajdon lesz. Ezt a kommunizmus magasabb fokán érjük el. Ez az átmenet a szocialista állam és a párt vezetése alatt fog megvalósulni, fokozatosan, szervezetten, tudatosan és tervszerűen. A termelési eszközök szocialista tulajdonának kolhozformájáról a népi tulajdonra való áttérés csírája és egyik formája a kolhozok közötti villanytelep. A több kolhoz közös tulajdonában lévő villanytelepek létesítését magának a kol-

hozrendszernek a fejlődése követeli meg. A közös villanytelepek létesítése a kolhozisták szocialista együttműködésének és kölcsönös segítségnyujtásának egyik formája.

A jelenlegi feladat abban áll, hogy teljes mértékben erősítsük a kolhozokat és a kolhoztulajdont, biztosítva így a lehetőséget a fejlődés magasabb fokára való átmenetre. Ez a fejlődés dialektikája.

Néha kitalálásokkal és légbőlkapott ellentmondásokkal is találkozunk, amelyek állítólag a végzett munka utáni díjazás szocialista elve és a szocialista termelési mód között állnak fenn. Lényegében itt semmiféle ellentmondás sincs. A végzett munka utáni díjazás elve teljesen megfelel a szocialista termelési módnak. Ez az elv a termelőerők és munka termelékenysége fejlődésének leghathatósabb ösztönzője. Ennek az elvnek erősödése és fejlődése az iparban és mezőgazdaságban (progresszív teljesítménybér, jutalmak a magas terméseredményért stb.) biztosítja a fejlődés gyorsulását a kommunizmus felé. A továbbiakban pedig a végzett munka utáni díjazás szocialista elve a termelőerőknek és a munka termelékenységének még sokkal nagyobb mértékű fejlődéséhez és termékbőséghez vezet. Akkor majd ez az elv teljesen feleslegessé válik és a termelőerők egy magasabb szintjének s a termelők magasabbfokú kommunista öntudatának megfelelő kommunista elv fogja felváltani, mely szerint mindenki képességei szerint köteles dolgozni a társadalom számára és a szükségletei szerint jogosult kapni a társadalomtól. Ezt azonban csak a szocializmus elvének sokoldalú és teljes megerősítésével és fejlesztésével — a munkadíjazásban való egyenlősdi maradványai elleni harccal érjük el. A termékbőség azt eredményezi majd, hogy az emberek kielégíthetik valamennyi létfontosságú szükségletüket és ezzel a szocializmus elve a valóságban fokozatosan át fog nőni a kommunizmus elvébe.

A szocialista termelési mód fejlődésében meglévő valódi ellentmondások abban jutnak kifejezésre, hogy a termelés egyes ágai feltartóztathatják és fel is tartóztatják más ágak fejlődését.

Így, annakidején, a vaskohászat elégtelen fejlődése feltartóztatta a gép- és szerszámgépipar fejlődését, ami viszont

feltartóztatta a szocialista gazdaság összes többi ágának fejlődését. Ezért a szocialista állam és a párt elsőrendű feladatává tette, hogy biztosítsa a termelés alapágazata, a nehézipar, és ezen belül pedig a gépipar magas termelési ütemét, mert ettől függ az ország egész gazdaságának fejlődése, a szocializmus sorsa egészbenvéve. A párt vezetése alatt a szovjet nép megoldotta ezt a feladatot.

A gazdaság különböző ágaiban állandóan keletkeznek ellentmondások, de a párt és a szocialista állam tervező, szervező és irányító munkájával meg is oldja őket. Ennek keretében helyi érdekű irányzatokat kell legyőzni. Egyes termelési ágak szűk érdekeit alá kell vetni az egész érdekeinek. Így biztosíthatjuk a szocializmus termelőerőinek fokozódó, szakadatlan és növekvő fejlődését.

A szocialista társadalom fejlődésében mutatkozó ellentmondások nem antagonisztikus jellegűek. A szocialista állam és a kommunista párt által vezetett néptömegek öntudatos munkájukkal oldják meg ezeket az ellentmondásokat.

A termelőerők és a szocialista termelési viszonyok mozgása a tartalom és a forma kölcsönös viszonya és kölcsönhatása. A mozgás, a tartalom fejlődése itt az, ami végső fokon a forma mozgását és fejlődését meghatározza. Az utóbbi azonban a termelőerőkhöz viszonyítva nem valami passzív és kívülálló valami. Ez az adott tartalom — a szocialista termelési folyamat — szocialista formája, meghatározza a termelőerők fejlődési törvényszerűségeinek jellegét. A szocializmusban éppen a termelőerők és a termelési viszonyok teljes összhangja a fő tényező, amely a termelőerők fejlődésének legfőbb mozgatóereje. A szocialista termelési mód fejlődésének folyamatában keletkező ellentmondások ennek a teljes összhangnak keretében és alapján oldódnak meg.

A szocialista termelési mód és az egész szocialista társadalom fejlődésében mutatkozó ellentmondásokat a régi és az új közötti harcban, az újnak a régi felett aratott győzelmével küzdjük le.

Így tehát Sztálin elvtárs a termelés három sajátosságát elemezve, rámutat arra, hogyan határozza meg a termelőerők fejlődése végső fokon az egész társadalmi rendszer válto-

zását, hogyan változik át a társadalmi fejlődés ösztönös folyamata bizonyos fokon tudatos fejlődéssé, az evolúciós fejlődést pedig szükségképpen a forradalmi váltja fel. Sztálin elvtárs „A dialektikus és a történelmi materializmusról" című zseniális munkájának egyik legkiemelkedőbb érdeme, hogy felfedte az ösztönös és tudatos társadalmi fejlődés összefüggéseit, mikor és milyen feltételek között váltja fel az ösztönös fejlődést a tömegek tudatos, forradalmi megmozdulása.

7

A termelési módnak, mint a társadalmi fejlődés döntő tényezőjének vizsgálata alapján Sztálin elvtárs megállapította a néptömegek alkotó szerepét a történelemben. Sztálin elvtárs érdeme a történelmi materializmus fejlesztése terén abban áll, hogy bírálat alá vette a narodnyikoknak, eszereknek, anarchistáknak és fasisztáknak a személyiség és a néptömegek történelmi szerepére vonatkozó idealista nézeteit. Elméleti megalapozását adta továbbá a dolgozók, a néptömegek, az élenjáró osztályok szerepének a történelemben és a társadalom fejlődésében.

Ha a társadalom története az évszázadok folyamán váltakozó termelési módok története, a termelés legfőbb erejét pedig az anyagi javak termelői, a dolgozók, a néptömegek alkotják, ebből az következik, hogy a társadalom története a dolgozó tömegek, a népek története.

„Tehát, a történettudomány, ha igazi tudomány akar lenni, nem vezetheti többé vissza a társadalmi fejlődés történetét a királyok és hadvezérek, a «hódítók» és «deigázók» tetteire, hanem elsősorban az anyagi javak termelőinek történetével, a dolgozó tömegek történetével, a népek történetével kell foglalkoznia."*

Sztálin elvtárs itt a világtörténelmi tapasztalatokat, többek között Oroszország népeinek történelmi tapasztalatait és különösen a szovjet nép — az új világot és a szocialista társadalmat alkotó nép — tapasztalatait általánosítja.

Sztálin elvtárs megsemmisítő csapást mért a fasiszták,

* A SzK(b)P története. 150. old.

trockisták, eszerek, bonapartisták különböző voluntarista elméleteire, a „führerről", a „hősről", az „erős egyéniségről", mint a társadalom fejlődésének döntő és meghatározó erőiről szóló tanításaikra.

Az utolsó tíz év története, a Honvédő Háború története és a háborúutáni időszak is megmutatta, hogy a történelmi fejlődés törvényeinek számba nem vétele mindig összeomlással végződik. Azok a politikusok, akik a történelem folyását igyekeztek visszafordítani vagy megállítani, szükségképpen vereséget szenvedtek és szenvednek.

Csupán a társadalmi élet fejlődésének törvényeit megértő politikusok, akik működésükben a társadalmi élet konkrét feltételeire és törvényszerűségeire támaszkodnak, csak ezek a politikusok játszottak és játszanak fontos történelmi szerepet a mi korszakunkban. Nagy történelmi erővé csak az a politikus válhat, aki a néppel, az élenjáró osztállyal és forradalmi harcával szoros kapcsolatban áll, aki működését a tömegekre alapozza és haladó célokért vezeti harcukat. Ilyen politikusok korszakunkban csak a munkásosztály vezérei és irányítói. A történelmi fejlődés követelményeinek csak az ő működésük felel meg, csak az ő működésük irányul arra, hogy a társadalom anyagi életének folyása következtében megérett történelmi feladatokat megoldja.

A burzsoázia irányítói, vezérei — kiszolgálói egy elavult társadalomnak, melynek semmi jövője sincs. A hitlerek és mussolinik, churchillek és trumanok, dullesek és marshallok, degaulle-ok és degasperik, francók és csangkaisekek, bevinek és blumok, a Tito- és Rankovics-féle sötét fasiszta kalandorok — a reakció szolgái, akik rossz ügyet védenek. Az ő működésük ellentmond a történelem menetének, a társadalom anyagi, politikai és szellemi életének fejlődéséből keletkező szükségleteknek. Kezükhöz a dolgozók vére tapad. A népek gyűlölete kíséri őket. Ezért szenvedtek vereséget és elkerülhetetlenül mindig vereséget is fognak szenvedni.

A világ munkásosztálya büszke lehet arra, hogy Marx és Engels voltak vezérei és hogy korszakunkban ennek a harcnak élén Lenin állott, napjainkban pedig Sztálin elvtárs áll. Az emberiség nagy lángelméi ők. A nemzetközi proletariátus

és a szovjet nép Ioszif Visszarionovics Sztálin személyében látja gondolatainak, vágyainak, reményeinek és a kommunizmus győzelmére irányuló hajthatatlan akaratának lángelméjű megtestesítőjét. A nagy szovjet nép Sztálinban látja morális-politikai egységének megtestesülését. Sztálin a szocializmus ellenségei felett aratott győzelem szervezője, a béke és a haladás hirdetője, a kommunizmus győzelméért, a reakciós erők ellen folytatott harc lelkesítője, Sztálin — a ma Leninje. A leninizmus nagyszerű tanításának fényével világítja be az emberiség haladásának útját a kommunizmus felé.

8

Sztálin elvtárs „A dialektikus és a történelmi materializmusról" című munkájának egyik legkitűnőbb jellemzője az, hogy rámutat az elmélet és a gyakorlat, a filozófia és a politika elszakíthatatlan kapcsolatára. A legbonyolultabb elméleti kérdéseket — a megismerés elméletétől kezdve egészen a termelési mód fejlődésének gazdasági törvényéig — Sztálin elvtárs a marxista párt tevékenységével, a proletariátus osztályharcával kapcsolja egybe.

Ha a dialektikus materializmus a kommunizmus tudományos filozófiai alapja, akkor a történelmi materializmus — a kommunizmus tudományos történelmi alapja.

Sztálin elvtárs már korábbi munkáiban is rámutatott arra, hogy a tudományos kommunizmus logikusan következik a dialektikus és történelmi materializmusból. „A dialektikus és a történelmi materializmusról" című munka teljes részletességgel és aprólékossággal, minden oldalról feltárja és bebizonyítja, hogy a történelmi materializmus mint a társadalom fejlődésének törvényeit összefoglaló tudomány között és a kommunizmus szükségszerűségéről, a proletárforradalom szükségszerűségéről szóló marxista-leninista tan között a legszorosabb belső kapcsolat áll fenn. Sztálin elvtárs ebben a munkájában feltárja a történelmi materializmusnak, mint társadalmi elméletnek és a marxista párt gyakorlatának, stratégiájának és taktikájának elszakíthatatlan kapcsolatát. Vizsgálat alá véve a történelmi materializmus egyes

oldalait, tételeit, Sztálin elvtárs rámutat arra, hogy a megfelelő elméleti tételekből milyen következtetéseket vonhatunk le a párt gyakorlati működésére vonatkozóan.

A marxizmus-leninizmus megköveteli az elmélet és a gyakorlat elszakíthatatlan kapcsolatát. Ez különösen gyűlöletes a marxizmus ellenségei számára. Ezeknek semmi kifogásuk sem lenne a társadalmi fejlődés törvényeiről szóló olyan elvont elméleti tételek ellen, amelyek nem érintik a kapitalizmus alapjait, nem mozgósítják a proletariátust forradalmi harcra a kommunizmusért.

Mint már fentebb rámutattunk, a marxizmus ellenségei nem egyszer kísérelték meg kiirtani a marxizmusból a forradalmi szellemet és tanításait a gazdasági formák fejlődéstanává változtatni. A burzsoázia utasítását teljesítve, a Kautsky-, Plehanov- és Bauer-féle opportunisták és revizionisták szintén elszakították az elméletet a gyakorlattól. A marxizmus ellenségei az elmélet és a gyakorlat szoros kapcsolatát mint a marxizmus gyenge oldalát akarják feltüntetni. Azt állítják, hogy e kapcsolat következtében az elmélet és a tudomány elfajul és elsekélyesedik.

A marxizmus bírálói — a burzsoázia óhajának megfelelően — azt állítják, hogy az elméleti tudás és a gyakorlati tevékenység más és más síkban fekszenek, hogy az elmélet mindig csak a multra vonatkozhatik és nem szolgálhat a mai gyakorlati tevékenység alapjául.

A történelmi materializmus nemcsak a társadalom egész megelőző történelmi fejlődésének elméleti általánosítása, hanem a proletariátus jelenlegi osztályharca gyakorlatának, a társadalmi fejlődés jelenlegi állapotának elméleti általánosítása is. A társadalmi fejlődés irányainak, felfedezett törvényeinek alapján a történelmi materializmus minden ország számára megmutatja az utat, a fejlődés irányát a szocializmushoz és kommunizmushoz. A szocializmus győzelme a Szovjetunióban, a népi demokratikus országok keletkezése, a kapitalizmus ellentmondásainak növekedése és a kommunista mozgalom erősödése a világ minden országában bizonyítja, hogy századunkban valóban történelmi szükségszerűséggel minden út a kommunizmushoz vezet.

A tudománynak, az elméletnek annyiban van jelentősége, amennyiben a marxista pártok gyakorlati tevékenységének és a proletariátus osztályharcának elméleti alapjául szolgál. Máskülönben elvész az elmélet értelme és jelentősége. Sztálin elvtárs művében rámutat arra, mennyire nagy jelentősége van a történelmi materializmus elméletének a marxista párt gyakorlati tevékenységében és a munkásosztálynak a szocializmusért és a kommunizmus építéséért vívott harcában.

A jövő nem titok azok előtt, akik fel vannak vértezve a marxista-leninista elmélettel. A marxista elmélet ereje általában és a történelmi materializmus ereje különösen abban nyilatkozik meg, hogy hatalmas fényükkel megvilágítják nemcsak a mai, hanem a jövőbe vezető utunkat is.

A lenini és sztálini munkák ereje és hatalmas jelentősége abban rejlik, hogy a marxista pártokat felfegyverzik a társadalmi fejlődés és a kommunizmusért folytatott harc törvényeinek ismeretével. Erejük és jelentőségük mély, harcos, bolsevik pártszerűségükben, céltudatosságukban és határozott politikai irányvonalukban van. „A dialektikus és a történelmi materializmusról" című zseniális munkának minden sora és minden mondata az ellenség ellen irányul. Minden tétele arra tanítja a munkásosztályt és a marxista pártokat, hogyan harcoljanak a kapitalizmus ellen, hogyan győzzék le azt.

A burzsoá tudomány — a társadalomtudomány, filozófia, politikai gazdaságtan — pártossága szubjektivizmushoz, a valóság eltorzításához vezet. A tényeket és a jelenségek közötti kapcsolatokat önkényesen magyarázzák és eltérnek a valóságtól a burzsoá osztályérdekeknek megfelelően.

A burzsoá tudomány elvként hirdette: igaz az, ami hasznos (természetesen a burzsoáziának). Ugyanakkor a burzsoá teoretikusok hazug objektivizmust hirdetnek, ami végeredményben szintén a burzsoá pártosság egyik formája. A pártatlanság és osztályfelettiség zászlaja alatt a burzsoá ideológusok a burzsoázia osztályérdekeit védelmezik.

A történelmi materializmus pártossága lehetővé teszi számunkra a valóságnak és a valóság a különböző osztályokba és pártokba tartozó emberek tudatában való tükröződésének mély és sokoldalú megértését.

A történelmi materializmus megköveteli az igazi, tárgyilagos kutatótól, hogy a munkásosztály és pártja álláspontjára helyezkedjék. A történelmi materializmus megköveteli, hogy a különböző jelenségeket, társadalmi mozgalmakat, eszmeáramlatokat a munkásosztálynak a kommunizmusért folytatott harca szempontjából szemléljük. A jelenlegi nemzetközi viszonyok között a politikai és ideológiai kérdésekben nem tájékozódhatunk a két tábor harcának figyelembevétele nélkül. A két tábor: az imperialista reakció tábora, élén az Egyesült Államokkal és a haladó, demokratikus erők tábora, élén a Szovjetunióval. Lehetetlen manapság valóban megérteni az ideológiai, filozófiai, elméleti áramlatokat, de a művészeti és irodalmi áramlatokat sem, ha nem állapítjuk meg, kinek szolgálnak, milyen erők, osztályok és pártok érdekeit tükrözik és fejezik ki. Ez a kérdés lényege.

Abban a korszakban, amikor a kommunizmus erői nagyszabású harcot vívnak az imperialista reakció erői ellen, senki sem vonhatja ki magát a harcból. Napjainkban nem lehet valaki a tudomány igazi művelője, ha nem állítja teljes elméleti munkáját a kommunizmusért folyó harc és Marx—Engels—Lenin—Sztálin műve diadalának szolgálatába.

Harcos bolsevik pártosság, eszmei engesztelhetetlenség elméletünk ellenségeivel szemben — íme, erre tanít Lenin és Sztálin minden műve. Harcba hívnak a burzsoá objektivizmus ellen és megmutatják, hogyan kell megvalósítani a bolsevik pártosságot mindennapi elméleti munkánkban és a kommunizmus ellenségei elleni ideológiai harcban.

A bolsevik pártosság ma a szovjet hazafiság védelmét, a szovjet nemzeti büszkeségre való nevelést jelenti.

1870-ben, amikor Németországban, Bismarck vezetése alatt, a junker reakció uralkodott, Franciaországban a kalandor Louis Bonaparte dühöngött, Oroszországban pedig a cárizmus taposott és fojtott el minden élőt és haladót, Marx lázasan kutatta a folyamatok indítóokait és azt az optimista kijelentést tette barátai előtt, hogy a történelem boszorkánykonyhájának üstje, mindennek ellenére, forrásban van. 1871-ben a párizsi munkások felkeltek és létrehozták a Párizsi Komműnt. Marx elragadtatással és lelkesedéssel nyilatkozott róluk.

Korunk eseményei azonban összehasonlíthatatlanul nagyszerűbbek és magasztosabbak, mint a XIX. század minden eseménye. Ma a társadalmi élet, a történelmi folyamat valóban morajló tengerhez hasonló. Mindenhol, a Föld legtávolabbi pontjain is, minden kontinensen egyre nő a nagy, haladó, antiimperialista, kommunista és nemzeti felszabadító mozgalom. Franciaországban és Olaszországban a marxista pártok, a leninizmus pártjai vezetik a munkásosztály zömét. Délkelet- és Közép-Európában győzött a népi demokrácia, megvalósítva a proletariátus diktatúrájának funkcióit. Ázsia hatalmas területein az emberek százmilliói lázadtak fel a gyarmati, imperialista rabság ellen.

Kína felszabadító néphadserege a kommunista párt vezetése alatt hatalmas győzelmet aratott a reakciós Kuomintang-rendszer és amerikai pártfogói felett.

A népek e világtörténelmi, haladó, antiimperialista mozgalma élén a Szovjetunió — a szocializmus, a győzelmes leninizmus országa áll. A kétszázmilliós szovjet nép szilárdan halad a kommunizmus felé. Az emberiség egész nagy haladó mozgalma a leninizmus zászlaja alatt valósul meg korunkban. Marx, Engels, Lenin és Sztálin nagy eszméi hatalmas, lelkesítő, mozgósító és átalakító forradalmi erővé váltak.

1949 december 21-e felejthetetlen nap. Az egész világ ekkor ünnepelte Sztálin elvtárs 70. születésnapját. A világ dolgozói kifejezték szeretetüket és hűségüket a nemzetközi kommunista proletármozgalom nagy vezére — Ioszif Visszarionovics Sztálin elvtárs iránt.

A marxi-lenini eszmékkel felfegyverzett nemzetközi kommunista mozgalom ma mégjobban megerősödött és még szervezettebb lett. A világ haladó erői méginkább tömörülnek a nagy Szovjetunió körül, amelynek népe Sztálin elvtárs vezetésével halad a kommunizmus felé.

L. F. ILJICSOV

AZ ALKOTÓ MARXIZMUS REMEKMŰVE

1909 májusában jelent meg Lenin zseniális filozófiai műve, a „Materializmus és empiriokriticizmus". A klasszikus lenini mű új szakaszt jelentett a marxizmus forradalmi elméletének fejlődésében. A tudomány fejlődésének egész folyamata és az utolsó évtizedek történelmi fejlődése egyaránt teljes mértékben igazolta a leninizmus halhatatlan eszméinek erejét.

Sztálin „A leninizmus alapjairól" című munkájában alapos értékelést ad Lenin híres könyvéről.

„A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártjának történeté"-ben, amely a marxizmus-leninizmus területén az alapvető tudományok enciklopédiája, Sztálin elvtárs kimerítően jellemzi Lenin zseniális könyvét. Rámutat arra, hogy Lenin könyve a marxizmus elméleti alapjait védelmezi és egyben általánosítja azt, amivel a tudomány és elsősorban a természettudomány az egész történelmi időszak alatt gazdagodott. Lenin megvédte a marxizmus elméleti kincsét, a dialektikus és történelmi materializmust, új, magasabb fokra emelte a marxizmus filozófiáját. Sztálin elvtárs Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" című könyvét az újtípusú párt — a bolsevik párt elméleti előkészítésének nevezte.

A „Materializmus és empiriokriticizmus"-t Lenin az imperializmus időszakában írta, amikor a kapitalizmus ellentmondásai olyannyira kiéleződtek, hogy a proletárforradalom közvetlen gyakorlati kérdéssé vált és előtérbe került a prole-

tariátus előkészítésének feladata a kapitalizmus elleni nyilt rohamra.

A XX. század elején Oroszország a forradalmi mozgalom központja lett, az imperializmus ellentmondásainak gócpontja. Az 1905-ös, első orosz forradalom óriási nemzetközi jelentőségű volt, valóságos történelmi időszakot teremtett Oroszország fejlődésében és a munkásosztály, valamint a parasztság politikai nevelésének hatalmas iskolája volt.

A cári önkényuralomnak sikerült a nyugateurópai imperialisták segítségével elnyomni az 1905—1907-es oroszországi forradalmat. Az imperialista burzsoázia győzelmet aratott és dühödt hadjáratot indított a forradalom ellen, a proletariátus és pártja ellen. A reakciónak nem volt elég az, hogy szétzúzta a forradalmi szervezeteket és fizikailag megsemmisítette a forradalom élenjáró harcosait; azt a célt tűzte maga elé, hogy a proletariátust ideológiailag lefegyverezze és lakájainak, a revizionistáknak és a különböző opportunistáknak segítségével támadást szervezett a marxista elmélet ellen.

A marxizmus kritikája abban az időben divattá vált. A burzsoá filozófiában a legelterjedtebb áramlat, amely a tudományban és társadalmi mozgalomban egyaránt a reakció zászlaja lett, a machisták idealista filozófiája volt. Az oroszországi forradalom veresége szétzüllést és bomlást idézett elő a forradalom útitársainak soraiban. A párt értelmiségi tagjainak egyrésze átment a forradalom nyilt ellenségeinek táborába, a marxizmus ellenségeinek táborába. A burzsoá ideológia szószólóinak egész serege tűnt fel.

Abban az időszakban a bolsevik párt előtt sürgős feladat állott — leleplezni és véglegesen szétzúzni az árulókat, megvédelmezni a marxista párt elméleti alapjait. Nemzetközi feladat volt ez, amely sürgős megoldásra várt és amelyet a bolsevikokon kívül senki sem oldhatott meg. Ezt a történelmi jelentőségű feladatot hajtotta végre a bolsevik párt megalapítója és vezére, Lenin, „Materializmus és empiriokriticizmus" című könyvében.

A revizionisták és árulók elleni harcot Lenin Sztálinnal karöltve vezette. Sztálin elvtárs az 1906-os, 1907-es években megírta „Anarchizmus vagy szocializmus" című munkáját,

amelyben kritika alá vette az antimarxista áramlatokat a filozófiában és továbbfejlesztette a marxista világnézet alapjait. További munkáiban és különösen „A dialektikus és a történelmi materializmusról" című művében általánosította mindazt, amit Marx, Engels és Lenin adtak a forradalmi elméletnek. Mesterien fejlesztette tovább a dialektikus és történelmi materializmus tanítását a tudomány és a forradalmi gyakorlat legújabb adatai alapján.

1

Marx és Engels hatalmas tudományos tettet vittek végbe azzal, hogy új, egységes filozófiai tanítást teremtettek meg — a dialektikus materializmust. Marx és Engels csaknem fél évszázadon keresztül titáni küzdelmet folytattak a reakciós filozófia különböző irányai és áramlatai ellen, kifejlesztették a marxista dialektikus módszert és a marxista filozófiai materializmust.

A dialektikus materializmus jól felépített, következetes filozófiai rendszer. Nemcsak az egyedül helyes, tudományos magyarázatát adja a világnak, hanem azt is megmutatja, hogyan és milyen irányban kell a világot megváltoztatni. Marx tanítása halhatatlan — mert igaz. Mint Lenin rámutatott, az egész burzsoá filozófia, közvetlenül vagy közvetve, a materializmus cáfolatával foglalkozik. A materializmust százszor és ezerszer megcáfoltnak kiáltották ki és százegyedszer és ezeregyedszer tovább cáfolják még ma is.

A marxi filozófiai materializmus elleni támadások különösen megerősödtek a reakciónak az első orosz forradalom veresége nyomán bekövetkezett tobzódása idején. A különböző politikai irányzatok és nézetek képviselői egyesültek a marxizmus elleni harcban. A materializmus ellenségei, a pártütők és renegátok nem szánták rá magukat, hogy nyiltan fellépjenek a marxizmus ellen, hanem „barátságot" színleltek iránta és állítólag a marxizmus továbbfejlesztésére törekedtek, „a legújabb filozófiára", a modern természettudomány filozófiájára és hasonlókra hivatkoztak. A valóságban egyet akartak: felcserélni a marxizmust a machizmus reakciós filozófiájá-

val. Így cselekedtek az orosz machisták, Bogdanov, Bazarov, Berman, Juskevics és a többiek.

Lenin felismerte a marxizmus ellenségeinek sötét szándékát és leleplezte aljas terveiket. A történelem dialektikája folytán a marxizmus elméleti győzelme arra kényszeríti ellenségeit, hogy marxista álarcot öltsenek.

Lenin következetesen, lépésről-lépésre feltárja a machista filozófia reakciós mivoltát és rámutat arra az elszakíthatatlan kapcsolatra, amely ezt a filozófiát Berkeley, Hume és a kantistáknak a tudomány által már rég megcáfolt szubjektív idealista nézeteihez fűzi. A machisták és orosz követőik hallatlan fennhéjázással léptek fel, azt állítva, mintha a „legújabb" filozófiát teremtették volna meg, amely állítólag a materializmus és idealizmus fölött áll. Fennhéjázóan kijelentették, hogy a természettudomány legújabb felfedezései megcáfolják a materializmust. A valóságban, ahogy erre Lenin fényesen rámutatott, a materializmus elleni támadásaikban nem voltak eredetiek, hanem a szubjektív idealizmus régen ismert tételeit ismételgették.

A történelem megmutatta, kinek az oldalán van az igazság. A marxizmus ellenségeinek tudományellenes írásai, mint haszontalan lim-lom, már rég teljesen feledésbe mentek; a leninizmus ezzel szemben teljes győzelmet aratott a filozófiában s a haladó tudomány fejlődésének zászlaja lett.

A természettudomány legújabb felfedezései, csakúgy mint a társadalmi és történelmi fejlődés egész menete, teljes egészében alátámasztják a marxista filozófiai materializmus valamennyi alaptételét.

A XIX. század végén és a XX. század elején a természettudományban és elsősorban a fizikában igen fontos tudományos felfedezéseket tettek: ezekről Lenin azt mondotta, hogy új forradalmat jelentenek a természettudományban. Az elektronok felfedezéséig az a nézet uralkodott, hogy az anyag legkisebb, oszthatatlan részecskéje az atom. Az elektron felfedezése, a radioaktivitás felfedezésével együtt, hatalmas fordulatot eredményezett az anyag felépítéséről alkotott nézetekben. A machisták a természettudomány fejlődésének azokra a nehézségeire spekuláltak, melyek az anyag felépítése terén tett

új felfedezésekkel kapcsolatban merültek fel, és reakciós következtetéseket vontak le az atom állítólagos dematerializálásáról és az anyag „eltűnéséről"; a tudományban beállott fordulatot fel akarták használni az idealizmus pozícióinak megszilárdítására a materializmus elleni harcában.

Lenin a tudományban először nyujtott mélyreható magyarázatot a természettudomány új forradalmáról és rámutatott arra, hogy a természettudomány sikeres fejlesztése csakis a dialektikus materializmus alapján lehetséges.

Az anyag eltűnése körül csapott minden lárma, mint Lenin rámutatott, abból fakadt, hogy a filozófusok nem ismerték a dialektikus materializmust, és hogy nem tudták megkülönböztetni az anyag filozófiai meghatározását a természettudományostól. Lenin bebizonyítja, hogy az anyag nem tűnik el és nem tűnhet el. „Az anyag: filozófiai kategória az objektív valóság megjelölésére, mely az ember előtt érzeteiben feltárul, amelyet érzeteink lemásolnak, lefényképeznek, visszatükröznek, s amely az érzetektől függetlenül létezik."* Nem az anyag tűnik el, mondta Lenin, hanem az anyag ismeretének eddigi határai; a mi ismereteink mélyebbre hatolnak; nem abszolútak az anyagnak azok a tulajdonságai, amelyek azelőtt abszolútaknak, változhatatlanoknak, eredetieknek tűntek (áthatolhatatlanság, tehetetlenség, tömeg) és amelyek relatívaknak bizonyulnak, amelyek az anyagnak csak bizonyos állapotára jellemzők.

A dialektikus materializmus, a metafizikus materializmussal ellentétben, tág teret nyit a tudományos ismeretek számára. A dialektikus materializmus kitart az anyag felépítéséről és sajátosságairól szóló tudományos megállapítások megközelítő és relatív jellege mellett, amellett, hogy a természetben nincsenek abszolút határok és amellett, hogy a mozgó anyag egyik állapotból a másikba mehet át.

Az elektron felfedezése nem határ az anyag felépítésének megismerésében, csak útjelző tábla az emberi haladó tudomány természetmegismerésében. „Az elektron éppoly *kimerít-*

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 123. old.

hetetlen, mint az atom, a természet végtelen, de végtelenül *létezik*, és éppen az emberi tudaton és érzéklésen kívüli *létezésének* ez az egyedül kategorikus, egyedül feltétlen elismerése különbözteti meg a dialektikus materializmust a relativista agnoszticizmustól és idealizmustól."*

Különös figyelmet fordított Lenin a „Materializmus és empiriokriticizmus"-ban a fizika kérdéseire. Lenin rámutatott az új fizika és a filozófia közötti mély kapcsolatra; a modern fizika tudományos elemzését adta, feltárta e fizika válságának okait és megjelölte fejlődésének feladatait.

Lenin élesen bírálta a „fizikai" idealizmust, amely a tudománynak az elektronról és radioaktivitásról nyujtott új adatai alapján kísérelte meg újjászülni az idealizmust.

„. . . a mai «fizikai» idealizmus éppúgy, mint a tegnapi «fiziológiai» idealizmus, csak azt jelenti, hogy a természettudományok egyik ágában a természetbúvárok egyik iskolája lecsúszott a reakciós filozófiához, mert nem tudott a metafizikus materializmustól egyenesen és egyszerre a dialektikus materializmushoz felemelkedni."**

Lenin annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy a modern fizika megteszi a lépést a metafizikus materializmustól a dialektikus materializmus felé. Rámutatott azonban arra, hogy a fizika nem egyenesen, hanem kerülőkkel, nem öntudatosan, hanem ösztönösen halad az egyedül helyes filozófia felé. „A modern fizika — mondta Lenin — vajúdik. Szüli a dialektikus materializmust."

A tudomány egész további fejlődése tökéletesen igazolta Lenin elemzésének és előrelátásának helyességét. Számos ország legnagyobb fizikusai a dialektikus materializmus útjára léptek és tevékenyen harcolnak az idealizmus ellen. Langevin, Perrin, Joliot-Curie, Blackett és sok más, világszerte ismert tudós nyiltan hangoztatja, hogy a dialektikus materializmus elveinek oldalán áll.

Mit bizonyítanak a fizika új felfedezései, ha nem a dialektikus materializmus diadalát? Ezt bizonyítja az atommag

* Ugyanott, 266. old.
** Ugyanott, 319—320. old.

szerkezetébe való behatolás, az anyag ellentétes, hullám- és korpuszkuláris természetéről szóló tanítás, az anyagi részecskék fénnyé és újból anyaggá való visszaváltozhatóságának felfedezése, a különbözőfajta elemrészecskék sokféleségének gyarapodása stb.

A micsurini biológia sikerei és a reakciós, idealista weismannista-morganista biológia szétzúzása: a dialektikus materializmus újabb kiemelkedő győzelme.

A micsurini biológia nagyszerűen testesíti meg az elmélet és gyakorlat egységét, s lehetővé teszi, hogy a növények természetét előre meghatározott terv szerint alakítsuk át. A micsurinista biológusok bebizonyították, hogy a növények egyik formájukból a másikra dialektikusan átalakíthatók. Liszenko akadémikus felfedezésének és szakaszos fejlődési elméletének köszönhető, hogy lehetővé vált a növények őszi formáját tavaszivá és a növények tavaszi formáját őszivé változtatni.

A weismannisták és morganisták szétzúzásának és a micsurini materialista biológia győzelmének óriási nemzetközi jelentősége van. A materializmus győzelme a biológiában tömöríti a legjobb természettudósokat az idealizmus elleni harcban, s a tudomány további fejlődésének világos perspektíváját adja meg számukra. A micsurini biológia vívmányainak felhasználásával hazánk szocialista mezőgazdaságának sokmillió dolgozója új növény- és állatfajtákat tenyészt ki, növeli a földek termékenységét, az állattenyésztés produktivitását.

A szocializmusban a tudomány a nép szolgálatában áll. A nagy sztálini természetátalakítási terv, amelyet az emberek milliói valósítanak meg, fényes bizonyítéka az élenjáró materialista tudomány hatalmas alkotóerejének.

2

Lenin a filozófia kérdéseinek megvizsgálása során felkutatja és feltárja a filozófia két főtáborának — a materializmus és az idealizmus harcának okait. Lenin megvédelmezi és megszilárdítja a dialektikus materializmusnak a tudományban

elfoglalt pozícióit, továbbfejleszti azokat és kíméletlen, megsemmisítő csapásokat mér az idealizmusra, leleplezi annak reakciós jellegét.

Lenin rámutat arra az elszakíthatatlan kapcsolatra, amely a filozófiát a politikához, az osztályok és politikai pártok harcához fűzi és megalapozza a bolsevik pártosság elvét a filozófiában, a tudományban.

„... az empiriokriticizmus ismeretelméleti skolasztikája mögött meg kell látni a filozófián belüli pártok harcát, amely végső soron a mai társadalom ellenséges osztályainak tendenciáit és ideológiáját juttatja kifejezésre. A mai filozófia éppoly pártos, mint a kétezer évvel ezelőtti. A két egymással harcban álló párt, a dolog lényegét tekintve, amelyet tudóskodó, szemfényvesztő új elnevezésekkel vagy hígvelejű pártonkívüliséggel lepleznek — a materializmus és az idealizmus."*

„Marx és Engels — mondta Lenin — mindvégig pártosak voltak a filozófiában." A marxista filozófia elveinek fejlesztése során Lenin Marx és Engels követését hirdette, akik „a legnagyobb és legdrágább tradíciót" — a filozófián belüli pártosság tradícióját teremtették meg.

Lenin kegyetlenül kigúnyolja a politikai képmutatókat, akik a marxizmust részrehajlás és pártosság miatt bírálni akarják, maguk pedig a filozófián belüli pártonkívüliség zászlaja mögé rejtőznek, holott a valóságban egy bizonyos pártnak, a reakció pártjának vonalához húznak. Lenin békülékeny sarlatánságnak nevezett minden kísérletet, amely arra irányult, hogy a filozófiában középutat foglaljon el, hogy kiugorjon a filozófia két fő iránya közül, hogy azok fölött álljon. A közép pártja — „megvetésre méltó" párt, a „fejetlen filozófusok" pártja.

„... a pártonkívüli emberek — írta Lenin — a filozófia területén éppoly menthetetlenül tompaelméjűek, mint a politikában ..."**

Lenin a harcos pártosság nagyszerű példáját adta a dialektikus materializmus ellenségei ellen folytatott harcban. Ma,

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 366. old.
** Ugyanott, 291. old.

amikor a két ellenséges ideológia harca soha nem látott élességet öltött, amikor a gyalázatos és aljas burzsoá ideológia leleplezésének feladata különösen fontossá vált, egész ideológiai munkánkban a harcos bolsevik pártosság elve a vezérfonal.

A szocializmus győzelme a Szovjetunióban, a nemzetközi munkásmozgalom újabb és újabb sikerei, a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért harcolók táborának növekvő ereje elkeseredett gyűlöletet vált ki az imperialista reakció táborából. A burzsoá országokban ma a sötétség és a reakció összes erői a haladás elleni harc szolgálatában állnak. A vég felé közeledő burzsoázia működésbe hozza az ideológiai befolyás mérgezett fegyvereinek egész arzenálját — a papi maszlagot és a fajelméletet, a burzsoá nacionalizmust és a hazátlan kozmopolitizmust, az áruló burzsoá sajtót és a becstelen „művészetet", a hazug rádiópropagandát és az idealista filozófiát.

A reakció központja napjainkban az Amerikai Egyesült Államok. Lenin már negyven évvel ezelőtt megbélyegezte a pragmatizmust és a „legújabb amerikai filozófia «legutolsó divatjának»" nevezte azt.

Lenin azt írta, hogy a pragmatizmus a machista filozófiára támaszkodik s így akarja „bebizonyítani" isten létezését. Lenin már negyven évvel ezelőtt rámutatott a sötétség és a papi maszlag propagandájának elterjedésére Amerikában. Ostorozta Carus filozófiáját és úgy nyilatkozott, hogy „. . . itt egy amerikai irodalmi szédelgő társaság vezérével van dolgunk, amely azzal foglalkozik, hogy a népet a vallás ópiumával elkábítsa".*

A velejéig reakciós, a materializmussal szemben ellenséges pragmatizmus és az attól alig különböző perszonalizmus a mai amerikai burzsoá filozófia legelterjedtebb áramlatai. Mind az egyik, mind a másik áramlat képviselői mindent megtesznek, hogy igazolják az imperializmus politikáját, zabolátlanul magasztalják az amerikai világuralom gondolatát. Nyiltan hirdetik a reakciót, nyiltan a haladó erők elleni támadásra uszítanak. John Dewey, a mai pragmatisták feje, egyik filozófiai tanulmányában nyiltan kijelentette: „A társadalmi labilitás elérte azt a pontot, amikor felmerül a forradalom

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus, 226—227. old.

veszélye, ha nem foganatosítunk megfelelő intézkedéseket." Dewey „Az ember problémái" című könyvében és cikkeinek egész sorában makacsul hirdeti az amerikai állam megerősítésének gondolatát a „társadalmi káosz elleni harc", a „társadalom feletti ellenőrzés", a „világkonfliktus leküzdése" érdekében.

A legújabb amerikai filozófia másik válfaja, a perszonalizmus, nyiltan miszticizmust prédikál. Az amerikai perszonalisták feje, Flewelling, azt hangoztatja, hogy „Isten — a titokzatos ismeretlenségen túl a legfelsőbb személy, a világrend igazi titka". Ez a filozófus cinikusan azt állítja, hogy „a világ túlságosan szűk lett a Nyugat és túlságosan tágas a Kelet számára", és csatakiáltást harsog, területi hódításokra, háborúra bíztatva az amerikai imperialistákat. „A modern civilizáció — írja — nem elégedhet meg a jelenlegi szűk, korlátozott, nemzeti alappal: vagy kozmopolitává lesz, vagy elpusztul."

A jelenkori angol idealista filozófia egyik főkolomposa, Bertrand Russel, a teológia és a tudomány egyesítéséért küzd, dühödt harcot vív a materializmus ellen és a világuralom churchilli imperialista eszméjét propagálja. A magát filozófusnak nevező, meghibbant lord egyik nyilvános beszédében azt mondotta: „A civilizáció megőrzésére csak egy reményt látok — az Egyesült Államok merész és többé vagy kevésbbé imperialista politikáját . . . Ha az amerikai kormány azt parancsolja, hogy menjünk harcolni . . . mi engedelmesek leszünk."

Franciaországban a burzsoá filozófia legdivatosabb áramlata az exisztencializmus, amelynek vezére, Sartre, szélsőséges individualizmust prédikál, az ember teljes elszigetelődését a társadalomtól, a pesszimizmus és erkölcsi züllöttség legsötétebb vonásait idézi fel.

Az amerikai pragmatizmus és perszonalizmus, az angol neorealizmus, a francia exisztencializmus és a többi burzsoá filozófiai áramlat a különböző elnevezések ellenére is harcot folytat a marxista filozófia ellen és fegyverként szolgál az imperialista reakció kezében. A mai burzsoá filozófiának mindezek az áramlatai lényegében a régi, Lenin által szétzúzott idealista iskolák és irányzatok ismert tételeit szajkózzák.

Különös fontosságú most az a feladat, amelyet Lenin

jelölt ki a „Materializmus és empiriokriticizmus"-ban: a reakciós burzsoá filozófia elleni kérlelhetetlen harc.

Pártunk megköveteli a filozófusoktól, hogy engesztelhetetlen ellenségei legyenek az eszmeietlenségnek és apolitikusságnak, a burzsoá filozófia előtti hajbókolásnak. Pártunk bolsevik harciasságot követel a reakciós burzsoá ideológia elleni harcban.

Az irodalom és művészet kérdéseiben hozott ismert párthatározatok, pártunk és Sztálin elvtárs útmutatásai, Alekszandrov „A nyugateurópai filozófia története" című könyvének megvitatása során elhangzott megállapítások feltárták a filozófiai front dolgozóinak komoly fogyatékosságait, hibáit, és kidolgozott programot nyujtottak a tudományos munka megjavítására a filozófia területén.

A kommunista párt élesen elítélte a burzsoá objektivizmus, a katedraszocializmus, a hazátlan kozmopolitizmus megnyilvánulásait egyes szovjet szerzők munkáiban és felhívott minden filozófust arra, hogy álljon a burzsoá ideológia elleni harc élére és hirdesse fáradhatatlanul Marx, Engels, Lenin, Sztálin nagy, forradalmi eszméit.

Lenin zseniális filozófiai műve, a „Materializmus és empiriokriticizmus", a filozófián belüli bolsevik pártosság példaképe, az alkotó marxizmus fejlődésének lelkesítő példája, félelmetes fegyver a marxizmus mindenféle ellensége elleni harcban.

3

Lenin könyvének, a „Materializmus és empiriokriticizmus"-nak megjelenése utáni négy évtized a leninizmus világraszóló történelmi győzelmei jegyében zajlott le. Tökéletesen beigazolódott Leninnek az az előrelátása, hogy a bekövetkező történelmi korszak még nagyobb diadalt hoz a marxizmus számára. A szocializmus győzelme a Szovjetunióban a marxista-leninista elmélet ragyogó diadala.

Sztálin elvtárs alkotóan továbbfejlesztette a marxizmus-leninizmust; tudományosan általánosította a bolsevik párt óriási történelmi tapasztalatát, melyhez hasonlót nem tudott és nem tud a világ egyetlen pártja sem felmutatni. Sztálin

elvtárs klasszikus munkájában, „A SzK(b)P történeté"-ben, működésében mutatja be a marxizmus-leninizmust, az imperializmus és a proletárforradalom, a szocializmus szovjetunióbeli győzelme korszakának új történelmi feltételei között fejleszti tovább a marxizmust.

Sztálin elvtárs „A dialektikus és a történelmi materializmusról" című művében végtelenül világos és tömör formában adta meg a dialektikus és történelmi materializmus zseniális magyarázatát, rámutatva arra, hogy a dialektikus és a történelmi materializmus képezi a kommunizmus, a marxista-leninista párt elméleti alapjait.

Sztálin elvtárs úgy szemléli és fejleszti tovább a dialektikus materializmust, mint a marxista-leninista párt világnézetét, amely felfegyverzi a munkásosztályt a társadalom fejlődése törvényeinek ismeretével. Sztálin elvtárs rámutat arra a belső kapcsolatra, amely a marxizmus-leninizmus filozófiája és a bolsevik párt gyakorlati forradalmi tevékenysége, politikája között fennáll. Ahhoz, hogy ne hibázzunk a politikában, a marxista dialektikus módszer és a filozófiai materializmus tanításait kell követnünk, ismernünk kell a társadalom fejlődésének törvényeit. A forradalmi párt ereje abban áll, hogy tevékenységét a társadalom fejlődésének törvényeivel foglalkozó tudomány pontos és megbízható adatai irányítják. A tudomány és a gyakorlati tevékenység, az elmélet és a gyakorlat kapcsolata és egysége a proletárpárt vezérlő csillaga.

Sztálin elvtárs továbbfejleszti Marx és Lenin forradalmi dialektikus módszerét. Rámutat arra, hogy a dialektikus módszer hatalmas fegyver a proletárpárt kezében a társadalom forradalmi átalakításáért vívott harcban. Valamennyi társadalmi jelenséget kölcsönös összefüggésük és előfeltételeik, keletkezésük és elhalásuk szempontjából, az új megállíthatatlan fejlődése szempontjából vizsgálva, Sztálin elvtárs arra tanít, hogy kövessük a dialektikus módszer szellemét. Ahhoz, hogy ne hibázzunk a politikában, előre kell néznünk, nem pedig hátra; az újnak, a most születőnek a régivel, elavulttal vívott harcában az élenjárót, az újat kell támogatni, mert az új — legyőzhetetlen.

Általánosítva a nemzetközi forradalmi mozgalom tapasz-

talatait, Sztálin elvtárs hangsúlyozza a marxizmus-leninizmus jelentőségét. A marxizmus-leninizmus az élenjáró elméletre támaszkodik és feladatának tartja, hogy maradéktalanul kihasználja ennek az elméletnek mozgató, szervező és átalakító erejét. A marxista-leninista elmélet nem dogma, hanem vezérfonal a cselekvéshez.

Sztálin elvtárs a bolsevizmus óriási gyakorlati és elméleti tapasztalatát általánosító munkája, „A dialektikus és a történelmi materializmusról", új, magasabb fokra emeli a dialektikus materializmust.

*

Több mint negyven évvel ezelőtt, a marxizmus filozófiáját jellemezve, Sztálin elvtárs ezt írta:

„Elsősorban tudnunk kell azt, hogy a proletár szocializmus nem egyszerűen filozófiai tanítás. Ez a proletár tömegek tanítása, zászlajuk, ezt tisztelik és ennek «hódolnak» a világ proletárjai. Ezért Marx és Engels nem csupán valamilyen filozófiai «iskola» megalapítói — ők annak az élő proletármozgalomnak élő vezérei, amely napról-napra növekszik és erősödik. Aki ez ellen a tanítás ellen harcol, aki meg akarja «dönteni», annak jól számításba kell vennie mindezt, hogy ne verje be hiába a fejét az egyenlőtlen küzdelemben."*

A nemzetközi proletármozgalom nagy vezérei, Lenin és Sztálin, továbbfejlesztették a marxizmust, a dolgozók millióit és millióit fegyverezték fel a kommunizmus eszméivel a társadalom forradalmi átalakításáért folytatott harcukban. Minden út a kommunizmushoz vezet. Marx, Engels, Lenin és Sztálin eszméi az egész világ dolgozóinak kincsévé lettek. A marxizmus-leninizmus nagy eszméin, a szocializmus szovjetunióbeli (ahol a leninizmus átment az életbe) diadalmas építésének tapasztalatain nevelkednek a kommunizmus bátor harcosainak újabb és újabb csapatai.

* *Sztálin* Művei. 1. köt. Szikra 1949. 366—367. old.

SZ. I. VAVILOV

LENIN ÉS A MODERN FIZIKA FILOZÓFIAI PROBLÉMÁI

1

1909-ben jelent meg Moszkvában Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" című könyve.

Ez az időszak az 1905-ös forradalom bukása utáni sötét reakció korszaka volt. Az orosz értelmiség jelentékeny részében nyomott hangulat uralkodott. Kialakultak a legkülönbözőbb dekadens irányzatok és rányomták bélyegüket a forradalmi tevékenységre, filozófiára, irodalomra és művészetre. Ezekben az években jobban elterjedt az idealizmus, miszticizmus és istenkeresés homálya, mint valaha is az orosz értelmiség történetében. Ekkor bontakozott ki a „Vjehi"* szerzőinek reakciós mozgalma is. E fertőzött légkörben Lenin könyvére csak kevesen figyeltek fel, legtöbben nem értették meg a munka alapgondolatát és harcos, vitázó jellegét. A lenini eszmék még nagyon távolesők és túl mélyrehatók voltak számukra. Lenin könyvének igazi jelentőségét csak az Októberi Forradalom után kezdték megérteni, amikor a „Materializmus és empiriokriticizmus" eszméit a Szovjetunió munkásosztályának világtörténelmi jelentőségű győzelme, a szocializmus anyagi és szellemi kultúrájának hatalmas fejlődése a gyakorlatban igazolta.

---

* 1909-ben a legtekintélyesebb kadetpárti írók egy csoportja „Vjehi" (Határkövek) címmel gyüjteményes kötetet adott ki, amelyben a kadetok a burzsoázia nevében hálájukat fejezték ki a cárizmusnak a forradalom leveréséért.

Lenin könyvének különös sajátossága, hogy minél jobban eltávolodunk a történelem folyamán megjelenésének időpontjától, annál nagyobb jelentőségű lesz és annál teljesebben bontakozik ki előttünk tartalma. Bazarov, Bogdanov, Juskevics, Valentyinov, Csernov levitézlett alakjai — akikkel Lenin egykor vitázott — lassanként a feledés homályába merültek. Ernst Mach és Avenarius filozófiai munkáit rég belepte a könyvtárak pora s ma már senki sem olvassa őket. De ennek az élettelen, félredobott irodalmi lomtárnak sötétjéből egyre világosabban és ragyogóbban emelkedik ki Leninnek ma is teljes egészében élő tanítása. Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" című könyvéből éppúgy, mint Lenin és Sztálin más műveiből, ma már az egész Szovjetunió és egyre inkább az egész világ haladó értelmisége tanulja a dialektikus és történelmi materializmust.

Lenin könyvének különösen a természettudomány szempontjából van — és kétségtelenül lesz is — nagy jelentősége. Sztálin elvtárs „A SzK(b)P története"-ben így emlékezik meg Lenin könyvéről: „... materialista elméleti összesítése mindannak, ami fontos és lényegbevágó eredmény volt abban, amit a tudomány, és elsősorban a természettudomány, egy egész történelmi időszak folyamán — Engels halálától Lenin «Materializmus és empiriokriticizmus» c. könyvének megjelenéséig — elért."*

Lenin különös figyelmet szentelt könyvében a fizika kérdéseinek. Ernst Mach, az empiriokriticizmus fő képviselője, eredeti foglalkozása szerint kísérleti fizikus volt és állandóan összefüggésbe hozta, illetve megkísérelte összefüggésbe hozni filozófiáját a fizika és a fizika történetének konkrét kérdéseivel. A machizmusra mért megsemmisítő lenini kritika ezért a könyv első fejezetétől fogva sok helyen érinti a fizikát és a fizika számára fontos problémákat. Mach hivatalos foglalkozása azonban csak másodrangú jelentőségű volt Lenin szemében, mikor figyelme a fizika felé fordult. Annak, hogy Lenin a fizika felé fordult, egyéb, sokkal fontosabb okai voltak. A könyv ötödik, „A legújabb forradalom a természettudomány

* A SzK(b)P története. 126—127. old.

terén és a filozófiai idealizmus" című fejezetét teljes egészében az új fizikával kapcsolatos ismeretelméleti problémáknak szentelte. Lenin világosan megjelöli azokat a kereteket, amelyek közt a fizikával foglalkozik.

„Magától értetődik, — írja Lenin — hogy amikor a legújabb fizikusok egyik iskolájának kapcsolatát a filozófiai idealizmus ujjászületésével elemezzük, egyáltalán nem gondolunk arra, hogy a fizika speciális tanait érintsük. Bennünket kizárólag bizonyos meghatározott tételekből és közismert felfedezésekből levont ismeretelméleti következtetések érdekelnek. Ezek az ismeretelméleti következtetések olyannyira maguktól kínálkoznak, hogy már sok fizikus foglalkozik velük. Sőt mi több, a fizikusok között vannak már különböző irányok és határozott iskolák alakulnak ki ezen a talajon. A mi feladatunk tehát csak az, hogy szabatosan előadjuk, hogy mi ez irányok eltérésének lényege, és milyen vonatkozásban vannak a filozófia fővonalaival."*

Lenin tehát rámutat az új fizika és filozófia szoros kapcsolatára, és éppen ez a főoka annak, hogy könyvében a fizika kérdéseit vizsgálja. Az ötödik fejezet címében bizonyos fokig azonosítja a természettudományt a fizikával.

A fizika több mint két évezreden át fejlődött. Eltekintve attól, hogy a fizika tárgyát különböző korokban és különböző országokban különbözőképpen fogták fel, már a régi görögöknél ténylegesen ebben a tudományban összpontosult a külső világ legegyszerűbb és legáltalánosabb tulajdonságairól és jelenségeiről szóló tanítás. Nem kétséges, hogy a fizika szükségképpen a gyakorlatból és a gyakorlati szükségletek kielégítése céljából fejlődött ki, mint hosszú időn át ismétlődő mindennapos megfigyelések, továbbá számos emberi nemzedék tapasztalatainak eredménye. A fizika olyan meghatározó fogalmai, mint tér, hosszúság, idő, sebesség, erő, test — a mindennapi életből mentek át a fizikába és ezzel erős befolyást gyakoroltak az egész tudomány felépítésére.

A fizika tárgyának, kísérleti tényeinek és törvényeinek

---

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 255. old.

nagyrészt általános jellege már régóta közelhozta a fizikát a filozófiához, különösen az ismeretelmélethez. Az ókorban szinte kivétel nélkül minden fizikus egyszemélyben filozófus és minden filozófus fizikus is volt. A két tudomány egymásra gyakorolt hatása kölcsönös és igen erős lett. A fizika és filozófia kapcsolata évezredekig tartott s még ma sem szakadt meg. Filozófia és fizika elválaszthatatlanul összefonódnak Galilei, Gassendi, Descartes, Kepler, Newton, Lomonoszov, Mengyelejev, Umov, Planck, Einstein és általában minden széleslátókörű fizikus tudományos munkásságában. A fizika egy másik sajátsága kétségkívül szintén vonzotta Lenint: az, hogy közvetlen és szükségszerű kapcsolatban van a technikával. A fizikának, általános jellege és igen széles tárgyköre révén, mindig nagy, gyakran döntő jelentősége volt az ember gyakorlati tevékenysége szempontjából, pontosabban éppen ez a fizika fejlődésének legfőbb ösztönzője. A fizika törvényei, fogalmai és következtetései rendszerezett, racionális, a természettel adekvát anyagot adnak a mérnök és feltaláló kezébe. Ez az anyag rendkívül megkönnyíti a gyors gondolatkísérleteket és a feltalálói kombinálásokat. Ebből a szemszögből a technika történetében kétfajta felfedezést különböztethetünk meg. A technikai fejlődés egyrészt „váratlan", úgynevezett „véletlen" felfedezések eredménye. Ilyen volt a tűz felfedezése a történelemelőtti időkben, véletlenül fedezték fel a fényképezési folyamat legfontosabb részét, véletlen volt a szemüveg feltalálása a XIII. században és sok más találmány. Másrészt, a technika fejlődése során elért felfedezések a tudomány és mindenekelőtt a fizika következtetéseinek sorozatos alkalmazása révén valósultak meg. Így találták fel a gőzgépet, az elektromos gépeket, a rádiót, az atombombát stb. Világos, hogy e találmányok esetében a véletlen felfedezés valószínűsége igen kicsiny és e felfedezésekben döntő szerepe volt a fizikának, amely lehetővé tette, hogy racionálisan rendszerezzük a minőségileg különböző jelenségeket és törvényeket a kitűzött cél érdekében. Ha végigpillantunk a modern technikán, kiderül, hogy nagy része a fizika alkalmazásának köszönheti létezését. Megemlíthetjük itt az egész gépesített szárazföldi, tengeri és légi közlekedést, elektrotechnikát, hőtechnikát, az optika

technikai alkalmazásait, az egész automatizálást és telemechanikát, az építéstechnika jelentékeny részét. A modern technikát, legalábbis részben, jogosan nevezhetjük ezért „technikai fizikának", a szónak a mindennapinál kissé tágabb értelmében.

Az a tény, hogy a fizikának mind a filozófia, mind a technika számára igen nagy jelentősége van, meggyorsította fejlődését és ennek köszönhető egyszersmind a fizika iránti rendkívüli érdeklődés is. A fizika a matematikával együtt már régóta az alapfokú oktatásban is mint kötelező tárgy szerepel. A fizika kétségkívül igen mélyrehatóan és termékenyítően hatott más természettudományok — a csillagászat, kémia, biológia, geológia stb. — kialakulására és fejlődésére; a tudományok rendszerében elfoglalt kivételes helyzetét azonban főleg filozófiai és technikai jelentősége határozza meg.

Ez volt a legfőbb oka annak, hogy Lenin rendkívüli figyelemmel kísérte a fizika kérdéseit. Lenin világosan látta az új fizika következtetéseinek ismeretelméleti szerepét, a filozófiára és ezen keresztül a politikára gyakorolt hatását. Az új fizika elkerülhetetlenül politikai tényezővé vált, pártos tudomány lett. Leninnek a fizikára vonatkozó gondolatai és megjegyzései, amelyek a „Materializmus és empiriokriticizmus"-ban és a „Filozófiai füzetek"-ben vannak összefoglalva, rendkívüli pontossággal és mélyenszántóan világítják meg a dialektikus materializmus fényével az új fizikának azokat a sötét zsákutcáit és labirintusait, melyekben az idealizmus igyekezett megbújni. Lenin világos, dialektikus tanítása az anyagról eloszlatta a homályt, melyet e téren századunk elején előidéztek egyes filozofálgató fizikusok és olyan filozófusok, akik igyekeztek feltámasztani az idealizmust, mint ők mondták, az elektronelmélet és radioaktivitás által akkoriban felfedezett fizikai tények alapján.

A fizika a maga egészében az emberi társadalom fejlődésének egyik legkiválóbb eredménye. A fizika tudatos alkalmazásának hatása a történelem jelen szakaszában rendkívül nagy. Nem kétséges, hogy a fizika jelentősége egyre inkább fokozódni fog a társadalmi fejlődésnek abban a hatalmas, tudatos történelmi folyamatában, amely a kommunizmus felé vezető úton halad és amelyben mi, szovjet emberek, élünk.

2

Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" című könyvében kielemezte azokat a módszertani nehézségeket és ellentmondásokat, amelyekbe a fizikusok a XX. század elején ütköztek és azok közé az okok közé tartoztak, amelyek az akkori fizikusokat az idealista tábor felé taszították. Lenin rámutatott a válság leküzdéséhez vezető útra. Ez az út: a dialektikus materializmus elsajátítása. Ezen az úton a fizika biztosan, minden akadályt legyőzve fejlődhetett tovább. Hogy megértsük, mit jelentett Lenin könyve az új fizika fejlődésében, kissé vissza kell pillantanunk a fizikai tudomány módszerének főbb fejlődési állomásaira.

A fizika hosszú idő óta, amióta mint önálló tudomány létezik, állandóan változott, fejlődött, tökéletesedett. De az atomelmélet első hívei, a régi görög filozófusok, már az ókorban világosan kimondták — bár kezdetleges és nem mindig helyes formában — annak a klasszikus fizikának sok tételét, mely egészen századunk elejéig szinte osztatlanul uralkodott a tudományban és amely sok tekintetben még napjainkban sem vesztette el jelentőségét. Ismeretes, hogy a klasszikus fizika legegyszerűbb modelljének alapját olyan tömegpontok fogalma alkotja, amelyek a légüres euklidészi térben végzik mozgásukat, és hatnak kölcsönösen egymásra. Ilyen volt (ha figyelmen kívül hagyunk bizonyos, gyakran elvi jellegű különbségeket) Démokritosz, Epikurosz, Galilei, Gassendi, Newton és Lomonoszov fizikája. Newton az általa megállapított törvények, továbbá a tömeg és az erő fogalmának segítségével elsőnek alakította át ezt a régi mechanikai képet olyan fizikai képpé, amely kvantitatív tárgyalást is megenged. Newton elmélete sok tekintetben a modern fizikának olyan ágaiban sem vesztette el jelentőségét, amelyek már messzire eltávolodtak a régi klasszikus felfogástól, így például az atommagfizika problémáinak megoldásában.

Vizsgáljuk meg dialektikus materialista szemszögből a klasszikus elmélet fizikai és filozófiai alapját. Mindenekelőtt megjegyezzük, hogy az üres, abszolút térnek, valamilyen objektíven létező „semminek" Newton-féle statikus absztrakciója filozófiai szemszögből megengedhetetlen fikció. Módszer-

tanilag elfogadhatatlan és csak azért maradt életben, mert gyakorlati számolási szempontból kényelmes. Ugyanezt mondhatjuk az abszolút időre vonatkozólag, mely önmagában véve „sehol" méri a „semmi" mozgását. Másrészt jól ismerjük a tömeg meghatározásánál fellépő nehézségeket. A tömeg fogalma a Newton-féle fizikában és általában a fizikában csak viszonylagosan adható meg. Még nagyobb filozófiai, de nemcsak filozófiai nehézségek merülnek fel talán az erő klasszikus fogalmával kapcsolatban. Engels szavai szerint „. . . a természettudomány minden területén, még a mechanikában is egy lépéssel előbbre haladunk, valahányszor valahol megszabadulunk az *erő* szótól".*

Ilyen módszertanilag tökéletlen fogalomkészlet segítségével Newton zseniális és merész lépéssel „dinamizálta" a tömeget — ha szabad magunkat így kifejezni — és ezzel meg tudta teremteni a klasszikus fizika alapját. A tömeget Démokritosztól Descartesig tehetetlennek tekintették s legfeljebb csak a testek ütközésekor fellépő rugalmassági erőkkel ruházták fel. Newton zseniális ötlettel olyan erőkkel ruházta fel a testeket, melyek távolba hatnak és ezzel lehetővé tette számos nehéz probléma megoldását, az égi mechanika felépítését stb. Newton dinamikus módszerét azonban nem tekinthetjük másnak, mint formálisnak s mint tudjuk, maga Newton is így értékelte — legalábbis addig, amíg a fizika álláspontján maradt. Ezt igen gyakran nem értették meg. Két segédfogalom, két formális fizikai feltevés — az abszolút üres tér és a testekből kiinduló erő társításából megszületett a „távolbahatás" módszertani álproblémája, amely még a közelmultban is komoly elméket foglalkoztatott. A nehézségekből való kivezető utat, mint tudjuk, úgy keresték, hogy a Newton-féle üres teret szilárd közeggel — az éterrel — töltötték meg. Azt is tudjuk, hogy ezt a közeget nem sikerült felfedezni. De ha felfedezték volna is, akkor sem tűntek volna el az abszolút térrel és idővel kapcsolatos módszertani nehézségek.

A klasszikus fizika módszertani nehézségeit Einsteinnek a fizikai térre — időre és gravitációra — vonatkozó elmélete küszöbölte ki vagy legalábbis csökkentette. A tér és idő

* *Engels.* Dialektik der Natur. Marx—Engels Gesamtausgabe. Moszkva 1935. 584. old. (németül).

Einstein elméletében megszűnt „semmi" lenni, konkrét valósággá változott, amelynek geometriai tulajdonságai mellett fizikai tulajdonságai is vannak. A fizikából — legalábbis elvileg — kiűzték az anyagtól állítólag független Newton-féle abszolút tér és idő metafizikus kísérleteit. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a tudomány e hatalmas területén minden befejeződött és rendbejött. Egységes térelmélet, mely felölelné a gravitációt és az elektromágneses jelenségek törvényeit, mindmáig nincs, pedig a relativitáselmélet módszertani teljességéhez ilyen elmélet feltétlenül szükséges. Az általános relativitáselmélet sok más problémája is megoldatlan maradt, vagy még ma sincs egyértelműen megoldva. A relativitáselmélet általános alakjában sem tekinthető még vitathatatlannak és véglegesnek. E kérdésekben ma még távolról sem mondták ki az utolsó szót.

A klasszikus fizika, módszertanilag helytelen, Newton-féle felépítésével még ma is sok hasznos szolgálatot tesz. Minden új ház, mozdony, repülőgép és hajó ma is a newtoni módon épül. Másrészt Einstein fizikája módszertanilag még távolról sem befejezett, de igen nagy segítséget nyujt a korszerű szinkrotronok és ciklotronok működésével kapcsolatos számításoknál és az atomenergiára vonatkozó kutatásoknál. Íme, ez a relatív igazság jellegzetes vonása, amely megkülönbözteti az abszolút igazságtól.

A természettudománynak ezt a sajátosságát nyomatékosan hangsúlyozza Sztálin elvtárs „A dialektikus és a történelmi materializmusról" című munkájában.

„... a marxi filozófiai materializmus abból indul ki, — írja Sztálin elvtárs — hogy a világ és törvényszerűségei teljesen megismerhetők, hogy a természeti törvényekre vonatkozó ismereteink, melyeket a tapasztalat, a gyakorlat ellenőriz, megbízható, objektív igazságok jelentőségével bíró ismeretek, hogy a világon nincsenek meg nem ismerhető dolgok, hanem csak olyan dolgok vannak, amelyeket eddig még nem ismerünk, de a tudomány és a gyakorlat segítségével ezeket is fel fogjuk deríteni és meg fogjuk ismerni."*

* A SzK(b)P története. 139. old.

Az objektív törvényekből és tényekből levont hibás módszertani következtetések igen károsak lehetnek mind a tudomány fejlődésére, mind az emberiség szellemi tevékenységére nézve. A módszertani nehézségeket ezért idejekorán fel kell tárni és le kell küzdeni.

3

A századforduló olyan döntő fordulatot hozott a klasszikus fizikában, amire még nem volt példa e tudomány sokévszázados történetében. Kiderült, hogy hibás az az állítás, mely szerint a testek tömege mozgás közben változatlan marad: megállapítást nyert, hogy a tömeg a sebesség növekedésével bizonyos arányban növekszik. Emellett a fizikusok számára teljesen váratlanul felfedezték, hogy hibás a klasszikus fizikának a mozgás és hatás folytonosságát kimondó posztulátuma. Felfedezték számos fizikai jelenség kvantum-jellegét. A fizika történetében új korszak nyílt meg.

A fizikus azelőtt alapvető fogalmaiban és elképzeléseiben mindenekelőtt a mindennapos tapasztalatra támaszkodott. A mikrovilágot, az anyag belső szerkezetét a körülöttünk lévő közönséges tárgyak világának képére és hasonlatosságára képzelte el. Ez volt a régi fizika alapvető, a régi fizikusok szerint magától értetődő posztulátuma. A fizikusok feltették, hogy a legszélesebb körben alkalmazható legáltalánosabb törvények és fogalmak segítségével tetszésszerinti pontossággal tanulmányozhatják a természetet. A megfigyelőeszközök tökéletesedése, a kísérleti fizika új módszerei és a jelenségek pontosabb vizsgálata nyomán azonban a fizika éles ellentétbe jutott a megszokott klasszikus elmélettel.

Még azok között a fizikusok között is, akik az új törvényszerűségeket felfedezték, de a klasszikus fizika hagyományain nevelkedtek, sokáig fejetlenség és csodálkozás uralkodott. Max Planck, a kvantumelmélet megalkotója, aki 1900-ban bevezette a fizikába a hatáskvantum fogalmát, tulajdonképpen húsz éven át küzdött a kvantummennyiségek fogalma ellen, így akarván „menteni a helyzetet", azaz visszatérni a klasszikus fizikához. Az elektronelmélet egyik megalkotója, J. J. Thomson, makacsul védte a „klasszikus" fizikát; Lebegyev és Umov

életük végéig „klasszikusok" maradtak. A fizikusok egy lépésnyi területet sem engedtek át harc nélkül a régi megszokott „klasszikus" fizika várából. Ez a vár azonban mégis elesett és a fizikusok közt ma már bizonyára nincsenek, illetve alig akadnak védői.

Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" című könyvét 1908-ban, a kvantumelmélet és relativitáselmélet kialakulásának első éveiben írta, amikor a fizikusok a leghevesebben védelmezték a klasszikus fizika állításait. Rendkívül figyelemreméltó, hogy Lenin nem állt az „óhitűek" mellé, akik mindenáron igyekeztek megvédeni a klasszikus, mechanikai fizika fellegvárát. Lenin könyve azoknak a filozófusoknak és filozofálgató fizikusoknak kísérletei ellen irányult, akik az új fizikai tényeket az idealizmus feltámasztására igyekeztek felhasználni. A talajt e célra még Mach és iskolájának filozófiája készítette elő. A machizmus, az energetizmus és a többi hasonló áramlat főleg annak a termodinamikus módszernek formalizmusára támaszkodva keletkezett, amely a XIX. század végén nagymértékben elterjedt a fizikusok között. Az elméleti fizikának ez a magábanvéve kifogástalan és rendkívül hasznos módszere azonban Mach, Ostwald, Duhem és a többiek filozófiájában torzított módszertani kifejezést nyert.

E talajon bizonyos filozófusok — és olyanok is, akik nem voltak filozófusok — lelkesedéssel véltek az új fizika terén olyan tényeket felfedezni, melyek szerintük az anyag „dematerializációját" bizonyították.

„. . . lehetetlen machista vagy machizmusról szóló irodalmat kézbevenni anélkül, — írta Lenin — hogy ne találnánk benne fontoskodó utalásokat az új fizikára, amely, úgymond, megcáfolta a materializmust stb. stb."*

Lenin egy másik helyen ezt írja: „A vizsgálatunk tárgyát képező új fizikai iskola alapeszméje — az érzeteinkben adott és elméleteinkben visszatükröződő objektív valóság tagadása vagy e valóság létezésének kétségbevonása."**

Lenin tételének bizonyítására számos példát hoz fel.

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 254. old.
** Ugyanott, 310. old.

Az az idealista áramlat, amely az imperializmus korszakában az új fizika tényeinek alapján keletkezett, behatolt a forradalomelőtti orosz irodalomba is. Meggyőződhetünk erről, ha végigtekintünk az akkori idők elég terjedelmes fizikai és filozófiai tárgyú orosz és oroszra fordított irodalmán. Az új fizika, amellett hogy kétségtelenül nagymértékben elősegítette a tudomány és technika fejlődését, életrehívta a különböző formákban feltűnő idealizmust is. Ez az idealizmus a polgári társadalom uralkodó osztályai számára előnyös volt és a művelt értelmiség körében sokan nem ismertek másfajta materializmust, mint a primitív mechanikus, metafizikus materializmust.

Lenin zseniális könyvében rámutatott a válságból kivezető útra: „... az anyag *egyetlen* «tulajdonsága», amelynek elismerése a filozófiai materializmus ismérve, az a tulajdonság, hogy *objektív valóság*, hogy tudatunkon kívül létezik."*

Az anyag fogalmának e tág lenini meghatározása potenciálisan tartalmazza a válság megoldását is. E meghatározás értelmében a klasszikus fizikának mozgás közben változatlan tömege az anyagnak nem egyetlen lehetséges fajtája, a mechanikus materializmus pedig a materializmusnak nem egyetlen formája.

A machizmus tévedése Lenin szerint abban van, hogy nem veszi tudomásul a metafizikus materializmus és dialektikus materializmus közötti különbséget. „Valamily változhatatlan elemeknek, a «dolgok változhatatlan lényegének» s más effélének elismerése nem materializmus, hanem *metafizikus*, azaz dialektikaellenes materializmus ... Ha a kérdést az egyetlen helyes, azaz dialektikus materialista szempontból akarjuk beállítani, — mondja Lenin — akkor azt kell kérdezni: léteznek-e az elektronok, az éter *és a többi* az emberi tudaton kívül, mint objektív valóság, vagy sem? Erre a kérdésre a természetbúvároknak ingadozás nélkül éppúgy *igennel* kell felelniök és állandóan így is felelnek ...

A dialektikus materializmus azonban határozottan állítja, hogy az anyag szerkezetére és tulajdonságára vonatkozó min-

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 264. old.

den tudományos tétel csak megközelítő, viszonylagos jellegű, hogy a természetben nincsenek abszolút határvonalak, hogy a mozgásban lévő anyag egyik állapotából egy másik, a mi szempontunkból látszólag összeférhetetlen állapotba megy át stb."*

Leninnek a dialektikus materialista nézet alapjaiból és az anyagra vonatkozó meghatározásaiból levont fontos következtetés számunkra döntő jelentőségű nemcsak a XX. század eleji fizikára, hanem a mai fizikára nézve is. Lenin határozottan rámutat arra, hogy a mindenféle változhatatlan szubsztanciák csak a dialektika nemismerésének gyümölcsei és megfogalmazza nevezetes tételét, amely szerint az elektron és atom kimeríthetetlen, azaz — mint ezt Hegel „Wissenschaft der Logik" (A logika tudománya) című művéhez írt jegyzeteiben megjegyzi — „az anyag mélységében végtelen". A dialektikus materializmus megvilágításában azok a módszertani válságok és kételyek, melyeket a XX. század eleji új fizika váratlan felfedezései hoztak létre, annak eredményei, hogy sok fizikus nem tudott megszabadulni a metafizikus materializmustól, és elmerült a reakciós filozófia mocsarába.

4

Lenin következtetéseinek, amelyek megoldották a XX. század eleji fizika minden nehézségét, elvi filozófiai jelentőségük van. Lenin kimerítően feltárta azokat a veszélyeket és zsákutcákat, amelyekbe okvetlenül bele kell jutnia a fizikusnak vagy filozófusnak, ha letér a dialektikus materializmus útjáról és az idealizmus területére téved, vagy ha a mechanikus materializmus megszokott, régen kitaposott ösvényein botorkál.

Az új fizikának a XIX. század végén és a XX. század elején elért meglepő eredményei csak bevezetését képezték annak, ami az utóbbi évtizedekben a fizika területén szemünk előtt játszódott le. E helyen nem ismertethetjük a XX. század fizikájának főbb állomásait egészen napjainkig. Csak néhány

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 264—265. old.

alapvetően új, kétségtelenül nagy elvi jelentőségű tény megemlítésére szorítkozunk.

1. Az atommagok, atomok és molekulák szerkezetét sajátságos, egész számokat tartalmazó kvantum-törvények szabják meg.

2. Az atommagok alkotórészeit (neutronokat és protonokat) összetartó erők különös, eddig még fel nem derített természetűek és eltérnek az elektromágneses és gravitációs erőktől.

3. A fény hullámszerű és korpuszkuláris tulajdonságokkal rendelkezik.

4. Az anyagi részecskék, éppúgy mint a fény, kettős, korpuszkuláris és hullámtermészetűek.

5. A különféle ismert elemi részecskék száma egyre növekszik; jó példa erre a varitronok spektruma, amelyet az Alihanovok fedeztek fel.

6. A fotonoknak anyagi részecskék által történő kisugárzása statisztikusan rendezetlenül megy végbe.

7. Anyagi részecskék bizonyos körülmények közt fénnyé alakulhatnak és megfordítva.

Ezt a felsorolást még számos eredménnyel kiegészíthetnők. Valamennyi fentebb felsorolt tény kétségkívül elvi jelentőségű és megdöbbentené a XIX. század fizikusait.

Az új fizika tényei mindmáig megijesztenek minden olyan fizikust és nem fizikust, aki először ismerkedik velük. Nem abszurdum-e az anyag korpuszkuláris és hullámszerű tulajdonságainak egysége? Elképzelhető-e a korpuszkulák statisztikus káoszának és a hullámok szigorú szabályosságának egyesítése? Miképpen alakulhat át a fény anyaggá? Stb. stb.

A mechanikus szemléletet a mindennapos tapasztalat, a legegyszerűbb tárgyak és jelenségek keltik fel bennünk. Megfeszített küzdelmet kell folytatnunk e belénk gyökerezett szokások ellen és csak ezek leküzdésével tudjuk nyugodtan megvizsgálni és átgondolni az elénk táruló új tényeket, csak így tudjuk megérteni, hogy nem követünk el hibát, ha a valóságos természetet a maga dialektikus bonyolultságában és mozgásában szemléljük. A természet bonyolultsága és mozgó

volta nem rémítheti meg azt a fizikust, aki szilárdan a dialektikus materializmus talaján áll.

Mindenekelőtt éppen az előttünk feltáruló világrendszer meglepő és „különös" volta az egyik legkomolyabb érv, amely e világ objektivitása mellett szól. Az idealista természetfilozófiai rendszerekben Schellingtől Eddingtonig mindenütt megtaláljuk azt az állítást, hogy a világot a fizikus és a filozófus pusztán gondolati úton, akár sötét szobába zárkózva is megismerheti. Ebben az idealista világban állítólag minden megjósolható, minden megfelel a gondolkodásnak. A valódi világ váratlanul felbukkanó tulajdonságaival tönkreteszi ezt az idealista összhangot. „...a materialista természetfelfogás — mondja Engels — nem jelent mást, mint egyszerűen a természet felfogását úgy, ahogy az van, minden idegen elem hozzátevése nélkül..."* A mechanikus materialisták reménykedése, hogy a természet a mikro- és makrovilágban alapjábanvéve ugyanolyan, mint a közönséges jelenségek világában, Engels szavaival kifejezve: „felesleges hozzátevés". Az atomok világa lényegesen eltér a mi világunktól. Fogalmainkat meg kell változtatnunk és hozzá kell idomítanunk ehhez az előttünk feltáruló világhoz. E fogalmaknak is „olyan csiszoltaknak, hajlékonyaknak, mozgékonyaknak, viszonylagosaknak, kölcsönösen összefüggőknek és az ellentétekben egységeseknek kell lenniök, hogy felölelhessék a világot".** Lenin rámutat a harcra a törvény hegeli abszolutizált fogalma ellen és kiemeli: „*NB* a modern fizika számára!!!"

Tudtak-e a fizikusok a természet dialektikájának elébük táruló új megnyilvánulásához ugyanígy közeledni? El kell ismerni, hogy sok esetben, sajnos, nem tudtak és a fizika kétségkívül nem tudott kilábolni abból a módszertani jellegű válságos helyzetből, amely már több év óta tart. E válságot végső soron két tényező élezte ki. Az egyik ugyanabból a forrásból ered, amelyből a mechanikus materialisták csökönyössége is származott, akik a mindennapi jelenségek megszokott

* *Engels.* Feuerbach és a klasszikus német filozófia felbomlása. (A marxizmus-leninizmus kis könyvtára. 3. szám.) Szikra 1949. 57. old.

** *Lenin.* Filozófiai füzetek. Goszpolityizdat 1947. 121—122. old. (oroszul).

módján és az ezekből levont következtetések segítségével szerettek volna behatolni az atomok világába. Szilárdan meg vagyunk győződve arról, hogy a mechanikus materialisták véleménye hibás, mégis, éppúgy mint ők, az atomvilág tanulmányozásakor kénytelenek vagyunk a klasszikus fizika egész fogalomtárát — a tömeg, a sebesség, az erő stb. fogalmát alkalmazni. Ezt azért kell megtennünk, mert még nincsenek a jelenségek új világával adekvát és egyúttal megszokott fogalmaink.

Természetesen világos, ha a fénysugárzás vagy az elektronsugárzás egyidejűen a részecskék szabálytalan váltakozásának és a szabályszerű hullámok jeleinek sajátosságaival rendelkezik, akkor a fény és az elektronok valójában nem lehetnek sem részecskék, sem hullámok, hanem valamilyen dialektikus képződményeknek, „az ellentétekben egységeseknek" kell lenniök. A kezdeti kísérletek, amelyek arra irányultak, hogy a részecskéket mint „hullámcsomagokat" lehessen tárgyalni, leküzdhetetlen elvi akadályokba ütköztek. Emellett a modern fizikus kénytelen használni a részecskére és hullámra vonatkozó fogalmak egész tárát és a kísérleti tények kombinálásának eredményeként akarva nem akarva a hírhedt bizonytalansági relációhoz jut, amely körül már oly sok harc folyt. A bizonytalansági reláció általános alakban csak azt a kétségtelenül megállapított tényt mondja ki, hogy lehetetlen következetesen végigvinni a részecske és hullám elképzelést, ha azokat a valóságos anyagra és fényre akarják alkalmazni. E reláció egyáltalán nem filozófiai rejtély: csak annak a ténynek egyik kifejezése, hogy a közönséges világból vett fogalmak nem alkalmazhatók maradéktalanul az anyag és fény finom tulajdonságainak kutatásában.

A klasszikus fogalmak alkalmazhatatlansága az atomvilág jelenségei terén valóban azt jelenti-e, hogy megismerésünk korlátozott és a természet megismerésében a további fejlődés leszűkült? Semmiképpen sem jelenti ezt. A klasszikus fizika uralma idején magától értetődőnek tekintették, hogy minden helyes fizikai elméletnek szükségképpen megfelel egy mechanikai modell. Az új fizika olyan jelenségcsoportot tárt fel előttünk, melyeknek megvilágítására nem sikerült mecha-

nikai modellt konstruálni. Az a kérdés, tudunk-e így is fizikai elméleteket alkotni az efféle jelenségek magyarázatára? Kétségtelenül igen. Példa erre a relativitáselmélet és a kvantummechanika. De a fizika még jóval ez elméletek előtt ismert kifogástalan nem-mechanikus elméletet. Az elektromágneses jelenségek nevezetes Maxwell-féle elméletére és a Maxwell-egyenletekre gondolunk, melyeket nem sikerült mechanikus alapokra visszavezetni. Hogyan alkothatók ilyen elméletek? Ennek útja igen bonyolult: megfelelően kell kombinálni a kísérleti adatokat, matematikai hipotéziseket, extrapolálást, valamint a klasszikus elméletek és modellek óvatos alkalmazását. Így fejlődik nagy sikerrel immár egy félszázadon át az új fizika, így válik állandóan sokrétűbbé, tökéletesebbé és fejlődésének nincs határa.

A módszertani válságot az is kiélezi, hogy korunkban, mikor a demokratikus erők döntő harcot vívnak a pusztulásra ítélt imperializmus ellen, a fizika új felfedezéseit a polgári ideológusok a különféle alakban és formában jelentkező idealizmus ösztönzésére használják.

A kapitalista államok fizikai irodalma — könyvek és folyóiratok egyaránt — az utóbbi évtizedekben számtalan példát szolgáltatott arra, hogy, szándékosan vagy akaratlan, hogyan használták fel az új fizika, kémia, csillagászat és egyéb tudományok kísérleti eredményeit és elméleteit az idealizmus, sőt, a leplezetlen miszticizmus különféle változatainak támogatására. A XX. század elejének szégyenlős, álcázott fizikai idealizmusa összehasonlíthatatlanul „szerényebb" volt a kapitalista világ tudományában uralkodó idealizmus néhány mai vezérének arcátlanságánál.

A szovjet fizika már régen szervesen belekapcsolódott a szovjet társadalom életébe és az egész szovjet tudományhoz hasonlóan, minden erejét a Szovjetunió, a kommunizmus építése nagy ügyének szolgálatába állította.

A szovjet fizikusok munkájának alapja a dialektikus materializmus filozófiája. De nem szabad szemet húnyni afelett, hogy néhány fizikusunkban még ma is fennmaradtak idealista csökevények, amelyeket főleg a kapitalista országok fizikai irodalmának kritikátlan elfogadása tart fenn.

Halaszthatatlan feladatunk, hogy kíméletlen bírálattal és önbírálattal harcoljunk a csökevények ellen, amelyeknek mind ideológiai téren, mind a gyakorlati feladatok megoldása terén igen káros hatásuk van. A fizikusoknak jóval nagyobb aktivitással és figyelemmel kell a filozófiai kérdések felé fordulniok, mint eddig.

A szovjet fizikusoknak az a feladatuk, hogy minden téren alkalmazzák Marx, Engels, Lenin és Sztálin dialektikus materializmusát, amely hatalmas fegyver a fizikában is.

A. A. MAKSZIMOV

LENIN HARCA A «FIZIKAI» IDEALIZMUS ELLEN

1

A XIX. század végén és a XX. század elején forradalom ment végbe a természettudományban, különösen a fizikában. Felfedezték a radioaktivitást, az atom felbonthatóságát, bebizonyították az elektronok létezését és azt, hogy az elektronok tömege sebességük változásával megváltozik. P. Lebegyev bebizonyította, hogy a fénynek nyomása van. Létrejött az atom szerkezetéről szóló tanítás, amely kimutatta, hogy az atom egy pozitív töltésű központi részből — az atommagból — és a mag körül keringő elektronokból áll.

Ezek a felfedezések áttörték a régi elméleteket. Azelőtt a természettudósok az atomot és tömegét változatlannak tekintették. Csupán az energia mechanikai, hőtani és elektromos formáival volt dolguk. Most kiderült, hogy van az energiának egy újabb formája is: az atomenergia, amelynek forrása eleinte ismeretlen volt a természettudósok előtt.

Ezek a felfedezések és a régi elméletekben beállott törés olyan körülmények között történtek, amikor a kapitalista társadalom az imperializmus korszakába lépett, a kapitalista társadalmi viszonylatok rothadásának és széthullásának korszakába, amikor a proletariátus megérett a hatalom kivívására és a szocialista forradalom végrehajtására.

Lenin azt írta, hogy „az *egész* vonalon megvalósuló politikai reakció az imperializmus sajátsága".* Ez a reakció

* *Lenin* Művei. 4. kiad. 23. köt. 95. old. (oroszul).

megmutatkozott a tudomány, a művészet, az irodalom területén is — általában a kultúra területén.

Az imperialista burzsoázia reakciós befolyásának terjedése a természettudományban abban jutott kifejezésre, hogy a burzsoá természetkutatók egyes csoportjai eltértek a megismerés materialista elméletétől és idealista álláspontra csúsztak, az idealizmussal és a fideizmussal szövetkeztek. A fizikusok körében feltűntek a „fizikai" idealisták.

Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" című munkájában bebizonyította, hogy a természettudomány materialista alapokon nyugszik, hogy sikerei elválaszthatatlanul összefüggnek a materializmussal. „A természettudomány — írta — *tudattalanul* feltételezi, hogy tanítása az objektív valóságot tükrözi vissza, s csakis az ilyen filozófia egyeztethető össze a természettudománnyal!"*

Egy másik helyen Lenin a következőket mondja: „. . . csak egy megoldás lehetséges: el kell ismerni, hogy a tudatunkban visszatükröződő külső világ tudatunktól függetlenül létezik. Csakis ez a materialista megoldás egyeztethető össze valóban a természettudománnyal . . ."**

Ugyanakkor Lenin bebizonyította, hogy a materializmus a természetkutatók többségénél rendszerint ösztönös, öntudatlan, nem emelkedik fel a filozófiai materializmusig.

Ez az ösztönös materializmus mindenekelőtt azon, a természettudomány által bebizonyított tényen alapszik, hogy a természet létezett az ember keletkezése előtt, függetlenül az embertől; azon a tényen, hogy a magas fejlettségű lényeknél az érzékelés az idegrendszer meglétével függ össze; hogy az agy a gondolkodás szerve, s hogy az érzetek, képzetek és fogalmak a rajtunk kívül létező valóságot tükrözik vissza.

Azzal, hogy a természetkutatók többségükben ösztönösen magukévá teszik ezeket a tételeket, a materializmus álláspontján állnak.

E tudósokat természettörténeti materializmusuknak öntudatlansága, ösztönössége gyámoltalanná teszi a metafizika, az idealista filozófia elleni küzdelemben. Ez teljes világosság-

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus, 282. old.
** Ugyanott, 70. old.

gal ki is derült, amikor egyes burzsoá tudósok — természetkutatók és matematikusok — a XIX. század végén mindenféle tudományos színezetű idealista ferdítéseket kezdtek terjeszteni, mint állítólagos legújabb filozófiai következtetéseket, amelyeket a természettudomány felfedezéseiből vontak le.

A természettudományban a XIX. és XX. század mezsgyéjén kialakult helyzetet elemezve, Lenin mindenekelőtt felhívja a figyelmet arra, hogy a természettudománynak és különösen a fizikának a helyzetét sok tekintetben a természettudomány, a fizika válságaként jellemezhetjük.

Lenin egyik példának felhozza azokat a kijelentéseket, amelyeket ezzel a kérdéssel kapcsolatban a burzsoá természetkutatók és filozófusok körében jólismert H. Poincaré matematikus tett, aki elméleti fizikai problémákkal foglalkozott. Poincaré véleménye szerint a fizika válsága kifejezésre jutott a természettudomány olyan elveinek megingásában, mint az a newtoni elv, hogy a hatás egyenlő az ellenhatással, mint az anyag megmaradásának elve, az energia megmaradásának elve, a termodinamika második fő tétele stb.

Miben látta Poincaré konkrétan a fentebb felsorolt elvek megingását? Az az elv, hogy a hatás egyenlő az ellenhatással, véleménye szerint annak következtében vált kétessé, hogy felfedezték az anyag elektron-szerkezetét. Az elektromagnetizmus tanítása szerint az elektronok kölcsönhatása bizonyos sebességgel megy végbe. Ha egy elektron rezgésbe jön, akkor ez a rezgés elektromágneses hullámot hoz létre. Ez a hullám a másik elektron ellenhatását csak akkor váltja ki, hogyha eléri a másik elektront, azaz bizonyos idő mulva. Ennélfogva — vélekedett Poincaré — egy elektron hatását nem kíséri a másik egyidejű ellenhatása. Ebből pedig azt a következtetést vonta le, hogy ez megsérti a hatás és ellenhatás egyenlőségének elvét. Azt az érvelést, hogy az elektron az éterrel van kölcsönhatásban, Poincaré elvetette, rámutatva arra, hogy az éternek nincs tömege és állítólag nem is anyag.

Így „aknázta alá" a tudomány Poincaré véleménye szerint a fentebb felsorolt elvek közül az elsőt.

Az anyag megmaradásának elvét — állította Poincaré — annak bebizonyítása sértette meg, hogy az elektron tömege az

elektron sebességével növekszik. De ha a tömeg nem változatlan, akkor meginog Newton mechanikája is, amely az anyag változatlanságának feltételezésén alapul, és elveszti érvényét az olyan testekre nézve, amelyek a fény sebességét megközelítő sebességgel mozognak.

Az energia megmaradásának elvét Poincaré a radioaktivitás felfedezésében és abban a tényben látta veszélyeztetve, hogy a radioaktív anyagok óriási mennyiségű energiát sugároznak ki.

Végül a termodinamika második fő tétele érvénytelennek bizonyult a mikrojelenségek területén. A természet mikrojelenségei során kis időközökben lehetséges a hőmérséklet önkényes ingadozása, a kevésbbé felmelegedett testek hőjének átmenete a melegebb testekre, felbomolhat az anyag sűrűségének egyenletes eloszlása stb.

Poincaré véleménye szerint az elveknek ezen általános „szétzúzása" közepette csupán egyetlen elv, a legkisebb hatás elve, maradt érintetlenül.

A fentebb kifejtett problémákat vizsgálva, Poincaré rámutatott e problémák lehetséges megoldásaira is, de ennek során nem a tudomány és a tudományos világszemlélet diadala vonzotta Poincaré figyelmét, hanem éppen a szkeptikus és pesszimista következtetések lehetősége.

Poincaré egész világnézetét éppen a szkepticizmus, az agnoszticizmus, a pesszimizmus hatja át.

„A szenvedések megszűnése — írta — negatív ideál, amelyet minden bizonnyal a világ megsemmisülésével lehetne elérni."*

„... Az igazság néha megijeszt bennünket ... néha csalékony ... sohasem lehet elérni ... időnként kegyetlen szokott lenni — és mi azt kérdezzük magunktól, nem vigasztalóbb, sőt, nem biztosabb-e az illúzió ..." A tudomány „... nem adhat nekünk boldogságot"** stb. stb.

Íme, így hangzanak egy polgári tudós megnyilatkozásai, akit általános pesszimista hangulat ejtett rabul, az a hangu-

* *H. Poincaré.* A tudomány értéke. 1906. 3. old. (oroszul).
** Ugyanott, 5. old.

lat, amely annyira jellemző a burzsoá társadalmi viszonyok szétbomlásának korszakában a polgári értelmiség szellemi világára.

A pesszimizmus nem fér meg a tudomány diadalába, az emberi tevékenység diadalába vetett hittel. A szkepticizmus Poincarénak és a hozzá hasonlóknak általános pesszimista szellemi világából fakadó ismeretelméleti, bölcseleti eredmény.

„Sok alap van a szkepticizmusra"* — jelentette ki Poincaré, amikor a „tudomány objektív értéke" kérdését kezdi taglalni. És nemcsak kijelentette, hanem le is szögezte ezt a szkepticizmust az agnosztikus ismeretelmélet formájában.

Poincaré szerint a világról, a tárgyakról mint olyanokról egyáltalán semmit sem nyilváníthatunk. Egyszersmindenkorra meg vagyunk fosztva egy olyan nyelvtől, amelyen ilyesmit kifejezhetnénk. Sőt, ha léteznék is egy mindenható Isten, — írta — még ő sem tudna nekünk semmit sem mondani a dolgok lényegéről, mert meg vagyunk fosztva attól a lehetőségtől, hogy bármiféle lényeget megismerhessünk.**

Poincaré szerint megismerésünk tárgya nem egyéb, mint egy többé-kevésbbé állandó érzetkomplexum a dolgokról, a testekről. Megismerésünk a világ tárgyairól pusztán annyi, hogy bizonyos viszonylatokat állapíthatunk meg érzékelésünk között. A dolgok csak azért alkothatják megismerésünk tárgyát, mert bizonyos, többé-kevésbbé állandó viszonylatok állapíthatók meg az egyes érzékelhető elemek között.*** Tér és idő: olyan gondolati formák, — folytatja Poincaré — amelyeket mi kényszerítünk a természetre. Nem a priori léteznek, hanem megegyezés eredményei, a kényelem s az egyszerűség érdekében. Ilymódon — Poincaré szerint — sosem jutunk és nem is juthatunk túl szubjektív világunk határain. Hogy nevet adhassunk azoknak a kapcsolatoknak, amelyek érzeteink komplexumai (a dolgok) között fennállnak, külön nyelvet dolgozunk ki. Poincaré azt állítja, hogy ez a külön, általunk a kényelmesség elve alapján létrehozott nyelv éppen a tudomány.

A tudomány objektivitása, igazsága — mondja — abban

* *H. Poincaré.* A tudomány értéke. 149. old.
** Ugyanott, 187. old.
*** Ugyanott, 189, 190. old.

rejlik, hogy a tudomány tételeit általánosan elismerik. Önmagában vett igazság nem létezik. Az igazság annak kifejezése, hogy valami különböző emberek számára ugyanazt jelenti. Nem pusztán önkény dolga a tudomány, hanem az emberek közötti megegyezés eredménye. Ennek a megegyezésnek az indítóoka a kényelmesség, az egyszerűség, az összhang. A megegyezésre törekvés, az opportunizmus alkotja a tudományos fogalmak alapját.* A természet valósága, Poincaré szerint, a természet törvényeinek összhangja. De ez az összhang az emberi értelmen kívül nem létezik. Általában „mindaz, ami — nem gondolat, az tisztán semmi".**

Ha beszélünk is külső világról, ez csak azért van, mert kényelmesebb számunkra, ha feltételezzük, hogy ilyesmi létezik.*** De az az állítás, hogy a világ létezik, Poincaré szerint, nem tartalmaz semmi többet, mint azt, hogy nekünk kényelmesebb így beszélni.

A gyakorlat és a tudomány — véleménye szerint — nem egyeztethető össze. A gyakorlat az ember szellemi potenciáinak korlátozását követeli meg, a tudomány pedig szabadságot, függetlenséget. A tudósnak munkája közben nem szabad azzal törődnie, hogy hasznos-e a tevékenysége. A tudomány haszna nem a tudomány alkalmazásában rejlik, hanem abban, hogy felemel, közelebb visz bennünket a fenségeshez. Csak kevesek hivatottak arra, hogy megízleljék a fenségesnek, a világ harmóniájának édességét. A tömegek számára ez a gyönyörűség hozzáférhetetlen.****

Röviden összefoglalva, ez Poincaré nézeteinek lényege. Ezek a nézetek jellemzők a Mach-féle áramlat minden képviselőjére. Ennek az áramlatnak az egyes képviselői csupán részletekben, terminológiában különböznek, de nézeteik lényege egy és ugyanaz: a tudományos világnézetet a tudománnyal szemben ellenséges világnézettel cserélik fel, választóvonalat húznak az elmélet és a gyakorlat között, ellenségesen állnak szemben a dolgozók tömegeivel, pesszimisták.

---

* Ugyanott, 8—10, 42. old.
** Ugyanott, 193. old.
*** Ugyanott, 191. old.
**** Ugyanott, 99. old.

Lenin megsemmisítő bírálat alá vetette Mach, Poincaré és a hozzájuk hasonlók nézeteit.

Mach és Poincaré hívei — a machisták — érzékelésünk eredményeit, az érzeteket, a szubjektív idealizmus szellemében, mint valami elsődleges dolgot magyarázták, amiből állítólag az anyag, a testek, a valóság minden jelensége összetevődik. Következésképpen a machizmus a pszichét, a szellemet tartja elsődlegesnek, tehát az idealizmus egyik fajtája.

Lenin bebizonyította, hogy az érzékelés az öntudat kapcsolata a külső világgal, tehát az érzet a külső világnak a képe. A pszichének az a tulajdonsága, hogy visszatükrözi a külső világot, történelmi fejlődés és tökéletesedés eredménye, s az embernél éri a fejlődés legmagasabb fokát. A tudomány minden adata, amely erre a kérdésre vonatkozik, a materializmust támasztja alá és az idealizmus teljes tudományellenességét bizonyítja.

A machisták leleplezésével Lenin azt is bebizonyította, hogy a machizmus tanítása ellentmond az emberiség egész gyakorlatának, amely meggyőzően bizonyítja a külső világ létezését. Az érzet elismerése a külső világ képmásaként — olyan képmásként, amely az ember gyakorlati tevékenységének folyamán tökéletesedik — annak elismeréséhez vezet, hogy a megismerés valóságának kritériuma a gyakorlat. A marxizmus megalapítói le is vonták ezt a következtetést. Magába az ismeretelméletbe is bevezették a gyakorlat kritériumát. A machisták a megismerést elszakítják az ember gyakorlati tevékenységétől, a gyakorlatot a szűk praktikizmus értelmében fogják fel. Ők a gyakorlatot az ember teoretikus, megismerő tevékenységén kívülálló valaminek tartják. Ellentétbe állítják az elméletet a gyakorlattal.

Lenin feltárta és megdöntötte a machisták mindama hamis érvét, amelyeket ezek tudományellenes ismeretelméletük mellett sorakoztattak fel. A machisták azt állították, hogy a tudományos fogalmak változása az emberi tudás fejlődésével kapcsolatban, megismerésünk illuzórikus voltát, önkényességét, szubjektivitását bizonyítja; azt, hogy a tudomány szellemünk alkotó működésének gyümölcse, de semmit sem tükröz vissza abból, ami rajtunk kívül létezik.

Lenin bebizonyította, hogy tudásunk viszonylagossága és átalakulása annak a következménye, hogy ismereteink, hála a tudomány fejlődésének, a gyakorlat s a kísérletezés alapján állandóan tökéletesednek. A tudomány fejlődése oda vezet, hogy tudatunkban egyre pontosabban és pontosabban tükröződik vissza a külső világ. A dialektikus materializmus számára ismereteink viszonylagossága alárendelt jelentőségű mozzanat az objektív valóságról szóló tanítás keretében. A relatív igazságon keresztül közeledünk az abszolút igazsághoz. Minden relatív igazság magában foglalja az abszolút igazság egy kis részét, egy darabját.

A machizmus, amikor az objektív igazságot tagadja és a filozófiai relativizmust, tehát megismerésünk szubjektív voltát hirdeti — a tudomány ellen, az emberi tudás minden vívmánya ellen lép fel. De a machizmus ezt nem következetesen tette és teszi, hanem számtalan kibúvóval és számtalan eltéréssel a következetes filozófiai idealizmus vonalától. Csakhogy amit nem mondanak el a machisták, azt elmondja helyettük a nyilt idealizmus és fideizmus tábora.

Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" című munkájában kimutatta, hogy a machizmushoz hasonló filozófiai áramlatok jellemzők minden olyan országra, ahol az imperialista burzsoázia uralkodik. A burzsoázia ideológusai, ugyanakkor, amikor Németországban és Ausztriában Mach és Avenarius, valamint F. Adler zászlaja alatt szervezték a hadjáratot a tudományos világszemlélet ellen, Franciaországban és Belgiumban H. Poincaré és P. Duhem, Angliában Pearson, Poynting, Clifford, Amerikában James és mások nézeteit használták fel ugyanerre a szerepre.

Bogdanovot, Bazarovot, Juskevicset és társaikat leleplezve, Lenin kimutatta, hogy az „orosz machisták" lényegében egy jottányival sem mentek tovább, mint hogy megismételték Berkeleynek, Fichtének, Kantnak — Mach, Avenarius, Poincaré és a hozzájuk hasonlók szellemi atyjainak — tanait. Ennek a reakciós filozófiának a hirdetésével az orosz machisták az ellenforradalmi orosz burzsoázia, a kadetok szövetségeseinek bizonyultak.

2

Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" című művében különös figyelmet fordított az oroszországi és külföldi machisták arra vonatkozó hamis állításainak a boncolgatására, hogy filozófiájuk a legújabb természettudomány filozófiája. Lenin ebben a vonatkozásban is óriási mértékben gazdagította a marxizmus-leninizmus kincsesházát, amennyiben folytatta a természettudományos ismeretek filozófiai megalapozásának Marx és Engels által megkezdett művét.

Sztálin elvtárs Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" című munkájáról a következőket írta:

„Lenin könyve a valóságban nemcsak Bogdanov, Juskevics, Bazarov, Valentyinov és filozófiai tanítómestereik: Avenarius és Mach kritikáját tartalmazza, akik műveikben a marxista materializmus ellensúlyozására körmönfont és tetszetős idealizmust próbáltak feltalálni. Lenin könyve egyszersmind a marxizmus elméleti alapjainak, a dialektikus és a történelmi materializmusnak védelme, és materialista elméleti összesítése mindannak, ami fontos és lényegbevágó eredmény volt abban, amit a tudomány, és elsősorban a természettudomány, egy egész történelmi időszak folyamán — Engels halálától Lenin «Materializmus és empiriokriticizmus» c. könyvének megjelenéséig — elért."*

Lenin megsemmisítő kritikát mért a machizmus filozófiai nézeteire. Bebizonyította, hogy a machisták szkeptikus és agnosztikus következtetései annak következménye, hogy összekeverik az anyag filozófiai fogalmát, amely objektív valóságot jelent, az anyag fizikai fogalmával, az anyag szerkezetéről szóló ilyen vagy olyan fizikai tanítással.

„... teljesen megengedhetetlen, — írta — hogy miként ezt a machisták teszik, összekeverjük az anyag ilyen vagy amolyan szerkezetéről szóló tant egy gnoszeológiai kategóriával, — hogy összekeverjük az anyag új fajai — (például az elektronok) új tulajdonságainak kérdését az ismeretelmélet régi kérdésével, tudásunk forrásainak, az objektív igazság létezésé-

* A SzK(b)P története. 126—127. old.

nek stb. kérdésével."* „Az anyag: — írta Lenin a továbbiakban — filozófiai kategória az objektív valóság megjelölésére, mely az ember előtt érzeteiben feltárul, amelyet érzeteink lemásolnak, lefényképeznek, visszatükröznek, s amely az érzetektől függetlenül létezik."** És más helyen: „. . . az anyag *egyetlen* «tulajdonsága», amelynek elismerése a filozófiai materializmus ismérve, az a tulajdonság, hogy *objektív valóság*, hogy tudatunkon kívül létezik."***

Lenin kimutatta, hogy nincs igazuk a machistáknak abban a kérdésben sem, hogy az anyag megmaradásának elve állítólag sérelmet szenved annak a bebizonyított ténynek a következtében, hogy az elektron tömege sebességétől függően megváltozik. A machisták fennakadtak a metafizikai materialistáknak azon a tételén, hogy az atomok változatlanok, a tömeg változatlan. Ha ti, materialisták, — mondották — azt állítjátok, hogy a tömeg változatlan, akkor mi marad meg materializmusotokból abban az esetben, ha az anyag tömegével — legjellemzőbb tulajdonságával — együtt mégis változónak bizonyul? Az anyag egyszerűen eltűnik! Következésképpen a materializmus összeomlik.

Az ilyen szofizmák cáfolatául Lenin a következőket írta: „«Az anyag eltűnik» — ez azt jelenti, hogy eltűnik az a határ, ameddig most az anyag megismerésében eljutottunk, tudásunk mélyebbre hatol; eltűnnek az anyag oly tulajdonságai, amelyek korábban abszolútnak, változhatatlanoknak, eredendőknek tetszettek (áthatolhatatlanság, tehetetlenség, tömeg stb.), s amelyekről most kiderül, hogy viszonylagosak, hogy csak az anyag bizonyos állapotának tulajdonságai."****

A machisták megpróbálták tudásunk átalakulását, fejlődését a filozófiai relativizmus szellemében, az objektív igazság tagadásának szellemében magyarázni. Ha elméleti ismereteink változnak, — állították — akkor nincs semmiféle objektív igazság. Lenin megmagyarázta, mint már fentebb megjegyeztük, hogy ismereteink viszonylagosságát a materializmus

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 123. old.
** Ugyanott.
*** Ugyanott, 264. old.
**** Ugyanott.

— mégpedig a dialektikus materializmus és nem a metafizikai materializmus — nemcsak nem cáfolja, hanem ellenkezőleg: ez csupán alárendelt mozzanat a dialektikus materializmusnak az objektív igazságról szóló tanításában:

„A tudomány minden egyes fejlődési foka az abszolút igazság ez összegéhez új szemecskéket ad hozzá, de minden egyes tudományos tétel igazságának határai viszonylagosak, mert a tudás további fejlődése hol kitágítja, hol szűkíti őket."* „Marx és Engels dialektikus materializmusa feltétlenül magában foglalja a relativizmust, de nem azonos vele, vagyis minden tudásunk viszonylagosságát nem abban az értelemben ismeri el, hogy az objektív igazságot tagadja, hanem abban az értelemben, hogy ismereteinknek az objektív igazsághoz való közeledése határait történelmi feltételektől függőknek nyilvánítja."**

Az ismereteink viszonylagosságára vonatkozó tudományos tétel elferdítésével párhuzamosan a machisták hamisan magyarázták a fizikai ismeretek matematikai formáját is. Ez a hamis magyarázat mindenekelőtt abból keletkezett, hogy ők a matematikai tudást idealisztikusan értelmezték. A matematika — mondták — szellemünk alkotó működésének terméke. Ez az alkotó működés nem önkényes: szellemünk számtalan lehetséges alkotásai közül mi kiválasztjuk a legkényelmesebbeket, a legegyszerűbbeket. A matematikai tudásnak ezek a kényelmes, egyszerű formái azonban szellemünk alkotásának termékei és egyáltalán nem a külső dolgok visszatükrözései.

Poincaré „Tudomány és hipotézis" című munkájában ezt írta: „... ami (a tudomány — *A. M.)* számára megközelíthető, az nem a magában való dolog, mint a naiv dogmatisták gondolják, hanem csupán a dolgoknak egymáshoz való viszonylatai; ezeken a relációkon kívül számunkra nem létezik semmi, ami megismerhető."***

Poincaré „A tudomány értéke" című munkájában ezt olvassuk: „Azt mondani, hogy a tudománynak nem lehet

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 128—129. old.
** Ugyanott, 131. old.
*** *H. Poincaré.* Tudomány és hipotézis. 1904. 3—4. old. (oroszul).

tárgyi értéke, mert mi belőle csupán a viszonylatokat tudjuk meg, azt jelenti, hogy visszájáról ítélünk, mert éppen csak a viszonylatokat tekinthetjük objektíveknek. Így például a külvilág tárgyai, amelyekre ezt a szót, hogy *«tárgy»*, kitalálták, valóban *tárgyak*, nem pedig futólagos és röpke látszatok: mert nem pusztán érzetek tetszőleges csoportjai, hanem olyan csoportjai, amelyeket állandó kapcsolatok tartanak össze. Ez a kapcsolat — és csakis ez a kapcsolat — bennük a tárgy; és ez a kapcsolat egyúttal a viszonylat is."* A machisták szofizmája — mint látjuk — a következőkben áll: mivel nincsenek elszigetelt „magukbanvaló dolgok" és a dolgok mindig kölcsönös függésben vannak, azért egyáltalán nem is létezik „magábanvaló dolog", hanem csupán viszonylatok vannak többé-kevésbbé állandó érzetkomplexumaink között. Azon a szolipszisztikus állításon kívül, hogy nincs semmi érzeteinken kívül, itt célzást látunk arra a dialektikus mozzanatra, hogy a természetben a dolgok között kölcsönös kapcsolatok vannak.

Lenin megcáfolta az effajta szofizmákat és bebizonyította, hogy „magukbanvaló dolgok" — például az elektronok — léteznek, de úgy léteznek, mint általunk megismerhető dolgok, mint olyan dolgok, amelyek „nekünkvaló dolgokká" változnak át.

„Ebből az az egyedüli és elkerülhetetlen következtetés vonható le — melyet az eleven emberi gyakorlatban mindenki levon s amelyet a materializmus tudatosan megtesz ismeretelmélete alapjává, — mondotta Lenin — hogy rajtunk kívül és tőlünk függetlenül léteznek tárgyak, dolgok, testek, hogy érzeteink a külső világ képei. Mach fordított elmélete (a testek — érzetkomplexumok) szánalmas idealista badarság."**

Egy másik helyen Lenin Engels nézeteiről a következőket írta: „Engels pedig egyenesen és világosan megmondja, hogy őt az agnosztikustól nemcsak az választja el, hogy az agnosztikus kételkedik a visszatükröződések helyességében, de az agnosztikusnak abban való kételkedése is, hogy lehet-e *magukról a dolgokról* beszélni, lehet-e «hitelt érdemlően» tudni a létezésükről."***

* *H. Poincaré.* A tudomány értéke. 187. old.
** *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 95. old.
*** Ugyanott, 105—106. old.

Lenin tehát mindenekelőtt megcáfolta az idealizmusnak általában s ennek keretében a machizmusnak azt az ismeretelméleti tételét, hogy rajtunk kívül és tőlünk függetlenül nem léteznek „magukbanvaló dolgok".

Ezzel egyidejűleg Lenin leleplezte a machistáknak azon próbálkozását, hogy becsempésszék azt az idealista „eszmét", mely szerint a nem elszigetelt, hanem az egymással kapcsolatban levő dolgok létezése a „magukbanvaló dolgok" létezésének tagadása lenne. Kimutatta, hogy a machisták, miközben elismerik azt, hogy a dolgok között viszonylatok vannak, mégpedig olyan viszonylatok, amelyeket matematikai egyenletekkel lehet kifejezni, magukat a dolgokat elvetik.

Marx azt írta, hogy „egy adott dolog tulajdonságait nem a más dologhoz való viszonylata hozza létre, hanem ezek a tulajdonságok csupán megmutatkoznak egy ilyen viszonylatban". Lenin ezzel teljes egyetértésben bebizonyította, hogy a dolgok közötti viszonylatok, kölcsönhatások egyáltalában nem szolgálhatnak bizonyítékul egy olyan tétel számára, hogy csupán viszonylatok vannak, „magukbanvaló dolgok" pedig nincsenek.

Az effajta szofizmákat cáfolva Lenin ezt írja: „Érthető, hogy ha valamely *testet* egységnek veszünk, akkor valamennyi többi test (mechanikai) mozgását a gyorsulás egyszerű viszonyával lehet kifejezni. No de a «testek» (azaz az anyag) ezáltal egyáltalában nem tűnnek el, nem szűnnek meg tudatunktól függetlenül létezni. Ha majd az egész világot elektronok mozgására vezetik vissza, akkor az elektront az összes egyenletekből ki lehet majd küszöbölni, éppen azért, mert mindenütt odagondoljuk s az elektroncsoportok vagy elektronaggregátumok egymáshoz való viszonya kölcsönös gyorsulásukra vezetődik majd vissza — ha a mozgás formái éppoly egyszerűek lennének, mint a mechanikában."*

A machisták meghagyták az elektronok közötti viszonyt kifejező egyenletet, de kidobták magukat az elektronokat; ugyanígy tagadták az elektromágneses jelenségek valóságát is és csupán Maxwell és Hertz differenciálegyenleteit ismerték el.

---

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 293—294. old.

Lenin ezzel kapcsolatban a következőket írta: „A machisták szerint az a körülmény, hogy ezek a fizikusok elméletüket egyenletek rendszerére korlátozzák, egyértelmű a materializmus megdöntésével: egyenletek vannak és ez minden, nincsen semmiféle anyag, semmiféle objektív valóság, minden csak szimbólum."*

Lenin a „magukbanvaló dolgok" létezésének fogalmából indult ki és megdöntötte azt, hogy ezek a „magukbanvaló dolgok" a közöttük fennálló viszonylatokban egyszerűen feloldódnak; majd bebizonyította a természet tárgyainak — köztük az elektronnak — végtelen bonyolultságát, kimeríthetetlenségét.

A „fizikai" idealisták tehát fejtegetéseik során eljutottak az „anyag eltűnéséig", mert a filozófiai relativizmus szellemében értelmezték tudásunknak tudományosan bebizonyított viszonylagosságát, idealisztikusan magyarázták a fizikai ismeretek matematikai formáját. Éppen a tudomány adatainak ezen a két vonalon történő elferdítése vezetett a fizika válságához.

„A jelenkori fizika válságának *lényege* abban van, — írta Lenin — hogy a régi törvényeket és alapelveket összezúzzák, hogy elvetik a tudaton kívüli objektív valóságot, azaz abban, hogy a materializmust az idealizmussal és agnoszticizmussal cserélik fel. «Az anyag eltűnt» — így lehet kifejezni azt az alapvető és számos részletkérdést illetően tipikus nehézséget, mely ezt a válságot előidézte."**

Egy más helyen Lenin ezt írja:

„Eszerint filozófiai tekintetben a «jelenkori fizika válságának» lényege abban van, hogy a régi fizika elméleteit az «anyagi világ valóságos megismerésének», azaz az objektív valóság visszatükröződésének tekintette. A fizika új áramlata az elméletben csak szimbólumokat, jeleket, gyakorlati célokat szolgáló megjelöléseket lát, vagyis tagadja a tudatunktól független s tudatunk által visszatükrözött objektív valóság létezését."***

* Ugyanott, 304. old.
** Ugyanott, 261. old.
*** Ugyanott, 260. old.

Ezt a fizikában kialakult helyzetet az idealizmus és a papi népbutítás tábora, az imperialista burzsoázia tábora azonnal ki is használta állásainak megerősítésére, a tudományos világnézet és a forradalmi mozgalom elleni küzdelemre.

3

A machizmus nézeteinek leleplezése és a természettudományi válság lényegének az az elemzése, amelyet Lenin 1909-ben megjelent „Materializmus és empiriokriticizmus" című munkájában adott, óriási jelentőségű jelenleg is.

A „Materializmus és empiriokriticizmus" megjelenése óta napjainkig olyan események játszódtak le, amelyek átalakították az egész világot. 1917-ben a kapitalizmus rendszeréből kiszakadt Oroszország, egy olyan ország, amely az egész földkerekség egyhatod részét foglalja el. Ez az ország hatalmas szocialista állammá változott. A második világháború eredményeként egész sor délkeleteurópai és középeurópai ország elszakadt a kapitalizmustól. Győzedelmeskedik a kommunizmus Kínában. Folyik a gyarmati és függő országok népeinek harca felszabadulásukért.

A világnak ehhez az egész átalakuláshoz az alapot az 1917. évi Nagy Októberi Szocialista Forradalom adta meg. „...az Októberi Forradalom *győzelme* gyökeres fordulatot jelent az emberiség történetében, gyökeres fordulatot a világkapitalizmus történelmi sorsában, gyökeres fordulatot a világproletariátus szabadságmozgalmában, gyökeres fordulatot az egész világ kizsákmányolt tömegeinek harci módszereiben, szervezeti formáiban, mindennapi életében és hagyományaiban, kultúrájában és ideológiájában"* — írta Sztálin elvtárs.

Ezek a változások arra vezettek, hogy a világ két táborra szakadt: a szocializmus táborára, élén a Szovjetunióval, amely egyesíti mindazt, ami az emberiségben haladó, s az imperializmus táborára. E táborban pedig összpontosul mindaz, ami túlélte magát, ami reakciós, ami fékezi a termelőerők és a kultúra fejlődését.

---

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 217—218. old.

A Szovjetunió — a szabadság, a kultúra és a tudomány otthona — eszeveszett gyűlöletet kelt a fasiszták és az imperialista reakció ideológusainak soraiban.

A XX. század első évtizedével összehasonlítva, jelenleg a természettudomány terén erősen fokozódik a materializmus és az idealizmus táborainak elkülönülése. A „Materializmus és empiriokriticizmus" megírásának időszakában a kapitalista országok értelmiségének körében a marxizmus-leninizmus megalapozóinak filozófiai munkái még igen kevéssé voltak elterjedve. Most Lenin és Sztálin művei döntő szerepet játszanak minden országban az élenjáró világnézet kialakításában, nemcsak a munkások, hanem az értelmiség körében is. Olyan műveket, mint Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus", Engels „A természet dialektikája", Sztálin „A leninizmus kérdései", „A SzK(b)P története" és „A dialektikus és a történelmi materializmusról", számos nyelvre lefordítottak és óriási példányszámban jelennek meg.

Sok olyan természetkutatót nevezhetünk meg a kapitalista országokban, akik a dialektikus materializmus hívei voltak és hívei ma is. Példaként utalhatunk Franciaországban Langevinre, Prenantra, Perrinre és Joliot-Curie-re, Angliában Lewyre, Haldane-re és Blackettre stb.

Egyre több olyan könyv jelenik meg a kapitalista országokban, amelyben az élenjáró tudományos világnézetet védelmezik.

E mozgalom élén a Szovjetunió tudósai haladnak, akik a marxizmus-leninizmus zászlaja alatt lépnek fel.

Ilyen körülmények között egyre több természettudós tér át az ösztönös, öntudatlan materializmusról a tudatos materializmusra: a dialektikus materializmusra.

De ugyanakkor a kapitalizmus országaiban az idealizmus egyre erősbödik annak arányában, ahogy a burzsoázia egyik állását a másik után veszíti el. Az idealizmus és a fideizmus még erős fegyver az imperialista burzsoázia állásainak védelmében. Az idealizmus manapság mélyebben hatolt be a természettudományba, mint negyven évvel ezelőtt. Az imperializmus országaiban egyes természettudományi irányzatok, mint a weismannizmus-morganizmus, teljes egészükben

általtudományos irányzatok és a fasiszta fajelméleti és egyéb reakciós fantazmagóriák támaszai.

„A jelenkori burzsoá tudomány — mondta A. A. Zsdanov — ellátja a klerikalizmust és a fideizmust új érvekkel, amelyeket könyörtelenül le kell leplezni."*

Az idealizmusnak ettől a nyomásától nem mentesült a fizika sem. Egész sor tekintélyes burzsoá tudós — fizikusok, csillagászok, matematikusok — tudományellenes világnézet hirdetésével foglalkozik. Szánalmas dicsőségre tettek szert ezen a téren olyan fizikusok, mint Eddington, Jeans, A. Compton, P. Jordan és mások. Ez alá a bomlasztó befolyás alá kerültek a jelenkori fizikai elméletek, a relativitás-elmélet és a kvantum-elmélet megalkotói: A. Einstein, W. Heisenberg és N. Bohr is.

Ezért a természettudomány terén lejátszódó forradalom, amely fejlődésének adott szakaszában az atomenergia felhasználási módszereinek felfedezéséhez vezetett, a materializmus és az idealizmus közötti rendkívül éles harc közepette, a burzsoá természettudomány mélységes válságának körülményei között folyik le.

Vizsgáljuk meg bővebben, milyen befolyást gyakorolt az idealizmus a relativitás elméletének és a kvantum-elméletnek bizonyos filozófiai következtetéseire.

Mindkét elmélet megalkotói Mach, Poincaré és a hozzájuk hasonló filozófusok nézeteinek befolyása alá kerültek. Einstein sohasem titkolta, hogy hajlik a machizmus, mint filozófiai irányzat felé. A *Physikalische Zeitschrift* című folyóiratban, Machnak szentelt nekrológjában, 1916-ban Einstein a következőket írta: „Magamról legalább is elmondhatom, hogy közvetve vagy közvetlenül különösen nagy befolyással volt rám Hume és Mach."

Einstein a Porosz Tudományos Akadémián 1921-ben tartott felszólalásában árulta el a kapcsolatot a saját és Poincaré nézetei között. Ez a felszólalása „A geometria és a tapasztalat" címmel jelent meg. Ebben a munkájában éleselméjű és mélyenjáró gondolkodóként dicsőítette Poincarét, ugyanakkor, ami-

* *A. A. Zsdanov.* A művészet és filozófia kérdéseiről. Szikra 1949. 43. old.

kor Lenin kimutatta, hogy Poincaré filozófiai nézeteinek semminemű tudományos értékük sincs.

Azt, hogy Einstein mind a mai napig az idealista filozófia álláspontján áll, mutatja legújabb, „A fizika fejlődése" című könyve. Ebben a munkájában, amelyet az amerikai és angol könyvkiadók oly széles körben elterjesztettek, arról olvashatunk, hogy a tudomány „az emberi értelem alkotása, szabadon felfedezett eszméivel és fogalmaival. A fizikai elméletek a valóság képének ábrázolására és arra törekszenek, hogy megállapítsák ennek kapcsolatát érzékeléseink széles világával . . . A fizikai elméletek segítségével arra törekszünk, hogy megtaláljuk az utat a megfigyelt tények labirintusán keresztül, rendezzük és felfogjuk *érzékeléseink* világát."*

Einstein machista nézetei az idealizmus, a fideizmus és a miszticizmus védelmezői számára könyvek és cikkek ezreinek megírásához adtak tápot.

A relativitás elmélete idealista értelmezésében harci fegyverként szolgált a dialektikus materializmus világszemlélete ellen a marxizmus-leninizmussal szemben ellenséges áramlatok képviselőinek kezében.

Einstein idealista filozófiai nézetei káros befolyást gyakoroltak a relativitás elméletéről szóló fejtegetéseire.

Mielőtt azonban rátérünk erre a kérdésre, foglalkoznunk kell egy filozófiai előítélettel, amely már jóval a relativitás elméletének keletkezése előtt meggyökeresedett és szorosan kapcsolatos a relativitás elméletével.

Számos tankönyv régen bebizonyított igazságként tálalja fel azt az állítást, hogy a testek esési pályája a filozófiai relativizmus értelmében viszonylagos valami, azaz olyasmi, ami nem létezik objektíve, önmagában véve, hanem a koordinátarendszer megválasztásának eredménye. Rendesen így szoktak okoskodni: ha a vagon padján vagy a vonaton utazó utas kezében lévő tárgy leesik, akkor röppályája az utas számára egyenes vonalat ír le, a váltóőr számára, aki a földön áll, viszont parabolát. Így Einstein a relativitás elméletéről szóló

*A. *Einstein—L. Infeld.* A fizika fejlődése. 1948. 261, 263. old. (oroszul).

könyvében ezt írta: „Ebből a példából világosan látható, hogy röppálya önmagában nem létezik, hanem minden röppálya egy meghatározott test tartozéka."*

Ez az elmefuttatás, amely szerint nincs a testnek objektíve adott röppályája, amely a koordináta-rendszer megválasztásától függetlenül létezik, teljesen tudományellenes.

Vitathatatlan, hogy a mozgó vonaton eső test mozgásában az utashoz viszonyítva egyenes vonalat ír le, a váltóőrhöz viszonyítva pedig parabolát. Valamilyen koordináta-rendszerben ábrázolva valamilyen reális mozgást, kiszámíthatjuk, hogy a tér melyik pontján lesz a test valamely adott időpontban. Néha a számítás érdekében szükségünk van arra, hogy görbevonalú, forgó és ehhez hasonló koordinátákat válasszunk. Magától értetődik, hogy a mozgás objektíve létező formájának („röppálya", „nyom" stb.) ábrázolása ilyen vagy olyan koordináta-rendszerben reális és a legkisebb mértékben sem szól a matematika aprioritása mellett. A különböző koordináta-rendszerekben történő ábrázolások alapján megismerhetjük az objektív valóságot. Tehát az eső test mozgásának objektív formáit különböző koordináta-rendszerekben ábrázolva, következtetéseket vonhatunk le a testek esésének törvényére vonatkozóan. Az az egyenes vonal, amely a test esését egy olyan koordináta-rendszerben ábrázolja, amely a „vagon fülkéivel" függ össze és az a parabola, amely a „váltóőrrel" kapcsolatos koordináta-rendszerben alakul ki, egy és ugyanazt a törvényt tartalmazza, amelyet egy másodfokú egyenlet fejez ki. Ez az a törvény, amelyet így neveznek: a testek esésének törvénye és amely a Kepler-féle vagy Newton-féle törvények különleges esete. E törvények pedig a Naprendszer állagának fejlődésére vonatkozó általánosabb törvények különleges esetei.

Nálunk azonban nem egy reális mozgási formának valamilyen koordináta-rendszerben, ilyen vagy amolyan matematikai egyenlet által jellemzett ábrázolásáról van szó, hanem arról, hogy létezik-e az, aminek ábrázolása ez az

* *A. Einstein.* A relativitás különleges és általános elmélete. 1921. 12. old. (oroszul).

egyenlet. A kérdés az: leír-e egy test egy meghatározott röppályát abban a közegben, amelyben mozog, vagy sem, függetlenül attól, hogy milyen koordináta-rendszert választunk, függetlenül az utas vagy a váltóőr jelenlététől. Ha egy meteor a Földre esik és a Föld kérgében egy bizonyos vonalat szánt, amely megmarad és amelyet ki lehet tölteni valamilyen anyaggal és amelynek alakját objektíve meg lehet vizsgálni, akkor az a kérdés merül fel: miért kell tagadnunk a meteor röppályájának objektív voltát, vagy miért kell azt valamely koordináta-rendszer megválasztásától függővé tenni?

Egy másik példa: az elektron a Wilson-féle kamrában meghatározott röppályát fut be és határozott formájú ködnyomot hagy. Felmerül a kérdés: az elektron röppályája talán nem objektív valóság, függetlenül bármilyen matematikai számítástól?

A mozgás objektivitásának tagadásával találkozhatunk jónéhány, a mechanikával és fizikával foglalkozó könyvben a testek energiájának vagy a hullámok rezgésszámának kérdésével kapcsolatos fejtegetések során is. Itt abból a tényből indulnak ki, hogy a kinetikai energia nagyságát vagy a rezgésszámot két test viszonylagos sebességének nagysága határozza meg. Ez a tény azonban nem lehet érv annak tagadása mellett, hogy például az atomban lévő energia nagysága, vagy az adott atom által kibocsátott fotont jellemző rezgések száma objektíve is létezik, függetlenül valamely önkényesen választott koordináta-rendszertől.

Az anyag mozgásának objektivitására vonatkozó elismerést, amelyet Kopernikus óta a tudomány kivívott, a mozgás viszonylagosságára vonatkozó elmefuttatások a filozófiai relativizmus szellemében tagadják. Ezek az elmefuttatások nemcsak a polgári tudósok műveiben terjedtek el, de nem ritkán megtalálhatók a szovjet tudósok munkáiban is.

A mozgás viszonylagosságára vonatkozó idealista filozófiai következtetések Einstein relativitási elméletének machista magyarázatával kapcsolatban elárasztották a fizikát.

A relativitás különleges elmélete az elektrodinamika fejlődésének s Michelson, Morlay és mások tapasztalatai filozófiai értelmezése kísérletének eredményeként keletkezett.

Ezek a tapasztalatok kimutatták, hogy a fény sebessége állandó, függetlenül annak a műszernek a mozgásától, amelyben a fény sebességét vizsgálják. Azok a matematikai adatok, amelyeket az úgynevezett Lorentz-féle transzformációban jegyeztek fel, helyesek. Ebből a transzformációból azonban nem következnek azok az agnosztikus jellegű következtetések, amelyeket levontak és ma is levonnak, mégpedig a hosszúság, a tér, az idő, az egyidejűség stb. viszonylagosságára vonatkozóan.

Így a Lorentz-féle transzformációból kiindulva, következtetést vonnak le arra vonatkozóan, hogy „a vonalzó hossza ugyanúgy viszonylagos, mint az óra járása: attól függ, hogy a vonalzók közül melyiket fogjuk mozdulatlannak és melyiket mozgásban lévőnek tekinteni",* azaz a koordináta-rendszer megválasztásától függ.

N. Bohr „Az atomelmélet és a természet leírásának elvei" című cikkében a relativitás elméletének érdemét annak bebizonyításában találja, hogy „minden fizikai jelenség szubjektív jellegű, lényegileg a megfigyelő szemszögétől függ".**

Ugyanúgy állítják a fizikai idealisták azt is, hogy nincs semmiféle objektíve létező egyidejűség, hogy az egyidejűség az általunk megválasztott koordináta-rendszernek, az általunk alkalmazott időmérési módszernek az eredménye. Így például Einstein ezt írta: „Azok az események, amelyek az út mentén húzódó töltéshez viszonyítva egyidejűek, nem egyidejűek a vonathoz viszonyítva és megfordítva (az egyidejűség viszonylagossága)."***

Az effajta következtetések nemcsak a dialektikus materializmussal állnak ellentétben, hanem általában a materializmussal is. Ezek a következtetések a régi machista eszmék felmelegítését jelentik arra vonatkozóan, hogy nem dolgok, nem jelenségek léteznek mint olyanok, hanem csupán a dolgok közötti viszonylatok, vagy a köztük lévő kölcsönhatás. Mivel

* *S. E. Hajkin.* Mechanika. 1948. 539. old. (oroszul).
** *Die Naturwissenschaften.* 1930. 4. füzet. 77. old.
*** *A. Einstein.* A relativitás különleges és általános elmélete. 26. old.

pedig a dolgok viszonylata a mozgásban jut kifejezésre, az idealisták ezzel az anyagot a mozgással teszik egyenlővé.

Ilyen következtetésre lehet jutni abból a fentebb idézett formulából, hogy a vonalzó hossza és az óra járása a koordináta-rendszer megválasztásától függ. Ebből azt kapjuk, hogy a testek és az események menete magukban nem léteznek, hanem ilyen vagy olyan koordináta-rendszer függvényei. Ez azonban badarság.

Természetesen a dolgokat vagy jelenségeket más dolgokhoz való viszonylataikon keresztül, egymásra való kölcsönhatásuk alapján ismerjük meg. De egy adott dolognak egy másikhoz való viszonya sohasem meríti ki sajátosságait. A dolog „önmagában" létezik és sajátosságait a többi dologhoz való viszonylatainak végtelen sorában tárja fel. Fentebb már utaltunk Marxnak arra a tételére, hogy „egy adott dolog tulajdonságait nem a más dologhoz való viszonylata hozza létre, hanem ezek a tulajdonságok csupán megmutatkoznak egy ilyen viszonylatban". Ha a dolgok, a testek létezése egyenlő volna a más testekhez vagy dolgokhoz való viszonylatukkal vagy kölcsönhatásukkal, akkor ez azt jelentené, hogy ezek a testek vagy dolgok ebben a kölcsönhatásban, ebben a viszonylatban jönnek létre. Ez esetben a jelenségek tartalmának a mozgást kellene tartani, az anyagot pedig csupán a mozgás formájának, ugyanakkor, amikor a valóságban a mozgás csupán az anyag létezési formája.

A „magukbanvaló dolgok" létezésének bebizonyításával a dialektikus materializmus elveti a metafizikai szempontot ebben a kérdésben. „A dialektika, ellentétben a metafizikával, — írja Sztálin elvtárs — a természetet nem egymástól elszakított, egymástól elszigetelt és egymástól nem függő tárgyak, jelenségek véletlen halmazának tekinti, hanem összefüggő, egységes egésznek, amelyben az egyes tárgyak, jelenségek szerves kapcsolatban vannak egymással, függnek egymástól és feltételezik egymást."*

A tárgyak kölcsönös viszonylatai mellett a tárgyak sajátosságai változást szenvedhetnek. A tárgyak szerves és

* A SzK(b)P története. 130. old.

nem mechanikus külső viszonylatában, például a szervezetnek a környezethez való viszonylatában (eltérően mondjuk a Naprendszer viszonyától a mozdulatlan, önkényesen alapul választott koordináta-rendszerhez, csillaghalmazathoz), a tárgyak kölcsönhatása arra vezethet, — sőt, vezet is — hogy a tárgyak viszonylatai az adott tárgy belső törvényszerűségévé válnak. Így például a külső környezet hatása alatt szerzett egyéni változások öröklődőkké válhatnak.

Tehát a tárgy lényegét, ha megnyilvánul is a tárgynak a többi tárgyhoz való kölcsönös viszonylataiban, ezek a viszonylatok nem merítik ki. A tárgy léte nem egyenlő a többi tárgyhoz való viszonyával.

Ennélfogva a koordináta-rendszer megválasztásától függetlenül is beszélhetünk és kell is beszélnünk hosszúságról és tartamról. A relativitás-elméletből levont filozófiai következtetések helytelensége abból is következik, hogy a tudomány a mozgásnak nemcsak mechanikai, hanem bonyolultabb, magasabb formáit is ismeri.

A mechanika és az elektrodinamika a mozgás vizsgálatánál — ha nem beszélünk a vektorális és tenzorális számításról — azt a módszert használja, hogy az adott testre vagy jelenségre nézve külső koordináta-rendszerhez viszonyítja a mozgást. Ennek során rendszerint figyelmen kívül hagyják a testek vizsgált rendszerének belső viszonylatait, törvényszerűségeit, fejlődését, amelyben pedig feltárul e rendszer belső egésze, felépítésének térbeli és időbeli törvényszerűsége egyaránt.

Így az ember életkorát, miként testének méreteit is, szervezetének belső viszonylatai, e szervezetnek másfajta szervezetek természetétől független természete határozza meg. A Föld kérgében végbement események egyidejűségét a „Föld rétegei" alapján határozzuk meg, amely rétegek a földkéreg fejlődésének egy adott korszakára jellemző növények és állatok meghatározott formáinak maradványait tartalmazzák; a szervezetben végbemenő folyamatok egyidejűségét az adott növény vagy állat szakaszos fejlődésében elért meghatározott színvonal alapján állapítjuk meg.

Ugyanígy a társadalmi jelenségek terén az események

egyidejűségét meghatározza, hogy azok a társadalmi fejlődés meghatározott szakaszához tartoznak. Például a jelenkor nemzetközi eseményeit meghatározza az, hogy ezek a két tábor — a demokratikus és a szocialista tábor — harcának korszakához tartoznak; a Szovjetunió belpolitikai eseményeit pedig meghatározza az, hogy ezek a szocializmusból a kommunizmusba vezető átmenet korszakához tartoznak.

Ennélfogva a Naprendszer vagy egy csillaghalmaz korát és méreteit, az események egyidejűségét a természetben és a társadalomban más módszer segítségével határozzák meg, mint a mechanikában vagy a relativitás-elméletben. Egyes matematikai viszonylatokat pedig filozófiai posztulátumokká emelni nem törvényszerű, nem helyes.

A relativitás-elmélet következtetéseinek egyik forrása a relativitás fogalmának idealista felfogása.

Einstein és idealista hívei a relativitást a filozófiai relativizmus értelmében fogják fel, azaz abban az értelemben, hogy tagadják a mozgás, a nyugalom, a kiterjedés, a tartam, az egyidejűség stb. objektív létezését. Amikor azt állítják, hogy a nyugalom, a mozgás stb. relatív, tagadják a mozgásnak, a nyugalomnak, az egyidejűségnek stb. objektív, a koordinátarendszer megválasztásától független létét is. Amikor a materialista azt állítja, hogy a nyugalom viszonylagos és csupán különleges esete a mozgásnak, akkor elismeri a nyugalom létezését a természetben és a társadalomban. A dialektikus materializmus egyúttal azt is állítja, hogy a nyugalom a természetben és a társadalomban ideiglenes, átmeneti jelenség, csupán egy mozzanat a természet és a társadalom fejlődésében. Míg a mozgás az anyag létezésének egyetemes formája és ebben az értelemben abszolút — a nyugalom a mozgás megnyilvánulásának csupán viszonylagos, egyedi formája.

A materialista gyökeresen másképp fogja fel a relativitást, például az egyidejűség relativitását, mint az idealista. A földkéreg szerkezetét tanulmányozva, a tudósok egyre pontosabban és pontosabban határozzák meg azoknak az eseményeknek az egyidejűségét, amelyek a Föld fejlődésének tőlünk időben távoleső korszakaiban mentek végbe. Materialista számára tehát az egyidejűség objektíve és megismerésének

módozataitól függetlenül létezik, de ennek az egyidejűségnek a megismerése a relatív igazságok jellegét viseli, amelyek csupán megközelítik az abszolút igazságot.

A relativitás értelmezése filozófiai relativizmus, az objektív valóság tagadása, gondolkodásunknak az egyetlen valóságként való elismerése, s ez a tudomány tagadását jelenti. A relativitás dialektikus materialista felfogása annak elismeréséből indul ki, hogy létezik objektív valóság, hogy gondolkodásunk az örökké változó, fejlődő, az egyik viszonylag állandó formából a másikba forradalmi ugrás útján átmenő természet és társadalom visszatükrözése. Ezért a relativitás fogalma csupán alárendelt mozzanat az objektív, rajtunk kívül és tőlünk függetlenül létező természet és társadalom fejlődéséről szóló dialektikus materialista tanításban.

A helytelen, idealista következtetések másik forrása a fizikában az absztrakció szubjektív értelmezése.

A természet konkrét, formáiban végtelenül sokoldalú és ezek a formák az egyszerűtől a bonyolult felé fejlődnek. A mechanika és a fizika a természetet nem egész sokoldalúságában vizsgálja, hanem csupán jelenségeinek meghatározott körét, amelyet absztrakció útján ragad meg. A mechanikában és fizikában alkalmazott absztrakció nem csupán gondolkodási forma, hanem a kutatás meghatározott, reális módszere is. Sohasem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a fizika, még inkább a mechanika tárgya még nem az egész valóság, kapcsolatainak, kölcsönhatásainak, átmeneteinek végtelen sokoldalúságában.

A mechanikai és fizikai jelenségeket történelmi módon kell kezelnünk; minden egyes tanulmányozott rendszert keletkezésének és fejlődésének folyamatában kell vizsgálnunk. Ekkor nem az önkényes, hanem a „lényeges" koordinátarendszert tudjuk kiválasztani s ez lehetővé teszi, hogy az adott jelenséget helyesebben és mélyebben ismerjük meg.

Így, ha abból a feltevésből indulunk ki, hogy a Naprendszer egységes ködgomolyagból fejlődött ki, akkor az ebben a rendszerben mutatkozó mozgásokat helyesebben vonatkoztathatjuk majd a rendszer tömegközpontjára.

Ha egy vonat mozgásáról van szó a Föld felületén, akkor világos, hogy a Földet kell olyan testnek tekinteni, amelyhez

viszonyítva mozog a vonat. Ennek során nem játszik szerepet az a kérdés, hol van a mozgás forrása: a Földben-e, vagy a mozgó vonatban — és teljesen lényegtelen, hogy gőzmozdony vagy villamosmozdony mozgatja-e a vonatot. A vonat is, az ember is csupán a Föld kis részecskéi, és mozgásuk csupán egy különleges mozzanat megnyilvánulása a Föld fejlődésének általános folyamatában.

Ha a fény rezgéséről és kvantumainak energiájáról van szó, akkor ezeket ahhoz az atomhoz viszonyítva kell meghatározni, amely kibocsátotta ezeket a kvantumokat.

Érthető, hogy sok esetben, például valamely gép részeinek mozgását vizsgálva, célszerű elvonatkozni attól, mi megy végbe a gépen kívül. És ez annyiban célszerű, amennyiben éppen a gépről van szó és nem arról, mi megy végbe a gépen kívül, a Földön vagy a Naprendszerben. De nem volna helyes, ha azokat a következtetéseket, amelyeket egy gép ilyen absztrakt tanulmányozása során nyerünk, átvinnők az egész Földre, a Naprendszerre, vagy az egész világmindenségre. De a burzsoá tudósok és filozófusok pontosan így járnak el. Éppen innen erednek a relativitás-elméletből levont hibás filozófiai következtetések.

Miként a mozgást, úgy a tért és az időt is konkrétan kell vizsgálnunk. A test esése a Földön a nehézségi erő terében vagy a Föld elektromágneses terében megy végbe; az elektron mozgása pedig az atommag elektromágneses terében és így tovább.

Ha figyelmen kívül hagyjuk azt, hogy a relativitás elmélete által kifejezett ismeretek elvont jellegűek, és filozófiai posztulátummá emeljük őket, akkor ez az elmélet különböző idealista elferdítésének forrásává vált és válik ma is, a burzsoázia osztályérdekeinek megfelelően.

Ez nem jelenti azt, hogy a relativitás elmélete helytelen gondolkodás gyümölcse. A relativitás elméletének matematikai apparátusán nincs kivetni való és jelentősége a fizikai jelenségek kiszámítása szempontjából óriási. Csupán azok a filozófiai következtetések helytelenek, amelyeket a polgári tudósok a tér, az idő, az egyidejűség relativitására vonatkozóan vonnak le.

E következtetések azonban nem függnek szervesen össze a relativitás elméletének tudományos értelmezésével. Sőt, mi több, ha helyesen értelmezzük, és kritikai magatartást tanúsítunk vele szemben, akkor olyan következtetések folynak ebből az elméletből, amelyek megerősítik a dialektikus materializmus tételeit.

Így a relativitás elméletének magyarázata arra a követelményre, amelynek értelmében a tért és az időt a kiterjedés és az időtartam reális alapegységeinek kell felfogni, feltétlenül materialista tétel. Ennek a tételnek az általános relativitáselméletben való kifejtése olyan következtetésekre vezetett, amelyeket a dialektikus materializmus azon tételének megfelelően lehet megfogalmazni, hogy a tér és az idő az anyag létezési formái.

Ennélfogva, elvetve azokat az idealista és metafizikai következtetéseket, amelyekre a polgári tudósok a relativitás elméletével kapcsolatban jutottak, kötelességünk feltárni ennek az elméletnek igazi materialista tartalmát. Ehhez azonban nagyszabású kritikai munkát kell elvégezni. Ki kell deríteni mindenekelőtt, hogy a relativitás elméletének matematikai apparátusában mi a tényleges viszonylatoknak, tanulmányozott jelenségeknek és a környező közegnek (például a nehézségi erő erőterének) az ábrázolása; továbbá, hogy mi következik abból, hogy a tért és időt meghatározott módon, kiválasztott mértékegységek segítségével mérték. Már Marx, amikor kifejtette értékelméletét, rámutatott arra, hogy ez elmélet számbeli számításai során figyelembe kell venni egy meghatározott értékmérő alapegység megválasztásának jelentőségét. Ennek a kérdésnek a taglalásánál Marx nem kis figyelmet szentelt olyan példák elemzésének is, amelyeket a természettudományból merített. Viszont teljesen helytelen és megengedhetetlen a relativitás elméletének tételeit egyszerűen azonosítani a dialektikus materializmus tételeivel, mint egyes filozófusaink tették és teszik.

4

Áttérünk néhány olyan filozófiai következtetésre, amelyet az atom szerkezetére vonatkozó korunkbeli tanításból vonnak le. E filozófiai következtetések mindenekelőtt az úgynevezett bizonytalansági reláció elvének értelmezésével kapcsolatosak. Ezt az elvet W. Heisenberg vezette be a kvantumelméletbe. Ennek az elvnek az a fizikai értelme, hogy a műszer és a mikrojelenségek kölcsönösen hatnak egymásra és ez a kölcsönhatás vagy az elektron térbeli helyzetében, vagy sebességében, vagy mind a kettőben együttvéve változást idéz elő. Miközben megkíséreljük az elektron helyzetének pontos meghatározását, a műszer megváltoztatja az elektron impulzusát, és viszont, ha az impulzust próbáljuk pontosan meghatározni, meghatározhatatlanná válik az elektron helyzete. Ez az empirikus tény alkotta a bizonytalansági reláció elve matematikai kifejezésének alapját. Ennek a relációnak az értelmében az elektron koordinátájának és impulzusának egyidejű meghatározása esetén előálló pontatlanság nem lehet kisebb a Planck-féle állandónál.

Így áll az ügy tényleges oldala. A bizonytalansági reláció elvét magyarázva, W. Heisenberg, N. Bohr és nyomukban sok más fizikus is, nem is beszélve a burzsoá filozófusokról, egész sor tudományellenes következtetést vont le.

Mi itt főként Bohr nézeteivel fogunk foglalkozni. Bohr ugyanúgy, mint Einstein, a machizmus eszméinek befolyása alatt állott. Nézeteinek lényege a következő: A valóság, a testek, a folyamatok: élményeink összessége. „... minden megfigyelés — olvassuk nála — visszavezethető érzékszerveink érzékeléseire."* Élményeinknek ezt az összességét a tudomány által bevezetett fogalmak segítségével rendszerezzük és „írjuk le". Ezek a fogalmak: a tér, az idő, az okság, az anyag, az atom, az elektron, a sebesség, az energia, a hatás stb.

Bohr szerint ezek a fogalmak mindíg olyan szemléletek,

* *N. Bohr.* A kvantumtörvény és az atomisztika újabb fejlődése. Lásd *A fizikai tudományok sikerei* című folyóirat. 8. köt. 3. sorozat. 1928. 318. old. (oroszul).

amelyek a valóságban természetesen nem léteznek. A valóság ilyen leírásába — Bohr szerint — gyökeres változást hozott a kvantumelmélet, nevezetesén a bizonytalansági reláció elve.

A klasszikus fizika nézeteire az a jellemző — Bohr és Heisenberg szerint — hogy a klasszikus fizíka a jelenségeket térben és időben lefolyónak tekinti és a tanulmányozott tárgyakat függetlennek fogja fel a megfigyelőtől és a műszerektől, amelyek segítségével a tanulmányozott jelenség megfigyelése végbemegy. A kvantumfizika — Bohr és Heisenberg véleménye szerint — abban különbözik a klasszikus fizikától, hogy a kvantumfizika az objektív, a megfigyelőtől független valóság korábbi fogalmát, azaz a materialista felfogást új fogalommal cseréli fel. Eszerint a fizikai jelenség nem létezik a műszertől és az embertől függetlenül. A fizikai valóság fogalma — mondja Bohr — feltétlenül magában foglalja a műszernek, sőt, magának a megfigyelő személynek a fogalmát is.

„A kvantumtörvény értelmében azonban — olvassuk nála — az atomjelenségek mindennemű megfigyelés során olyan kölcsönhatásban vannak a megfigyelés eszközeivel, amelyet nem lehet figyelmen kívül hagyni és ennélfogva sem a jelenségnek, sem a megfigyelés eszközének nem lehet önálló fizikai valóságot tulajdonítani a szokásos értelemben."*

A régebbi, klasszikus fogalmak — Bohr és Heisenberg szerint — megszorítást szenvednek abban az értelemben is, hogy a kvantummechanikában nem lehet alkalmazni a tér és idő fogalmát. „A szokásos mechanikával ellentétben, — olvassuk Bohrnál — az új mechanika nem foglalkozik atomrészecskék mozgásának leírásával térben és időben."**

Az ilyenfajta fejtegetések gyökerében szakítanak a fizika tudományos, materialista alapjaival.

Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" című munkájában bírálat alá vetette Avenarius nézeteit az Én és a környezet „elvi koordinációjáról". Bohr és Heisenberg azonban

---

* *N. Bohr.* A kvantumtörvény és az atomisztika újabb fejlődése. Lásd *A fizikai tudományok sikerei* című folyóirat. 8. köt. 3. sorozat. 1928. 307. old. (oroszul).

** *N. Bohr.* Az atomelmélet és a mechanika. Lásd ugyanott, 6. köt. 2. sorozat. 1926. 108—109. (oroszul).

a bizonytalansági reláció magyarázatának ürügyén feleleveníti ezeket a Lenin által már régen megdöntött nézeteket.

Mivel Bohr élményeink összességén kívül nem ismer el semmiféle valóságot, a bizonytalansági reláció által kifejezésre jutó tény nála a következő értelmezést nyeri: Amikor mi meghatározzuk az elektron helyzetét, semmit sem mondhatunk az elektron sebességéről, impulzusáról. Ebből következik: „az elektronban nincs meg a valóságnak ugyanaz a foka, mint amely a közönséges testeket jellemzi", a térbeli és időbeli „leírás" a mikrojelenségekre nem alkalmazható ugyanolyan mértékben, mint a szokásos testekre. A bizonytalansági relációra vonatkozó fejtegetései Bohrt addig az állításig vezették, hogy az okság elve az elektronra nem alkalmazható. Innen is keletkezett a „bizonytalansági reláció" elnevezés, mint annak az elvnek a kifejezése, hogy az atomjelenségek meghatározhatatlanok. Bohr azt állítja, hogy az elektronnak bizonyos fokig „szabad akarata" van, a mikrojelenségek pedig az irracionálisnak, a megismerhetetlennek elemét rejtik magukban. Íme: ezekre a következtetésekre jutott Bohr a bizonytalansági reláció elvét fejtegetve. Lényegileg megismételte W. Heisenberg hasonló elmefuttatásait.

Nem nehéz meggyőződni arról, hogy ezek a következtetések korántsem a mai atomfizika tényeiből következnek és csupán tudományellenes kitalálások a machista filozófia szellemében.

Bohr nem úgy veti fel a kérdést, amint kellene. Mindenekelőtt arra a kérdésre kell válaszolni: léteznek-e elektronok rajtunk és műszereinken kívül, tőlünk és műszereinktől függetlenül? Erre a kérdésre a tudomány egy és csakis egy választ ad: az elektronok tőlünk függetlenül léteznek. Mozgásuk objektív és önmagában, tőlünk s műszereinktől függetlenül megy végbe.

Abból a tényből, hogy az elektron mozgására irányuló megfigyelésünk idején változás megy végbe az elektron helyzetében vagy sebességében, semmiképpen sem folyik az a következtetés, hogy az elektron megszűnik térben és időben létezni.

A tér és az idő: az anyag létezési formái. A térben és időben való létezés megszűnte azt jelenti, hogy az adott tárgy

általában megszűnik létezni. Bohr állításai lényegükben véve azt jelentik, hogy amikor az elektron helyzetét meghatározzuk, akkor az mint időben létező tárgy eltűnik, amikor pedig impulzusát határozzuk meg, akkor az elektron mint térben létező tárgy tűnik el. Ez azonban már misztika és nem csodálkozhatunk azon, hogy Bohr irracionalitásról beszél, amelyet állítólag a hatáskvantum vitt be a természet leírásába.

Bohr elkerüli annak a kérdésnek a feltevését, hogy mi történik azokkal az elektronokkal, amelyek nincsenek kölcsönhatásban a műszerrel. Bohr számára, mint minden machista számára, ez metafizika. Ők a „közvetlenül adottra", az érzetekre szorítkoznak és kibújnak az elméleti általánosítások alól. Ezzel magyarázható az a minden machistánál közös vonás, hogy félnek a „magyarázat" szót használni a természet jelenségeire és állhatatosan a „leírás" szót alkalmazzák.

Az elektron objektíve, térben és időben létezik és létezése nem függ attól, hogy az adott elektron kölcsönhatásban áll-e a műszerrel, vagy sem. Bohr összekeveri a fizikai problémát a filozófiaival, egy különleges fizikai viszonylatból nem törvényszerű általános filozófiai következtetést von le.

Bohr filozófiai elmefuttatásainak teljes tarthatatlanságát alátámasztja az a körülmény is, hogy az elektronnak olyan jellemzői, mint anyaga, töltése stb., egyáltalán nem változnak meg, ha az elektront a műszerrel megfigyelik. Miként homokra épültek Bohrnak azok a nézetei, amelyek szerint az elektron téren és időn kívül létezik, ugyanúgy azok a fejtegetései is, hogy az elektron kihullik a természet oksági kapcsolataiból, s hogy bizonyosfokú „szabad akarattal" rendelkezik.

Bohrnak ezek az állításai azon nyugosznak, hogy a véletlent azonosítja az oknélküliséggel, a statisztikai számítást pedig az olyan jelenségekről szóló tanítással, amelyeknek nincsenek okai. Itt nincs szükségünk arra, hogy bebizonyítsuk, hogy ami véletlen, az nem oknélküli, hogy a véletlen a szükségszerűség egy formája. Annak bizonyítására sincs szükségünk, hogy a valószínűségszámítás statisztikája és elmélete nem az oknélküli jelenségekről szóló tanítás.

Ezek Bohr főbb következtetései, amelyeket a bizony-

talansági reláció elvéből levon. Vajjon hova vezetnek az effajta filozófiai elmefuttatások?

Bohr azt állítja, hogy az elemek radioaktív széthasadása a természetben levő oksági viszonylatok megsértésének példája. „Az atomelmélet és a természet leírásának elvei" című cikkében ezt olvassuk: „Ha van egy bizonyos számú rádiumatomunk, akkor csupán azt mondhatjuk, hogy meghatározott valószínűség áll fenn arra, hogy egy másodpercben az atomok bizonyos meghatározott része széthasad. A továbbiakban még visszatérünk a leírás oksági módszerének ehhez a sajátságos módon felfedezett alkalmatlanságához, amellyel itt találkozunk és amely szoros kapcsolatban áll az atomjelenségekről most adott leírásunk alapvető vonásaival."*

Ha a radioaktív jelenségek oknélküliek volnának, ha kiesnének a természet törvényszerűségeinek láncolatából, akkor lehetetlen lett volna az atomenergia birtokába jutni és lehetetlen lett volna, hogy Bohr az amerikai atomtudósokkal tanácskozzék.

Ilyen tudományellenes nézeteket fejt ki Bohr a bizonytalansági reláció fejtegetése során. Tudományellenes nézetei azonban nem korlátozódnak az előbb elmondottakra.

Azt állítva, hogy a műszer és a mikrojelenség elválaszthatatlanul koordinációban állnak egymással és hogy a fizikai valóság nem létezik a műszerrel való kölcsönhatáson kívül, Bohr egészen odáig ment, hogy ez a probléma betetőződik az Én és az objektum elválaszthatatlan kapcsolatára vonatkozó tanításban. Az úgynevezett klasszikus fizika — állította Bohr — csupán a hatáskvantum semmibevétele alapján hagyta figyelmen kívül az Ént, a szubjektumot, de a legújabb fizika már, a hatáskvantumot számításba véve, ahhoz a tanításhoz vezet, amely szerint az objektum és a szubjektum között elválaszthatatlan koordináció áll fenn.

Így Bohr a bizonytalansági reláció helytelen fejtegetésétől eljutott azokhoz a nézetekhez, amelyeket már Lenin megcáfolt, amikor „Materializmus és empiriokriticizmus" című munkájában Avenariusnak a szubjektum és objektum „elvi koordinációjára" vonatkozó tanítását taglalta.

---

* *Die Naturwissenschaften.* 1930. 4. füzet. 73. old..

5

Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" című munkája pótolhatatlan vezérfonal a mai tudomány minden rendű és rangú idealista elferdítésének leleplezéséhez.

Az idealista ferdítések a fizika terén ma még szorosabban szövetkeznek az imperialista burzsoázia reakciós világnézetével, mint bármikor azelőtt. A „fizikai" idealizmus olyan eszköz, amelynek segítségével kiirtják a korunkbeli természettudomány forradalmi tartalmát. A reakciós burzsoázia a „fizikai" idealizmus segítségével arra törekszik, hogy a tudósokat saját világnézetének rabjává tegye s a Szovjetunió ellen irányuló atomdiplomácia és hidegháború szolgálatába állítsa.

Nem véletlen, hogy a relativitás elméletének és a kvantumelméletnek idealista magyarázatát tartalmazó munkák oly széles körben elterjedtek Amerikában és Angliában és hogy a volt német machisták (Reichenbach, Carnap, Ph. Frank és mások) most az amerikai imperializmus ideológusaivá váltak. Közvetlen szövetségben vannak a burzsoá filozófia legreakciósabb iskoláival, a perszonalizmussal, exisztencializmussal, pragmatizmussal és így tovább. Az imperialista burzsoázia ideológusai — a deweyk, santayanák, russelek, smutsok, sartre-ok és a hozzájuk hasonlóak — a neofasizmus mellett őzött propagandájuk sötét ügye számára hasznot húznak azokból az idealizmus felé történő kilengésekből és ingadozásokból, amelyeket a kapitalista országok sok nagy tudósa oly gyakran elkövet.

A mai „fizikai" idealizmusban talajt találnak elméleti tákolmányaik számára a jobboldali szocialisták is, a monopoltőkének e kiszolgálói és fő szociális támaszai.

De azoknak a filozófiai következtetéseknek — amelyeket olyan tekintélyes polgári tudósok, mint Einstein vagy Bohr vontak le a korunkbeli fizikából — összekapcsolása a mai angol-amerikai imperialista burzsoázia sötét, áltudományos tanításaival, még nem jelenti azt, hogy ezek a tudósok tudatosan állnak korunk fasizálódó burzsoáziájának tábora mellett. Jól ismeretes, hogy Einsteinnek vannak bizonyos érdemei a fasizmus elleni küzdelemben, hogy együttérez a kapitalista

országokban folyó demokratikus mozgalmakkal, noha néha el is tér ettől az állásponttól, mint például amikor védelmébe vette a „világállam" gondolatát és így tovább.

Annál sajnálatosabb, hogy Einstein filozófiai megnyilatkozásai ellentétben vannak antifasiszta beállítottságával és objektíve segítségére vannak az imperialista reakció táborának.

Ebben a vonatkozásban sokkal következetesebbnek bizonyult és bizonyul Prenant, Joliot-Curie, Langevin Franciaországban; Lewy, Blackett, Haldane Angliában, akik a demokráciáért vívott küzdelmüket összekapcsolják a dialektikus materializmusért folyó harccal.

Felmerül a kérdés: hogyan lehetséges, hogy a relativitáselmélet és a kvantumelmélet nagy szerepet játszik a korunkbeli fizika fejlődésében, amikor alkotóik tudományellenes következtetéseket vonnak le belőlük?

Ennek az a magyarázata, hogy a kapitalista országokban a tudomány fejlődése ösztönös és szakadék van az uralkodó ideológia és a mai tudomány haladó irányban történő fejlődése között. Mint Lenin bebizonyította, a korunkbeli tudományos elméletek keletkezésének és fejlődésének alapja a materializmus. Ezt a materializmussal való kapcsolatot nyomon lehet — és kell is — követni a relativitás-elméletnek és a kvantumelméletnek a történetében is. A relativitás elméletének alaptételei (például a Lorentz-féle transzformáció, az anyag és az energia kölcsönös viszonya, a geometriai formák függősége a tömeg eloszlásától stb.) még azelőtt keletkeztek, mielőtt Einstein egységes elméletben egyesítette őket és megadta nekik a maga filozófiai értelmezését. Így azt a tanítást, hogy a térbeli viszonylatok a tömegek eloszlásától függnek, már Lobacsevszkij kifejtette materialista nézetei alapján. Lorentz, a nevét viselő transzformáció szerzője, szintén materialista nézetekhez tartotta magát. Materialisták voltak az elektromágneses elmélet megalapítói is, amely elmélet közvetlen forrásul szolgált a relativitás-elmélethez, az anyag és az energia kölcsönös viszonyát meghatározó egyenlethez (például a fény nyomását kifejező formulában) és így tovább.

Ami pedig a relativitás elméletének idealista értelmezéseit illeti, ezeket a fizika fejlődése során elsöprik. A fizika, mint

tudomány, idegenül áll szemben a tér, az idő, az egyidejűség stb. idealista magyarázatával. Mindezek az idealista értelmezések azonban nyilvánvaló kárt okoznak, mert ideológiailag lefegyverzik és félrevezetik a fizikusokat, amikor a tudomány további fejlődésének helyes útjait keresik.

A materializmusnak köszönheti sikereit a kvantumelmélet is. Lehetetlen meg nem jegyezni, hogy maga N. Bohr is századunk huszas éveiig a természetkutatók számára megszokott materialista világnézethez tartotta magát. Sőt, nem tudott véglegesen szakítani ezzel a világnézettel még akkor sem, amikor a mai kvantumelméletből idealista és félig misztikus következtetéseket kezdett levonni. Könnyű erről meggyőződni Bohrnak az atommag széthullására vonatkozó primitíven materialista elméletéből. Következetlenség mutatkozik A. Einsten filozófiai nézeteiben is.

A szovjet tudomány sohasem látott viharos gyorsaságú ütemben fejlődik. A marxista-leninista filozófiával felfegyverzett szovjet tudósok megsemmisítő csapást mérnek a fizikában mutatkozó idealizmusra. Egyes szovjet tudósok azonban külföldi fizikusok elméleteit téve magukévá, ez elméletek pozitív tartalmával párhuzamosan elfogadják ezek tudományellenes filozófiai következtetéseit is. Hogy ma még nem minden szovjet fizikus szabadult meg a burzsoá ideológia csökevényeitől, azt J. I. Frenkelnek, a Szovjetunió Tudományos Akadémiája levelező tagjának példája mutatja. Nemrég megjelent könyvében, amely a statisztikai fizikáról szól, Poincaré nézeteinek propagálását és a burzsoá tudósok tudományellenes fecsegéseinek propagandáját fedezhetjük fel.*

J. I. Frenkelen kívül a „fizikai" idealizmus terjesztője a Szovjetunióban M. A. Markov professzor is, akinek „programmatikus" értekezését a *Voproszi filoszofii* című folyóirat 1947. évi 2. száma közölte.

A „fizikai" idealizmus veszélye és kára abban rejlik, hogy akadályozza a tudomány fejlődését s abban, hogy a kozmopolitizmus eszméinek és a külföld előtti hajbókolásnak

* Lásd *J. I. Frenkel.* Statisztikai fizika. A Szovjetunió Tudományos Akadémiájának kiadása. 1948. 5, 548, 568, 753. old. (oroszul).

a közvetítője. A „fizikai" idealizmus nem csupán tudományellenes áramlat. Politikailag ellenségesen áll szemben a kommunizmussal is, tekintve, hogy közvetve vagy közvetlenül az imperialista burzsoázia ideológiáját tükrözi. Ez pedig nem véletlen. A „fizikai" idealizmus általában, s a machizmus különösképpen mindig mint a kozmopoliták ideológiája, mint olyan világszemlélet lépett fel, amely szolgai megalázkodást hirdetett a külföld előtt.

A siralmas hírnévre szert tett orosz machisták — Bogdanov, Bazarov, Juskevics és társaik — annakidején a marxizmus-leninizmus ellen léptek fel; azt állították, hogy ők (a machisták) a világ legújabb filozófiai gondolkodásának a közvetítői, amely a természettudomány legújabb eredményeire támaszkodik. A machista vonalon haladó természetkutatók Oroszországban, mint A. Bacsinszkij machista fizikus, vagy V. Sarvin kémikus, a maguk részéről Machra és Ostwaldra sőt, Berkeleyre hivatkoztak, mint olyanokra, akik a világ természettudományában állítólag legújabban mutatkozó filozófiai irányzatok kifejezői.

Az orosz machisták és a természetkutatók körében működő utánzóik az idealizmus legalaposabb válfajára hivatkozva tipikus kozmopolitáknak bizonyultak: szembeszálltak az orosz természettudomány materialista hagyományaival, amelyeket Sztoletov, Tyimirjazev és mások képviseltek, a forradalmi demokraták materialista filozófiai gondolkodásának hagyományaival, a leninizmus filozófiájával.

Lenin, a machizmust szétzúzva, helyesen mutatott rá a „Materializmus és empiriokriticizmus"-ban N. G. Csernisevszkijre, mint olyan orosz íróra, „... aki az ötvenes évektől kezdve egészen 1888-ig egységes filozófiai materializmus színvonalán tudott maradni és félre tudta dobni az újkantisták, pozitivisták, machisták és egyéb zavarosfejűek szánalmas badarságát".*

Korunk „fizikai" idealistái továbbra is semmibe veszik Leninnek ezeket az útmutatásait. Néhány szovjet tudós, aki hasonló nézeteket vall, megkísérli, hogy kádereinket a

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 369. old.

kozmopolitizmus és a külföld előtti szolgai hajlongás szellemében nevelje. Ennek az állapotnak azonban most vége lesz.

A szovjet tudósok túlnyomó többsége nem békülhet meg a burzsoá ideológia iránt megnyilvánuló szolgai hajlongással. A szovjet biológusok, T. D. Liszenkóval az élükön, határozottan elvetették a weismannizmus-morganizmust, mint áltudományt, mint a mai imperialista burzsoázia ideológusaitól származó idealista kitalálások termékét.

Ugyanez a feladat áll a szovjet fizikusok előtt is. Ezt Molotov elvtárs fogalmazta meg a Nagy Októberi Forradalom 31. évfordulója alkalmából tartott beszédében.

„Az átöröklés elméletének kérdésében kifejlődött vita — mondotta — felvetette a materializmus elvein alapuló igazi tudomány harcának kérdését a tudományos munkában megnyilvánuló reakciós, idealisztikus csökevények ellen, amilyenek például a weismannizmus tana az öröklődés változatlanságáról, amely kizárja a szerzett tulajdonságok átörökítését a következő nemzedékekre. Ez a vita még jobban kihangsúlyozta, milyen nagy jelentőségük van a materialista elveknek a tudomány valamennyi területén, ami feltétlenül előmozdítja majd, hogy országunkban meggyorsuljon a tudományos elméleti munka előrehaladása. Nem szabad szem elől tévesztenünk a Sztálin elvtárs által tudósaink elé tűzött feladatot: «Nemcsak utól kell érni, hanem már a legrövidebb időn belül túl kell szárnyalni a külföldi tudomány eredményeit».”*

A szovjet fizikusok sikerei és az a körülmény, hogy a szovjet fizikusok egyre jobban elsajátítják a dialektikus materializmus módszereit — ez a záloga az idealista és metafizikus ferdítésektől mentes fizika megteremtésének, amely merészen megoldja az anyag szerkezete legújabb jelenségeinek elméleti általánosítását.

* *Molotov.* A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 31. évfordulója. Szikra. 13. old.

V. N. SZTOLETOV

LENIN «MATERIALIZMUS ÉS EMPIRIOKRITICIZMUS» CÍMŰ MUNKÁJA ÉS A BIOLÓGIA KÉRDÉSEI

A marxizmus-leninizmus klasszikusainak művei a természettudósok számára hathatós és megbízható útmutatóul szolgálnak a természet megismerésében és eredményes átalakításában. Lenin és Sztálin eszméi megvilágítják a természet fejlődési törvényszerűségei tanulmányozásának szövevényes útját s könnyebbé teszik a tudományos igazság megközelítését. Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" című munkája valamennyi természettudós részére döntő fontosságú. Megkíséreljük a modern biológia néhány problémájának áttekintését azon eszmék fényénél, amelyeket Lenin e klasszikus művében kifejtett és megalapozott.

A biológia egyik alapvető kérdése az élő természet tudatos megváltoztatása. A szovjet biológusok számára a kérdés nagyon időszerű, mivel itt elsősorban gyakorlati tevékenységről van szó. A párt és a kormány közismert, történelmi jelentőségű okmányaiban kifejtett sztálini terv megvalósítása — mely hazánk természeti viszonyainak megváltoztatására irányul — az élő természetnek a szocialista társadalom szükségletei szerinti gyakorlati megváltoztatását jelenti. Ez a természet *irányított, céltudatos megváltoztatása.*

A KÉRDÉS FELVETÉSE

Elmondhatjuk, hogy e problémának megvan a maga története. Engelshez írott egyik levelében Marx említést

tesz Fraas „Éghajlat és növényvilág az időben, mindkettőnek története" című munkájáról. Ez a könyv láthatólag igen élénk érdeklődést váltott ki Marxból. A mű azt bizonyítja, hogy „az éghajlat és a növényzet a *történelmi* korban is változik". A mű szerzőjét — Fraast — Marx „Darwin előtti darwinistának" nevezi, mivel „... maguknak a fajoknak keletkezését is a történelmi korba helyezi".* Marx Fraas azon megállapítására is felfigyel, hogy „... a kultúrával — és annak fejlődési fokához képest — a parasztoknak oly kedves «nedvesség» veszendőbe megy ... és végül beáll az elsivatagosodás. A kultúra első hatása hasznos, végül azonban az erdő kiirtása stb. folytán sivatagosító".** A modern agrobiológiai kutatások tanúsága szerint a sivatagok keletkezésének, a szükséges nedvesség eltűnésének, a talajtakaró elpusztulásának stb. egyik legfőbb oka az erdők kipusztulása.

Marx levelét a szovjet biológusok számára rendkívül jelentős szavakkal zárja: „... a kultúra, ha ösztönösen halad előre, és nem *uralkodnak rajta tudatosan* (eddig ő, a burzsoá, [azaz Fraas. — *V. Sz.*] természetesen nem jut el), sivatagokat hagy maga mögött, Perzsiát, Mezopotámiát stb., Görögországot. Tehát ismét — ha nem is tudatos — szocialista tendencia ..."***

Fraas könyvének megjelenése és Marx ezzel kapcsolatos levelének megírása óta eltelt évtizedek folyamán a kapitalista földművelés fejlődési iránya semmit sem változott. Sőt mi több, a régebbi tényekhez újabbak járultak, amelyek Marx fentebb idézett általános következtetésének helyességét igazolják. Az erdők kiirtása és a talajjal folytatott rablógazdálkodás következtében az Amerikai Egyesült Államokban a talajtakaró óriási méretű pusztulása megy végbe. Ez a folyamat a szó szoros értelmében rémületbe ejti a burzsoá tudósokat. „Annyira bővelkedünk a földben, hogy soha nem fordítottunk figyelmet arra, hogy a talaj sajátosságai nem állandók

* *Marx—Engels.* Válogatott levelek. Szikra 1950. 235. old.
** Ugyanott.
*** Ugyanott.

és változhatatlanok. Az erózió (a talaj elmállása, elhordása, kimosása) ellen soha nem tettünk semmit. Ennek eredményeként hatalmas területekről teljesen hiányzik a termőréteg. A víz és a szél által elhordott talaj sohasem tér vissza" — írta néhány esztendővel ezelőtt Bennet, amerikai tudós. „Ha az emberiség meg nem találja és meg nem valósítja a földdel való bánás olyan módszereit, amely megóvja az életnek ezt a forrását, előre látható az a talán még egyelőre távoli, de mégis kiszámítható idő, amikor fajtánk, dús örökségét elherdálva, épphogy tengődik majd az általa sivataggá tett földön"* — erősíti meg egy másik amerikai tudós.

Marx szerint a multszázadbeli burzsoá Fraas képtelen volt elképzelni azt a lehetőséget, hogy a földművelés fejlődése tudatosan irányítható. Méginkább képtelenek erre korunk burzsoá tudósai. Ez a körülmény azzal magyarázható, hogy az élő természet tudatos megváltoztatásának problémája, elméleti alapjait és lényegét tekintve, világnézeti, vagyis társadalmi és politikai kérdés.

Képes-e az ember arra, hogy az élő természetet kifürkészve, megoldja a természet — céljainknak megfelelő — irányítását? E körül az alapvető kérdés körül a biológiai tudományban hosszú ideje ádáz harc folyik.

A természet tudatos megváltoztatásának problémája, legalább is nagyjából, két főkérdésre bontható: a növényi és állati szervezetek életkörülményeinek (a talajnak, az éghajlatnak stb.) és a szervezetek öröklődő tulajdonságainak tervszerű megváltoztatására.

Tudományos szempontból a probléma mindkét része igen nagyjelentőségű. V. R. Viljamsz évek hosszú során át folytatott kutatásainak eredményeképpen arra a következtetésre jutott, hogy a természet objektív törvényszerűségeinek ismeretében az ember még a növények olyan életkörülményeit is megváltoztathatja, mint az éghajlat (az egyéb életkörülményekről nem beszélve, melyeknek befolyásolása

* *G. E. Ramser.* Farm terracing. USDA. Farmers Bull. 1931. 1669. szám.

lényegesen könnyebb). Viljamsz a következőket írta: „Az éghajlat egy adott éghajlati zóna határain belül (a talajtan felfogása szerint) az uralkodó növényzet függvénye. Így tehát ha népgazdaságunk szükségleteinek megfelelően a növényzet összetételét megváltoztatjuk, az éghajlatot is megváltoztathatjuk. E nézet határtalan perspektívákat rejt magában."* Viljamsz rámutatott arra, hogy egy ilyen feladat megoldása kapcsán komoly akadályok adódnak, ezeket azonban a bolsevikok le tudják és le is fogják győzni. Ezt bizonyítja a 15 éves állami terv, mely a füvesvetésforgós földművelési rendszer bevezetését, a sztyeppéken mezővédő erdősávok telepítését, mesterséges tavak és vízmedencék létesítését tűzte ki célul.

AZ IRÁNYÍTOTT VÁLTOZÉKONYSÁG LEHETŐSÉGÉRŐL SZÓLÓ KÉT KÉRDÉS MEGOLDÁSA

Hogy valaki a növények és állatok öröklődő tulajdonságai megváltoztatásának gyakorlatával foglalkozzék, annak hinnie kell a növény- és állatfajták tudatos megváltoztatásának lehetőségében.

A micsurini biológusok, mint ismeretes, elismerik a növény- és állatfajták megváltoztatásának lehetőségét és gyakorlatilag, kísérleti úton mutatják meg, miként válik valósággá ez a materialista biológusok kezében.

Mendel és Morgan követői a növény- és állatfajták megváltoztatásának lehetőségét teljes mértékben tagadják.

Nem azért vetik el ezt a lehetőséget, mintha bármilyen hiteltérdemlő tényre hivatkozhatnának, hanem azért, mert a tudatos változtatás lehetősége összeegyeztethetetlen idealista világnézetükkel.

A micsurini biológusok nézete szerint lehetséges a tervszerű változtatás és ezt elsősorban az évszázados gyakorlatra, a tapasztalatra alapozzák.

A „Materializmus és empiriokriticizmus" második fejezetében Lenin az agnosztikusok bírálata és leleplezése

* *V. R. Viljamsz.* Talajtan. Szelhozgiz 1935. 124. old. (oroszul).

kapcsán idézi Engels szavait: „... az emberek, mielőtt érveltek, cselekedtek. «Kezdetben volt a tett!»"* Mielőtt az emberek az elmélet kidolgozásáig eljutottak, cselekedtek. És az emberi tevékenység az idealista filozófusoknak és agnosztikusoknak ezt a problémáját „... *már sokkal előbb megoldotta ... semmint az emberi okoskodás kitalálta*".**

Engelsnek ezek a tételei, amelyeket Lenin idéz, erősen hangsúlyozzák a gyakorlat szerepét az elmélet fejlődésében.

A földművelés évszázados története során a földművesek több-kevesebb sikerrel gyakorlatilag oldották és oldják meg a növények és állatok *öröklődő tulajdonságai megváltoztatásának* feladatát. Hasznos növényeket telepítenek át a világ egyik végéből a másikba. Vegetációra és termelésre kényszerítik őket ott, ahol azelőtt nem tenyésztek és a növényfajtákat a *gazdálkodás szükségleteinek megfelelően* alakítják át.

A kultúrnövényfajták egyik legfigyelemreméltóbb tulajdonsága az, hogy bámulatos alkalmazkodóképességűek. Még mielőtt az emberek az öröklődésről elmélkedni kezdtek volna, maguk sem tudván, hogy mit is tesznek, gyakorlatilag alakították át a növényeket — mégpedig nagyon is tervszerűen, szükségleteik jobb kielégítésének irányában. A gabonafélék kalászát, a gyökérnövények gyökerét fejlesztették, a dísznövények virágját vagy levelét módosították. A kultúrnövények megváltoztatása tervszerűen, az emberi szükségleteknek megfelelően történt. A cukorrépának biológiailag egyáltalán nem tartozéka az a magas cukortartalom, amely a mai cukorrépafajtákra jellemző. A botanikus a Földközitenger partvidékének környékén elterülő vadon termő növények között nem talált 18—20 százalékos cukortartalmú cukorrépagyökeret. Az ilyen gyökereket az ember maga teremtette meg, mégpedig céltudatosan, a saját munkájával, kihasználva azt, hogy a növény öröklődő tulajdonságai megváltozhatnak, s érdekeinknek megfelelően átalakíthatók. A növény, mondotta Micsurin, „csupán akkor válik az élet hatalmas tényezőjévé, amikor az ember nevelése és behatása

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 101. old.
** Ugyanott. (Az én kiemelésem. — *V. Sz.*)

alá kerül".* A mai cukorrépa éppen az ember nevelése és behatása folytán fejlődött ki a vadrépából. A kevés cukortartalmú vadrépa fás gyökerének magas cukortartalmú, nedvdús gyökérré változtatására azonban körülbelül 250 esztendőre volt szükség. Ilyen ütemmel korunk népgazdasága nem elégedhetik meg.

A termesztett növényalakok céltudatos átalakításának, kommunizmust építő népünk korszerű szükségletei szerint, kétségtelenül lényegesen gyorsabb ütemben kell végbemennie. Éppen ez biológiánk egyik általános feladata. Ez pártunk átfogóbb jellegű célkitűzésének — hogy a mezőgazdasági munka az ipari munka válfaja legyen — konkretizálása. A mezőgazdasági munka akkor válik teljesen az ipari munka válfajává, amikor a mezőgazdasági munkát és eredményeit ugyanolyan pontossággal fogják tervezni és normáikat megállapítani, mint az ipari munkáét. E célból azonban úrrá kell lenni a természet törvényszerűségein és irányítani kell őket.

Lenin „Az agrárkérdés és a «Marx-kritikusok»" című munkájában ezt írja: „Az ember mind az iparban, mind a mezőgazdaságban csupán felhasználhatja a természeti erőket, ha egyszer hatásukat felismerte, s gépekkel, szerszámokkal stb. *megkönnyítheti* felhasználásukat."**

A fejlődés mai színvonalán sokkal alaposabban és sokkal jobban ismerjük az élettelen természetnek azokat az erőit, amelyek az iparban működnek, mint az élő természetnek a mezőgazdaságban működő erőit. Ha a mezőgazdasági munkát társadalmi rendszerünk viszonyai között az ipari munka válfajává akarjuk tenni, folytatnunk kell a mezőgazdaságban ható természeti erőkre vonatkozó ismeretek gyüjtését és tudnunk kell irányítani ezeket a természeti erőket. A természeti erők működésének megismerése és tudatos irányítása szükségszerű alkotóeleme a mezőgazdasági munka ipari munka válfajává való átalakítása általános feladatának. Különösen feltétlenül szükséges a növényi és állati szervezeteket alakító természeti erők működésének ismerete. Az ilyen ismeret elő-

* *Micsurin* Művei. 4. köt. 314. old. (oroszul).
** *Lenin.* Az agrárkérdésről. 1. köt. Szikra 1950. 69. old.

feltétele annak, hogy megoldhassuk az állatok és növények öröklődő tulajdonságainak tervszerű megváltoztatását s ez az alapja népgazdaságunk mai szükségleteinek megfelelő fajták gyors kialakításának.

A növények és az állatok öröklődő tulajdonságainak tervszerű megváltoztatását hirdető micsurini tanítás alapja a materialista biológusok azon törekvése, hogy *tudatosan* lépjenek arra az útra, amelyen a mezőgazdasági gyakorlat évszázadok óta ösztönösen halad. Ez utóbbi sikertelenségeken és ballépéseken át s így rendkívül lassan, de mégis eredményesen formálja a növényeket és háziállatokat az emberi szükségletekhez. Ma a micsurini biológusok alaposabban meg akarják ismerni *az öröklődő tulajdonságok változékonyságának konkrét okait*, hogy azt irányítani tudják. És meg vannak győződve arról, hogy ezen okok megismerése lehetséges. „Minden egyes emberi individuum tudatának fejlődése és az egész emberiség kollektív tudásának fejlődése — írja Lenin — lépten-nyomon mutatja nekünk a meg nem ismert «magábanvaló dolog» átalakulását ismert «nekünk való dologgá», a vak, meg nem ismert szükségszerűség, a «magábanvaló szükségszerűség» átalakulását ismert, «nekünk való szükségszerűséggé».”*

Micsurin előtt a biológiai tudományban még csak fel sem merült az a feladat, hogy az öröklődő tulajdonságok megváltozásának okait a változékonyság irányítása céljából meg kell ismerni. Ezt leginkább a burzsoá biológia tudományellenes, agnosztikus, kantista nézetei akadályozták meg.

A biológiai tudományban megnyilvánuló idealizmus elleni harcban a micsurini biológusok a marxizmus-leninizmus klaszszikusainak halhatatlan munkáiból indulnak ki. A micsurini biológusok Sztálin elvtárs „A dialektikus és a történelmi materializmusról” című zseniális művéből merítik azokat az eszméket, amelyek felfegyverzik és irányítják a szovjet biológiát a biológiában fellépő tudományellenes irányzatok elleni harcra. A micsurini biológusok a marxista filozófiai materializmusnak abból a tételéből indultak és indulnak ki ma is, amely szerint „... a világon nincsenek meg nem ismerhető

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 187—188. old.

dolgok, hanem csak olyan dolgok vannak, amelyeket eddig még nem ismerünk, de a tudomány és a gyakorlat segítségével ezeket is fel fogjuk deríteni és meg fogjuk ismerni"*.

A micsurini biológia az öröklődő tulajdonságok megváltozásának nem egy konkrét okát fedte fel s igen sok olyan tényt talált, amely meggyőzően igazolja az öröklődő tulajdonságok tervszerű megváltoztatásának lehetőségét. A tények azt mutatják, hogy hamis és tudományellenes az öröklődő tulajdonságok megváltozását kiváltó okok megismerhetőségének, s az öröklődő tulajdonságok tudatos megváltoztatása lehetőségének tagadása: a mendelisták és morganisták álláspontja. Hogy sikeresebben harcoljunk a mendelizmus-morganizmus ellen és ezzel egyidejűen gyorsabb ütemben fejlesszük a micsurini tanítást, fel kell tárnunk, min alapszik a mendelista-morganista álláspont. Ezt a tagadó álláspontot nem tekinthetjük oknélkülinek vagy véletlennek.

A kapitalista földművelésben az élő természet tudatos megváltoztatásának lehetősége nincs meg, s nem válhat valamennyire is valósággá. Ha az élő természetet irányítani akarjuk és céltudatosan meg akarjuk változtatni, feltétlenül szükségszerű, hogy ismerjük a bonyolult biológiai kölcsönös összefüggéseket, s a növények és állatok életének és fejlődésének törvényszerűségeit. Az élő természet gyakorlati irányítása először is nagyüzemű földművelést, másodszor pedig szocialista földművelési rendszert követel meg, amely állami terv szerint fejlődik. Az észszerű földművelés összeegyeztethetetlen a kapitalista mezőgazdasággal. Ez a marxizmus-leninizmus klasszikusainak véleménye. „A földtulajdon monopóliuma — mondotta Lenin — gátat állít a földművelés fejlődése elé."** Valóban, az észszerű földművelés lépésről-lépésre akadályokba ütközik. Ezeket a tőkés gazdaság fejlődésének ösztönössége s a termelési eszközök, mindenekelőtt a föld magántulajdona idézi elő. Már Marx rámutatott arra, hogy a farmer kerül minden befektetést és kiadást, mivel nem várható, hogy azok a bérlet lejárta előtt teljesen megtérülnek.

* A SzK(b)P története. 139. old.
** *Lenin* Művei. 4. kiad. 22. köt. 81. old. (oroszul).

„A földművelés — írta Lenin — fejlődésében elmarad az ipartól. Oly jelenség ez, amely *minden* kapitalista országra jellemző."* A burzsoá tudósok a célból, hogy a földművelés fejlődésének a kapitalizmus-teremtette akadályait leplezzék, kitalálták a csökkenő földhozadék úgynevezett „törvényét". „A mezőgazdaság elmaradottsága — mondja David, burzsoá közgazdász — . . . *a szerves természet maradiságával magyarázható* s ez a csökkenő földhozadék törvényében jut kifejezésre."

Az élő természet fejlődési formái valóban viszonylagos tartósságot mutatnak. De éppen ez a tulajdonság, — amint arra a materialista biológia rámutat — teszi lehetővé a természet irányítását és tudatos megváltoztatását. Ez azonban, ha a természet nem rendelkeznék a szilárdság sajátosságával, lehetetlen lenne. A burzsoá közgazdász szájában „a szerves természet maradiságának" állítása, mondotta Lenin, csupán a reakciós kispolgárság üres szószátyárkodása, „. . . amely nem tudja megérteni azokat a *társadalmi* feltételeket, amelyek különösen a mezőgazdaság fejlődését hátráltatják".**

A mezőgazdaság fejlődésének kapitalista feltételei akadályozzák az észszerű, tudományosan megalapozott mezőgazdasági termelés megszervezését. A burzsoá tudósok, akik ezt képtelenek megérteni, kijelentik: az, hogy a mezőgazdaság elmarad az ipar mögött — természeti törvény, s természetesen annak a lehetőségét is tagadják, hogy a mezőgazdasági munkát az ipari munka válfajává lehet alakítani. Ezekután már a burzsoá biológiai tudomány törvényszerű sajátossága az, hogy tagadja az élő természet tudatos megváltoztatásának lehetőségét.

A nemesítés történetének tanulmányozása során Micsurin arra a következtetésre jutott, hogy „amikor a természet . . . újabb és újabb növényfajtákat alakít ki, csupán saját céljait és rendeltetéseit követi, melyek távolról sem azonosak az ember szükségleteivel és óhajaival. Így az embernek be kellett érnie azzal, hogy az egyes, ilyen vagy olyan szükségleteinek megfelelő, de már kész növényfajtákat használja fel oly-

* *Lenin* Művei. 4. kiad. 22. köt. 81. old. (oroszul).
** *Lenin.* Az agrárkérdésről. 1. köt. 189. old.

módon, hogy tulajdonságaikat *a kiválasztás és egyéb alkalmas eszközök segítségével a számára kedvező irányba* fejleszti."*

A kultúrnövény- és háziállatfajták eredetét Micsurin a materializmus szempontjából vizsgálta meg. Számára vitathatatlan volt, hogy ezek a formák, mai alakjukban az emberi munka közreműködésével több nemzedék során kialakult változások termékei. Az is világos volt számára, hogy a mesterséges formaképzés, az emberi munka szerepe a formaképzésben, az új állat- és növényformák keletkezésének konkrét okai megismerése útján lényegesen fokozható.

„Sok tudós — írta Micsurin — ... azt állította, «hogy a földön élő növényi szervezetek nem változnak s a természetnél tökéletesebbet alkotni lehetetlen», én azonban azt állítom, hogy a növényi formák tarka változatossága a természetben szüntelenül végbemenő változások eredményekép igen korlátozott számú növényből jött létre és számos ténnyel bizonyítom, hogy az ember igenis tud — és kell is neki — tökéletesebbet alkotni a természetnél, de természetesen szociális paranccsal."**

„Szociális parancs"-on Micsurin a mezőgazdasági termelés igényeinek leginkább megfelelő növényformák tervszerű és gyorsított előállítását értette. Ha a nemesítést a nemesítő akaratától függetlenül keletkezett változatok ingatag talajára, megfontolt, céltudatos tevékenységétől teljesen függetlenül, véletlenül létrejött formákra alapítjuk, ilyen formákat rövid idő alatt nyerni lehetetlen. A nemesítőnek ismernie kell a formák megváltozásának okait és ezeknek az ismereteknek felhasználása során céltudatosan kell előidézni az általa kívánt változásokat — ez az irányított változékonyságról szóló micsurini tanítás lényege, amelyet napjainkban Liszenko akadémikus dolgozott ki.

A burzsoá biológusok előtt áll a nemesítő munka többévszázados gyakorlata, amely a nemesítő tudatos behatásától függetlenül létrejött szükséges növényformák kitartó és állhatatos kutatásán alapszik.

A burzsoá weismannista biológusok képtelenek az új

* *Micsurin* Művei. 1. köt. 434. old. (oroszul). (Az én kiemelésem — *V. Sz.*)

** *Micsurin* Művei. 4. köt. 245. old. (oroszul).

növényi és állati formák keletkezésének útjait tudományosan feltárni és helyesen értelmezni. Ez idealista világnézetük meddő jellegéről tanúskodik.

NÉHÁNY MEGJEGYZÉS A WEISMANNISTÁK FILOZÓFIAI NÉZETEIRŐL

August Weismann, a weismannizmus megalapítója, gyakran foglalkozott filozófiai kérdésekkel. „Előadások az evolúciós elméletről" című munkájának első oldalain többek között helyesen jegyezte meg, hogy „a földi élet fejlődésére vonatkozó elképzelés messze túllépi az egyes tudományágak határait és egész világszemléletünket befolyásolja".* Ugyanott a következőképpen fogalmazta meg viszonyát a szerves világ fejlődésére vonatkozó darwini elmélethez: „Az evolúciós elmélet győzedelmeskedett, nyugodtan mondhatjuk, mindörökre. Az evolúció tana a tudomány vívmányává lett s ezt tőle többé elvenni nem lehet; ez a szerves világra vonatkozó nézeteinknek alapja s minden újabb siker csakis ezen az alapon lehetséges."** Bár szóban Weismann elismeri a darwinizmust, a valóságban az öröklődés és a változékonyság problémáinak taglalása során olyan következtetésekre jutott, amelyek mindenfajta evolúciós tanítást teljes mértékben elvetnek. Darwintól nem előre, hanem hátrafelé haladt és szembe került Darwinnal.

Hogyan történhetett ez? Erre Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" című művében találjuk meg a feleletet, ahol „a legújabb filozófia és legújabb természettudomány" történetének egyik epizódját értékeli. Johannes Müllerről, „a legújabb fiziológia híres megalapítójáról" van szó, akit Ludwig Feuerbach megtámadott s a fiziológiai idealisták közé sorolt. „Ennek a fiziológusnak idealizmusa abban állt, hogy amikor érzékszerveink mechanizmusának jelentőségét e szerveknek érzeteinkhez való viszonyában tanulmányozta és rámutatott például arra, hogy fényérzetet a szemre gyako-

* *Weismann.* Előadások az evolúciós elméletről. Petrográd 1918, 5. old. (oroszul).

** Ugyanott, 2. old.

rolt különféle fajtájú ingerek idéznek elő, ezzel kapcsolatban hajlandó volt tagadni, hogy érzeteink az objektív valóság képmásai."* Johannes Müller, miután tagadta a környezetnek az érzékszervekre gyakorolt hatása szerepét, az érzékszervek fiziológiája terén észlelt jelenségek idealista értelmezéséhez sodródott.

Lenin a „fiziológiai idealisták" és a „fizikai idealisták" példáján feltárta azokat az ismeretelméleti okokat, amelyek a természettudósokat hasonló „transzformizmushoz" vezetik. Általában azt mondhatjuk, hogy e „transzformizmus" annak következménye, hogy a természettudósok egy része a tudomány gyors fejlődésének körülményei között nem tudott „... a metafizikus materializmustól egyenesen és egyszerre a dialektikus materializmushoz felemelkedni".**

Weismannt és a weismannistákat a biológiai tudományban elfoglalt jelentőségük szempontjából, természettudományi működésüket tekintve, nem lehet a „fiziológiai idealistákkal" összehasonlítani. A weismannistákat a tudomány története csupán mint metafizikus, idealista sémák szerzőit ismeri. Éppen Weismann kezdte meg a biológusok egy részének áttérését a metafizikus materializmus táborából a metafizikai idealizmus táborába.

„A tények — a tudós levegője" — írta Ivan Petrovics Pavlov az ifjúsághoz intézett levelében. De a tények egyszerű halmozása hasonló a holt kincsek halmozásához, amelyek végső soron megölik a tudomány lelkét, lényegét. Ezért „amikor tanultok, kísérleteket és megfigyeléseket végeztek, ne maradjatok meg a tények felszínén ... Próbáljatok meg behatolni keletkezésük titkába. Állhatatosan kutassátok azokat az okokat, amelyek irányítják őket".***

Az utolsó fél évszázad folyamán a biológia nagyszámú tényt halmozott fel. Különösen nagy eredményeket ért el a tudomány a sejt szerkezetének és a sejtszerkezet morfológiájának tanulmányozása terén.

---

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 311. old.
** Ugyanott, 320. old.
*** *Pavlov.* Válogatott művek. Goszpolityizdat 1949. 50—51. old, (oroszul).

A megismerés fejlődéstörvényei megkövetelték a megállapított tények általánosítását és a keletkezésük titkába való behatolást. Az ilyen összefoglalásra irányuló törekvések a burzsoá biológusokat a dialektikus materializmus ismeretének hiányában az idealizmus és metafizika karjaiba vitték.

Ha Weismannról s különösen a weismannistákról beszélünk és a materializmus elleni harcukat vagy az idealizmus weismannista védelmét vázoljuk, még egy lényeges okot is figyelembe kell vennünk. A weismannisták olyan korban működtek és működnek, amikor a kapitalizmus különösképpen megköveteli ideológusaitól a fideizmus és a papi maszlag érdekében kifejtett érvelést, valamint a materializmus elleni harcot. Ugyanakkor a tudomány, akár akarják a kutatók, akár nem, a szükségszerűség erejével a dialektikus materializmus álláspontját erősíti, az idealizmus prédikátorainak álláspontját pedig alapjaiban megingatja.

Weismann már annakidején szívesen vállalta magára a tudomány és a vallás kibékítésének feladatát. Köztudomású, hogy Darwin evolúciós tanát a vallás képviselői részéről annakidején elkeseredett támadások érték. E támadások okai egészen természetesek voltak: Darwin tanításának materialista magva, éle, mindenféle vallás és idealizmus ellen irányult. Weismann elhatározta, hogy a vallás védőinek oldalára áll és segíti őket a vallás és a tudomány „kibékítésében". Ezzel kapcsolatosan Weismann így ír: „Rossz vallás az, amely nem tud az igazsághoz alkalmazkodni és nem képes arra, hogy a lényeges megőrzése mellett (mindenki jól tudja, hogy a vallásban éppen a misztika és az idealizmus az ilyen „lényeges" — *V. Sz.)* az emberiség fejlődésének menete során megváltozó lényegtelent elvesse."*

Weismann azt tanácsolja a misztikusoknak, hogy vessék fel azt a régen elcsépelt kérdést, amelyet rendszerint az idealisták szoktak a materialistáknak szegezni: honnan ered az anyag? Erről Weismann a következőket írja: „Minden, a mi a világon történik, a világban uralkodó erőkön nyugszik és törvényszerűen folyik le, hogy azonban honnan erednek

* *Weismann.* Előadások az evolúciós elméletről. 7. old.

ezek az erők és szubsztrátumuk — az anyag, ezt nem tudjuk (és nem is tudhatjuk meg, teszi hozzá más helyen Weismann. — *V. Sz.)* s itt senkinek sincsen megtiltva, hogy *higgyen.*"* Weismann ebből levont következtetése egyáltalán nem eredeti. Hasonló következtetésekre jutottak a különböző történelmi korok különböző felfogású idealistái. Lenin ezt írta: „Az a filozófia, mely azt tanítja, hogy maga a fizikai természet létrehozott valami — a legszintisztább papi filozófia."**

Az ilyen filozófia jellege még abban az esetben sem változik egy szikrányit sem, ha egyik vagy másik oltalmazója történetesen erősen tagadja a vallást. „Ha a természet a létrehozott, — írja a továbbiakban Lenin — magától értetődik, hogy csak olyasvalamiből hozható létre, ami nagyobb, gazdagabb, szélesebb, hatalmasabb a természetnél, olyasvalamiből, ami létezik, mert ahhoz, hogy a természetet «létrehozza», a természettől függetlenül kell léteznie. Eszerint létezik valami a természeten *kívül* s még hozzá olyasvalami, ami *létrehozza* a természetet. Oroszul ezt istennek hívják."***

A természettudós Weismann egész „alkotása" a filozófus Weismann nyomdokain haladt. Elég emlékeztetni „halhatatlan öröklési anyagára", amely mindent teremt, őt magát azonban természetfeletti erő teremtette, amely mindent irányít, őt magát azonban egy magasabb elv irányítja, amely halandó testet teremt, maga azonban halhatatlan. Weismannak és a weismannistáknak ez a sémája magában foglalja annak a tagadását, hogy az élő természet irányított megváltoztatása lehetséges. Ez jellemző egész világnézetükre.

Lenin pozitív értelemben hivatkozik Joseph Dietzgenre, aki azt írta, hogy „a természettudomány nem a jelenségeken kívül vagy mögöttük, hanem bennük és általuk keresi az okokat".**** Weismann, aki elfogadta a természet alkotójának létezését, az élő természet jelenségeinek okait ennek megfelelően

---

* *Weismann.* Előadások az evolúciós elméletről. 15. old.
** *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 230. old.
*** Ugyanott.
**** *Dietzgen.* Das Wesen der menschlichen Kopfarbeit. Stuttgart 1903. 95. old. Idézi Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" című művében. 153. old.

nem magában a természetben, hanem a természet fejlődésén kívül és rajta kívül kereste. Azért cselekedett így, mert az anyag teremtett mivoltára vonatkozó alaptétele ezt követelte tőle.

Weismann világnézetének idealista alapját a modern weismannisták nézetei változatlan formában megőrizték.

Egy mai fizikus, a szubjektív idealista Schrödinger, akinek világnézete Liszenko akadémikusnak „A biológiai tudomány állásáról" szóló beszámolójában az őt megillető értékelést nyerte, „Mi az élet a fizika szempontjából?" című könyvében azt állítja, hogy a modern biológus legfőbb feladata, hogy egycsapásra bebizonyítsa isten létét és a lélek halhatatlanságát. Természetes, hogy Schrödinger a weismannisták és morganisták személyében megtalálta ezeket a biológusokat és egyesült velük. A machista fizikusok azért egyesültek a modern weismannistákkal és morganistákkal, mert mindnyájuknál közös az idealista és metafizikus alap. Ezzel magyarázható az a tény, hogy a micsurini biológia elleni hadjáratukban az idealista biológusok az idealista fizikusokkal, idealista matematikusokkal s a reakció többi képviselőivel szövetségben lépnek fel.

A világot, a természetet és az anyagot létrehozó érzékfeletti erőbe, a világfeletti és a világot kormányzó erő létezésébe vetett hit Weismannál és a weismannistáknál logikailag összhangban van a világ megismerhetőségét tagadó nézettel.

Weismann meg volt győződve arról, hogy a dolgok, a dolgok lényege megismerhetetlen. „Mi a testeknek — mondotta — csupán «sajátságait» ismerjük meg, nem pedig *lényegüket*, amelyektől eme «sajátságok» függenek."* Az ehhez hasonló állítások ostobaságát Lenin leplezte le, aki rámutatott arra, hogy Hume és Kant „. . . *elvileg elhatárolják* a «jelenséget» attól, ami megjelenik, az érzetet attól, amit érzékelünk . . ."** A tudomány egész fejlődése azt mutatja, hogy „semmi néven nevezendő elvi különbség sincs és nem is lehet a jelenség és a magábanvaló között. A különbség csak a

* *Weismann.* Előadások az evolúciós elméletről. 326. old.
** *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 94. old.

között van, amit megismertünk, és a között, amit még nem ismertünk meg . . .”*

Weismann számára az örökletes anyag s determinánsai — megismerhetetlen lényeg volt. A modern weismannisták számára a genotípusok és a gének az ilyen megismerhetetlen dolgok. Végeredményben a weismannista „filozófia” elveti az öröklődés megváltoztatásának, de még inkább céltudatos megváltoztatásának lehetőségét.

*

A materialista biológusok kritikájától alaposan megtépázott idealista biológusok manapság gyakran félnek az őszinteségtől.

Ma már Müller és több modern weismannista és morganista belemegy abba, hogy az öröklődést nem kell abszolút változatlannak tekinteni. Még abba is hajlandók belemenni, hogy feltételezzék az öröklődés változékonyságát. „Vannak emberek, — mondja Müller — akik azt hiszik, hogy a genetikusok és a nem genetikusok (nem genetikusoknak Müller a materialista biológusokat nevezi. — *V. Sz.)* nézetei eltérnek abban a kérdésben, változékony-e a gén, vagy sem. Ez az elképzelés — folytatja — teljesen hamis és egyáltalában nem képezi vizsgálataink tárgyát.” A gén változékony, feltételezi Müller. A morganisták világszemléletének lényegét azonban ez az engedmény korántsem változtatja meg.

A biológiában uralkodó alapvető nézeteltérések ugyanis ma nem azon kérdés körül forognak, vajjon változékony-e a gén, avagy nem, hanem a változékonyságot létrehozó okok körül. A vitás kérdések itt a véltozékonyságot irányító okok megismerésének s így az öröklődés céltudatos megváltoztatásának lehetőségét érintik.

Müller s vele együtt a többi morganista feltételezi, hogy a gén ok nélkül, magában a génben rejlő megismerhetetlen erők hatására változik.

A kísérleti genetika adatai — erősítgeti Müller — azt bizonyítják, hogy „a mutációk (a gén változásai. — *V. Sz.)*

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 94—95. old.

nagyon ritkák és esetleges természetűek". Az esetlegesség — szerinte — a mutációk legjellemzőbb vonása. „A gének csupán igen ritkán változnak mutáció útján — folytatja Müller. — Ezek a mutációk oly ritkák, hogy a kísérletekben rendszerint egyetlen egyet sem fedeznek fel . . . *és ezeknek a mutációknak irányítását a megelőző fenotípusos változások irányításával nem lehet meghatározni.*" (Az én kiemelésem. — *V. Sz.)* Mi, jelenti ki Müller, nem érthetünk egyet Liszenko ama állításával, hogy az ivarsejtek potenciáit az elődök fejlődésének jellege szabja meg. Az elődök fejlődésének jellege nem szabja meg az utódok fejlődésének jellegét, a szülők megváltozott fejlődési jellege nem határozza meg az utódoknál az öröklés terén végbemenő változások jellegét — ez a modern morganisták autogenetikus felfogásának lényege, amelyet Müller fogalmazott meg. E felfogás idealista, misztikus jellege annyira szemmel látható, hogy csodálkozni kell azon, hogyan fogadhattak el egyes szovjet biológusok ehhez hasonló, tudományellenes elveket. Ami azt illeti, I. I. Smalgauzen álláspontja semmiben sem különbözik Müller fentebb kifejtett álláspontjától. Hiszen éppen Smalgauzen volt az, akinek tollából 1946-ban a következő sorok láttak napvilágot: „A mutációknak s különböző megjelenési formáiknak még nincs történelmi multjuk."*

Néhány oldallal odább Smalgauzen így ír: „Az egyes mutációk keletkezése a véletlen jelenségek ismertetőjegyeit viseli magán. Ezt vagy azt a mutációt sem megjósolni, sem pedig önhatalmúlag előidézni nem tudjuk. A mutáció minősége és a külső környezet tényezőiben beállott meghatározott változás között mindezideig semminemű törvényszerű kapcsolatot nem sikerült kimutatni."**

A felhozott elvont fogalmazás mögött rejlő konkrét tartalom megértése céljából vegyük az ember által termesztett kultúrnövények példáját. Ezek a növények az emberi behatások irányította történelmük folyamán mind morfológiai, mind pedig biológiai tekintetben oly erősen megváltoztak,

* *I. I. Smalgauzen.* Az evolúció tényezői. 1946. 15. old. (oroszul).
** Ugyanott, 68. old.

hogy ma a természetben vadontermő őseiket már alig lehet, vagy egyáltalán nem is lehet megtalálni. A kultúrnövényalakok az emberi munkának, a földművelés történetének termékei. Ezt a tételt ma minden materialista biológus axiómaként fogadja el. A morganisták viszont azt állítják, hogy a mutációk (a szervezet öröklődő tulajdonságainak változásai) olyan jellegű változások, amelyeknek nincs történeti multjuk és komolyan feltételezik, hogy a kultúrnövények nem az emberi munka termékei, hanem a megismerhetetlen természet ajándékai. Lássuk például, hogyan ír Lancelotte Hogben biológus erről a kérdésről: „A laboratórium vagy virágágy szintén a természet része s ilyenformán, ha bennük mutációk lépnek fel, kétségtelen, hogy ez *az ember beavatkozása nélkül megy végbe.*" (Az én kiemelésem. — *V. Sz.)* Az idézett sorok írója ezzel azt akarja mondani, hogy bármennyi munkát fektet is bele az ember a virágágy művelésébe, a termesztett virágokon végbemenő változások ettől a munkától függetlenek.

Az öröklődés megváltozása (a mutáció) a morganizmus szerint végbemehet, de el is maradhat. Az öröklődés megváltozásának minősége (a mutáció minősége) azonos feltételek között vagy azonos, vagy ellentétes lehet. A morganizmus szerint a mutációk megelőző folyamat nélkül lépnek fel. A mutációk véletlenek, előre nem láthatók, nem irányíthatók s az embertől függetlenek. A morganisták a mutációkat véletlen jelenségeknek vagy olyan jelenségeknek tekintik, amelyeknek okai a megismerésünk határain túl, tehát nyilvánvalóan ama érzékfeletti területen rejtőznek, amely Weismann szerint az anyagot „teremtette".

Lenin „Materializmus és empiriokriticizmus" című művében azt írta, hogy „az okság kérdésének különösen nagy a jelentősége, ha meg akarjuk állapítani az egyik vagy másik legújabb «izmus» filozófiai vonalát".*

Hogy milyen mélyértelműek e lenini szavak, az megmutatkozik a biológiai tudomány mai állásának példáján is. Azok a mai biológusok, akik a weismannizmus mellett tettek

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 149. old.

hitet, tagadják az okságot az öröklődés megváltozásának keletkezésében és elkerülhetetlenül a miszticizmus, az idealizmus fogságába esnek.

A materialisták által szétzúzott mendelisták-morganisták kénytelenek „feltételezni" az öröklődés változékonyságát, de ugyanakkor kijelentik, hogy ez a változékonyság megismerhetetlen, előre nem látható, esetleges és oly ismeretlen erők behatására megy végbe, amelyek magában az egész élő természettől független, változó génben rejlenek. Végeredményképpen logikailag az élő természet történeti fejlődésének tagadásánál s egyúttal annál az állításnál lyukadnak ki, hogy minden, az öröklődésben beálló változás történetellenes jellegű. Ezek a változások a morganizmus szerint hirtelen, váratlanul lépnek fel.

A marxizmus-leninizmus klasszikusai réges-régen megmagyarázták a társadalomban s a természetben „váratlanul" fellépő jelenségek eredetét. A természetben s a társadalomban váratlanul fellépő jelenségek — írta Lenin — pontosan olyan váratlanok, „mint amilyen «váratlanul» a gyermek megszületik, ha a fogamzás óta kilenc hónap eltelt".*

Ha a kutató, főképpen a biológus arra törekszik, hogy a jelenségek lényegét megértse, a tudomány adott fokán a lehető legtökéletesebben el kell igazodnia abban a fejlődési periódusban, amely a vizsgált jelenséget megelőzte. Még inkább el kell igazodnia a kutatónak a jelenség genézise (származása, eredete — *Ford.)* terén akkor, amikor a jelenséget abból a célból vizsgálja, hogy irányítsa. Éppen ezért a micsurini kutatókat igen erősen érdeklik az öröklődés terén beálló változások fejlődésének törvényszerűségei s a látható változások keletkezésének feltételei. Erőfeszítéseiket a látható változások keletkezési feltételeinek tanulmányozására, az élő természetben fellépő új tulajdonságok keletkezése és a régi tulajdonságok eltűnése folyamatának vizsgálatára összpontosítják.

Hatalmas ténybeli anyag tanulmányozása során a materialista biológusok arra a következtetésre jutottak, hogy a szervezetek természete változékony. A szervezetek természetének

* *Lenin* Művei. 4. kiad. 21. köt. 134. old. (oroszul).

változékonysága objektív természeti törvényszerűségeknek van alávetve. Ezek a természeti törvények megismerhetők; a tudomány egész története ezt igazolja. Éppen azért az öröklődés megváltozásának okai és útjai megismerhetők. A változások okainak megismerése lehetővé teszi az ember számára, hogy tudatosan előidézze a természet megváltozását, irányítsa a változásokat és céltudatos változásokat érjen el. A szervezetek fejlődésének mozgatóerői nem a fejlődési folyamaton kívül, nem határain túl rejlenek, hanem magában a folyamatban. Ezek az erők magában az élő természetben rejlenek, amely a szervezetek és életkörülményeik egységét képviselik. A szervezetek az életkörülményekből építik fel magukat s egyúttal teremtik is ezeket az életkörülményeket. A növényi vagy állati szervezetek egyik fajtája, amikor életkörülményeivel egységben fejlődik, másfajtájú szervezetek számára újratermeli az életkörülményeket.

A materialista biológusok számára a marxizmus-leninizmus eszméi pótolhatatlan vezérfonalul szolgálnak az élő természet fejlődéstörvényeinek megismeréséhez.

A VILÁG ÉS AZ ANYAG EGYSÉGÉRŐL

A természettudomány az anyag kísérleti bizonyításához vezet — mondja a materialista következtetés, amely századunk fizikai kutatásának ténybeli eredményeiből szükségképpen fakad. „Például felfedezték, — írta Lenin — hogy a fény és az elektromosság csak egyazon természeti erő megnyilvánulása . . . A szétrombolhatatlan és felbonthatatlan vegyi elemek, amelyeknek száma egyre nő, mintegy gúnyt űzve a világ egységéből, szétrombolhatóknak és felbonthatóknak bizonyulnak. A rádiumelemet sikerült héliumelemmé átváltoztatni." A „Materializmus és empiriokriticizmus" megírása óta a fizika és a vegytan újabb hatalmas sikereket ért el. A fizikusok és vegyészek kísérleti úton igazolták, hogy gyakorlatilag bármely „szétrombolhatatlan és felbonthatatlan" vegyi elemet fel lehet bontani és más elemmé lehet változtatni. A szenet nitrogénné, a foszfort kénné változtatják, a nitrogénből tririumot stb. nyernek.

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 253—254. old.

Az atommagfizikában kimutatták, hogy az elemi részecskék meghatározott feltételek esetén egymásra változtathatók át. A nagyenergiájú fotonok például nehéz atommagok behatásának kitéve, pozitronokká és elektronokká változnak. A pozitronok az elektronokkal összeütközve, fotonokká változnak. A mezotronok szétesve, könnyű részecskékké változnak. A magban lévő protonok neutronokká változhatnak és így tovább. A fizikusok és vegyészek által gyakorlatilag elért összes átalakulások bizonyos törvényszerűségek megismerése folytán mennek végbe. Ez lehetővé teszi, hogy további lehetséges átalakulásokra következtethessenek.

A vegytan és a fizika valamennyi modern vívmánya fényesen igazolja a „Materializmus és empiriokriticizmus"-ban kifejtett tételeket.

„A dialektikus materializmus — írja Lenin — . . . határozottan állítja . . . hogy a természetben nincsenek abszolút határvonalak, hogy a mozgásban levő anyag egyik állapotából egy másik, a mi szempontunkból látszólag összeférhetetlen állapotba megy át stb."*

„Az atom szétrombolhatósága, kimeríthetetlensége, az anyag minden formájának és mozgásának változékonysága — mondja máshelyütt Lenin — mindenkor a dialektikus materializmus pillére volt. A természetben minden határvonal feltételes, viszonylagos, mozgékony, elménknek az anyag megismeréséhez való közeledését fejezi ki . . ."**

A burzsoá biológia kutatása tárgyára történő ráhatás terén a kémiától és fizikától erősen elmaradt. A burzsoá biológusok jelentős része még gondolatban sem tud megbarátkozni azzal a lehetőséggel, hogy az egyik biológiai forma másikká változhatik át.

A mendelisták-morganisták például még mindíg tagadják annak a lehetőségét, hogy az őszi búzát tudatosan, törvényszerűen tavaszi búzává változtassuk át, bár Liszenko akadémikus nyomán számos kutató eredményesen ismételte meg a kísérletet. Még kategorikusabban elutasítják a mendelisták

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 265. old.
** Ugyanott. 286. old.

és morganisták a micsurini biológusoknak azt a megalapozott állítását, hogy az egyik növényfajta másikká alakítható át. Fölöttébb jellemző, hogy a machista fizikusok, akik empirikusan meggyőződtek arról, hogy a szervetlen természet egyik elemének részecskéi más elemi részecskévé alakíthatók át, ugyanakkor a biológia terén azokkal a mendelistákkal és morganistákkal árulnak egy gyékényen, akik tagadják az élő természetben a változékonyságot.

A weismannisták szerint az „öröklődési anyag" nem függ a testtől és az életkörülményektől. Az „öröklődési anyagnak" a hibridben egyesült két alakja nincsen kölcsönhatással egymásra, nem befolyásolja egymást (a weismannizmusnak a gaméták tisztaságáról szóló tanítása). A morganisták, ugyanakkor, amikor tagadják az „öröklődési anyag" két alakjának kölcsönhatását, elvetik annak feltételezését, hogy az „öröklődési anyag" egyik fajtája átalakulhat másik fajtává. A weismannistáknak az „öröklődési anyag"-ra vonatkozó elméleteit méltán jellemezték idealistának, metafizikusnak. Ezek az elméletek nemcsak nem igazak, nemcsak teljesen terméketlenek, de egyúttal akadályozzák is az élő természet megismerését. Nem nehéz megérteni, hogy csak az egyik növényfajtának az általános biológiai törvényszerűségek ismerete alapján másik növényfajtává történő *gyakorlati, tervszerű átalakítása* irányítja rá igazán a tudomány fényét a mai fajták eredetének egész problémájára. Érthető az is, hogy az e feladat megoldási lehetőségeinek keresése során a kutatót a világ és az anyag egységét tanító marxista-leninista tanításnak kell vezetnie. E szigorúan tudományos elv elismerése nélkül még a feladat kitűzése is lehetetlen.

A világ és az anyag egységének elve Micsurin, Liszenko és valamennyi micsurinista számára gyakorlati tevékenységük állandó irányelve. Micsurin életének legnagyobb részében a növényi alakoknak a *fajtán belüli* céltudatos megváltoztatásával és átalakításával foglalkozott. Célja az volt, hogy gazdasági szempontból megfelelő alakokat nyerjen. Alkotásokban gazdag életútjának második felében egyre jobban érdeklődött az egyik növényfajtának másik fajtává történő tervszerű, gyakorlati változtatása lehetőségének kérdése iránt. E pro-

bléma tanulmányozása során Micsurin egy, a modern biológia szempontjából igen nevezetes következtetésre jutott, amelyet halála előtt egy évvel fogalmazott meg. „Még mindíg nincsen helyes és kimerítő fogalmunk arról, hogy a természet hogyan hozta létre és hozza mindmáig is szüntelenül létre a növények számtalan fajtáját"* — írta.

A halál megakadályozta Micsurint abban, hogy pozitív, kimerítő választ adjon erre a kérdésre.

Az alkotásokban gazdag hatvanesztendős munkásságának tapasztalataira támaszkodó materialista Micsurin szemében azonban teljesen vitathatatlan volt, hogy az emberek egyszer feltétlenül helyes fogalmat alkotnak majd maguknak arról, hogyan keletkeznek a növény- és állatfajták. „Történelmi fejlődésünknek — írja — arra a fokára érkeztünk, ahol már személyesen is beavatkozhatunk a természet működésébe, elsősorban olymódon, hogy *az új fajok formaképződését jelentékenyen meggyorsítjuk s számszerűleg is megnöveljük, másodsorban pedig minőségi tulajdonságaikat mesterségesen az ember részére kedvezőbb irányba tereljük.*"**

Idézett művének következő oldalain Micsurin az általa felvetett problémával, vagyis a fajták keletkezésének megismerésével kapcsolatos konkrét kísérleti adatokat elemzi. Erről így ír:

„Látni akartam azt a növényformát, amelyből az almafafajta keletkezett. Az almamag minden valószínűség szerint nem készen csöppent valahonnan a földtekére. Azelőtt bizonyára más fa, de gyümölcstelen forma lehetett. Hol kereshetnénk meg a növény- és állatvilág fajtái között a talány megoldását?"*** Micsurint igen erősen izgatta ez a kérdés. Az érdeklődés mögött nem egyszerű kíváncsiság lappangott. „Ha megtalálnám e rejtély nyitját, — mondotta — a szülők kiválasztásának segítségével sokkal tudatosabban hozhatnánk létre az ember számára hasznosabb növényfajtákat."****

A fejlődésre és az élő természetben fellelhető formák

* *Micsurin* Művei. 1. köt. 614. old. (oroszul).
** Ugyanott.
*** Ugyanott, 618—619. old.
**** Ugyanott, 619. old.

átalakítására vonatkozó problémák tanulmányozásával Micsurin óta Liszenko és vezetése alatt számos micsurinista sikerrel foglalkozik. A weismannizmus azonban keresztezi a materialista biológusok útját. A weismannizmus, reakciós filozófiájának szellemét követve, mint mondani szokták, eleve, deklaratíve elveti az öröklődés változékonyságát s az élő anyag másféle élő anyaggá alakításának lehetőségét.

Amikor a materialista micsurini tanítás az idealista weismannista irányzat ellen harcolt, nagy munka folyt olyan ténybeli anyag összegyüjtésére, amely azt bizonyította, hogy az egyik formát másik formává lehet változtatni. Liszenko akadémikus felfedezéseinek, az általa alkotott szakaszos fejlődés elméletének, valamint az erre alapított és az öröklődés tervszerű megváltoztathatóságát hirdető tanítás eredményeképpen kétségtelenül lehetővé vált: 1. az őszi növényfajták tavaszivá változtatása; 2. a tavaszi növényfajták őszivé változtatása; 3. az úgynevezett egyszer kaszálható herének a morfológiai és biológiai tulajdonságok szempontjából erősen eltérő, kétszer kaszálható fajtára változtatása; 4. az egyik búzafajtának (kemény búza) másik, erőteljesen eltérő fajtává történő változtatása (közönséges búza).

Az eddig elért eredmények azonban még csak kezdeti, első lépések. Nem kétséges, hogy a biológia eredményei a közeljövőben megsokszorozódnak. A materialista biológia mindinkább megszerzi az élő természet jelenségei irányításában azt a képességet, amellyel az élettelen természet jelenségeinek irányítása terén a fizika és kémia jelenleg rendelkezik.

A siker legfőbb előfeltételeit már megteremtették. A micsurini tanítás újabb nagy tudományos sikerek elérésének lehetőségét teremtette meg.

A szervezetek egyik formájának a másikba történő átmenetének és mozgásformáik sokféleségének megismerése elvezeti a kutatót a világ egységének — amely anyagiságában áll — megismeréséhez. A micsurinisták éppen ezen a materialista elvi alapon állanak. Jól tudják, hogy az élő természet mozgása a kölcsönösen egymásra ható s e mozgás folyamán egymásba átmenő formák végtelen sokféleségében megy végbe.

A modern materialista biológia álláspontjáról nézve,

az egyetlen növény- vagy állatfaj-képviselte élő természet létezése elképzelhetetlen. Itt eszünkbe jut egy számítás, amely a biológiai irodalomban széltében-hosszában ismeretes: ha csupán egy pitypangfaj élne a földön, hány év alatt borítaná be az egész föld felszínét. Számtanilag kimutatták, hogy a pitypang néhány év alatt az egész föld felszínét ellepné. Ennek a számításnak semmi objektív biológiai alapja nincs. Az egy faj-képviselte élő természet nélkülözi a fejlődés belső mozgatóerőit s benne nem alakulhat ki a fejlődés egyik szükséges kellékeként jelentkező anyagkörforgás.

V. R. Viljamsz volt az első, aki a biológiai tudományban meggyőzően bebizonyította, hogy az élő természet a biológiai alakok sokfélesége miatt fejlődik, mert ezek hozzák létre a természetben a mozgást. Viljamsz hivatkozott például arra a vitathatatlan tényre, hogy az anyagcsere folyamán keletkező ürülék az ürüléket kiválasztó fajra nézve mérgező hatású.

Egy magasabbrendű növényfajta vagy növénycsoport ugyanazon földterületen nem tud huzamosabb időn keresztül tenyészni. A szüntelen anyagcsere eredményeként hamarosan olyan körülmények állnak elő, melyek halálos veszedelmet jelentenek számára. Ilyenkor az illető fajta vagy növénycsoport másiknak adja át helyét.

Az egyik növény- vagy állatfajta a másik fajta számára táplálékul, életfeltételként szolgál. A fajta ugyanakkor, amikor hat az őt körülvevő környezetre és kihasználja az adott életkörülményeket, megteremti az életfeltételeket egy másik fajta számára. Az anyag biológiai körforgása a természetben az egymástól minőségileg különböző szerves fajták végtelen sokaságának állandó formálódása nélkül elképzelhetetlen.

A fajták sokfélesége éppoly szükséges az egész élő természet fejlődéséhez, mint amilyen szükséges a fajtán belüli sokféleség az egyes fajta számára. A természetben minden valódi fajta a legkülönbözőbb egyedek sokféleségéből áll. Valamennyire minden egyes egyed különbözik a másiktól. Magától értetődik, hogy a fajtán belüli eltérések a különböző fajták egyedei között fennálló különbségektől minőségileg elütnek.

Darwin korában a biológiai tudomány még nem rendel-

kezett olyan tárgyi adatokkal, amelyek feltárták volna annak szükségességét, hogy az élő természetben sokféle fajta legyen. Lehet, hogy Darwin éppen a biológiai tudomány fejletlensége miatt nem figyelt fel a fajtán belüli formák és az élő természet egészében előforduló fajták közötti minőségi átmenetre és minőségi különbségre. Ennek az is lehet az oka, hogy Darwin megmaradt a lapos evolucionizmus álláspontján. Darwin képzeletében szakadatlan és fokozatos sor élt: a fajtán belüli sokféleség nála fokozatosan a fajták sokféleségébe nő át.

Az élő természetben végbemenő fejlődésnek, továbbá annak a lehetőségnek tagadása folytán, hogy az élő anyag egyik formája a másikba megy át, a weismannisták nem tudják megmagyarázni az élő természetben meglévő formák végtelen sokféleségét. E formák fajták közötti, a fajtán és családon belüli eltérésektől egészen az egyedi különbségig terjednek.

A materialista biológusok kutatásai megmutatták, hogy két szülőnek nincsenek olyan utódai (az önbeporzással szaporodó növényeknél pedig egyetlen egyed ivadékai), amelyek teljesen azonosak volnának. Az egy fajtán belüli eltérések nélkül nem jönne létre a *fajták sokfélesége* sem, e nélkül viszont elképzelhetetlen a fajta fejlődése.

Végül, nem szabad azt képzelnünk, hogy az egyik vagy másik egyednek csupán egy, szigorúan körvonalazott, korlátozott, szűken előre megszabott fejlődési lehetősége van. Lehetetlen olyan egyedet elképzelnünk, amely teljesen azonos biológiai tulajdonságokkal rendelkező sejtekből áll. Micsurin és Liszenko megállapította, hogy a szervezet szövetei és sejtjei biológiailag különneműek és fejlődési lehetőségeik szempontjából is különböznek egymástól. Ennek a felfedezésnek az öröklődés és annak változékonysága, valamint az állatok és növények öröklődésének céltudatos megváltoztatására irányuló törekvések szempontjából óriási a jelentősége.

A DARWINI „MEGHATÁROZATLAN VÁLTOZÉKONYSÁGRÓL" S ÉRTELMEZÉSÉRŐL

Lenin, Haeckel természettudományos kutatásainak jelentőségét értékelve, ezeket írta: „A természetbúvár, aki kétségkívül a XIX. század végén és a XX. század elején élő természet-

búvárok túlnyomó többségének legmaradandóbb, jóllehet megformálatlan nézeteit, hangulatait és tendenciáit fejezte ki, egyszerre könnyen és egyszerűen megmutatta azt, amit a professzori filozófia a közönség elől és önmaga elől is rejtegetni próbált, azt tudniillik, hogy van egy pillér, amely egyre hatalmasabb, egyre szilárdabb lesz, s amelyen megtörik a filozófiai idealizmus, pozitivizmus, realizmus, empiriokriticizmus és egyéb konfuzionizmus ezeregy iskolácskájának minden próbálkozása és görcsös erőlködése. Ez a pillér a *természettudományi materializmus.*"*

A természettudomány fejlődésének menete, valamennyi elhajlása és ingadozása ellenére, amely abból eredt, hogy a természettudósok egy része néha a tudományba befurakodó burzsoá világszemlélet hatása alá kerül, végső eredményként mindig leráz magáról minden idealista „rendszert" s a metafizika és misztika híveinek minden fondorlatát és újra és újra bebizonyítja a materializmus diadalát.

A felvetett problémával kapcsolatban helyes lesz, ha közelebbről megvizsgáljuk a „meghatározatlan változékonyságról" szóló darwini tant.

Darwin szerint azok az életkörülmények, amelyekben a szülők élnek, ivadékaikra *a)* meghatározott és *b)* meghatározatlan módon hathatnak. Vegyük szemügyre, mit értett Darwin a kétféle kategória alatt.

A *meghatározott befolyások* közé Darwin olyan befolyásokat sorolt, amelynek eredményeképpen a bizonyos életkörülményeknek kitett egyedek összes vagy szinte összes ivadékai *egyenlően* változnak meg. A meghatározott befolyás példájaképpen Darwin az élelem mennyiségétől függő növekedésre, az élelem minőségétől függő színre és a bőr, valamint a szőrzet éghajlattól függő vastagságára hivatkozott. „*Fizikai okának* kell lennie annak, hogy olyan sokféle színű a baromfi tolla. Ha ugyanazok az okok hosszú nemzedékek során át nagyobbszámú egyedre egyenlőképpen hatnának, minden bizonnyal egyenlően változnának" — írta.

Darwin a meghatározott befolyásoktól elválasztja a *meg-*

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 358—359. old.

határozatlan behatásokat, amelyek ennek megfelelően a *meghatározott* változékonysággal ellentétes, meghatározatlan változékonyságot eredményeznek. A meghatározatlan változékonyság a meghatározott változékonyság ellentéte. A meghatározatlan változékonyságot Darwin az ugyanazon fajta egyedei között fennálló *sokfajta kisebb eltérésben* látta, amelyet sem az egyik szülőtől, sem a távolabbi ősöktől nem örökölhettek. Darwin ilyenformán a meghatározatlan változékonyság kategóriájából kizárta a változékonyságnak azokat az eseteit, amelyek hibridizáció vagy valamiféle, azelőtt lappangó jellemvonás fejlődésének eredményeként jöttek létre.

A meghatározatlan változékonyságra vonatkozó nézetének konkretizálása céljából Darwin a következő példát hozza fel: a közös szülőktől származó állatok, az ugyanazon körülmények között felnevelt és ugyanazon tokból, illetőleg kalászból származó magból nyert növények között gyakran komoly eltérések mutatkoznak. Ha több olyan növényt figyelünk meg, amelyek egy tokból vagy kalászból kiszedett magból keltek, minden egyes növénynél egyéni eltéréseket tapasztalunk. Habár e különbségek lényegtelenek s mérés, megfigyelés nélkül nem is vehetők észre, mégis megvannak.

Ez azt jelenti, hogy az azonos körülmények között elvetett, egy tokból vagy kalászból származó magvak leszármazottai nem egyformák. Ezt az eltérést nevezte Darwin *meghatározatlan változékonyságnak.*

A Darwin utáni korban a weismannisták, mivel Darwin és a darwinizmus tekintélyével akarták leplezni öröklődési elméleteik metafizikus, idealista jellegét, széles körben alkalmazták a meghatározott és meghatározatlan változékonyságra vonatkozó darwini fogalmat. A meghatározott változásokat a weismannisták Darwinnal szemben modifikációknak (nem örökölt változásoknak), a meghatározatlan változásokat pedig mutációknak (örökölt változásoknak) nevezték annak ellenére, hogy ez egyáltalán nem felelt meg a darwinizmus fogalmainak. Nem akarjuk itt bírálgatni ennek az átkeresztelésnek, sem a változékonyság két, nem örökölt és örökölt kategóriára osztásának a jogosságát, amelyek közé a weismannisták elméletükben áthághatatlan szakadékot iktattak. Csak arra

a gondolatra hívjuk fel az olvasó figyelmét, amelyet a weismannisták a meghatározatlan változékonyság (vagy, ahogy a weismannisták mondják, a mutáció) darwini fogalmába belecsempésztek.

Ennek érzékeltetése végett vegyünk egy sematizált példát. Egy megfelelő táptalajjal ellátott edénybe néhányszáz Drosophila-tojást helyezünk. Bizonyos idő eltelte után az edényben többszáz legyecske jelenik meg. Valamennyi legyecske, akárcsak szüleik, pirosszemű, de közülük egy-két legyecske fehérszemű. A fehérszemű legyecskék mutánsak. Valamennyi lárva ugyanazzal a táplálékkal táplálkozott, mindegyik azonos körülmények között fejlődött, de a fejlődés eredménye egy-két lárvánál más volt, mint a többieknél. Ez, mondják a weismannisták, mutáció, meghatározatlan változás, azaz olyan változás, amely: *a)* nem függ az életkörülményektől, *b)* a szervezetben lappangó erők hatására keletkezett, *c)* előre nem látható, megjósolhatatlan és nem irányítható, *d)* nincs történeti multja. A változás keletkezési körülményei és eredete ismeretlen.

Így értelmezték a weismannisták a meghatározatlan változékonyság darwini fogalmát. A fogalmat Kant módjára értelmezték, vagyis úgy, hogy nem lehet tudni, milyen okok váltották ki a leírt eredményt. Értelmezésük metafizikus értelmezés, mert szerintük a változás váratlanul következett be, anélkül, hogy a látható változást lappangó előkészítő folyamat előzte volna meg.

Ez az értelmezés tudományellenes és hamis. Először is ellentmond a darwinizmus materialista szellemének, másodszor pedig akadályozza a természettudósok törekvését, hogy megismerjék a jelenségek okait, megállapítsák az élő természetben tapasztalható változékonyság törvényszerűségeit, vagyis megoldják a céltudatos változtatás problémáját.

A közös szülőktől, valamint egy tok, illetőleg kalász magvaiból származó egyedek közötti különbségek a kutatót ama következtetésre vezethetik, hogy az állatok és növények az életkörülményektől független, *velükszületett* variációs hajlammal rendelkeznek. Óvakodjunk az ilyen elsietett következtetésektől, figyelmeztet Darwin. Ne feledjük el, mondotta,

hogy az élelem szempontjából még az egy magtokban vagy kalászban kifejlett magvak sincsenek azonos körülmények között. Különböző időben kezdenek fejlődni s a különböző sejtekből más és más időben vonják ki táplálékukat. Ez a különbség pedig, jegyzi meg Darwin, néha elegendő ahhoz, hogy a jövendő növény jellegére befolyást gyakoroljon. Ha nem értenek egyet ezzel, mondja tovább Darwin a kételkedőknek, gondoljanak arra, hogy ugyanazon család egymásután születő gyermekei mily kevéssé hasonlítanak egymásra külsőleg, jellembelileg és szellemi képességeik terén egyaránt. Ez nyilvánvalóan azt bizonyítja, hogy a szülők életkora, fizikai állapotuk a fogamzás idején, továbbá a magzat további fejlődésének jellege az utódok tulajdonságait erőteljesen befolyásolja.

Meghatározatlan változásoknak Darwin azokat a változásokat nevezte, amelyeknek konkrét okait a tudomány még nem állapította meg. A weismannisták viszont, akiket idealista világszemléletük vezet, a meghatározatlanságot megismerhetetlenségként, tisztán véletlen, sőt, misztikus jelenségként értelmezték. Így ezzel meghamisították Darwint.

Darwin nem kételkedett afelől, hogy a meghatározatlan változékonyság esetében is természeti okok hatnak. Sőt, „A fajok eredete" című munkájának egyik helyén szükségesnek tartotta megvilágítani, hogy a „meghatározatlan behatás" fogalma alatt csak az egyik egyednek az egyik irányban, a másiknak a másik irányban történő változékonyságát értette. Darwin, mivel nem ismerte ennek okait, kénytelen volt ezt a különböző irányban történő változékonyságot a meghatározatlan változékonyság fejezetéhez sorolni. Amikor ez okok ismertekké válnak, akkor a meghatározatlan változékonyságok meghatározottakká lesznek. Darwin előre látta a nemtudás átváltozását tudássá s a „meghatározatlan behatás" fogalmának magyarázatakor azt mondotta, hogy a közös szülőktől származó egyedek változékonysága ugyanazon jelenségekhez tartozik, mint a növények és állatok változékonysága annak következtében, hogy néhány nemzedék megváltozott életkörülmények között élt.

Darwin megnyitotta a tudatlanságtól a tudáshoz vezető

utat. A weismannisták „mutáció" fogalmukkal kiforgatták a darwinizmus szellemét és elzárták a szervezetek változékonyságának további megismeréséhez vezető utat.

Micsurin és Liszenko minőségileg új, magasabb fokra emelte a darwinizmust. A szervezetek természetének irányított megváltoztatásáról szóló tanításuk nagyszámú ténnyel mutatta meg, miként válik meghatározottá a darwini meghatározatlan változékonyság.

Micsurinnak és Liszenkónak a szervezetek természetének tervszerű megváltoztatását hirdető elvért folytatott harca, amelyet a változékonyság okainak megismerhetetlenségét hirdető, történelemellenes weismannista mutációs elmélet ellen vívtak, általános filozófiai értelemben a materialistáknak a biológia területén az idealizmus ellen vívott harca volt.

„. . . minden materialista szerint a tárgyak, vagyis Kant nyakatekert nyelvén szólva a «magukbanvaló dolgok» *ténylegesen* léteznek és *teljesen* megismerhetők számunkra, megismerhetők létezésükben is, tulajdonságaikban is és tényleges vonatkozásaikban is . . ."* — írta Lenin.

Az irányított változékonyságról szóló materialista micsurini tanítás lényege abban áll, hogy az öröklődés megváltozásának megvan a maga története, amelyet a biológus megismerhet s megvan a maga oka, amelyet a biológus megállapíthat. A változások keletkezésének történetére és okaira vonatkozó ismeret a biológusnak kezébe adja a változékonyság irányítására s a szervezetek tulajdonságainak tervszerű megváltoztatására szolgáló kormányt.

A szervezetek tudatos megváltoztatását hirdető micsurini tanítás győzelme a biológiai tudomány felmérhetetlenül értékes vívmánya. E tanítás minőségileg új fokra emeli a biológiát. Ez a materializmusnak a biológia terén az idealizmus és metafizika felett kivívott diadala, s azt bizonyítja, hogy az idealizmus szétzúzása csakis Marx—Engels—Lenin—Sztálin materializmusának, a dialektikus materializmusnak a természettudományban való tudatos alkalmazásával lehetséges.

---

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 368. old.

A MEGFELELÉS ELVÉRŐL

A szervezetek öröklődésének tudatos megváltoztatásáról szóló tanítás egyik központi tétele, amely különösen dühödt támadásokat váltott ki a weismannisták táborából, a megfelelés elve. Ezt részletesebben kell szemügyre vennünk.

„Érzet, gondolat, tudat — írta Lenin — a különleges módon szervezett anyag legmagasabbrendű terméke. Ez általában a materializmus és nevezetesen Marx—Engels felfogása."* Érzet, gondolat és tudat csakis a külső világgal való elválaszthatatlan egységben lehetséges. Tudásunk fejlődése „... milliószor mutatja minden embernek, hogy a nemtudást tudás váltja fel, amikor a tárgy érzékszerveinkre hat és megfordítva: a tudás nemtudássá alakul át, amikor ilyen hatás lehetősége ki van zárva".**

Materialista ismeretelméletében Lenin következetesen kifejtette *a külső és belső egységének elvét*. Ez az eszme mélységesen tudományos és igaz, mert az ember egész gyakorlati tevékenysége teljes mértékben megerősíti. „A megismerés csak akkor lehet biológiailag hasznos, hasznos az ember gyakorlatában, az élet fenntartása, a faj fenntartása számára, ha az embertől független, objektív igazságot fejez ki"*** — írja Lenin.

Az ember gyakorlati tevékenykedésének sikere azt bizonyítja, hogy képzeteink megfelelnek az általunk érzékelt dolgok objektív természetének. Az ember gyakorlati tevékenységével nap mint nap igazolja a külső és belső — érzékszerveink és az általuk érzékelt objektív világ — megbonthatatlan egységét.

A micsurini biológia bebizonyította, hogy a külső és belső szétbonthatatlan egysége a szervezet bármely más tulajdonságának fejlődésében is érvényesül. Ennek az egységnek a megbontása elkerülhetetlenül azt eredményezi, hogy a szervezet egyik vagy másik tulajdonsága fejlődésében megáll. Ha valamely tulajdonság biológiailag fontos, akkor a fejlődéséhez

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 44. old.
** Ugyanott, 188. old.
*** Ugyanott ,134. old.

szükséges körülmények hiányában beállhat a szervezet halála. A külső és belső egységének megbontása elkerülhetetlenül a szervezet pusztulásához vezet. A külső és belső egysége elvének elfogadtatása céljából a micsurinista biológusoknak heves és hosszadalmas harcot kellett vívniok a weismannistákkal.

A weismannisták a micsurinisták elveivel szöges ellentétben álló elveket vallanak. Az adott kérdésben vallott weismannista álláspontot napjainkban I. I. Smalgauzen határozta meg a legérthetőbben, aki „Az evolúció tényezői" című könyvében a következőket írta: „Ha az élőlényeket kialakulásuk kezdeti fokain az alakjukat és elemi életmegnyilvánulásaikat meghatározó esetleges változások teljesen hatalmukban tartanák, további fejlődésük az e függőségtől való fokozatos felszabadulásból állana. Ez néhány, bizonyos fokig szabad, saját alakkal (nagysággal, struktúrával) és funkciókkal rendelkező élethordozó tényező megnyilatkozásában jut kifejezésre."* Smalgauzen véleménye szerint az evolúció a fejlődő szervezeteknek a külső környezet hatalma alóli felszabadulása jegyében ment végbe. Ezt mint autogenetikus felfogást határozhatjuk meg, lényegtelen változásokkal; azaz lehetséges, hogy az evolúció kezdeti stádiumaiban autogenézis nem is volt, hanem az evolúció magasabb stádiumaiban keletkezett, amikor „az élet szabad hordozói" megjelentek. „Az élet szabad hordozóiról" szóló eszméjében Smalgauzen biologizált alakban felélesztí az „akarat szabadságáról" szóló dajkamesét, amelyet már annakidején Lenin leleplezett.

Hova vezet Smalgauzennek az a nézete, hogy az evolúció a fejlődő szervezetnek a külső környezet hatalma alóli felszabadulása jegyében folyt le? Egyenes úton az idealizmushoz vezet. Ez valóban így van. A modern természettudósok közül, Smalgauzent is beleértve, senki sem fogja tagadni, hogy az ember az élő természet sokévszázados fejlődésének csúcsa. A fejlődés csúcsa az ember gondolkodási képessége. Minden természettudós, feltéve persze, ha a tudomány alapján akar maradni, elismeri, hogy az érzet, a gondolkodás és a tudat

* *Smalgauzen.* Az evolúció tényezői. 11. old.

„... az anyagnak ... legfelsőbb terméke ..."* A modern természettudósok számára mindezek objektív igazságok.

De akkor vajjon milyen következtetések adódnak Smalgauzen fentebb idézett nézetéből? Szerinte az ember gondolkodási képességének fejlődése és működése során a lehető legnagyobb mértékben függetlenné kell válnia az embert körülvevő környezettől. Természetesen Smalgauzen maga nem von le ilyen következtetést. Ez természetes is, hiszen minden weismannistára jellemző a vonakodás attól, hogy gondolatait és nyilatkozatait végigvezesse s a következtetés gondolatmenetét befejezze. A szerző saját következtetése nélkül is nyilvánvaló azonban, hogy Smalgauzen álláspontja élesen szembenáll a materialista állásponttal. A történelem nem egyszer megmutatta, hogy ha bármelyik kutató Smalgauzen nézeteihez hasonló elveket vallott, menthetetlenül belesüllyedt a szubjektív idealizmus posványába.

A weismannisták határozottan tagadják a micsurini biológiának azt a tételét, amely a szervezetek öröklődésének az életkörülményeknek megfelelő változékonyságát tanítja. Ezt nem azért teszik, mintha a megfelelés hiányára mutató tények állanának rendelkezésükre. Éppen ellenkezőleg, valamennyi olyan tény, amelyet a micsurinisták felhoztak, arra mutatott, hogy van ilyen megfelelés. A weismannisták a megfelelést azért vetik el, mert autogenetikus felfogást képviselnek. A biológia autogenetikusait, metafizikus idealistáit pedig kifejezetten a jelenségek egységének és kölcsönös összefüggésének tagadása jellemzi.

A micsurinisták bebizonyították s nap mint nap bizonyítják ma is, hogy *a külső és belső egysége s a külső és belső pontos megfelelése minden szervezet minden tulajdonságának* s az egész élő természetnek *fejlődési előfeltétele.*

„A szervezet és a számára szükséges életfeltételek egységet alkotnak." (Liszenko.) Az életkörülmények megváltozása a szervezet megfelelő megváltozásához vezet. Ha a szervezet nem tud a megváltozott életkörülményeknek megfelelően megváltozni, elpusztul. Az egységnek azonban, amelyről Liszenko

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 229. old.

beszél, más oldala is van. A szervezetek az életfeltételeknek megfelelően változnak, de változnak az életfeltételek is a szervezetek élettevékenységének megfelelően. A modern materialista biológia tudományosan nyilvánvalóan megállapította, hogy *„az életfeltételek döntő mértékben a szervezetek élettevékenységének következményei"*. *(Viljamsz.)*

Az ember, mivel szükségletei kényszerítik, tudatosan hat a természetre. Miután megváltoztatja a természetet, arra kényszeríti, hogy céljait szolgálja. Az ember irányítja a természetet s rányomja akaratának és értelmének bélyegét. Az akaratnak és értelemnek ez a céltudatossága az embert minőségileg megkülönbözteti az állatoktól. Az állatok és növények akarat és értelem nélkül szüntelenül megváltoztatják környezetüket. Ezt fejlődésük, élettevékenységük kényszerítő hatására teszik. Bár a változások a legkevésbbé sem viselik magukon valamiféle akarat vagy tudatos behatás bélyegét, mégis mélyrehatók, gyökeresek és törvényszerűek. Ezek a törvényszerűségek az adott környezetben fejlődő fajnak vagy fajoknak teljesen megfelelően meghatározottak. A modern biológia máris több ilyen törvényszerűséget fedezett fel. Így például az erdei növényzet a talaj elpodzolosodásához vezet. Az erdő takarója alatt podzol keletkezik. A rétifüves növényzet televénnyel gazdagítja a talajt. A mai biológia tényeken alapuló adatai segítségével helyesen értelmezhetjük Engels következő megjegyzésének mély értelmét: „Csírájában mindenütt tervszerű cselekvés van, ahol protoplazma, élő fehérje létezik és reagál, azaz meghatározott, akármilyen egyszerű mozgásokat hajt végre meghatározott külső ingerek következményeként. Ilyen reakció megy végbe ott, ahol még egyáltalán semmi sejt sincs, nemhogy idegsejt. Az a mód, ahogyan a rovarevő növények zsákmányukat elfogják, bizonyos tekintetben szintén tervszerűnek, noha teljességgel tudattalannak tűnik fel."*

A biológusok megállapították, hogy a növény gyökerén keresztül nagymennyiségű különböző vegyianyagot választ ki. Az anyagkiválasztás már a mag csírázásának első perceiben

* *Engels.* A természet dialektikája. Szikra 1950. 56. old.

megkezdődik. A növényi gyökerek által kiválasztott anyagok rendeltetését eddig még alig vizsgálták. Ma már többé-kevésbbé mégis tudjuk, hogy a kiválasztott anyagok egy része feloldja a talajban található tápanyagokat, mielőtt a növény gyökerébe jutnának. A kiválasztott anyagok másik részét az illető növényre nézve hasznos mikróbák használják fel. A gyökerek által kiválasztott anyagok néha szükségesek a növény számára, más, magasabbrendű fajok elleni harcban. Gyökérváladékaival a növény megváltoztatja a talajképző anyakőzetet, megváltoztatja a talajközeget. Ezek a változások, valamint a magasabbrendű növények szerves maradványainak nagytömegű felgyülemlése alkotják a talajképződés folyamatát. V. R. Viljamsz mutatta meg, miként váltja fel a természetben a fejlődés folyamán egyik növényzet a másikat, miként változtatják meg az egyes növényzetek a talajt a maguk módján, s hogyan tevődik össze a növényzet váltakozásából a különböző szakaszokból álló egységes talajképződési folyamat. A talaj a Viljamsz által kidolgozott modern talajtan egyik sarkalatos elve szerint a növények életének eredője.

A növények élettevékenységük eredményeként megváltoztatják környezetüket. A környezet változásai mindig megfelelnek a növényfajoknak s a vizsgált környezetben fejlődő magasabb- és alacsonyabbrendű növényekből álló növényzet típusának. Ez állandóan ható objektív természeti törvényszerűség. Az is ugyanilyen törvényszerűség, hogy *az életfeltételek a növények és állatok öröklődésére állandó hatást gyakorolnak.* Az állatok és növények élettevékenységükkel megváltoztatják a külső természetet és „... környezetüknek ezek az általuk eszközölt változásai — mondja Engels — *megváltoztatóan hatnak vissza elindítóikra*".* A természetben semmi sem történik elszigetelten. „Minden hat a másikra és megfordítva, és többnyire ennek a mindenoldalú mozgásnak és kölcsönhatásnak figyelmen kívül hagyása gátolja meg természettudósainkat abban, hogy a legegyszerűbb dolgokban tisztán lássanak."**

* *Engels.* A természet dialektikája. 55. old. (Az én kiemelésem. — *V. Sz.*)

** Ugyanott.

A növényi és állati szervezeteket az életfeltételek alakítják. Ezt az igazságot Micsurinnak és Liszenkónak éveken át igazolnia kellett a biológusok előtt és meg kellett védeni a weismannistáktól. A környezet, amelyben a szervezetek egyik vagy másik fajtája él, e szervezetek öröklődésére megfelelő hatást gyakorol. Ezt a megfelelést az határozza meg, hogy a szervezet nem autonóm és nem választható el a környezetétől. A szervezet csak a számára szükséges életkörülményekkel együtt alkot teljesen egységes rendszert. Minden szervezet rendelkezik a visszatükrözés tulajdonságával, amely sajátos biológiai formákban nyer kifejezést. Ez a visszatükrözés nem azonos a visszatükrözött dologgal, de megfelel annak.

Válaszul Pearson szavaira: „Nem logikus, ha azt állítják, hogy minden anyagnak tudata van", Lenin a „Materializmus és empiriokriticizmus"-ban megjegyzi: „... de logikus feltételezni, hogy minden anyagnak lényegében az érzékléshez hasonló tulajdonsága, visszatükrözési tulajdonsága van ..."*

A szervezetek az elsajátított életfeltételek behatásának megfelelően változnak.

Sztálin „Anarchizmus vagy szocializmus?" című művében a materialista elmélet monizmusának kérdését érintve így ír: „Még nem volt élőlény, de már létezett az úgynevezett külső, «élettelen» természet. Az első élőlénynek nem volt semilyen tudata, csak az *ingerlékenység* tulajdonságával és az *érzéklés* első csíráival rendelkezett. Azután az állatoknál fokozatosan kifejlődött az érzéklés képessége, amely lassan *tudattá* változott, szervezetük és idegrendszerük szerkezete fejlődésének megfelelően."**

Lenin és Sztálin tanítása a természet egységéről, valamint a visszatükrözés és a visszatükrözött dolog közötti megfelelés elvéről, segítségére volt a micsurinistáknak a szervezetek változékonysága terén érvényesülő megfelelés feltárásában.

A weismannisták kereken tagadják az egyik vagy másik szervezetre ható életkörülmények és e szervezet változékonyságának jellege közötti megfelelést megállapító természeti

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 84. old.
** *Sztálin* Művei. 1. köt. 329. old.

törvényt. Liszenko akadémikus néhány évvel ezelőtt világosan jellemezte a weismannistáknak az e kérdésben vallott tudományellenes álláspontját. A weismannisták meggyőződése szerint „függetlenül attól (vegyük például a búzát.— *V. Sz.)*, hogy hidegben vagy melegben fejlődik-e majd a búza, a növények természete ettől egyáltalán nem változik meg s amennyiben megváltozik, e változás minősége egyáltalán nem függ majd a hidegtől vagy a melegtől. Más szavakkal, a vizsgált szempontból a szervezet természetében hidegben ugyanolyan változások állhatnak be, mint amelyek ugyanazon állapotban levő szervezetben melegben állanának be."*

A szervezetek természetének változása és a szervezetre ható életkörülmények közötti megfelelés tagadásában az objektív természeti törvényszerűség tagadása rejlik. Ha a szervezet természetében hidegben ugyanolyan változások mehetnek végbe, mint amilyenek melegben, ez azt jelenti, hogy a szervezetek változékonyságának nincsenek objektív természeti törvényszerűségei. Az objektív természeti törvényszerűségek tagadása pedig a legtisztább idealizmus. A weismannisták élnek is vele.

A micsurinistákat viszont az az elv vezeti, hogy a szervezetek változékonysága megfelel a szervezetre ható életkörülményeknek, hogy a szervezetek változékonyságának megvannak a maga objektív természeti törvényszerűségei, amelyeket az ember megismerhet s meg is ismer majd.

Lenin azt írta, hogy „... valójában még nagyon sok kutatás kell ahhoz, hogy megoldjuk azt a kérdést, mikép függ össze az az állítólag egyáltalán nem érzéklő anyag azzal az anyaggal, amely ugyanazokból az atomokból (vagy elektronokból) van összetéve s ugyanakkor világosan kifejezett érzéklési képessége van. A materializmus világosan felveti ezt a még megoldatlan kérdést, s ezzel annak megoldására, további kísérleti kutatásokra késztet."** Ugyanezt mondhatjuk a megfelelés elvének a biológiában elfoglalt helyzetére vonatkozólag. A micsurini biológia abból indult ki, hogy a világ az anyag

* *Liszenko.* Agrobiológia. 4. kiad. 357. old. (oroszul).
** *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 34—35. old.

törvényszerű mozgása, hogy „... a valóságban megvan az, amit mi az ok és okozat kapcsolatának vélünk, a természetben van objektív okozatiság vagy szükségszerűség ...”* A micsurini biológia kísérletileg igazolta az életkörülményeknek a szervezetre gyakorolt hatása és e szervezetek természetének változékonysága között fennálló megfelelést. Még mindig szükség van azonban kutatásra, ki kell kutatni e megfelelés konkrét formáit és jellegét. A változékonyság objektív természeti törvényszerűségeire vonatkozó kutatásokat tovább kell folytatni s ezzel együtt tökéletesíteni és továbbfejleszteni kell a szervezetek természetének tudatos megváltoztatásáról szóló tanítást. A micsurini biológia, a marxi-lenini filozófia irányításával, a természet objektív törvényszerűségeinek és objektív szükségszerűségének megismerése terén újabb kísérleti kutatásokat készít elő s ezáltal növeli az ember szabadságát is az élő természet irányításában.

A természet tervszerű megváltoztatásának lehetősége körül folytatott viták során a weismannisták, a micsurini biológiának az objektív természeti törvényszerűségek kutatásáról és megismeréséről vallott elveinek ellensúlyozására, felvetették a növényi alakok önkényes megváltoztatásának gondolatát.

A szervezetek alakjainak önkényes megváltoztatását hirdető weismannista elv értelme egyszerű. Ez, lényegében Weismann ósdi és elavult elmélete az életkörülményektől független, de mégis az egész életet irányító „halhatatlan öröklési anyagról”. A haladó test csupán burka ennek az öröklési anyagnak. A modern weismannisták ezt az eszmét lényegtelenül módosították: ha az öröklési anyagot meg lehet is változtatni, ez csakis olyan ágensek segítségével lehetséges, amelyek „át tudják törni” a testi burkot és „közvetlenül” magához az öröklési anyaghoz jutva, megváltoztatják molekuláris struktúráját. A ható ágenseknek a szervezet szempontjából teljesen idegeneknek, számára szokatlanoknak s annyira erőseknek kell lenniök, hogy a szervezetet mintegy a halál mezsgyéjére juttassák.

* Ugyanott, 369. old.

A modern morganisták nézetei szerint, ha az „öröklési anyagot" meg lehet is változtatni, ezt csakis a szervezet fejlődésén kívül, bármivel, csak nem az életkörülmények segítségével lehet véghezvinni. A szervezetek formáinak önkényes megváltoztatását hirdető weismannista eszmében mutatkozott meg a weismannistáknak a formaképzést irányító objektív természeti törvényszerűségek megismerése terén megnyilvánuló tehetetlensége és a rájuk jellemző kantizmus. Az alakok önkényes megváltoztatására irányuló meddő weismannista kísérletekben az a törekvésük fejeződött ki, hogy a természetre ráerőszakolják a rájuk jellemző metafizikus módszer alapján megkonstruált „törvényeiket". Ezek a kísérletek ismételten leleplezték a weismannisták idealista világnézetét. „A kanti és machi formula: «az ember adja a törvényeket a természetnek» — a fideizmus formulája"* — írja Lenin.

A materialista biológia leleplezte annak az eszmének tudományellenességét, amely az alakok önkényes (azaz az élő természet fejlődésének objektív törvényszerűségeit elvető) megváltoztatását hirdeti és amelyet a weismannisták az utóbbi időben széltében-hosszában hirdetnek. A materialista biológusok a szervezetek változékonyságára vonatkozó kísérleteikben Leninnek abból a tételéből indulnak ki, hogy „az élet teremti az agyat. Az ember agyában visszatükröződik a természet. Az ember, miközben gyakorlatában és a technikában ellenőrzi és alkalmazza ezeket a visszatükröződéseket, eljut az objektív igazsághoz."** A tudomány és a gyakorlat pedig a szervezetek változékonyságának törvényszerűségeire vonatkozólag a micsurinistákat az alábbi következtetésekre vezette.

A szervezet evolúciója és környezetének változékonysága meghatározza tulajdonságaik változékonyságát és evolúcióját. A szervezetek élettevékenysége meghatározza a környezet változékonyságát és evolúcióját.

„Az élő szervezetet nem vizsgálhatjuk az életkörülményektől, azaz a materiális környezet kölcsönhatásaitól függetlenül. Hiszen *maga az élő szervezet alakítja a materiális kör-*

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 158. old.
** *Lenin.* Filozófiai füzetek. 174. old. (oroszul).

nyezet minőségét. Így feltétlenül a változékonyság — mint a szervezet feltétlen, elidegeníthetetlen tulajdonságának — elismeréséhez jutunk. De egyúttal elismerjük azt is, hogy maga a szervezet, mint a környezet elidegeníthetetlen feltétele, nemcsak a környezet élettelen (abiotikus) viszonyainak, hanem ugyanazon ásványi környezet élő (biológiai) körülményeinek hatása alatt is fejlődik, azaz változik. Más szavakkal kifejezve, *a materiális környezet abiotikus (élettelen) körülményei és biológiai (élő) elemei csakis ugyanazon anyag mozgásának különböző formái*"* — írta Viljamsz az élő természet fejlődésének elemzésére vonatkozó tapasztalatának általánosítása során.

A törvényszerűségek a természetben szubjektív óhajunktól függetlenül működnek. A kutató feladata e törvényszerűségek feltárása. A kutatók megérthetik a természet törvényszerűségeit s ennek alapján irányíthatják őket.

A természet tudatos megváltoztatásáról szóló tanítás határozza meg a micsurini biológia legfőbb, elvi sajátosságát: *megmagyarázza az élő természetet abból a célból, hogy az ember érdekében gyakorlatilag megváltoztassuk.*

A micsurinisták ebből a szempontból is lényegesen különböznek a weismannistáktól. Ez utóbbiak nem kapcsolják össze az elméletet a gyakorlattal. Müller például a következőket írta: „Jelen cikkemben nem szándékozom az új kultúrnövény- és háziállatfajták kitenyésztése kérdésének boncolgatásába bocsátkozni, mivel *ez nem az én specialitásom.* (Az én kiemelésem. — *V. Sz.)* Ha erről akarnék beszélni, teljes részletességgel ismernem kellene mind a szervezetek összes tulajdonságait, mind pedig a gyakorlat kívánalmait. Én viszont csupán a genetika alapelveiről beszélhetek." Mi, mondják a weismannisták, elveket adunk, önök, gyakorlati emberek, alkalmazzák ezeket az elveket. Ez a beállítás rendszerint már eleve jogot ad arra, hogy az ehhez hasonló elvek idealisztikus jellegét és meddőségét feltételezzük.

A gyakorlat kritériumát *magában foglalja az ismeret-*

* *Viljamsz.* Talajban. 246. old. (oroszul). (Az én kiemelésem. — *V. Sz.)*

elmélet. Ez esetben jutunk el a materializmushoz — írta Lenin.

Lenin rámutatott, hogy azok az erőfeszítések, amelyek a gyakorlatot mint ismeretelméleti vizsgálatra nem szoruló valamit akarják feltüntetni, s *meg akarják tisztítani a helyet az agnoszticizmus és idealizmus számára, nem újkeletűek.* A weismannizmus és a materialista biológia között folyó harc egész története szemléltetően bizonyítja a Leninnek ebben a tételében kifejtett tudományos igazságot. A vita során a weismannisták, miközben idealista álláspontjukat védelmezték, léptennyomon a gyakorlat kikerülésére s a gyakorlattól való elszakadásra törekedtek. Ennek megvolt a maga törvényszerűsége: a gyakorlat lépten-nyomon leleplezte a weismannista elméletek meddőségét, tehát tudományellenességét.

Ezzel szemben a micsurinisták a weismannisták elleni támadásaik alkalmával mindig a gyakorlatra támaszkodtak s a gyakorlat felé fordultak. Ebben is törvényszerűség rejlik: a gyakorlat lépten-nyomon megmutatta a szervezetek tulajdonságainak tudatos megváltoztatását hirdető micsurini tanítás gyümölcsöző voltát és igazolta tanításuk tudományos jellegét és objektivitását.

„Engelsnél az egész eleven emberi gyakorlat áradata zúdul be az ismeretelméletbe, *objektív* kritériumot adva az igazságnak: amíg a természet törvényét meg nem ismerjük, addig ez a törvény tudattalanul és tudatunkon kívül létezve és hatva, «vak szükségszerűség» rabjává tesz bennünket. De ha megismertük ezt a törvényt, mely (miként Marx ezerszer ismételte) akaratunktól és tudatunktól *függetlenül* hat — akkor urai vagyunk a természetnek. A természet feletti uralom, mely az emberiség gyakorlatában jut kifejezésre, annak eredménye, hogy a természet jelenségei és folyamatai az ember fejében objektíven, hűen tükröződnek vissza, annak bizonyítéka, hogy ez a visszatükröződés (annak határain belül, amit a gyakorlat mutat nekünk): objektív, abszolút, örök igazság."*

Ez a lenini elv, amely a természet fejlődéstörvényei alapján a természet feletti uralom lehetőségét hirdeti, a materia-

* *Lenin.* Materializmus és empiriokriticizmus. 188. old.

lista micsurini tanítás legfőbb elve. Ezt az elvet a micsurinisták tanítása szüntelenül továbbfejleszti, mindjobban elmélyíti az élő természet törvényszerűségeinek ismerete és gyakorlati megváltoztatása során. A micsurini biológia, amelyet Lenin és Sztálin tanításai vezetnek, egyre erősebben és határozottabban támadja az idealizmus valamennyi válfaját a mai biológiai tudományban.

C. A. SZTYEPANYAN

KORUNKBAN MINDEN ÚT A KOMMUNIZMUSHOZ VEZET

Korunk a kapitalizmus halódásának s a kommunizmus felemelkedésének, e két rendszer harcának a kora. *A jelenkor fejlődésének törvényszerűsége, hogy feltartóztathatatlanul a kommunizmus felé halad.* Ezt a törvényszerűséget tárták fel műveikben a kommunizmus nagy vezérei, Lenin és Sztálin.

A társadalmi haladásnak egyetlen lehetősége van: a kommunizmus felé irányuló fejlődés. Ezt bizonyítja a tudományos kommunizmus elmélete, ezt támasztják alá a Szovjetunióban folyó győzelmes szocialista építőmunka tapasztalatai.

Világtörténelmi jelentőségű tehát az, hogy a Szovjetunióban épül a kommunizmus. A nagy Sztálin által vezetett szovjet nép, amely hősiesen, önfeláldozóan harcol a kommunizmus diadaláért, nemcsak példát mutat minden népnek, hanem meg is mutatja a kapitalizmus megdöntésének és a szocializmus kivívásának az útját.

A kommunizmus nem valami „regionális", tisztán orosz, vagy „keleti" jelenség, amelyet ne fogadhatnának el a „civilizált" országok, amint Attlee igyekszik cinikus demagógiával bizonygatni parlamenti felszólalásaiban.

A kommunizmus nemzetközi, internacionális jelenség éppúgy, amint internacionális jellegű az összes országok munkásosztályának szabadságharca is. Korunk egész társadalmi fejlődése a kommunizmus felé halad, mint a társadalom magasabbrendű típusa, a civilizáció magasabb formája felé.

Éppúgy áll ez az emberiség gazdasági és politikai fejlődésére, mint a szellemi fejlődésre.

A mai kapitalista társadalom *gazdasági* fejlődése a burzsoá termelési viszonyok és a gigászi méretekre nőtt termelőerők közti konfliktus körülményei között folyik. Ez a fejlődés sürgetően követeli a termelési eszközök társadalmi tulajdonná tételét, a szocializmusra való áttérést.

A kapitalista országok *politikai* fejlődése napjainkban a munkásosztály és a burzsoázia közötti antagonisztikus ellentmondáson alapul. Most az egész világon harcban állanak a demokrácia erői a reakció erőivel, a szocializmus erői a kapitalizmus erőivel. Ez a harc elkerülhetetlenül a kommunizmus győzelméhez vezet.

A társadalmi élet szellemi fejlődése is a kommunizmust érleli. Mi az alapja az egész mai kultúrfejlődésnek? A harc a két ideológia, a két világnézet között, melyek korunk két osztályának, két főerejének — a proletariátusnak és a burzsoáziának, a szocializmusnak és a kapitalizmusnak — törekvéseit fejezik ki. A mai burzsoá kultúra bomlása a kapitalizmus általános válságát tükrözi, kifejezi azt a kibékíthetetlen ellentmondást, amely a dialektikus materializmust alátámasztó új tudományos felfedezések s a reakciós, metafizikus és idealista világnézet között fennáll. Csak a kommunizmus elméleti alapja, a dialektikus materializmus segítségével lehet kiutat találni ebből a zsákutcából.

A kommunizmus győzelmének útja — a proletariátus kérlelhetetlen osztályharca a burzsoázia ellen, a szocialista forradalom, amely megdönti a kizsákmányolók uralmát, s felállítja a kommunizmus építésének eszközét, a proletárdiktatúrát. Korunk társadalmi fejlődésének ehhez a fővonalához vezet a tartós békéért, népi demokráciáért, a népek nemzeti függetlenségéért folyó kitartó küzdelem is, melynek főereje minden országban a munkásosztály, irányítója pedig a kommunista párt.

Korunkban nem haladhat senki előre úgy, hogy ne törjön a kapitalizmus alapjai ellen, ne menjen a szocializmus felé. Ebben megmutatkozik a kapitalizmus történelmi menthetetlensége, a kommunizmus elkerülhetetlensége.

1

Lenin feltárta a kapitalizmus fejlődése imperialista szakaszának lényegét, elemezte jellegzetességeit s meghatározta helyét az emberiség történetében. Arra a következtetésre jutott, hogy az imperializmus — haldokló kapitalizmus, hogy a társadalmi fejlődésnek elkerülhetetlenül a szocializmushoz kell vezetnie. Az Októberi Forradalom küszöbén ezt írta Lenin „A fenyegető katasztrófa és hogyan kell ellene harcolni" című művében: „A fejlődés objektív menete az, hogy a *monopóliumoktól* (amelyek számát, szerepét és jelentőségét megtízszerezte a háború) *nem lehet* előremenni anélkül, hogy ne a szocializmus felé haladnánk."*

Lenin és Sztálin minden munkáján, amely az imperializmus lényegét tárja fel, vörös fonálként húzódik végig az a gondolat, hogy a kapitalizmus a XX. század elejére megérett és túlérett, s történelmi szükségszerűséggel helyet kell adnia a szocializmusnak.

„A kapitalista imperializmus korszaka — írta Lenin — az érett és túlérett kapitalizmus korszaka, mely összeomlásának előestéjén áll és megérett arra, hogy helyét a szocializmusnak engedje át."**

Ez azt jelenti, hogy a kapitalizmus az imperializmus korában egészbenvéve nem az újjászületés, hanem a pusztulás felé halad, pályája nem felfelé ível, hanem lehanyatlik.

Ez azt jelenti, hogy a kapitalizmus az imperializmus korával fejlődésének *utolsó* szakaszába lépett, s az imperializmus és a szocializmus között nincs és nem is lehet semmiféle *közbeeső* fok.

Elkerülhetetlenné teszi a kapitalizmus csődjét az is, hogy a végsőkig kiéleződtek összes ellentmondásai, különösen pedig alapvető ellentmondása, a termelőerők nagymérvű növekedésének s a burzsoá termelési viszonyok szűk korlátainak ellentmondása.

A kapitalista termelési viszonyok bilincsbe verik a ter-

* *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 122. old.
** *Lenin.* Válogatott művek. 1. köt. 901. old.

melőerők fejlődését. A kapitalizmus imperialista szakaszának ez a kiáltó ellentmondása különösen élesen jelentkezik a periodikus gazdasági válságokban, amelyek rendszerint világgazdasági válságba nőnek át.

Korunk gazdasági világválságait, melyek a kapitalizmus általános válságából fejlődnek ki, nemcsak széleskörű elterjedésük és tartós hatásuk, hanem hatalmas pusztító erejük is jellemzi. Az 1929-ben kitört gazdasági világválság például három évig tartott. 1933 végére az ipari termelés az 1929-es évhez viszonyítva az Egyesült Államokban 65%-ra, Angliában 86%-ra, Németországban 66%-ra, Franciaországban 77%-ra esett vissza. Huszonnégymillió munkanélkülit kárhoztatott ez nyomorra, éhezésre, pusztulásra. A parasztok tízmilliói szenvedték meg az agrárválságot.

Az egyes nemzetek közötti háborúk mellett az imperializmus korában törnek ki először a világháborúk, elpusztítanak városokat, falvakat, halált és pusztulást szórnak mindenfelé.

A második világháborúba belesodródott a földgolyó népességének négyötöde. A két harcoló táborban több mint 110 millióra rúgott a mozgósítottak száma.

A válságok és háborúk nem oldják és nem oldhatják meg a kapitalizmus alapvető ellentmondásait, sőt ellenkezőleg: megteremtik az ellentmondások újabb, fokozottabb kiéleződésének előfeltételeit, fokozzák a kapitalizmus bomlását a maga egészében.

A kapitalizmus imperialista szakaszának a rothadás a legfontosabb sajátsága. Ez elsősorban abban nyilvánul meg, hogy a kapitalizmus korlátozza és akadályozza a termelőerők mindenirányú, gyors fejlődésének kolosszális lehetőségeit, meglassítja a termelés fejlődésének ütemét, fokozza a termelőapparátus krónikus kihasználatlanságát. Csökken a foglalkoztatott munkások száma, növekszik a munkanélküliek állandó hadserege. Ezzel egyidejűleg fokozódik a burzsoázia parazitizmusa, egyre többe kerül az óriási bürokratikus és katonai államgépezet, a hadsereg stb. fenntartása.

Az imperializmus korában a tudomány és technika egyoldalúan, főleg hadi, pusztítási célok irányában fejlődik. Gondoljunk csak arra, hogyan használja fel az Egyesült Államok az atomenergiát. Az amerikai monopolisták síkraszállnak az

ellen, hogy az atomenergiát békés célokra használják fel. Síkraszállnak az ellen, hogy az elektromos energiát, a lakosság érdekeinek megfelelően, észszerűen használják ki. Jellemző erre a következő tény. Montana állam lakossága egy teljes évtizede hangoztatja, hogy a Missouri folyón erőműveket kellene létesíteni. Ez az emberek ezreit látná el munkával, megszüntetné az árvizeket, óriási területű termőföldet ármentesítene, olcsó elektromos energiával látná el a farmokat, lakásokat stb. De mindez nem felel meg a Morganék által ellenőrzött villamostársaság érdekeinek. A mai Amerika igazi gazdái megfosztják a lakosság nagy tömegeit attól a lehetőségtől, hogy munkát és olcsó energiát kapjanak.

Az alábbi számítás, amely burzsoá közgazdászoktól ered, szintén mutatja, milyen kiáltó ellentmondás van a nagyarányú termelőerők és az elavult burzsoá termelési viszonyok között. A mai társadalomban meglévő termelőerők teljes kihasználásával 8 milliárd ember számára lehetne jólétet biztosítani. Ha számbavesszük, hogy a földkerekségen nem 8, hanem csak jó 2 milliárd ember él, könnyen elképzelhetjük, hogy világos és tágas, minden kényelemmel ellátott hajlékot építhetne a lakosság számára a világ minden népe, ha nem volna a kapitalizmus, amely egy elenyésző kisebbségnek — a kizsákmányolóknak és cselédségüknek — ad lehetőséget parazita életmódra, viszont munkanélküliségre és éhhalálra kárhoztatja az emberek óriási többségét, a dolgozókat.

A burzsoá ideológusok a modern kapitalizmus kiáltó ellentmondásaiból a háborúkban, emberéletek százmillióinak kannibáli kiirtásában keresnek kiutat. Amerika barbár „tudósai" a legkülönbözőbb terveket állítják fel és módszereket ajánlanak a földkerekség dolgozó népességének kipusztítására. Az egyik ilyen kutató, Guy Irving Barches, egy amerikai folyóiratban közölt cikkében felveti a kérdést: „hány embert tud eltartani a földgolyó?" S a szakértő bölcs képével adja meg a feleletet: „nem 2 milliárd 250 millió embert, hanem összesen csak 902 milliót. Következésképpen — állapítja meg ez a sötét népbutító — csökkenteni kell a lakosság számát, főleg a sűrűn lakott világrészeken". Emellett cinikusan figyelmezteti olvasóit, hogy a természetben semmi sem pótolhatja

a háborúkat, betegségeket, éhínséget, mint a népesség csökkentésének eszközét.

Az imperializmus egész története szemlélteti, hogy a burzsoázia, mert nem tudja biztosítani a dolgozóknak még a legnyomorúságosabb létet sem, egyre újabb és újabb módszereket talál fel az emberek kiirtására, „a népesség csökkentésére". Az elmult háborúban Hitler az emberirtás „legmodernebb" módszereivel pusztította az emberiséget. A háború után Hitler nyomdokába lépnek az angol-amerikai imperialisták, akik atombomba-készleteket gyüjtenek, s hatalmas, békeidőben felesleges hadsereget hoznak létre a Szovjetunió és a népi demokratikus országok elleni háború céljára.

A kapitalizmus rothadása nemcsak a közgazdaság, hanem a politika és kultúra területén is megnyilvánul.

Lenin, feltárva a monopóliumok uralma s a politikai reakció kapcsolatát, ezt írta: „Az új gazdasági élet, a monopolkapitalizmus (az imperializmus nem más, mint monopolkapitalizmus) felépítménye: elfordulás a demokráciától a politikai reakció *felé*. A szabad versenynek a demokrácia felel meg. A monopóliumnak a politikai reakció felel meg."*

Belpolitikai téren úgy jelentkezik a reakció, hogy megsemmisíti az elemi demokratikus és szabadságjogokat, — amelyeket elkeseredett harcban csikartak ki a burzsoáziától a néptömegek — felszámolja a parlamenti intézményeket, fasizálja a társadalom szerkezetét.

Külpolitikában a reakció az imperialista államok növekvő agresszivitásában fejeződik ki, világuralmi törekvéseikben, a gyenge országok és a kis népek szabadságának és függetlenségének megsemmisítésében.

Az imperializmus korában egyre erősödik a demokratikus proletármozgalom. Ez arra készteti a legerősebb kapitalista országok burzsoáziáját, hogy támogassanak minden reakciós erőt nemcsak saját hazájukban, hanem más, gyengébb kapitalista országokban is, hogy így hatalmuk alá vessék ezeket az országokat, s megmentsék az önmagát túlélt kapitalizmus egész rendszerét.

* *Lenin* Művei. 4. kiad. 23. köt. 31. old. (oroszul).

A legutóbbi időkig a hitleri Németországban testesült meg a politikai reakció. Most az imperialista Amerikai Egyesült Államok fejezik ki legvilágosabban a reakciós tendenciákat. Lenin már annakidején felhívta a figyelmet az amerikai imperializmus különösen veszélyes voltára. Rámutatott, mi lappang az Egyesült Államokban a demokratikus lepel alatt: „A legreakciósabb, legdühödtebb imperializmus, amely megfojt minden kis és gyenge népet, felélesztí a reakciót az egész világon."*

A reakció támadása rányomta bélyegét a kapitalista országok kultúrájának minden területére: tudományra, filozófiára, erkölcsre, művészetre. Az imperialista reakció keresztes hadjáratot hirdet a materialista világnézet, a haladó kultúremberek ellen.

A reakciós burzsoá ideológia a tudomány és filozófia területén idealizmust és metafizikát hirdet. Példa erre az Egyesült Államokban és Angliában uralkodó weismannista-morganista biológiai irányzat, amely a gyűlöletet szító fajelméletet „indokolja" és igazolgatja.

A reakciós burzsoá ideológia igyekszik megnehezíteni a tömegek számára a kapitalizmus kibékíthetetlen ellentmondásainak, hibáinak és badarságainak felismerését, el akarja vonni a tömegeket az ezek ellen vívott harctól, ezért különös állhatatossággal hirdeti az agnoszticizmust és miszticizmust. A burzsoá ideológusok nem merik nyiltan védeni a kapitalizmust, így aztán olyan trükkökhöz és csalásokhoz folyamodtak, hogy a kapitalizmust „reálisan nemlétező"-nek nyilvánítják. A burzsoá filozófiának ezt a legújabb „felfedezését" világosan kifejtette Chase, az imperializmus ismert ideológusa. Ezt írja: „Hát a tőke, kapitalizmus, monopólium, tröszt, magántulajdon vajjon nem puszta absztrakciók-e? . . . Kapitalizmus? — ilyen vadállat nincs. «Tőke» — ez csak szó . . . Próbáljátok meg a «tőkét» működés közben lefényképezni . . . Mit jelentenek mindezek a kifejezések? Becsületszavamra nem tudom."**

---

* *Lenin* Művei. 3. kiad. XXIII. köt. 293. old. (oroszul).

** Lásd *Bihovszkij*. A modern polgári filozófia zsákutcája. Szikra 1949. 16, 36. old.

A dolgozó tömegek azonban jól tudják, mi rejtőzik az ilyen „üres absztrakciók" mögött.

A burzsoá professzorok minden úton-módon igyekeznek elterjeszteni a világ megismerhetetlenségének eszméjét. Így például az amerikai szociológia pszichológiai iskolájának a vezére, Ross, azt hirdeti, hogy nem lehet megismerni a történeti események „titkait", nem lehet előre látni a társadalmi fejlődés menetét. Szerinte ez — az asztrológusok dolga.

A hivatalos angol történész-iskola feje, J. Travelian, kijelenti, hogy a társadalmi fejlődés okait nem lehet megismerni. Ebből ezt a következtetést vonja le: „A történelem nem tekinthető tudománynak és nincs gyakorlati jelentősége."

A materializmus megcáfolására, isten létének, a lélek halhatatlanságának bizonyítására széltében felhasználják a spiritizmus eszméit. Londonban összeült a spiritiszták nemzetközi szövetségének háborúutáni első kongresszusa. Célja — amint az angol rádió és sajtó nagy hűhóval közölte — az volt, hogy „elterjessze a spiritizmus eszméit az egész világon". Így akarja rászedni a burzsoázia a tömegeket, amint már azt Engels megírta, az Amerikából átvett asztaltáncoltatás és szellemidézés segítségével.

Az imperialisták minden lehetőt és lehetetlent megtesznek azért, hogy szellemi sötétségben tartsák a dolgozókat. Elég annyit mondanunk, hogy az Egyesült Államokban, a „civilizáció" és „kultúra" felmagasztalt földjén, hivatalos adatok szerint 6 millió gyermek — az összes iskolakötelesek 20%-a — marad az iskola kapuin kívül. Az 1941—45 közötti időszakban körülbelül 350 ezer tanító távozott el az Egyesült Államok iskoláiból. A tanítók fizetése rendkívül alacsony. Intenzíven folyik az Egyesült Államokban az iskolai és egyetemi képzés „mechanizálása", takarékosságból, s biztosítékul „veszélyes gondolatok" behatolása ellen. Beszélőgépeket találtak fel, „automata-tanítókat", „automata-professzorokat". A hideg, lélektelen hanglemezeknek az a rendeltetésük, hogy a tanítók és professzorok élő beszédét helyettesítsék. A gép veszélytelenebb, mint az ember, hisz az ember demokráciára, szabadságra vágyik — így bölcselkedik a halódó kapitalizmus. Még olyan gazdag kapitalista országban is, mint az Egyesült

Államok, összesen csak a nemzeti jövedelem másfél százalékát fordítják népoktatásra (lényegesen kevesebbet, mint szeszesitalok előállítására!). Truman elnök nehéz szívvel volt kénytelen megvallani: „Olyan gazdag országban, mint a miénk, a gyermekek millióinak nem jut megfelelő iskolaépület és elegendő tanító az elemi és középfokú oktatáshoz." Clark igazságügyminiszter kijelentése szerint 3 millió felnőtt amerikai van az Egyesült Államokban, aki sohasem járt iskolába, 10 millió amerikai pedig olyan elenyészően kevés oktatásban részesült, hogy még írástudónak sem lehet őket tekinteni.

Az amerikai imperializmus kreatúráinak ezek az önleleplezései világosan bizonyítják a burzsoá kultúra rothadását és válságát. A kapitalista társadalom tudománya már annyira felbomlott, annyira agonizál, hogy a burzsoázia az asztrológusok, jövendőmondók és hasonlók felé fordul és zagyvaságaikat a tudomány „modern" vívmányainak adja ki.

Így tehát, bármilyen területét vizsgáljuk is a társadalmi életnek, — közgazdaságot, politikát, kultúrát — mindenütt kiderül, hogy a kapitalizmus tarthatatlan és pusztulásra van ítélve; egész rendszere válságba jutott. A kapitalizmusnak nincs jövője — ezért lép fel minden ellen, ami előreviszi az emberiséget. Korunkban reakciós erőként jelenik meg a kapitalizmus, nemcsak gátolja, akadályozza a termelőerők fejlődését, hanem el is pusztítja a néptömegek által alkotott anyagi és szellemi javakat.

„A kapitalizmus az emberiség haladásának fékje lett, az imperializmus kalandor-politikája pedig, amely már két világháborúra vezetett, fő veszedelme a békeszerető népeknek."*

A marxi-lenini tanítás és a Szovjetunió tapasztalata értelmében az emberiség további haladásáért vívott harchoz elválaszthatatlanul hozzátartozik a haladó burzsoázia uralmának megsemmisítése, s a proletariátus uralmának, a kommunista párt által vezetett dolgozó tömegek uralmának megteremtése. Ez a harc feltétlen szükségszerűségként megkívánja, hogy szüntessük meg a kapitalista magántulajdont, tegyük

* *Molotov.* A külpolitika kérdései. Szikra 1949. 599. old.

társadalmi tulajdonná a termelési eszközöket, hozzuk ezáltal összhangba a termelési viszonyokat a termelőerők társadalmi jellegével, adjunk szabad teret gyors és akadálytalan fejlődésüknek, tegyük a népet sorsának urává, tegyük lehetővé számára, hogy élvezhesse a tudomány és kultúra minden vívmányát.

Az emberiség progresszív fejlődésének csak egy útja van: a kapitalizmus megdöntése, áttérés a szocializmusra.

A kapitalizmus magától, önként nem száll sírjába. Semmiféle válság sem űzi automatikusan oda. Sztálin elvtárs rámutatott, hogy „korhadt már a kapitalizmus, de nem hasonlíthatjuk egyszerűen ahhoz a fához, amely már annyira elrohadt, hogy magától a földre kell zuhannia".* Következésképpen a szocializmus sem jöhet létre magától, harc nélkül.

Korunk történelme egyre határozottabban igazolja azt a marxi-lenini tételt, hogy a szocializmus létrejöttéhez nem elegendők csupán a materiális adottságok, objektív feltételek. Ha ezek megvannak, döntő szerepet kapnak mellettük a szubjektív tényezők: a munkásosztály forradalmi tudata, szövetsége a parasztság alapvető tömegeivel, a társadalmi fejlődés törvényeinek ismeretével felfegyverkezett proletárpárt, a párt bölcs és jövőbetekintő vezérei.

A XX. század eleje óta, mikor már a legtöbb kapitalista országban minden objektív feltétel megvolt a szocializmus győzelméhez, döntő jelentőségre tettek szert a szubjektív tényezők.

Lenin és Sztálin is, akik az új történelmi helyzetben továbbfejlesztették a marxizmus tanait, főleg a szubjektív tényezők szerepének teljes tisztázására fordították figyelmüket, mivel ezek váltják reális valóságra a forradalom győzelmének lehetőségét.

A bolsevik párt, mikor a proletárforradalom győzelméért önfeláldozó harcra szervezte meg a munkásosztályt és a dolgozó parasztságot, Lenin és Sztálin tanítását követte, mely szerint a szubjektív tényező elengedhetetlen feltétele a szocializmus győzelmének.

---

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 10. kiad. 607—608. old. (oroszul).

Lenin hangsúlyozta, hogy az objektív feltételek jelenléte még nem elég a forradalom győzelméhez. Ezt írta erről: „A marxista számára kétségtelen, hogy forradalmi helyzet nélkül nincs forradalom... Mik általánosságban szólva a forradalmi helyzet ismertetőjelei? Aligha tévedünk, ha a következő három fő ismertetőjelre mutatunk rá: 1. Az uralkodó osztályok már képtelenek változatlan formában fenntartani uralmukat... A forradalom kitöréséhez rendszerint nem elég, hogy «az alsók nem akartak», hanem az is szükséges, hogy «a felsők nem tudtak» tovább a régi módon élni. 2. Az elnyomott osztályok nyomorának és szenvedésének a megszokott méreteken túlmenő megnövekedése. 3. A tömegek aktivitásának a felsorolt okoknál fogva bekövetkező lényeges fokozódása.... azok készsége az önálló történelmi fellépésre.

Ezek nélkül az objektív változások nélkül, amelyek nemcsak egyes csoportok és pártok, hanem egyes osztályok akaratától is függenek, a forradalom — az általános szabály szerint — lehetetlen. Ezeknek az objektív változásoknak összességét nevezzük forradalmi helyzetnek."*

De „... nem minden forradalmi helyzetből lesz forradalom, — mondta Lenin — hanem csak olyan helyzetből, amikor a fentebb felsorolt objektív változásokhoz még egy szubjektív változás is hozzájárul, nevezetesen az, hogy a forradalmi *osztály* olyan forradalmi tömegakciókra képes, amelyek elég erősek arra, hogy a régi kormányhatalmat szétzúzzák (vagy megrázkódtassák), mert ez a kormányhatalom soha, még a válságok korszakában sem «bukik meg», ha meg nem «buktatják».''**

Leninnek ezt a tételét továbbfejlesztve így ír Sztálin elvtárs: „Egyesek azt hiszik, hogy a roham megkezdéséhez elegendő megállapítani a hatalmon levő osztály elhalásának *objektív* folyamatát. Ez azonban helytelen. Ezenkívül még elő kell készíteni a roham sikeréhez elengedhetetlen *szubjektív* feltételeket is."***

A bolsevik párt az országban meglévő nélkülözhetetlen

* *Lenin* Művei. 4. kiad. 21. köt. 189—190. old. (oroszul).
** Ugyanott, 190. old.
*** *Sztálin* Művei, 5. köt. 80. old.

anyagi előfeltételekre támaszkodva, Lenin és Sztálin vezetésével 1917 októberében megszervezte a győzelmes szocialista forradalmat, s ezzel elindította az országot a kommunista megújhodás útján. A szocialista átalakulás anyagi előfeltételei sok más országban is megvoltak akkor, de csak a mi országunkban győzött a forradalom. Megemlékezett erről Molotov elvtárs is, a Nagy Októberi Szocialista Forradalom harmincadik évfordulóján tartott beszédében. „Angliában, ugyanúgy Franciaországban is — mondotta — már akkor, harminc évvel ezelőtt, a szocialista átalakuláshoz az anyagi feltételek nem voltak kevésbbé kedvezőek, mint országunkban. Csakhogy — mint ismeretes — az anyagi előfeltételek egymagukban nem elegendők ahhoz, hogy meg lehessen oldani akár olyan problémákat is, amelyek már történelmi szükségességgé váltak."*

Miért nem tört ki a szocialista forradalom a többi országokban, noha megvoltak objektív feltételei? Ennek elsősorban az az oka, hogy ezekben az országokban nem volt a proletártömegeknek igazi marxista pártjuk, a II. Internacionále opportunista pártjai áruló politikát folytattak, a munkásosztály politikailag kettészakadt — vagyis hiányzott a szubjektív tényező, amely végeredményben eldönti a forradalom sorsát.

A történelmi szükségszerűség, az imperialisták és jobboldali szocialista szolgáik minden erőlködése ellenére is, erőteljesen utat tör magának. A második világháború, a Szovjetunió győzelmének eredményeképpen azzal végződött, hogy Kelet és Nyugat jónéhány országa forradalmi fordulattal a demokratikus, szocialista fejlődés útjára lépett. Előbb-utóbb mindegyik ország feltétlenül áttér a szocializmusra. A materiális előfeltételek kialakulása és a kapitalizmus ellentmondásainak további kiéleződése folytán feltartóztathatatlanul érlelődnek azok a szubjektív tényezők, amelyek az egész világon biztosítják a kapitalizmus forradalmi átalakulását szocializmussá. A szocializmus a konkrét történelmi helyzetnek megfelelően, különböző formákat és árnyalatokat öltve, mindenütt utat tör magának.

* *Molotov.* A külpolitika kérdései. 580. old.

Lenin előre látta, hogy elkerülhetetlenül különböző lesz az az út, „amelyet az emberiség a mai imperializmustól a holnap szocialista forradalmáig megtesz. Minden nemzet eljut a szocializmushoz, ez elkerülhetetlen, de nem mind teljesen egyformán jutnak oda, mindegyikük visz valami sajátosságot a demokrácia egy bizonyos formájába, a proletárdiktatúra egy bizonyos válfajába, a társadalmi élet különböző területein folyó átalakulások egy bizonyos ütemébe."* Nem egyszer hangsúlyozta Lenin ezt a tételt, s rámutatott, hogy „a forradalom fejlődése az egyes országokban különböző formák között, különböző ütemben halad (és nem is haladhat másképp)".** Emellett rámutatott arra, hogy a forradalom fejlődési formáinak egész sokoldalúságában ugyanaz az osztálytartalom fejeződik ki — a társadalom szocialista átalakítása. „Európa nem úgy halad a forradalom felé, mint ahogy mi jutottunk oda, de lényegében Európa is ugyanazt csinálja végig."***

„«Baloldaliság» — a kommunizmus gyermekbetegsége" című művében Lenin levonta az újonnan keletkezett fiatal kommunista pártok tevékenységének tanulságait. Mint itt megírta, a kommunista pártok feladata mindig az, „hogy a kommunizmus általános és alapvető elveit alkalmazni tudjuk az osztályok és pártok közötti vonatkozásoknak arra a *sajátosságára*, a kommunizmushoz való objektív fejlődésnek arra a *sajátosságára*, amely minden egyes országot jellemez, és amelyet hozzáértéssel kell tanulmányozni, fellelni, eltalálni".****

Rámutatott Lenin, hogy korunk megköveteli „a kommunizmus *alapvető* elveinek... olyan alkalmazását, amely *helyesen módosítja* ezeket az elveket a *részletekben*, helyesen alkalmazza, hozzáidomítja azokat a nemzeti és állami különbségekhez".°

A leninizmus azt tanítja, hogy az egyes országok fejlődésének sajátos volta *nem érintheti a lényeget magát.*

---

* *Lenin* Művei. 4. kiad. 23. köt. 58. old. (oroszul).
** *Lenin* Művei. 3. kiad. XXIII. köt. 188. old. (oroszul).
*** *Lenin* Művei. 3. kiad. XXV. köt. 75. old. (oroszul).
**** *Lenin.* Válogatott Művek. 2. köt. 744—745. old.
° Ugyanott, 747. old.

Rosszul tennénk, ha nem vennénk figyelembe, hogy egyes országokban más-más formákat mutat az átmenet a kapitalizmusból a szocializmusba. De még veszélyesebb, politikailag káros és elméletileg tarthatatlan volna, ha egyoldalúan eltúloznánk és felfújnánk a különböző országok munkásmozgalmának egyéni sajátosságait. Ez lényegében a kommunizmusért folyó forradalmi harc általános törvényszerűségeinek tagadásához vezet. Ezért hazug és veszélyes a szocializmusba való fejlődés úgynevezett „külön" útjainak bármiféle „elmélete". Sztálin elvtárs leleplezte azokat, akik egy-egy ország munkásmozgalmának egyéni sajátosságait a párt tevékenységének alapelvéként akarják feltüntetni. „Természetes, hogy vannak egyéni sajátosságai az angol munkásmozgalomnak — mondotta Sztálin elvtárs — és ezeket feltétlenül számításba kell venni. De aki ezeket a sajátosságokat alapelvnek tünteti fel s a munka alapjává teszi, az azoknak az álláspontjára helyezkedik, akik szerint a marxizmus nem egyeztethető össze az angol viszonyokkal."*

Nem szabad egy-egy ország sajátosságait a kommunista párt tevékenységének alapelvévé tenni, viszont maximálisan ki kell használni ezeket a sajátosságokat, hogy a munkásosztály harcának internacionális alapelveit megvalósítsuk — erre tanít a leninizmus.

A szocializmusba való átmenet formáinak különbsége abból ered, hogy az egyes országok fejlődésének különböző konkrét történelmi, nemzetközi és nemzeti sajátosságai vannak. A kommunizmus győzelmének általános törvényszerűségei viszont azt fejezik ki, hogy a proletariátus harcának, melyet történelmi hivatásának betöltéséért vív, egységes internacionalista tartalma van.

Melyek a kommunizmus győzelmének legfontosabb általános feltételei? A proletariátus kérlelhetetlen osztályharca a burzsoázia ellen; a munkásosztály vezetőszerepe abban a harcban, amelyet teljes és végleges felszabadulásukért folytatnak a néptömegek; az összes országok munkásainak nemzetközi szolidaritása; a kommunista, marxista párt vezető-

* *Sztálin* Művei. 8. köt. 202. old. (oroszul).

szerepe. Ez utóbbi biztosítja a lényeget: a kizsákmányolók uralmának erőszakos megdöntését, a proletárdiktatúra megvalósítását, a kapitalizmus forradalmi átalakítását szocializmussá. Az Októberi Forradalom győzelme, a Szovjetunió tapasztalatai a szocializmus és kommunizmus építésében, azok a tapasztalatok, melyeket a nagy lenini-sztálini tan világít meg, teljességgel igazolják ezeket az általános törvényeket, az új társadalmi rend győzelmének feltételeit. A Szovjetunió tapasztalatainak tehát nemzetközi, internacionális jelentőségük van. A valóban marxista pártoknak kötelességük, hogy a legnagyobb mértékben felhasználják a Szovjetunió tapasztalatait.

Sztálin elvtárs rámutat arra, hogy „... *bármely ország kommunista pártjának stratégiája és taktikája* csak abban az esetben lehet helyes, ha a kommunista pártok nem zárkóznak be «saját» országuk, «saját» hazájuk, «saját» proletariátusuk érdekkörébe, hanem — ellenkezőleg —, számolva saját országuk viszonyaival és helyzetével, a nemzetközi proletariátus érdekeit, más országok forradalmának érdekeit állítják homloktérbe, vagyis, ha ezek a pártok lényegükben, szellemükben internacionalista pártok ...”*

A kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet egységes, általános törvénye: a szocialista fordulat s a proletárdiktatúra. A marxizmus-leninizmusnak ezeket az alaptételeit újból, ragyogóan igazolják a népi demokratikus országok. Ezekben az országokban megtörtént a szocialista fordulat, a hatalom átkerült a munkásosztály által vezetett dolgozó tömegek kezébe, s megvalósult a proletárdiktatúra a népi demokrácia formájában.

Így a forradalmi gyakorlat ismételten megcáfolta azt az opportunista fecsegést, hogy a kapitalizmus békésen „belenőhet” a szocializmusba.

A népi demokratikus államok eredményesen töltik be a proletárdiktatúra funkcióit: elfojtják a kizsákmányoló osztályok ellenállását, építik a szocializmust. De ez az egész folyamat, a kapitalizmus forradalmi átalakítása szoci-

* *Sztálin* Művei. 5. köt. 85—86. old.

alizmussá, sajátos körülmények és formák között megy végbe.

A népi demokratikus országok keletkezésének és fejlődésének sajátosságait alapvetően az a tény határozza meg, hogy fennáll a Szovjetunió, a világ első hatalmas szocialista állama.

A szovjet állam, mely az Októberi Forradalom eredményeként jött létre, klasszikus megvalósulása a proletárdiktatúra lenini-sztálini elméletének. A Szovjetunió létezése nélkül nem alakulhattak volna ki a népi demokratikus országok, nem fejlődhetnének így, aránylag könnyen és gyorsan a szocializmus felé. A Szovjet Hadsereg nemcsak hogy szétzúzta a német fasizmust és a japán imperializmust, hanem hozzá is segítette Közép- és Délkelet-Európa országainak, valamint Észak-Koreának és Kínának néptömegeit, hogy megdöntsék a régi, reakciós rezsimet s felállítsák a népi demokratikus rendszert.

A nagy Szovjetuniónak, az általános béke és biztonság hatalmas tényezőjének jóvoltából, a népi demokratikus országok már keletkezésük első szakaszában elkerülhették az intervenciót és a polgárháborút. „A Szovjetunió nélkül az lett volna a sorsuk, hogy felfalják őket az imperialista farkasok"* — mondotta Dimitrov. A Szovjetunió megadta a népi demokratikus országoknak a szabadságot, hozzásegítette őket, hogy megóvják függetlenségüket s a szocializmus útjára lépjenek. A Szovjetunió testvéri segítséget nyujt a népi demokratikus országoknak a szocialista építés minden területén.

Ha nem értjük meg a Szovjetunió felszabadító küldetését, vezető és irányító szerepét a demokráciáért és szocializmusért folyó harcban, nem tájékozódhatunk helyesen a népi demokratikus országok kül- és belpolitikai fejlődésének kérdéseiben. Korunkban, a két tábor harcának korában, egy ország sem építheti a szocializmust, ha nem élvezi a nemzetközi kommunista front támogatását, a Szovjetunió támogatását és segítségét, s ha nem alkalmazza teljes mértékben a győzelmes szocialista építés tapasztalatait, amelyeket a Szovjet-

* *Pravda.* 1947. nov. 8.

unió gyüjtött. A népi demokratikus országokban folyó szocialista átalakulás eredményei még jobban megszilárdultak, mikor megalakult mindegyik országban a munkásosztály egységes pártja, mely a marxizmus-leninizmus alapelveire épül, a kritika és önkritika alapján fejlődik. A szocializmus sikereit az tette lehetővé ezekben az országokban, hogy tovább bővült és mélyült a párt kapcsolata a dolgozók nagy tömegeivel, megszilárdult a munkásosztály által vezetett munkás-paraszt szövetség, az a szövetség, amely a proletárdiktatúra fő alapelvét jelenti.

Ilyen körülmények között gyorsabban folyik a népi demokratikus országokban a munkásosztály összes erőinek tömörítése. Teljesen törvényszerű jelenség az, hogy Csehszlovákiában, Romániában, Magyarországon, Bulgáriában és Lengyelországban egyesültek a munkáspártok a marxizmus-leninizmus alapján. Ez az egyesülés mutatja, hogy a társadalmi élet szocialista átalakulása mindenütt elmélyül, hogy a munkásosztály szerepe egyre nagyobb lesz, politikai érettsége egyre magasabb fokot ér el. Újból igazolódnak Lenin szavai: „A szocializmus elképzelhetetlen anélkül ... hogy a proletariátus uralkodjék az államban ...”* A proletariátus politikai egységének megteremtése megerősíti a munkásság és a kommunista párt vezetőszerepét a népi demokratikus országokban. A Magyar Dolgozók Pártjának első kongreszszusán Rákosi elvtárs kijelentette: „Egyenesen, tántoríthatatlanul és győzelmesen haladhatunk tovább a népi demokrácia útján a szocializmus felé.”

A népi demokratikus országok, melyek a szocializmus felé haladnak, szövetségben a kommunizmust építő Szovjetunióval — új erővel bizonyítják a győzhetetlen marxi-lenini elmélet diadalát.

2

Sztálin elvtárs 1927-ben, az első amerikai munkásküldöttséggel beszélgetve, megemlítette azokat a feltételeket, melyek a kommunista társadalom teljes győzelméhez szük-

* *Lenin* Művei. 3. kiad. XXII. köt. 517. old. (oroszul).

ségesek. Rámutatott, hogy „a nemzetközi forradalom és a nemzetközi reakció további fejlődése során két világméretű központ fog kialakulni: a szocialista központ, mely magához fogja vonni a szocializmushoz vonzódó országokat, és a kapitalista központ, mely a kapitalizmushoz vonzódó országokat fogja magához vonni. Ennek a két tábornak a harca fogja eldönteni a kapitalizmus és a kommunizmus sorsát az egész világon."*

Sztálin elvtárs zseniális előrelátása teljesen beigazolódott. A Szovjetunió ma a szocializmus világcentruma, vezetője a hatalmas, szüntelenül növekvő demokratikus tábornak. Az Egyesült Államok a reakció világcentruma, az imperialista tábor rohamcsapata. Az Októberi Szocialista Forradalom győzelme után indult meg a két tábor kialakulása; akkor vált szét a világ két rendszerre, akkor élesedett ki a végletekig az ellentét a szocializmus és az imperializmus — a reakció — között. Korunk két kibékíthetetlen tendenciájának, a demokratikus és imperialista iránynak a harca a két tábor kialakulására vezetett. Még 1919-ben ezt írta Sztálin elvtárs „Két tábor" c. cikkében:

„A világ visszavonhatatlanul és megmásíthatatlanul két táborra szakadt: az imperializmus és a szocializmus táborára . . . E két tábor harca a tengelye a ma egész életének."** Ezt a tételt továbbfejlesztette és konkretizálta Sztálin elvtárs 1925-ben „Az OK(b)P XIV. konferenciája munkálatainak összefoglalása" című beszámolójában. „. . . nincs többé a világon egységes, mindent átfogó kapitalizmus . . . a világ két táborra szakadt, a kapitalizmus táborára, melyet az angol-amerikai kapitalizmus vezet, s a szocializmus táborára, amelyet a Szovjetunió vezet . . . a nemzetközi helyzetet egyre inkább e két tábor erőviszonyai határozzák meg."***

A második világháború következményeképpen a két rendszer — a szocialista és kapitalista rendszer — erőviszonyai élesen megváltoztak a szocializmus javára.

Lenin megírta, hogy az imperializmus illúzióvá változ-

* *Lenin—Sztálin.* Párt és pártépítés. 127. old.
** *Sztálin* Művei. 4. köt. 244. old.
*** *Sztálin* Művei. 7. köt. 95. old. (oroszul).

tatja a demokráciát, de ugyanakkor erősíti a néptömegek demokratikus törekvéseit, kiélezi az ellentétet a demokráciát tagadó imperializmus és a demokráciára törekvő tömegek között.*

A legmilitaristább és legagresszívabb kapitalista országok — a hitleri Németország, a fasiszta Olaszország és az imperialista Japán — összeomlása meggyöngítette a nemzetközi reakció egész frontját.

A fő fasiszta államok teljes veresége, s az ezzel kapcsolatban sok országban végbemenő demokratikus és szocialista átalakulás *hatalmas forradalmi lökést ad az emberiség történelmének.* Ez a forradalmi lökés újabb lépést jelent előre, a szocializmus világméretű győzelme felé. A kapitalista világban már csak két világimperialista „nagyhatalom" maradt: az Egyesült Államok és Anglia. Nem vált be a reakciónak az a reménye, hogy a Szovjetunió meggyengül s a forradalmi mozgalom összeomlik. Ellenkezőleg: a Szovjetunió jelentősen megerősödött; nemcsak belső ereje nőtt meg, hanem külpolitikai pozíciói is hatalmasabbak és szilárdabbak, mint valaha. A második világháború következtében még élesebben elkülönült az egész világon a két tábor: a béke, szocializmus és demokrácia tábora, amelyet a Szovjetunió vezet, s az imperializmus, reakció és háború tábora, melyet az Egyesült Államok és Anglia kormányzó körei vezetnek.

A két szembenálló tábor harca a kapitalizmus általános válságának feltartóztathatatlan kiéleződése közben folyik; ez tovább gyengíti a kapitalizmust és erősíti a szocializmust.

Az *első* és döntő tényező, mely feltartóztathatatlanul erősíti a kapitalizmus általános válságát: egyrészt a kapitalizmus fokozódó rothadása, menthetetlen gyengülése — másrészt a Szovjetunió további erősödése, a háborúutáni sztálini ötéves terv eredményes teljesítése, a néptömegek életszínvonalának, gazdasági és kulturális életnívójának emelkedése, a burzsoá ideológia csökevényeinek kiirtása a szovjet emberek tudatából.

A Szovjetuniónak a kommunizmus építésében elért sikerei még jobban aláássák és megingatják az imperializmus pilléreit,

* Lásd: *Lenin* Művei. 3. kiad. XXX. köt. 259. old. (oroszul).

állandóan erősítik a szocializmus és demokrácia pozícióit az egész világon. Újból, nyomatékosan igazolódnak Lenin és Sztálin megállapításai arról, hogy a világszerte folyó szabadságmozgalmak fejlődéséért a Szovjetunió a legtöbbet tesz példájával és gazdasági eredményeivel.

Míg a burzsoázia és uszályhordozói, a jobboldali szocialisták, mindent elkövetnek, hogy lerombolják a munkásosztálynak saját erejébe, elkerülhetetlen győzelmébe vetett hitét — addig a Szovjetunió, „a világproletariátus rohambrigádja",* példájával minden ország munkástömegeiben állandóan erősíti a kommunizmus teljes diadalába vetett hitet. Sztálin elvtárs rámutatott, hogy „a «bolsevik állam» létének puszta ténye is megzabolázza a reakció fekete erőit és megkönnyíti az elnyomott osztályok szabadságharcát".** A szocializmusnak országunkban elért sikerei „hatalmas tényezői a világforradalomnak, bátorítják a világ proletariátusát a kapitalizmus elleni harcában".***

A szocializmus győzelme s az ország további előrehaladása a kommunizmus felé, még jobban megerősíti a kapitalista országok munkásosztályának hitét a kommunizmus győzelmében. Sztálin elvtárs a XVIII. pártkongresszuson tartott beszámolójában ezt mondta: „A főeredmény az, hogy országunk munkásosztálya, miután véget vetett annak, hogy ember az embert kizsákmányolhassa és megszilárdította a szocialista rendszert, az egész világ előtt bebizonyította ügye igazát. Ez a legfőbb eredmény, mert ez megerősíti a munkásosztály hitét erejében és végső győzelme bizonyosságában."****

A Szovjetunió sikerei rokonszenvet váltottak ki még a külföldi értelmiség azon részénél is, amely azelőtt rendkívül szkeptikusan értékelte, ahogy a burzsoá filozófusok mondani szerették, „a bolsevikok kockázatos kísérletét".

1935-ben az angol Fabiánus Társaság két tekintélyes tagja, a Webb testvérek meglátogatták a Szovjetuniót, s aztán könyvet írtak, „A szovjet kommunizmus — az új civilizáció"

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 576. old.
** *Sztálin* Kínáról. Szikra 1950. 30. old.
*** *Sztálin* Művei. 9. köt. 141. old. (oroszul).
**** *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 717. old.

címmel. A könyv részletesen leírja a szovjet rendszert, a szocialista építés sikereit, s ezekkel a szavakkal fejeződik be:

„Ez a civilizáció, amely megszüntette a profithajhászást, felszámolta a munkanélküliséget, bevezette a közszükségleti cikkek tervszerű termelését, következetesen felszámolta a földbirtokosokat és kapitalistákat, — vajjon átterjed-e ez a civilizáció más országokba? Mi azt feleljük: igen, átterjed. De hogyan, mikor, hol, milyen módosulásokkal, erőszakos forradalom útján vagy békés térhódítással, vagy esetleg tudatos utánzással — olyan kérdés ez, amelyre nem tudunk megfelelni." A könyv szerzői, akik évek hosszú során át hirdették, hogy „a kapitalizmus békésen belenőhet a szocializmusba", nem is felelhettek meg erre a kérdésre. Közép- és Délkelet-Európa népei, Kína és Észak-Korea népei adták meg a feleletet; ők, a Szovjetunió nagy példáját követve, a gyakorlatban hozzáfogtak az új társadalmi rend építéséhez.

A burzsoá értelmiség élenjáró képviselői lángoló szeretettel fordították és fordítják tekintetüket a Szovjetország felé; az egész világ népeinek reményét és vezéresillagát látják benne.

Romain Rolland így szól a szovjet emberekhez: „Az emberiséget hordozzátok vállatokon".

„Oroszországban olyan messze előrehaladt a civilizáció, hogy az ámuló Európa messze mögötte maradt" — írta Bernard Shaw. A szovjet írókkal találkozva, azt mondta, hogy a történelem az utóbbi időkben csak két lángelmét adott az emberiségnek: Lenint és Sztálint, a kommunizmus zseniális vezéreit; az ő eszméik határozzák meg a valóban civilizált modern ember életének és harcának értelmét. „Az olyan emberek, akik alapelveikben nem kommunisták, — írta Shaw — nem mehetnek civilizált ember-számba."

A wroclavi értelmiségi békekongresszuson Fagyejev elvtárs, a kongresszus munkálatait összegezve, ezt mondotta:

„Én, mint a Szovjetunió képviselője, örömmel hallottam, hogy államunkat a béke és haladás fáklyájának nevezték. Ez feljogosít engem annak kijelentésére, hogy a Szovjetunió a haladásért és békéért folyó harc élcsapatában halad."

A *második* tényező, amely erősíti a kapitalizmus általános válságát, az a tény, hogy ismét kiszakadt néhány újabb

láncszem a világimperializmus láncából — létrejöttek a népi demokratikus országok. Ezeknek az országoknak politikai és gazdasági megerősödése, a szocializmus útján való fejlődése még jobban leszűkítette az imperializmus bázisát, visszaszorította a kapitalizmus frontját, meggyengítette hadállásait. A Német Demokratikus Köztársaság megalakulása fordulópontot jelent Európa történelmében, új, rendkívüli erejű csapást mér az egész imperialista rendszerre, még jobban elmélyíti a kapitalizmus általános válságát.

Harmadik tényezőként az erősíti az imperializmus válságát, hogy a kapitalista országokban tovább élesednek az osztályellentétek, ennek következtében hatalmasan fejlődik a nemzetközi munkásmozgalom, élesen balra tolódnak a tömegek, soha nem látott méreteket ölt a kommunisták befolyása a széles néprétegek között. A kommunisták több országban meghódították a munkásosztály többségét, a legnagyobb politikai tömegpárttá lettek. A kommunista pártok világszerte erősödnek.

A *negyedik* tényező, amely kiélezi a kapitalizmus általános válságát, a gyarmatok és függő országok nemzeti szabadságmozgalmának új fellendülése. Ez a mozgalom több országban nyílt fegyveres harccá fejlődött.

Ma mindenki világosan látja, hogy a gyarmatok népei nem akarnak többé a régi módon élni, a gyarmati nagyhatalmak uralkodó osztályai pedig nem tudják többé a régi módon kormányozni gyarmataikat.

Lenin, feltárva a szocializmus végleges, világméretű győzelmének perspektíváit, ezt írta: „A harc kimenetelét végeredményben az határozza meg, hogy Oroszország, India, Kína stb. — a világ lakosságának óriási többsége. S az utóbbi években éppen a lakosságnak ez a többsége sodródik bele rendkívüli gyorsasággal a felszabadításáért folyó harcba, úgyhogy ebben az értelemben a kételynek még árnyéka sem férhet ahhoz, hogy a világot átfogó harc végső megoldása minő lesz. Ebben az értelemben a szocializmus végleges győzelme tökéletesen és feltétlenül biztosított."*

Leninnek ezek a szavai különös erővel hangzanak most,

* *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 1028. old.

mikor a gyarmati és függő országok — s különösen Kína — nemzeti szabadságmozgalmának hatalmas fellendülése az imperialista rendszer hátországait fenyegeti. A népi demokráciának Kínában aratott győzelme, ennek a hatalmas országnak az imperialistáktól való elszakadása még jobban elmélyíti a kapitalizmus általános válságát.

Ezek a legfontosabb tényezők, amelyek fokozzák a kapitalizmus általános válságát, aláássák az imperializmus pilléreit, megerősítik a szocializmus s az egész demokratikus tábor hadállásait.

Nem földrajzi határ húzódik a két tábor között, nem Kelet és Nyugat áll itt egymással szemben, ahogy a burzsoá és álszocialista politikusok aljas módon fel akarják tüntetni a dolgot. Osztályszempontok, politikai szempontok választják el a két tábort, olyan, a néptömegek számára életbevágóan fontos kérdések, mint a békéért, a népi demokráciáért, a népek függetlenségéért, a szocializmusért folyó harc.

Kikből áll a demokratikus tábor? Ide tartoznak a szocializmusból a kommunizmus felé haladó Szovjetunió, a szocialista fejlődés útjára lépett népi demokratikus országok s a gyarmati és függő országok, amelyekben az imperializmus hátországait aláaknázó nemzeti szabadságmozgalmak bontakoznak ki. Hatalmas és győzhetetlen erőre támaszkodik a demokratikus tábor, *a világ minden országának munkásmozgalmára*, melyet a kommunista pártok irányítanak. Éppígy támasza a demokratikus tábornak minden igazán demokratikus és haladó erő bárhol a világon. A demokratikus tábor zászlaja alatt harcolnak a dolgozók tömegszervezetei: a Szakszervezeti Világszövetség, amelyhez több mint 70 millió dolgozó tartozik, a Nemzetközi Demokratikus Nőszövetség, amelynek 80 millió tagja van, a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség, amely több mint 60 millió munkás-, paraszt- és értelmiségi fiatalt egyesít soraiban, a Nemzetközi Diákszövetség, amelynek 54 országban vannak szervezetei — és sok más haladó szervezet, amely a béke híveit tömöríti.

A demokratikus tábor élén a Szovjetunió áll, az egész világ elnyomott tömegeinek őszinte barátja és hatalmas védelmezője, amely maga köré tömöríti a világ összes haladó erőit.

A Szovjetunió politikája teljesen összhangban áll Leninnek azzal a megállapításával, hogy „a bolsevikok egészen más nemzetközi viszonyokat teremtenek, amelyek minden elnyomott nép számára lehetővé teszik, hogy megszabaduljon az imperialista igától".*

A demokratikus tábor az emberiség túlnyomó többségét egyesíti. Csupán a szocialista szovjetköztársaságok s a népi demokratikus országok lakossága körülbelül 800 millió főből áll. Azt is számításba kell vennünk, hogy magukban a kapitalista országokban és gyarmataikon is a dolgozók százmilliói harcolnak a békéért és demokráciáért. Impozáns és megingathatatlan erő ez. Amint Lenin írta: „A dolgozók tömegei velünk vannak. Ebben rejlik a mi erőnk. Ez a világkommunizmus legyőzhetetlenségének forrása."** A demokratikus tábor nemcsak azért erős, mert az egész világ dolgozói támogatják, hanem azért is, mert fölényben van politikája.

Ez a politika az imperializmus aláaknázására, az igazi demokrácia és szocializmus erősítésére és fejlesztésére irányul, a modern társadalmi fejlődés sürgető követelményeinek ad hangot. Az egész világ népeinek létérdekeit fejezi ki ez a politika, alapjául szolgál a demokratikus tábor egyre erősödő belső egységének.

Hogy Tito fasiszta bandája elpártolt az egységes kommunista fronttól, az, az imperialisták várakozása ellenére, nem gyengítette, hanem még jobban megerősítette a demokrácia és szocializmus imperialistaellenes táborának belső egységét. A Tito-féle kémklikk árulásának leleplezése még szorosabban tömörítette az összes országok népeit és kommunista pártjait a Szovjetunió körül, a SzK(b)P körül, s a kommunizmus vezére, Sztálin elvtárs körül.

A szocialista tábor ereje: a szocialista rendszer hasonlíthatatlan fölénye a kapitalista rendszer fölött, a Szovjetunió nagy példája, s a Szovjetunió önzetlen segítsége a népi demokratikus országoknak, a gyökeres szocialista átalakulásért vívott harcukban.

A demokratikus tábornak a haladásért és szocializmusért

* *Lenin* Művei. 3. kiad. XXVI. köt. 16. old. (oroszul).
** *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 620. old.

vívott harcához szervesen hozzátartozik, hogy ez a tábor fellép az imperialista reakció minden formája, a világuralomra törő Egyesült Államok agressziójának minden megnyilvánulása ellen.

A demokratikus tábor feladata, amely fedi minden nép érdekeit — az igazi demokráciáért és szocializmusért vívott harc. Ez a történelmi feladat egyre sikeresebben oldódik meg, annak arányában, ahogy a kapitalista országok munkásosztálya egyre jobban küzdi le a számára jelenleg legnagyobb veszélyt: saját erejének lebecsülését, az ellenfél erejének túlbecsülését.

Az imperialista tábor főkolomposai arra törekszenek, hogy a demokratikus tábor történelmi törvényszerűségű támadását eltorzítva, mint „belső és külső agresszió"-t állítsák be. Truman, a hírhedt „antikomintern-paktum" szerzőinek eszméit és fogalmazását kölcsönvéve, 1948 március 17-i beszédében kijelentette, hogy a nyugateurópai államoknak, gazdasági életük helyreállításához, biztosítékokra van szükségük mind a külső, mind a belső agresszió ellen. Ilyen demagóg kijelentésekkel próbálják leplezni az amerikai reakciósok a demokratikus tábor ellen irányuló agresszív terveiket, melyek élesen megmutatkoznak a hírhedt Északatlanti Egyezményben. Mint ismeretes, az Egyezményt külön megállapodás egészíti ki; ez előírja, hogy a megegyező államok mind egységesen harcolnak országukban a demokratikus mozgalom fellendülése ellen. Különösen fontos kiemelnünk, hogy az Egyezmény jogot ad az amerikai imperializmusnak a fegyveres beavatkozásra bármilyen „belső agresszió" esetén — így nevezik a világuralomra áhítozó amerikaiak a demokratikus, felszabadító, forradalmi mozgalmakat, amelyek bármely országban a reakciós kormányzat ellen irányulnak.

Agresszió, beavatkozás más országok ügyeibe — kedvelt fegyvere ez a reakciónak, az imperialista tábornak. Korunkban az agresszió minden formája az imperializmus szüleménye, s végeredményben az imperialista tábornak nem az erejét, hanem gyengeségét mutatja.

Kik tartoznak az imperialista táborba? A világreakció központja, az Egyesült Államok, gyengébb európai partnerei

és vazallusai, mint Anglia, Franciaország és mások, s Ázsiának, a Távol-Keletnek és Dél-Amerikának egész sereg országa, mely teljesen az Egyesült Államoktól és Angliától függ. Így az imperialista tábor egyesíti az egész világ reakciós erőit. A második világháború eredményeképpen nemcsak az imperialista reakció legfőbb rohamcsapatai — a fasiszta Németország és az imperialista Japán — omlottak össze, hanem az egész imperialista front alapjában rendült meg. Anglia másodrendű hatalommá süllyedt, a Brit Birodalomban egyre erősödnek a centrifugális erők, Franciaország már csak harmadrangú hatalomnak számít — ez és még sok egyéb mutatja az imperialista front gyengülését.

Sztálin elvtárs már a párt XIV. kongresszusán, 1925-ben, megmondotta, hogy a kapitalizmus gyengeségének alapjául „a kapitalizmus számára leküzdhetetlen ellentmondások szolgálnak, melyeknek keretei között alakul ki az egész nemzetközi helyzet. Ezek az ellentmondások leküzdhetetlenek a kapitalista országok számára és csak a nyugati proletárforradalom fejlődése során szüntethetők meg."*

Ugyanekkor, a kapitalista tábor belső ellentmondásáról és ingadozásáról beszélve, Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy: „Az európai országok, folytatva gyarmataik kizsákmányolását, most maguk kerültek pénzügyi alárendeltségi viszonyba Amerikával szemben; ennélfogva most és a jövőben, őket zsákmányolja ki Amerika."**

Sztálin elvtárs szavai ragyogóan beigazolódtak.

Bármennyire igyekeznek is az imperialisták, hogy ideiglenesen „elfelejtsék" a köztük lévő surlódásokat és konfliktusokat, háttérbe szorítsák „nézeteltéréseiket", — nem sikerül nekik. Az imperialista tábor belső ellentmondásai elkerülhetetlenül kiéleződnek, amint egyre jobban kibontakozik az amerikai imperializmus világuralmi politikája. Ennek a politikának konkrét kifejezője a Truman-elv és a Marshall-terv. Ha Hitler világuralmi politikája kiélezte a kapitalista ellentmondásokat, akkor kétségtelen, hogy az amerikai imperializmusnak a világuralom megszerzéséért indított harca nem ke-

* *Sztálin* Művei. 7. köt. 262. old. (oroszul).
** Ugyanott, 269. old.

vésbbé élezi ki az ellentéteket a kapitalista államok között.

Az amerikai imperialisták politikája gazdasági területen azt tűzte ki céljául, hogy megakadályozza az európai ipar és mezőgazdaság újjászületését és Európát Amerika belső piacává változtassa. Ezért van az, hogy a Marshall-terv szerinti „segély" elsősorban készárukat „helyez el", még hozzá rendkívül silány minőségűeket, amelyek raktáron hevertek az amerikai spekulánsoknál. Az ilyen „segítség" feltétlenül romlásba viszi a gazdasági élet sok életbevágóan fontos, döntő jelentőségű ágát abban a 16 európai országban, amelyek elfogadták az Egyesült Államok álnok tervét. Ennek a romlásnak már mutatkoznak is a jelei. Amerika szűklátókörű politikusainak szándékai ellenére, a Marshall-terv nem szünteti meg az imperialista rendszer belső és külső ellentmondásait, hanem még jobban kiélezi őket.

Sztálin elvtárs még 1930-ban rámutatott, hogy kiütköznek és kiéleződnek az ellentétek a legfontosabb imperialista országok között, hogy a legnagyobb ellentét az Egyesült Államok és Anglia között van, s az erőfölény határozottan az Egyesült Államoké. Különös erővel csengenek ezek a kijelentések, most, amikor egyre jobban kiéleződnek az ellentétek az Egyesült Államok és Anglia között. Különböző módon nyilvánul ez meg. Tudjuk, hogy az amerikai imperializmus nem sikertelenül harcol a Brit Birodalom piacaiért és nyersanyagforrásaiért. A háborúelőtti évekhez képest állandóan nő az Egyesült Államok kivitele a Brit Birodalom országaiba, különösen Kanadába. Az amerikai imperializmus kényszerítette Angliát, hogy lazítsa a brit vámkedvezmény-rendszert, számolja fel a sterling-blokkot, ismerje el az amerikai kereskedelmi flotta uralmát, hajtsa végre a fontsterling devalvációját stb. Az amerikai imperializmus kiszorítja Angliát a nyugati féltekéről, a Közel- és Távol-Keletről s a világ más részeiről.

Az amerikai imperializmus arra törekszik, hogy Nyugat-Európát és elsősorban Nyugat-Németországot az Egyesült Államok európai felvonulási területévé tegye, amire szüksége van világuralmi politikájának megvalósításához. Ez viszont ellentétben áll Anglia érdekeivel, s különösen Franciaország

biztonságával. Ráadásul az amerikai agresszorok nyiltan arról beszélnek, hogy a Brit Birodalom felbomlik és minden birtoka az Egyesült Államok kezébe kerül. Karl von Weygand, amerikai újságíró például ezt írja: „A Brit Birodalom a multé lesz. A brit erő, dicsőség és nagyság impozáns látványa, amely több mint két évszázadon át elkápráztatta a világot, letűnőben van. Amerika a természetes örököse azoknak a hatalmi előjogoknak és annak a vezető pozíciónak, amelyek eddig a Brit Birodalom birtokában voltak."

Az amerikai imperialistákat, akik az angol birtokok „törvényes" örökösének tekintik magukat, az a gondolat izgatja, hogy a Brit Birodalom összeomlása előbb következhet be, mint ahogy ők hatalmukba kerithetik kincseit. Ennek a nyugtalanságnak adott hangot Matthews, a *New York Times* londoni tudósítója: „A Brit Birodalom összeomlási folyamata gyorsabban végbemehet, mint ahogy a vacuumot, vagyis az ürt kitöltheti az amerikai aktivitás."

Az Egyesült Államok és Anglia között, s a többi kapitalista országok között is fennálló ellentétek állandóan ható tényezőt jelentenek. Egyre jobban kiéleződnek ezek az ellentétek, melyek az imperialista tábor gyengeségéről tanúskodnak.

Az imperialista tábornak és vezetőerejének, az amerikai imperializmusnak gyengesége az emésztő belső ellentmondásokban van. Az Egyesült Államok közgazdaságának legsebezhetőbb pontja a háború következtében *megnőtt* termelési lehetőségek s az összeszűkült belső és külső piacok közti ellentmondás. Az amerikai imperializmus teljes erővel igyekszik elkerülni vagy legalább enyhíteni a gazdasági válságot, s úgy próbál kiutat találni ebből az ellentmondásból, hogy agresszív politikát folytat, új háború kirobbantására törekszik, leigázza és hatalma alá veti a gyengébb kapitalista államokat.

A hatalmas fegyverkezési kiadások némileg hátráltatták a válság terjedését, de így is feltartóztathatatlanul kerülnek válságba egyre-másra az amerikai gazdasági élet különböző ágai. Az amerikai üzletemberek dicsekedve jelentik ki, hogy „a fegyverkezés ösztönzőleg hat az üzleti aktivitásra". De az ipar egyoldalú, hadi jellegű fejlődése, most, *amikor a népek békéért harcolnak*, csődbe viszi az Egyesült Államok egész

gazdasági életét. Ezért élesednek ki egyre jobban az Egyesült Államok háborúutáni gazdálkodásának ellentmondásai, az amerikai imperializmusnak és szolgáinak — a trumanoknak, dulleseknak és a többieknek — minden ravaszkodása ellenére. Ez végeredményben soha nem látott válságba visz. Már 1948 eleje óta feltűntek a gazdasági válság első komoly jelei az Egyesült Államokban. Az ipari termelés 1948 októberétől 1949 októberéig 22%-kal csökkent, az acéltermelés 1948 októberétől 1949 júliusáig 28%-kal, a gépipari termelés 21%-kal. 1949 közepén a teljes és részleges munkanélküliek száma, hivatalos amerikai adatok szerint, 14 millió volt. A valóságban, amint ezt az amerikai szakszervezetek bizonyítják, lényegesen több munkanélküli van az Egyesült Államokban, mint amennyit a hivatalos statisztika kimutat.*

Így tehát a demokratikus tábornak, amely minden új, növekvő és haladó erő képviselőjeként lép a porondra, nagy jövője van. Ennek a tábornak hatalmas ereje szét tudja zúzni az imperialista tábort, minden elavult, reakciós jelenség megtestesítőjét.

Az imperialista tábor azonban, alapvető fogyatkozásai és gyengeségei ellenére is, reális erőt jelent, komoly veszélyt az emberiség számára. Sztálin elvtárs arra tanít, hogy lenini módra józanul kell értékelnünk a magunk és az ellenség erejét.

Az imperialista tábor ereje a háborún meggazdagodott Egyesült Államok gazdasági és katonai hatalmában van, s abban a tényben, hogy a reakciós uralkodó körök tartják kezükben az államhatalmat.

Sztálin elvtárs már az „Anarchizmus vagy szocializmus?" című munkájában ezt írta az elavult kapitalista rend fennmaradásának okairól:

„És ha ez a szervezetlen társadalmi rend még nem pusztult el, ha még erősen ellenáll a proletariátus rohamainak, ez elsősorban azzal magyarázható, hogy a kapitalista állam, a kapitalista kormány védelmezi."**

* A könyv 1950-ben jelent meg. A cikk megállapításait 1949-es statisztikai adatokkal támasztja alá, ez azonban a következtetések elvi helyességét nem érinti. — *Szerk.*

** *Sztálin* Művei. 1. köt. 350. old.

Sztálin elvtársnak ez a tétele teljes mértékben érvényes napjainkban is, mikor az erősödő demokratikus és szocialista mozgalom minden kapitalista országban a reakciós imperialista burzsoázia uralmának megdöntésére, a proletárdiktatúra kivívására törekszik.

A jobboldali szocialisták, akiket Lenin a szocializmus árulóinak, a burzsoá bűnözés és bestialitás cinkosainak nevezett, szét akarják szakítani a munkásosztályt, meg akarják dönteni hitét saját erejében, így akarják elterjeszteni a burzsoá rend szilárdságának és megrendíthetetlenségének eszméjét. Nemcsak a burzsoázia aljas ügynökei ők országuk munkásosztályában, hanem ügynökei az amerikai imperializmusnak is. Az amerikai imperialisták nagyon jól tudják ezt s nagy reményeket helyeznek a jobboldali szocialistákba. „Az Egyesült Államok legjobb szövetségesei a nyugateurópai szocialisták ... közös az ügyünk" — jelentette ki az Egyesült Államok monopolista csoportjainak elszánt védelmezője, Harriman. Maguk a jobboldali szocialisták nyiltan és cinikusan beismerik, hogy tevékenyen segítik a burzsoáziát a munkásosztály elleni harcában. A német jobboldali szociáldemokraták düsseldorfi kongresszusán az egyik legfontosabb beszámolóban Rudolf Zorn kijelentette: „Vegye tudomásul a burzsoázia, hogy ha a szociáldemokrata párt nem végezné a maga politikai munkáját, a tömegek ma a kommunisták táborában volnának!"*

A fecsegő Schumacher, párthíveinek és az angol-amerikai kémszervezetek képviselőinek titkos értekezletén fogadkozott, hogy „Németország szociáldemokrata pártja igazolja az angolok és amerikaiak bizalmát".**

Valóban, a jobboldali szocialisták lelkesen segédkeznek az angol-amerikai imperializmusnak, hogy visszaállítsák Nyugat-Németországban a fasiszta rendszert, s Franciaországban, Olaszországban és egyebütt hatalmon tartsák a népellenes, reakciós csoportokat. Az álszocialista, kozmopolita frazeológiával takarózó jobboldali szocialisták elmélete és gyakorlata azt mutatja, hogy az imperialista tábor támaszai ők.

---

* Lásd: *Süddeutsche Zeitung.* 1948 szeptember 18.
** Lásd: *Neues Deutschland.* 1949 szeptember 26.

A kommunizmus erőinek szüntelen növekedését látva, a jobboldali szocialisták vezetői, Blum és Attlee, kieszelték a társadalmi fejlődés „külön útjait", hogy késleltessék a tömegek további balratolódását.

Az angol Labour Party vezetői jobb ügyhöz méltó buzgalommal bizonygatják, hogy a „kommunista Oroszország"-tól és a „kapitalista Amerika"-tól eltérően Anglia „harmadik úton", valamiféle „demokratikus szocializmus" útján halad. Attlee el akarja hitetni erről a „demokratikus szocializmus"-ról, hogy ez — az ő kifejezése szerint — nem valami „felhigított kapitalizmus" vagy „felhigított kommunizmus". Kijelenti, hogy a „demokratikus szocializmus" „középút, amely független a Szovjetunió kommunizmusától s az Egyesült Államok kapitalizmusától".

Mennyi hazugság és demagógia van ezekben az állításokban! A jobboldali szocialisták által kieszelt „középvonal" vagy „harmadik út" valójában semmi egyéb, mint a kapitalizmus védelmére s a kommunizmus visszaszorítására irányuló politika elkendőzése. Korunkban nincs és nem lehet „harmadik út". Két út, két tábor van mindegyik kapitalista országban. Két út, két tábor van az egész világon.

A két tábor küzdelme során a tömegek felszabadulnak a jobboldali szocialisták befolyása alól, s új országok szakadnak ki az imperialista államok rendszeréből.

Sztálin elvtárs zseniálisan előre látta korunk társadalmi fejlődésének menetét és 1924-ben így írt:

„Legvalószínűbb a világforradalom olyirányú fejlődése, hogy számos új ország forradalmi úton elszakad az imperialista államok rendszerétől."* S hozzátette, hogy „maga az új országok elszakadási folyamata az imperializmustól annál gyorsabban és alaposabban fog végbemenni, mennél alaposabban fog megerősödni a szocializmus az első győzelmes országban".**

Ezt a tételt fejlesztette tovább Sztálin elvtárs 1927-ben, „Az Októberi Forradalom nemzetközi jellege" című cikkében. Ebben olvashatjuk: „... a világkapitalizmus válsága olyan

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 32 old.
** Ugyanott, 133. old.

fejlődési fokra ért, hogy a forradalom lángjainak okvetlenül fel kell lobogniuk, hol az imperializmus középpontjaiban, hol peremterületein, semmivé téve a kapitalista foltozgatást, s napról-napra közelebb hozva a kapitalizmus bukását".*

Az Októberi Forradalom győzelme óta kiestek az imperializmus rendszeréből a balti országok, amelyek önként beléptek a szocializmust építő szovjet népek családjába. Ragyogóan beigazolódtak Lenin szavai, hogy „a népek a dolgok menete során megtanulják, hogy vonzási középpontnak tekintsék Oroszországot".** Később, a második világháború után, Európában kiestek az imperializmus rendszeréből a népi demokratikus országok, amelyek a szocializmus útjára léptek. Kiesett az imperializmus rendszeréből az óriási Kína, s ennek döntő jelentősége van az imperializmus sorsára nézve.

Törvényszerűen esnek ki egyre újabb láncszemek az imperializmus láncából. Ez a törvényszerű folyamat a jövőben még erősödni fog, amint egyre élesedik a kapitalizmus általános válsága.

A két tábor, a két rendszer harca határozza most meg az egész emberiség sorsát. Korunkban ez a harc egyre inkább a fő mozgatóerő szerepét tölti be a népeknek a kommunizmus felé való fejlődésében. Ez az alapvető tartalma korunk politikai harcának.

Valamennyi külföldi ország kommunista pártját a marxi-lenini világnézet irányítja gyakorlati tevékenységében. Ezek a pártok nem kenik el, nem tusolják el, hanem feltárják a reálisan létező ellentmondásokat. Védenek és támogatnak mindent, ami új, fejlődésképes és haladó, határozottan fellépnek minden ellen, ami elavult, régi és reakciós. Megmutatják a tömegeknek a harc és a győzelem igazi, tudományosan kidolgozott útját. A kommunista pártok Tájékoztató Irodájának határozatai ragyogó példát mutatnak arra, hogyan kell elemezni korunk alapvető ellentmondásait, amelyek egyrészről az imperialista, demokráciaellenes tábor, másrészről az antiimperialista, demokratikus tábor között állanak fenn.

* *Sztálin* Kínáról. 30. old.
** *Lenin* Művei. 3. kiad. XXV. köt. 509. old. (oroszul.)

A kommunista pártok a világ minden népének megmutatják a helyes utat, amely ennek az alapvető ellentmondásnak megoldására, az új imperialista agressziók elhárítására, az emberiség további haladására, a kommunizmus győzelmére vezet.

A két tábor közti ellentmondások megoldásának és leküzdésének nem az a módja, hogy „egy külföldi kommunista állam" „exportálja", vagy az egyes országok „orosz pártjai" „importálják" a forradalmat, mint úton-útfélen locsogják az angol-amerikai imperializmus ideológusai és politikusai, köztük a jobboldali szocialisták is. Attlee például 1949-ben az angol parlament ülésén arról beszélt, hogy a bolsevikok a maguk „kockázatos kísérletét" — a kommunizmust — „rá akarják erőltetni Angliára" és a többi országokra.

Sztálin elvtárs leleplezte a burzsoá propagandának ezt a kedvenc tételét és kifejtette, hogy a Szovjetállam nem szándékozik ráerőltetni más országokra a kommunista ideológiát és a szovjet rendszert.

Lenin megsemmisítő kritikával sujtott mindenféle fecsegést a „vörös militarizmus"-ról. „Vannak ostobák, — irta — akik vörös militarizmusról kiabálnak; politikai szélhámosok ezek, akik úgy tesznek, mintha ők elhinnék ezt az ostobaságot, efféle vádakkal dobálóznak jobbra-balra, arra a célra használják fel ügyvédi képességüket, hogy hamis érveket koholjanak ki s port hintsenek a tömegek szemébe.

Ismétlem: vagy ostobák ezek, akik semmiféle politikai értékelést nem érdemelnek — vagy politikai szélhámosok."*

A szocializmus és kapitalizmus gyökeres, minőségi különbsége ellenére is, Lenin és Sztálin mindig arról beszélt, hogy lehetséges az együttműködés a két rendszer között. „A két rendszer együttműködésének gondolatát Lenin mondotta ki először — mondja Sztálin. — Lenin a mi tanítónk; mi, szovjet emberek, Lenin tanítványai vagyunk. Sohasem tértünk és térünk el Lenin útmutatásaitól."** Még 1919 szeptemberében írta Lenin „Az amerikai munkásokhoz" című cikkében: „egymás mellett fognak élni szocialista és kapita-

* *Lenin* Művei. 3. kiad. XXIV. köt. 62. old. (oroszul).
** *Pravda.* 1947 május 8.

lista államok."* Ugyanezen év decemberében, az OK(b)P Összoroszországi konferenciáján, a külpolitika kérdéseire vonatkozó határozat-tervezetben megjegyezte Lenin:

„Az Oroszországi Szovjet Föderatív Szocialista Köztársaság békében akar élni minden néppel, s minden erejét a belső építésre akarja fordítani."**

Lenin 1920 novemberében, a kapitalista államoktól környezett Szovjetország helyzetét meghatározva, ezt mondta: „Olyan feltételeket vívtunk ki magunknak, amelyek lehetővé teszik létezésünket a kapitalista államok mellett, melyek most rákényszerültek, hogy kereskedelmi kapcsolatba lépjenek velünk. Ennek a harcnak a során kiharcoltuk jogunkat az önálló létre ... új időszakba léptünk, mikor lényegében kivívtuk nemzetközi pozíciónkat a kapitalista államok gyűrűjében."***

Sztálin elvtárs továbbfejlesztette Lenin tételét a két rendszer együttműködéséről és versengéséről. Mint mondotta, a kapitalista országokhoz való viszonyunknak az az alapja, hogy elismerjük a két ellentétes rendszer egyidejű létezésének lehetőségét. Sztálin elvtárs rámutatott, milyen alapokon lehetséges ez az együttélés. „Az amerikai demokrácia és a szovjet rendszer békésen élhet egymás mellett és versenyezhet egymással. De egyik sem fejlődhet át a másikba. A szovjet rendszer nem nőhet át amerikai demokráciává, és viszont. Békésen élhetünk egymás mellett, ha nem tűzünk össze minden apróságon."**** Sztálin elvtárs Wallace nyílt levelére adott válaszában megint hangsúlyozta, hogy ideológiájuknak és gazdasági rendjüknek különbsége ellenére is lehetséges a két rendszer fennállása s a Szovjetunió és az Egyesült Államok közti nézeteltérések békés rendezése — sőt, nemcsak lehetséges, hanem feltétlenül szükséges is az általános béke érdekében.

A két rendszer békés együttműködésének lehetősége s maga az együttműködés ténye természetesen nem szünteti meg, nem szüntetheti meg ellentétüket és harcukat. Ez az

* *Lenin* Művei. 3. kiad. XXIV. köt. 466. old. (oroszul).
** Ugyanott, 576. old.
*** *Lenin* Művei. 3. kiad. XXV. köt. 484—485. old. (oroszul).
**** *Sztálin.* Beszélgetés a „Scripps-Howard Newspapers" amerikai újságkonszern elnökével, Mr. Roy Howarddal. Goszpolityizdat 1939. 13. old. (oroszul).

ellentét szabja meg azoknak a megegyezéseknek a határait, amelyek létrejöttek és létrejöhetnek a Szovjetunió és a kapitalista államok között. „Az egymással versengő, harcoló két rendszer ellentéte szab itt határokat — mondta Sztálin elvtárs az első amerikai munkásküldöttségnek. — A két rendszer által megengedett keretek között, és csakis ezek között, a megegyezések teljes mértékben lehetségesek."*

Leninnek és Sztálinnak ez a megállapítása, mely szerint a két rendszer együttélhet, együttműködhet és versenyezhet, annak a belátásán alapul, hogy a szocialista rendszer történetileg *magasabbrendű*. Azt a szilárd meggyőződésüket tükrözi ez a tétel, hogy elkerülhetetlen a szocializmus győzelme az egész világon. Ezzel kapcsolatban azt mondta Sztálin elvtárs Roy Howardnak:

„Mi, marxisták, úgy véljük, hogy a többi országban is végbemegy a forradalom. De csak akkor, mikor azt ezeknek az országoknak a forradalmárai lehetségesnek vagy szükségesnek találják. A forradalom exportja — ez badarság. Mindegyik ország, ha akarja, maga viszi végbe a maga forradalmát."** Egy másik amerikai közéleti férfival, Harold Stassennel folytatott beszélgetésében a tudományos kommunizmusnak ezt a tételét fejtette ki Sztálin elvtárs: „Mikor a nép meg akarja változtatni a rendszert, meg is változtatja."***

A forradalmi harc gyakorlata teljes mértékben megerősíti ezt a tételt, amely a tudományos kommunizmus általános elméletéből következik. Meg vagyunk győződve arról, hogy a kommunizmus az egész világon győzedelmeskedik, így Angliában és Amerikában is. Nem azért, mintha a kommunizmust valaki ráerőszakolná ezekre az országokra, hanem azért, mert ezt követeli a társadalmi fejlődés, ezt akarja egyre határozottabban a kapitalista országok népe. Épp ettől félnek a kapitalista országok uralkodó osztályai. Saját népüktől való félelmük miatt minden kalandra kaphatók, bel- és külpolitikai téren egyaránt. A történelem által halálraítélt kapitalizmus, mint a halál-

* *Sztálin* Művei. 10. köt. 123. old. (oroszul).

** *Sztálin.* Beszélgetés a „Scripps-Howard Newspapers" amerikai ujságkonszern elnökével, Mr. Roy Howarddal. 7. old. (oroszul).

*** *Pravda.* 1947 május 8.

rasebzett vadállat, még veszélyes az emberiség számára, mert a népek leigázására, támadó háborúk kirobbantására törekszik.

Csak a munkásosztály, korunk élenjáró osztálya vezetheti a néptömegeket az emberiségre veszélyessé vált kapitalizmus elleni közös harcukban, a szocializmusért vívott harcukban.

A burzsoáziától és lakájaitól, a jobboldali szocialistáktól eltérően a kommunisták hisznek a népek alkotó erejében, Amerika és Anglia népének erejében is; ezek, élükön a munkásosztállyal, a kapitalizmus elleni harc életbevágó szükségességénél fogva, végül szintén támadásba mennek át a maguk országában a reakció ellen, kezükbe veszik sorsukat, megsemmisítik a kapitalista rendszert és felépítik a szocialista társadalmat, utolérik a politikailag előrehaladt országokat. A Szovjetuniónak és a népi demokratikus országoknak népei példájukkal meggyorsítják a kommunizmus eszméinek diadalát az egész világon.

A társadalmi fejlődés egész menete ragyogóan bizonyítja a marxizmus-leninizmus tanítását, hogy a kommunizmus legyőzhetetlen. Tudjuk, hogy a reakció keletkezése első napjától fogva, minden eszközzel igyekszik megfojtani a kommunista mozgalmat. De az eredmény épp ellenkezője annak, amit a burzsoázia várt. A kommunista mozgalom győzedelmes útja az első, kislétszámú kommunista párttól, a „Kommunisták Szövetségé"-től, amelyet Marx és Engels szervezett s összesen csak mintegy háromszáz tagja volt — elvezetett ma a világ minden országában működő, körülbelül 25 millió tagot egyesítő kommunista pártokig. Első helyen áll: a leghatalmasabb, irányt mutató kommunista párt, amely biztosítani tudta a szocializmus győzelmét a világ egyhatodán — ez a mi dicső, hős bolsevik pártunk, amely ellen keletkezése óta fegyverre kelt az egész világreakció, s ennek a reakciónak az ügynöksége, az orosz cárizmus.

Lenin már 1894-ben megmondta, hogy az orosz proletariátus megdönti az abszolutizmust s a politikai harc egyenes útján halad a győzelmes kommunista forradalom felé, elsőnek törve utat a kommunizmushoz.

Fényesen beigazolódott amit zseniálisan előrelátott a kommunizmus vezére, a történelmi fejlődés és a politikai harc mozgatóerőinek mindenirányú elemzése alapján. Az orosz proletariátus, melyet a bolsevik párt s annak bölcs vezérei, Lenin és Sztálin vezettek, 1917 októberében elsőnek törte át a világimperializmus frontját.

A szocialista forradalom oroszországi győzelme fokozta a nemzetközi reakció dühét. A szocializmus országa ellen intézett első egyenes, nyilt katonai támadás során a nemzetközi reakció teljes vereséget szenvedett. Mindjárt hozzálátott a második roham előkészítéséhez. Ezért nevelte fel és növelte nagyra a fasizmust, elsősorban a német fasizmust, amely erejét meghaladó feladatot tűzött maga elé: nemcsak Németországban akarta a kommunista mozgalom ideológiáját felszámolni, hordozójával, a Német Kommunista Párttal együtt — hanem meg akarta semmisíteni a kommunizmust az egész világon.

Ezt a reakciós utópiát így gúnyolta ki Sztálin elvtárs a párt XVII. kongresszusán, 1934-ben:

„Azt mondják, hogy nyugaton egyes országokban a marxizmust már megsemmisítették. Azt mondják, hogy az a burzsoá nacionalista irányzat semmisítette meg, amelyet fasizmusnak neveznek. Ez persze badarság. Így csak olyan emberek beszélhetnek, akik nem ismerik a történelmet. A marxizmus a munkásosztály életbevágó érdekeinek tudományos kifejezése. Aki a marxizmust akarja megsemmisíteni, annak a munkásosztályt kell megsemmisítenie. A munkásosztályt pedig megsemmisíteni nem lehet. Több mint 80 esztendő telt el azóta, hogy a marxizmus kilépett a porondra. Ez alatt az idő alatt a burzsoá kormányok tucatjai és százai próbálták megsemmisíteni a marxizmust. És mi történt? A burzsoá kormányok jöttek és mentek, a marxizmus pedig maradt. Sőt mi több: a marxizmus elérte azt, hogy teljes győzelmet aratott a világ egyhatod részén, mégpedig éppen abban az országban, ahol a marxizmust végleg megsemmisítettnek tekintették."*

A második világháború új erővel mutatta meg, hogy a

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 575. old.

kommunizmust nem lehet legyőzni, s hogy hasztalan a világreakció minden kísérlete — nem lehet a történelem kerekét visszafordítani. Erről álmodoztak és álmodoznak ma is a mindenféle-fajta fasiszták — de nincs a világon olyan erő, amely visszafelé fordítaná az emberiség haladását. A német fasiszták, az Egyesült Államok és Anglia imperialistáinak cinkos segédletével, meg akarták állítani a társadalom progresszív előretörését a kommunizmus felé, vissza akarták vetni az emberiséget a barbárság korába. Meg akarták semmisíteni a világkommunizmus fellegvárát, a Szovjetuniót. De visszafelé sült el a dolog. A nemzetközi reakció főfészke, a német fasizmus omlott össze.

Dimitrov, a fasizmus elleni harc hős katonája, azt mondotta, hogy Hitler és bandája meg akarta semmisíteni a kommunizmust, a világdemokráciát, a Szovjetuniót, „de a kommunizmus nemcsak hogy nem szenvedett vereséget, hanem rendkívül meg is erősödött a második világháború eredményeképpen".*

A kommunizmus megerősödése feletti félelmében aktivizálódik a világreakció, s újra megkísérli (hányadszor már!), hogy megállítsa a történelem feltartóztathatatlan menetét. A halódó osztályok, mint tudjuk, nem igen okulnak a történelem tanulságaiból.

Az Egyesült Államok imperialistái sem akarnak — és nem is tudnak — okulni korunk világtörténelmi eseményeiből. Nekigyürkőztek hát, s rövidlátó elődeik példáját követve, irtóhadjáratot hirdettek a kommunizmus ellen országukon belül s az egész világon, hangoztatják, hogy meg akarják menteni a kapitalista országokat a kommunizmustól. Az amerikaiak el szeretnék foglalni a világuralom „felszabadult" és még el nem foglalt pozícióit, s a csődbe jutott német fasiszta rablók módszereit utánozzák.

Ezeket a módszereket leleplezve, Zsdanov elvtárs kijelentette: „A hitleristák, mikor rablótámadásra készültek a világ ellen, szintén antikommunizmussal kendőzték magukat, hogy elnyomhassák a népeket, elsősorban saját népüket. Most az

* *Pravda.* 1947 október 3.

Egyesült Államok uralkodó körei terjeszkedési politikájukat, sőt gyengébb imperialista versenytársuk, Anglia életérdekei ellen irányuló támadásukat is, állítólagos védelmi antikommunista feladatokba csomagolják."*

Az amerikai imperialisták világuralmi lázálmaikat harmadik világháború útján akarják megvalósítani, holott az efféle törekvések és számítások talajtalanságát újra teljes mértékben bebizonyította a második világháború. Az új háború kirobbantására törekvő amerikai reakciósok átveszik, lemásolják elődeiknek mind bel-, mind külpolitikáját. Jelenleg fokozódik az Egyesült Államokban az egész közélet fasizálása. A reakció támadást indított az amerikai dolgozók létérdekei s az elemi demokratikus jogok ellen, elnyomja a haladó áramlatokat és csoportokat. A fasizáló amerikai reakciósok be akarják tiltani a kommunista pártot, üldözik a kommunistákat és a haladó közéleti férfiakat. A világuralomra törő amerikaiak hazug propagandája a sovinizmus és militarizmus mérgével akarja átitatni a lakosság politikailag elmaradott, kevésbbé művelt rétegeit.

Az Egyesült Államok kormányköreinek külpolitikájukban az a programja, hogy mennél több katonai-stratégiai támaszpontot és felvonulási terepet teremtsen a Szovjetunió és a népi demokratikus országok körül. A dollár ideológiai kiszolgálói rágalmakat szórnak a népi demokratikus országokra és a Szovjetunióra; meg akarják akadályozni, hogy eljusson a munkásokhoz az igazság az épülő kommunizmus országáról. De a Szovjetunió befolyása egyre nagyobb lesz a világ munkásai és dolgozói között, az imperialisták minden fondorkodása ellenére.

A világuralomra törő amerikai politikusok ki akarják irtani a kommunizmust nemcsak a maguk országában, hanem az egész világon. Ez a tény arról tanúskodik, hogy a második világháború után az imperialista reakció súlypontja Németországból az Egyesült Államokba helyeződött át.

Lenin így írt: „Az élet eléri, amit akar. Hiába tobzódik a burzsoázia, hiába dühöng az eszeveszettségig, nem ismer

* *Zsdanov.* A nemzetközi helyzetről. 13. old. (oroszul).

határt, követ el ostobaságokat, áll előre bosszút a bolsevikokon . . . a burzsoázia . . . úgy cselekszik, mint ahogy a történelem által pusztulásra ítélt minden osztály cselekedett. A kommunistáknak tudniok kell, hogy a jövő mindenesetre az övék és ezért mi a nagy forradalmi harcban a legnagyobb szenvedélyességet a burzsoázia eszeveszett kapkodásainak leghidegvérűbb és legjózanabb figyelembevételével párosíthatjuk (és kell, hogy párosítsuk)."*

Lenin hangsúlyozta, hogy „a kommunizmus a társadalmi életnek kivétel nélkül minden oldalából «kinőtt», hajtásai megvannak kivétel nélkül mindenütt, a «ragály» (ha a burzsoázia és a burzsoá rendőrség számára oly kedvelt és számukra «legkellemesebb» hasonlatot akarjuk használni) igen tartósan hatolt be a szervezetbe és átitatta az egész szervezetet. Ha különös gonddal «betömik» az egyik kijáratot, akkor a «ragály» talál magának más kivezető utat, néha a legváratlanabbat."** Lenin kigúnyolta az összes revizionistákat és doktrinéreket, akik úgy beszéltek a szocializmusról, mint valami távoli, ismeretlen dologról, akik valamilyen homályos jövőben képzelték azt el.

„Pedig a szocializmus — jelentette ki Lenin — most a modern kapitalizmus összes ablakaiból ránktekint, a szocializmus körvonalai közvetlenül, a *gyakorlatban* rajzolódnak ki minden olyan nagyméretű rendszabályban, mely ennek a legmodernebb kapitalizmusnak alapján lépést jelent előre."***

Jelenleg a történelmi fejlődésnek abban a szakaszában, a társadalom gazdasági és szellemi érettségének s a tömegek politikai tudatosodásának azon a fokán vagyunk, amelyen minden nagy lépés, a néptömegek minden progresszív követelése és kezdeményezése kinő már a kapitalista rend kereteiből, közelebb viszi a tömegeket a kommunizmus eszméihez, egybeolvad a kommunizmusért folyó harccal.

Azt jelenti ez, hogy a kommunizmus most már kinő, kibontakozik és utat tör magának a társadalmi élet minden oldalából.

---

* *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 756. old.
** Ugyanott, 755—756. old.
*** Ugyanott, 123. old.

A kommunizmus kibontakozik a munkásosztálynak, a néptömegeknek a *tartós békéért* vívott harcából. A demokratikus tábornak ez a legfőbb jelszava, amely minden nép elsőrendű létérdekeit fejezi ki, a kommunizmus zászlaja lett a kapitalizmus ellen folyó harcban. A tartós békéért folyó harc forradalmasítja a néptömegeket, az imperializmus bázisai ellen fordítja harcukat — hiszen aki a tartós békéért harcol, az a mai háborúk alapjának, az imperializmusnak az aláásásáért harcol. Míg létezik az imperializmus, fennáll az új világháború kitörésének a veszélye. Sztálin elvtárs 1946 február 9-én tartott beszédében mélyrehatóan, marxista alapon elemezte a mult háború keletkezésének okait. Kiemelte, hogy ez a háború, mint az első világháború is, elkerülhetetlenül a világgazdasági és világpolitikai erőknek a modern monopolkapitalizmus alapján történő fejlődéséből következett. Ez a sztálini elemzés minden népnek megmutatja, hogy csak az agresszorok elleni elszánt harc vívhatja ki a tartós békét. De csak akkor szabadulnak meg végleg a népek az új háborúk fenyegetésétől, ha megdöntik az imperializmust, kivívják a kommunizmust az egész világon. Az embermilliók százai személyes tapasztalatból győződnek meg arról, hogy a kapitalizmus nem adhat se békét, se szabadságot. A kapitalizmus mindíg háborút szül. Csak a szocializmus ad a népeknek békét és szabadságot, s ennek egyedüli hű, igazi támasza a Szovjetállam, melynek első ténykedése a békéről szóló dekrétum elfogadása volt.

Lenin még az első világháború korában feltárta a demokratikus békéért és az imperializmus megdöntéséért folyó harc belső összefüggését. Hangsúlyozta, hogy az imperialista nagyhatalmak és az imperialista burzsoázia nem adhat demokratikus békét.

„Ezt keresni *kell*, el *kell* érni, — írta Lenin — de nem *mögöttünk*, a *nem*-imperialista kapitalizmus reakciós utópiájában ... hanem *előttünk*, a proletariátus szocialista forradalmában."*

A továbbiakban, ezt a tételt kiemelve, Lenin így írt: „A szocializmuson kívül *nincs*, ami megmentse az emberiséget

* *Lenin* Művei. 4. kiad. 22. köt. 156. old. (oroszul).

a háborúktól, az éhségtől, újabb és újabb embermilliók pusztulásától."*

A leninizmus értelmében tanítja Sztálin elvtárs, hogy az imperialista háború elleni propagandánknak rá kell vezetnie a tömegeket, „hogy az ilyen háborúkat szervező imperialista kormányokat le kell küzdeni".**

A bolsevik párt, Sztálin elvtárs vezetésével, a leninizmus szellemében „mutatja most az utat az általános béke, a véres háborúktól való szabadulás felé, a kapitalista rabszolgaság megsemmisítése, a népek és az egész emberiség nagy haladása felé".***

Így konkretizálódik a marxi-lenini elmélet alapvető fontosságú tétele, mely szerint a szocializmusért vívott harc az egyetlen eszköz arra, hogy egyszersmindenkorra véget vessünk a háborúknak. A békés szocialista építésnek a népi demokratikus országokban elért gigantikus eredményei újból bizonyítják, hogy csak a szocializmus és kommunizmus útján menekülhetnek meg a dolgozók a kapitalista rabszolgaságból, csak ezen az úton szabadulhat meg az emberiség a háború borzalmaitól.

A mai helyzet újszerűsége abban van, hogy *létezik* a demokratikus tábor, élén a Szovjetunióval, s így megvannak a reális előfeltételei annak, hogy megakadályozzuk az új agresszió, az új háború kitörését — ha nem is egyszersmindenkorra, de a lehető leghosszabb időre.

A világuralomra törő angol-amerikai imperialisták és ideológusaik belezavarodtak saját ellentmondásaikba s félnek a kapitalizmus és szocializmus békés versengésétől, ezért csökönyösen hajtogatják, hogy elkerülhetetlen az újabb világháború. Mindent az expanzióért és rablásért, le a békével, éljen a háború — ez a pusztulásra ítélt kapitalizmus legújabb filozófiája, amely különösen határozottan fejeződik ki az új háború legelszántabb uszítójának, Churchillnek beszédeiben.

Molotov elvtárs rámutatott, hogy „ezen a filozófián mindenekelőtt hirdetőjének saját országa további fejlődésének

* *Lenin* Művei. 4. kiad. 24. köt. 18. old. (oroszul).
** *Sztálin* Művei. 12. köt. Szikra 1950. 189. old.
*** *Molotov.* A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 30. évfordulója. 30. old. (oroszul).

békés útjaival szemben megnyilvánuló mélységes hitetlensége és saját erejével szemben táplált mintegy pesszimista bizonytalansága látszik meg, mihelyt az országok és társadalmi rendszerek közötti békés vetélkedés kilátásairól van szó. Másrészt ebben a filozófiában messziről bűzlik a terjeszkedésre és a világ feletti osztatlan uralomra irányuló leküzdhetetlen vágy."*

A szocializmus győz és győzhet új világháború nélkül is, azáltal, hogy minden kapitalista országban kibontakozik a munkásosztály, a dolgozó tömegek forradalmi harca saját burzsoáziájuk és az amerikai imperializmus ellen.

Századunk első felében háborúk után került sor a kapitalizmus megdöntésére (Oroszországban az első világháború következtében, a népi demokratikus országokban a második világháború eredményeképpen). Most viszont olyan körülmények közé kerül a világ, hogy új háború nélkül is át lehet térni a szocializmusra, a háborús uszítók kiűzése és elszigetelése révén.

Fennáll a hatalmas demokratikus tábor, megnőtt a Szovjetunió nemzetközi befolyása, megszilárdultak külpolitikai pozíciói, a világ népei elutasítják a Szovjetunió elleni háborút — mindez *lehetőséget* ad az agresszorok megfékezésére, a béke megvédésére. S lehetőséget ad arra is, hogy a népek a békéért, szabadságért, függetlenségért vívott harcukban győzelmet arassanak belső ellenségeik, saját reakciós burzsoáziájuk fölött. Világosan bizonyítja ezt az a tény, hogy Kína kiesett az imperialista rendszerből. Mennél erősebb lesz a demokratikus tábor, annál több lesz a garancia a béke biztosítására. Igaz, a háború törvényszerű jelenség a kapitalista társadalomban, kivált annak imperialista fokán — de az egyre erősödő demokratikus tábor elszánt harca meg tudja fékezni az agresszorokat, minimumra tudja csökkenteni az új háború veszélyét. Ezt a célt szolgálják az Egyesült Nemzetek Szervezetében a szovjet küldöttségnek azok a javaslatai, melyek elítélik az új háború előkészítőit, valamint a béke megszilárdítását célzó öthatalmi egyezményre vonatkozó javaslat. Itt láthatjuk, hogy a leninizmus ellentétben áll a pacifista ideológiával,

* *Molotov.* A külpolitika kérdései. 310. old.

amely a háborút szavakban ellenzi, de a gyakorlatban teljesen a tétlenség álláspontjára helyezkedik.

Az imperialista tábor, s elsősorban a tábor vezetőereje, az amerikai imperializmus, a béke politikájával az agresszió, a háború politikáját szegzi szembe. A háborús propaganda s maguk az imperialista háborúk eszközül szolgálnak a kapitalista monopóliumok számára, hogy magas konjunktúrát teremtsenek, amiből mesébeillő nyereséget húznak. Aranyat csinálnak a népek véréből. A fasiszta agresszorokhoz hasonlóan az angol-amerikai imperialisták is minden vonalon hozzáláttak az új háború előkészítéséhez: katonai-stratégiai intézkedésekkel, politikai nyomással és zsarolással, gazdasági expanzióval s a népek leigázásával, a tömegek ideológiai elszédítésével s a reakció erősítésével. Ezért mutatott rá a kommunista pártok Tájékoztató Irodájának értekezlete, amely Magyarországon, 1949 novemberének második felében folyt le, hogy hibát követnénk el s ártanánk a béke ügyének, ha alábecsülnénk az új háború veszélyét, amelyet az imperialista hatalmak készítenek elő, az Egyesült Államok és Anglia vezetésével. Ez a háborús készülődés abban fejeződik ki, hogy megszakadt a Németországhoz és Japánhoz való viszony békés rendezése, a reakciós erők különböző blokkokba és szövetségekbe tömörülnek — mint a Nyugati Szövetség, s az északatlanti, agresszív, katonai tömb — az angol-amerikai agresszorok elvetik az atomfegyver betiltását (noha az amerikai atommonopólium legendája már összeomlott), mindenképpen igyekeznek szítani a háborús hisztériát stb. stb.

A Tájékoztató Iroda határozata, a mai nemzetközi helyzet marxista elemzéséből kiindulva, rámutatott az alábbiakra:

„Az új háború növekvő veszélyének közepette, nagy történelmi felelősség hárul a kommunista és munkáspártokra. A harc a szilárd és tartós békéért, a béke erőinek szervezéséért és tömörítéséért a háború erői ellen — ez álljon ma a kommunista pártok és demokratikus szervezetek egész tevékenységének központjában."*

* A Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodájának határozatai. Szikra 1950. 30. old.

A burzsoázia és lakájai az *imperialista háborúkban* keresnek kiutat a kapitalista rendszer egyre élesedő ellentmondásaiból. Úgy számítanak, hogy ezzel elvonhatják a dolgozó tömegeket a kapitalizmus elleni harctól, hátráltathatják országukban a forradalmi mozgalom fejlődését, megsemmisíthetik a gyarmati népek szabadságmozgalmát, tönkretehetik imperialista konkurrenseiket s újra feloszthatják a világot.

Ezektől a számításoktól vezettetve taszították az imperialisták az első világháború örvényébe az emberiséget, ugyanezekből a számításokból indultak ki, mikor a második világháború tüzét szították fel. S most az Egyesült Államok és Anglia imperialistái arra számítanak, hogy a harmadik világháború segítségével megváltoztatják a történelmi fejlődés útját, megoldják külső és belső ellentmondásaikat és nehézségeiket, elfojtják a népek forradalmi törekvéseit és nemzeti szabadságmozgalmait, kiirtják a kommunizmust, megszilárdítják a monopolkapitalizmus pozícióit, kivívják a világuralmat. Az amerikai imperialisták nagyon szeretnék „elzárni" a Szovjetuniót — de elfelejtik, hogy ez nem tőlük függ, hogy a történelem az imperialisták óhaja és szándékai ellenére halad előre. A lezajlott világháborúk akármelyike is nemcsak nem oldotta meg a kapitalizmus alapvető ellentmondásait, hanem ellenkezőleg, még jobban kiélezte őket, tehát gyengítette a kapitalizmus helyzetét. Az első világháború következtében átszakadt a világimperializmus frontja, a világ két táborra oszlott, a kapitalizmus táborára és a szocializmus táborára. A nemzetközi reakció vereséget szenvedett az első világháborúban, de semmit sem tanult belőle, teljes erejéből arra törekedett, hogy kirobbantsa a második világháborút, s teljes erővel készült rá; úgy vélte, hogy a háború nemcsak megoldja a kapitalista világ belső ellentmondásait, de maga után vonja a kommunizmus támaszának, a Szovjetuniónak a megsemmisítését is.

Sztálin elvtárs leleplezte a második világháború szervezőinek kalandorpolitikáját és rámutatott ostobaságukra. Már 1934-ben, a XVII. pártkongresszuson tartott beszámolójában előre megmondta, hogy az a háború, amit az imperialisták előkészítenek, „minden valószínűség szerint elindítja a forra-

dalmat s egész sor országban magát a kapitalizmus létezését fogja kérdésessé tenni, mint ahogy ez az első imperialista háború során történt. S ha, az első imperialista háború tapasztalatai ellenére, a burzsoá politikusok mégis kapva-kapnak a háború után, mint a vízbefúló a szalmaszál után, ez azt jelenti, hogy végkép megzavarodtak, zsákutcába jutottak és készek fejjel menni a falnak."*

A második világháború eredményeképpen a szocializmus frontja még jobban kiszélesedett, elmélyült, s messze előbbre tolódott. A Szovjetunió még hatalmasabban került ki a háborúból, mérhetetlenül megnőtt a súlya nemzetközi vonalon. Kialakultak a népi demokratikus országok — Lengyelország, Románia, Bulgária, Csehszlovákia, Magyarország, Albánia, Észak-Korea, Kína; ezek az országok már a szocializmus útján haladnak. Semmi kétség sincs afelől, hogy a forradalmi mozgalom fejlődése során más országok is, amelyeknek komoly szabadságharcos hagyományaik s erős kommunista pártjuk van, éppúgy kijutnak a szabad fejlődés és haladás széles útjára.

Kína népi felszabadító hadserege nagyszerű győzelmeket aratott, s ezeknek következtében kialakult a Kínai Népi Demokratikus Köztársaság. Erősödik a nemzeti szabadságharc a gyarmati és függő országokban: Indiában, Indonéziában, Vietnamban s egyebütt. Éppúgy nő az elégedetlenség az uralkodó klikkek áruló politikájával szemben az olyan országokban, mint Franciaország és Olaszország. Mindezek a tények szemléletesen és meggyőzően mutatják, hogy az antiimperialista tábor növekszik és erősödik, s a demokrácia és szocializmus frontja legyőzhetetlen.

Korunkban a szocializmus mindenütt kopogtat az ajtón. A békéért, a demokráciáért, a szocializmusért folyó harc végleg aláássa a kapitalizmus pozícióit s utat tör a kommunizmusnak. A reakció várakozása és szándékai ellenére, az imperialisták által kirobbantott háborúk nem mentik meg a kapitalizmust az összeomlástól, sőt ellenkezőleg — a tapasztalat azt mutatja, hogy az imperialista háborúk népi felkeléseket válta-

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 513. old.

nak ki a háborúk szervezői és okozói, az imperialisták ellen. Az Egyesült Államok és Anglia rövidlátó vezetői nem okulnak a mult háborúkból. Nem akarják és nem tudják megérteni, hogy korunkban az imperialista kalandok igen veszélyessé válhatnak a kapitalizmus sorsára. A politikailag fejlett néptömegek, melyek a történelmet csinálják és a történelem sorsát eldöntik, mindenfelé aktív harcosként állanak ki a béke mellett, az imperializmus ellen. Az Egyesült Államok és Anglia reakciós körei épp ezért a békéről való fecsegéssel igyekeznek leplezni háborús készülődésüket. E célból feltámasztják a római birodalom korának aforizmáját: „Ha békét akarsz, készülj háborúra". A mi korunkban azonban nehéz elámítani a népeket.

A mai történelemnek olyan a dialektikája, hogy mennél jobban készülnek az imperialisták a háborúra, annál tömörebb és éberebb lesz a béke frontja. A békevilágmozgalom, a békevilágkongresszusok, azok eredményei, hatása és következményei új erővel igazolják Sztálin elvtárs bölcs előrelátását. Sztálin elvtárs jóelőre megmondotta, hogy az agresszió politikája csak a háborús gyujtogatók csúfos bukásával végződhet, mivel „túlságosan élénken élnek a népek emlékezetében a nemrég elmúlt háború borzalmai és túlságosan hatalmasak a békéért síkraszálló társadalmi erők, semhogy Churchill tanítványai az agresszióban ezeket az erőket legyűrjék és egy új háború felé fordítsák". Az imperialisták nem akarják megérteni, hogy ha kirobbantják a harmadik világháborút, annak a fő kapitalista államok — az Egyesült Államok és Anglia — teljes csődje, vagyis az egész imperialista rendszer végleges veresége lesz a vége. Ennélfogva, „ha az imperialisták harmadik világháborút robbantanak ki, — mutatott rá Malenkov elvtárs — ez már nem egyes kapitalista államok, hanem az egész világkapitalizmus sírja lesz".* A háborútól tehát nem nekünk kell félnünk, hanem az imperialistáknak és agresszoroknak.

Helyénvaló itt megemlékeznünk Lenin bölcs szavairól, amelyeket a Szovjetek VI. összoroszországi rendkívüli kongresszusán mondott 1918 novemberében:

---

* Új diadalok felé. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 32. évfordulója. Nemzetközi kérdések. 1. szám. Szikra 1950. 22. old.

*„. . . saját sírját ássa az angol és amerikai imperializmus, mikor olyan kalandba bocsátkozik, amely politikai csődhöz viszi, s mikor csapatait egész Európa hóhérává és zsandárává teszi."**

A népeknek az angol-amerikai imperializmus ellen, a szabadságért és függetlenségért vívott harca készíti elő azt a kikerülhetetlen politikai csődöt, amelyről Lenin beszélt.

Korunkban nemcsak a népek közti tartós békéért, hanem *a népi demokráciáért* vívott harc is a kommunizmushoz vezet.

Nem lehet most az igazi demokráciáért harcolni úgy, hogy ne harcoljunk a kapitalizmus megsemmisítéséért. A kapitalizmus korában a formális, hazug és megnyírbált burzsoá demokrácia elfajul, a reakció eszközévé válik. Az igazi demokráciáért vívott harc a néptömegek zászlaja lesz. S mennél demokratikusabb egy ország, annál közelebb áll a szocializmushoz — tanítja Lenin és Sztálin. Hiszen a néptömegek demokratikus jogaiért vívott harc kedvező feltételeket teremt a szocializmus kivívásához. Lenin, vázolva az átmenetet a demokrácia egyik formájából a másikba, ezt írta: „Éppen itt figyelhetjük meg egyikét azoknak az eseteknek, amikor «a mennyiség minőségbe csap át»: a demokrácia, amelyet az egyáltalán elképzelhető legnagyobb tökéletességgel és következetességgel hajtanak végre, a burzsoá demokráciából proletárdemokráciává változik át."**

A demokrácia és szocializmus egymáshoz való viszonyát tisztázva Sztálin elvtárs már 1906-ban azt írta, hogy „a proletár szocializmus minden híve ezért feltétlenül arra törekszik, hogy megteremtse a demokratikus köztársaságot, mint *a legjobb «hidat» a szocializmushoz*".***

A forradalmi harc tapasztalatait általánosítva Lenin 1917-ben rámutatott, hogy van egy érdekes határvonal, „ahol a következetes demokrácia egyrészt szocializmussá változik, másrészt *megköveteli* a szocializmust . . . Önmagában véve semilyen demokratizmus sem hoz szocializmust, az életben azonban a demokratizmus sohasem «önmagában véve»,

---

* *Lenin* Művei. 3. kiad. XXIII. köt. 268. old. (oroszul). (Kiemelés tőlem. — *C. Sz.).*

** *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 188—189. old.

*** *Sztálin* Művei. 1. köt. 360. old. (Kiemelés tőlem. — *C. Sz.)*

jelenik meg, hanem más jelenségekkel «együttvéve», befolyást gyakorol a gazdaságra is, előbbre viszi *annak* átalakítását és maga is változik a gazdasági fejlődés hatása alatt stb. Ez az élő történelem dialektikája."*

Ez a dialektika egészen újszerűen és ragyogóan beigazolódott a népi demokratikus országok példáján. *Itt a tömegeknek, élükön a munkásosztállyal s annak kommunista pártjával, döntő részük van az ország egész társadalmi és politikai életében. Ez természetes törvényszerűséggel mély gazdasági és szociális átalakulásokhoz vezet, melyek a dolgozók létérdekeinek felelnek meg.* A dolgozók létérdekeit viszont csak a szocializmusért vívott harc alapján lehet kielégíteni. Következik ebből, hogy fejlődése során a népi demokrácia következetes szocialista demokráciává fejlődik.

Így tehát nemcsak a békéért folyó harc, hanem a népi demokráciáért folyó harc is *egybevág* a szocializmusért folyó harccal, a szocializmushoz vezet.

Jellegzetes és kedvelt eljárása a mai angol-amerikai filozófiának, hogy demagóg módon szembeállítja a demokráciát a szocializmussal, így akarván elvonni a tömegeket a kapitalizmus elleni harctól. Rendkívül élesen kifejezte ezt a gondolatot Morgenthau burzsoá ideológus 1948-ban, „A nemzetközi morál alkonya" című cikkében.

Ez a bértollnok azt írta, hogy a nácizmus megsemmisítése után „két, egyetemes érvényességre törekvő morális és politikai rendszer maradt, a demokrácia és a kommunizmus. Ezek sportszerű viadalra léptek a világuralomért. Ez az a helyzet, amelyben jelenleg vagyunk."

A burzsoá szociológusok erőfeszítései ellenére a néptömegek saját politikai tapasztalataikból meggyőződnek arról, hogy ma csak a kommunisták védik következetesen a demokráciát a dolgozók számára, s hogy a népi demokráciáért vívott harc a kommunizmus győzelméhez vezet.

Amerika imperialistái megsemmisítik az elemi demokratikus szabadságjogokat, amelyeket évtizedes harccal vívott ki a munkásosztály és a néptömegek. Átplántálják országukba

* *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 219. old.

a fasizmust, a belpolitikai élet fasizálásának vonalán haladnak, így akarják elfojtani a demokratikus és szocialista mozgalmat nemcsak saját országukban, hanem más országokban is, hogy ezzel biztosítsák a hátországot külpolitikai agressziójuk számára.

De mikor az imperialisták a népek szabadságvágyának elfojtására törnek, ezzel nem erejüket, hanem gyengeségüket mutatják — hiszen nem lehet megsemmisíteni korunk győzhetetlen mozgalmát, a kommunizmust. A bőszült kommunistaellenes politika végeredményben nem gyengíti, hanem erősíti a kommunizmust. A kapitalista világ előrelátóbb képviselői is sejtik ezt. Egyikük ezt mondotta az Egyesült Államok uralkodó köreinek Truman által vezetett kommunistaellenes hadjáratáról: „Trumannál jobb ügynöke sohasem volt a kommunizmusnak . . . Eszmék elleni harcának módszere helytelen, teljesen helytelen. Az eszmék olyanok, mint a szögek. Mennél nagyobbakat ütünk a fejükre, annál mélyebbre hatolnak." A „PM" című lap így konkretizálja ezeket a gondolatokat: „A klerikálisok, fasiszták és kizsákmányolók rendelkezésére bocsátott amerikai pénz és fegyver időzített bombává válhat, amely a mi képünkbe robban."

Amit a kapitalista világ néhány képviselője csak sejt, azt már rég tudományosan bebizonyította a marxizmus-leninizmus. Lenin így írt a kommunizmus legyőzhetetlenségéről: „A kommunizmus . . . minden esetben és minden országban egyre jobban acélosodik és nő; gyökerei oly mélyek, hogy az üldözések nem gyengítik, hanem fokozzák erejét."* A burzsoázia, a kommunizmus elleni hadjáratával, csak még jobban éleszti a kommunizmus iránti érdeklődést. S mennél jobban érdeklődnek a néptömegek a kommunizmus lényege és jelentősége iránt, annál szilárdabban hatalmukba kerítik a kommunista eszmék a tömegeket — mivel a kommunizmus programjában alapvető érdekeik kifejezését találják meg.

A német fasizmus mai örököseinek az a törekvése, hogy a kommunista pártok vezetőembereinek üldözése és meggyilkolása révén irtsák ki a kommunizmust, éppen ellenkező eredményre vezet. Ismeretes, hogy az olasz munkásosztály

* Ugyanott, 756. old.

és az olasz dolgozók vezére, Togliatti elvtárs ellen, valamint a Japán Kommunista Párt vezére, Tokuda elvtárs ellen elkövetett merénylet mélységes felháborodást váltott ki a tömegekből; a dolgozók még szorosabban tömörültek a kommunista pártok körül, a kommunizmus győzhetetlen zászlaja körül.

A kommunizmushoz és hatalmas oszlopához és megtestesítőjéhez, a Szovjetunióhoz való viszony napjainkban döntő kritériumul szolgál bármely állam, bármely párt, bármely vezetőember politikai irányának meghatározására.

Lenin többízben kijelentette, hogy csak az marxista, aki elismeri a proletariátus diktatúráját. Korunkban csak az marxista, csak az leninista, aki elismeri a Szovjetuniónak — a leninizmus hazájának, a proletárdiktatúra első győzelmes országának, a kommunizmus nagy eszméi gyakorlati megvalósítójának — a vezetőszerepét a kommunista mozgalomban.

Sztálin elvtárs ezt tanítja: „*Forradalmár* az, aki fenntartás és feltétel nélkül, nyiltan és becsületesen, titkos katonai tanácskozások nélkül kész megvédeni a Szovjetuniót, kész síkraszállni érte, mivel a Szovjetunió a világon az első forradalmi proletárállam, amely a szocializmust építi. *Internacionalista* az, aki fenntartás nélkül, habozás nélkül kész megvédeni a Szovjetuniót, mert a Szovjetunió a világ forradalmi mozgalmának bázisa, s nem lehet védelmezni, előmozdítani ezt a forradalmi mozgalmat, ha nem védelmezzük a Szovjetuniót. Mert aki azt gondolja, hogy a Szovjetuniótól függetlenül, a Szovjetunió ellen védi a világ forradalmi mozgalmát, az a forradalom ellen fordul, s feltétlenül a forradalom ellenségeinek táborába sodródik."*

A világ öntudatos proletárjai épp ennek az alapvető kritériumnak az alapján ítélik meg Tito fasiszta klikkjének, a jobboldali szocialistáknak s köztük elsősorban minden mai opportunista sugalmazóinak, a Labour Party vezetőinek áruló politikáját. Hiába fecsegnek a hatalmon lévő Labour Party vezetői arról, hogy együtt kívánnak működni a Szovjetunióval — a valóságban ellenségesen viszonyulnak a Szovjetunióhoz, a népi demokratikus országokhoz és általában a

* *Sztálin* Művei. 10. köt. 51. old. (oroszul).

kommunizmushoz, s ez határozza meg Angliának és kormányának a helyét a reakció és a haladás erői között folyó harcban. Pritt, az angol parlament tagja, a labouristák közötti kommunistaellenes pszichózisról beszélve megjegyezte, hogy a munkáspárti kormány minden javaslatát egyetlen szempontból vizsgálják: mit jelent a kommunistáknak és a Szovjetuniónak — hasznot vagy kárt. Ha kárt, akkor elfogadják, ha hasznot, akkor elvetik a javaslatot. Pontosan erre az elvre épül az angol kormány politikája. Ugyanez az elv mutatkozik meg leplezetlenebb formában az amerikai kormány tevékenységében. Az Egyesült Államok, miután a világreakció központja lett, programjának nyilvánította „a kommunizmus növekvő erői elleni harcot", s vezetőszerepet követel a harcban „a kommunizmus ellen az egész világon".

A történelem azt tanítja, hogy ha egyszer egy állam a reakció támasza lesz, magáravonja a világ szabadságszerető népeinek gyűlöletét, melyek harcra indulnak a reakció erői ellen, s ez végül a világreakció támaszának összeomlásához vezet. Igy volt ez a hitleri Németország esetében.

Az amerikai imperialisták azonban „megfeledkeznek" erről a történelmi törvényszerűségről. A világreakció központjává, s ezáltal a világ népei általános gyűlöletének tárgyává tették az Egyesült Államokat. Még a konzervatív *Harper's Magazin* című folyóirat sem képes leplezni ezt a tényt. „Tiszta őrület tagadni, hogy a határon túl inkább félnek és gyűlölnek, mint szeretnek bennünket." Egy másik folyóirat így ír: „A világ népei többségének az Egyesült Államok elleni, állandóan növekvő felháborodása napjainkban komoly méreteket öltött." Pontosabban fejezte ki ezt a gondolatot a következő kijelentés: „A Truman-elv oda vezet, hogy olyan ország leszünk, amelyet mindennél jobban gyűlölnek az egész világon."

Újabban már ezt mondták: az Egyesült Államok „a leggyűlöletesebb országgá lesz a földön. Támogatjuk a rothadt, megvásárolható rendszereket, akárhol jelennek is meg, csak lépjenek fel a kommunizmus ellen. S ez a politika mindenütt helytelennek bizonyult. Kegyetlen, antidemokratikus, antiszemita kormányokat támogattunk Görögországban, Kínában és Németországban."

Lenin rámutatott, hogy a kapitalisták „a számukra «legjobb» esetben húzhatják-halaszthatják egyik vagy másik országban a szocializmus győzelmét, a munkások és parasztok újabb százezreinek kiirtása árán. De nem menthetik meg a kapitalizmust."*

Az amerikai imperialisták azt remélik, legyőzhetik országukban a kommunizmust, ha bíróság elé és börtönbe juttatják a kommunista párt vezetőit kommunista nézeteikért, ha az állami tisztviselők lojalitását vizsgálat tárgyává teszik stb. Az angol munkáspártiak pedig rendőrileg üldözik a kommunistákat, megtiltják, hogy állami hivatalt töltsenek be stb. Ezen a kitaposott, de sikamlós fasiszta ösvényen haladnak az imperialista tábor államainak uralkodó körei. A felfuvalkodott amerikai és egyéb reakciósok osztozni fognak elődeik sorsában, akiket a szabadságszerető népek kidobtak a történelem szemétdombjára. A kommunizmus elleni harc egyik „vitézéről" beszélt ragyogó newyorki beszédében Visinszkij elvtárs. Ezt mondta Anglia koronaügyészéről:

„Mr. Shawcross kijelentette, hogy nem lehet türni az államkommunizmus fejlődését és erősödését . . . De meg kell mondanom, hogy a kommunizmus fejlődése nem Mr. Shawcross véleményétől függ. Megpróbálták már megállítani a Nap mozgását, mikor Józsua felszólította: «állj meg, Nap», — de a Nap azóta is mindig felkel keleten és lenyugszik nyugaton, járja útját változatlanul, mozgása törvényei szerint. A társadalmi fejlődés törvényeit, éppúgy, mint a természet törvényeit, még az Egyesült Királyság főállamügyésze sem tudja megváltoztatni . . ."

A kommunisták fejezik ki legkövetkezetesebben a munkásosztály létérdekeit, ők jelentik a haladást, ők harcolnak legerélyesebben az imperializmus és a reakció ellen, — ők tehát minden megpróbáltatásból megerősödve kerülnek ki. Egyre újabb százezrek és milliók állanak a kommunizmus oldalára. A mult háború tanulságai különös erővel igazolják ezt a törvényszerűséget. Sztálin elvtárs rámutatott, hogy „a kommunisták befolyásának növekedése nem tekinthető véletlennek.

* *Lenin* Az irodalomról. Szikra 1950. 152. old.

Ez teljesen törvényszerű jelenség. A kommunisták befolyása azért nőtt meg, mert a fasizmus uralmának nehéz évei alatt Európában a kommunisták megbízható, bátor, önfeláldozó harcosoknak bizonyultak a fasiszta rendszer ellen, a népek szabadsága érdekében." A háború utáni fejlődés még jobban megerősíti ezt a tételt. Az, hogy a kommunista mozgalom erősödik Franciaországban és Olaszországban — amely országok életébe pedig egyenesen és közvetlenül beavatkozik az amerikai imperializmus — a kommunizmus hatalmát és győzhetetlen voltát igazolja.

Azokban az országokban pedig, ahol a nép ura saját sorsának, akárhányszor próbál támadásba átmenni az új rend ellen a belső és külső reakció, ezzel mindig még erősebbé teszi a kommunista párt befolyását, megszilárdítja vezető, élcsapatszerepét. Meggyőző erővel bizonyítja ezt az igazságot a magyarországi államellenes összeesküvés leleplezése 1949 szeptemberében, valamint az amerikai imperializmus ügynökeinek, a Titobanda cinkosainak leleplezése Bulgáriában.

Nemcsak a tartós békéért és népi demokráciáért vívott harc vezet a kommunizmushoz, hanem *a népek szabadságáért és függetlenségéért* vívott harc is. A kapitalizmus felfelé ívelő fejlődése korában a forradalmi burzsoázia jelszava volt a népek szuverenitásának és függetlenségének a követelése. A kapitalizmus összeomlásának korában viszont a népek szabadságáért és függetlenségéért vívott harc a munkásosztály életbevágó érdeke lett. Most ugyanis a világuralomra törő legfontosabb kapitalista országok meg akarják semmisíteni a népek szuverenitását, a kapitalista országok nemzeti burzsoáziája pedig a dolgozó tömegek haragjától félve, hogy ingadozó osztályuralmát megőrizze, hajlandó elárulni népének nemzeti érdekeit. Ilyen körülmények között egyedül a proletariátus és a dolgozó tömegek harcolnak hazájuk szabadságáért és függetlenségéért. A vezető erőt ebben a küzdelemben a kommunista pártok jelentik. A nép tömegei a megszállók elleni harc idején s a háborúutáni fejlődés során, személyes tapasztalataik révén meggyőződtek arról, hogy csak a kommunista párt igazán hazafias párt.

A népek szabadságáért és függetlenségéért folyó harc

kivételes jelentőségűvé vált a második világháború idején s azután, a háborút követő években. Az agresszív imperialista hatalmak, elsősorban a hitleri Németország és Japán, nemcsak azért robbantották ki a második világháborút, hogy újra felosszák a világot, hanem azért is, hogy megszerezzék a világuralmat, megsemmisítsék a népek szabadságát és függetlenségét. Ezeknek az agresszív államoknak az összeomlása nem küszöbölte ki a népek szabadság- és függetlenségi harcának kérdését, mivel a világuralom új igénylője lépett a színre, az amerikai imperializmus. Fejlett gazdasági és katonai hatalmára támaszkodva, kihasználva a népek háborúutáni szorult helyzetét, úrrá akar lenni az egész világon.

Az imperialista politika leplezésére azt hirdetik a mindenféle-fajta reakciósok, hogy a nemzeti szuverenitás „elavult, önző nacionalizmus"; propagálják az „Európai Egyesült Államok"-féle, rég leleplezett jelszavakat, mert lépcsőfoknak tekintik ezeket a „világállam" megalkotása felé. Bernham amerikai fasiszta „A világuralomért" című könyvében cinikusan ezt írja:

„El kell ismernünk, hogy a béke nem lehet a külpolitika célja", „meg kell tagadnunk a nemzetek egyenlőségének elavult tanából az utolsó csökevényeket is, s az Egyesült Államoknak nyiltan be kell jelentenie igényét a világuralomra", „szakítanunk kell azzal a politikával, hogy nem avatkozunk más országok belügyeibe."

A jobboldali szocialisták segítségére sietnek az amerikai imperialistáknak. A munkásosztály érdekeinek ezek az árulói, a kozmopolitizmus reakciós ideológiájára támaszkodva, „filozófiailag" igazolni szeretnék a „világállam" reakciós jelszavát. Bevin például, a „világparlament" ideológusa, 1948 január 22-i felszólalásában, az angol alsóházban azt hirdette, hogy az embereket és népeket a „szellemi kapcsolatok", a „lelki közösség" alapján kell egyesíteni. Ezt az idealista zagyvaságot „internacionalizmus"-ként tálalta fel. Egyesíteni az egyesíthetetleneket — a gazdagokat és szegényeket, a kapitalistákat és a munkásokat, a gyarmati nagyhatalmakat és a gyarmatokat — azért, hogy örökké fenntartsák a kapitalizmust, biztosítsák az angol-amerikai imperializmus uralmát: íme, erről

ábrándoznak a burzsoáziának a munkásosztályban működő ügynökei.

A népeket ténylegesen csak a kommunizmusért vívott harc egyesítheti. Sztálin elvtárs azt tanítja, hogy a népek egyesítése nem az „Európai Egyesült Államok" jelszavával megy végbe, hanem az imperialista rendszerből kiszakadt és kiszakadó fejlett országok és gyarmatok szocialista köztársaságainak a föderációja jegyében. Ez a föderáció a világszocializmusért folytatott harcában helyezkedjék szembe a kapitalizmus világrendszerével.*

A munkásosztály a kommunista, marxista pártok irányításával vezeti a népek függetlenségi harcát. Utat tör a népek teljes és végleges felszabadításához az osztály- és nemzeti elnyomás minden formája alól, utat tör a szocializmushoz.

Miben van a kommunista pártok ereje? Abban, hogy nem szakadnak el a reális valóságtól, a leninizmus stratégiájával teljes összhangban folytatják politikájukat, amely a népek létérdekeit fejezi ki. Olyan jelszavakat adnak ki, amelyek mozgósítják a népet az imperializmus elleni harcra, belenevelik a tömegekbe annak tudatát, hogy a kapitalizmus rendszerét szükségszerűen fel kell váltania a szocializmus rendszerének. Napjaink irányadó jelszavai: *harc a tartós békéért és a népi demokráciáért, a népek szabadságáért és függetlenségéért.*

Szerves, belső *egység* van ezek között a jelszavak között, amelyek tömören fogalmazzák meg a demokratikus tábor harcának céljait. A tartós békéért vívott harc a demokrácia fejlődésének, a népek függetlensége megőrzésének legfontosabb feltétele. S viszont senki sem harcolhat tartós, igazságos békéért, ha nem harcol a közélet minden területének mélyreható demokratikus átalakításáért, a népek szabadságáért és függetlenségéért, a néptömegek felszabadításáért az osztály- és nemzeti elnyomás alól. Így tehát ezeknek a jelszavaknak a megvalósítása végeredményben a szocializmusért való harchoz kapcsolódik.

Olyan történelmi körülmények alakultak most ki, amelyek kedveznek a szocializmus győzelmének a népi demokra-

* *Sztálin* Művei. 11. köt. 220—221. old.

tikus országokban, kedveznek a szocializmus támadásának az egész fronton. Ilyen körülmények között valósággá válnak a *bolsevik párt taktikájának alapelvei.* Ez a taktika, Lenin és Sztálin irányítása mellett, 1917 októberében *egy egységes forradalmi hullámba tudta egyesíteni* az általános demokratikus mozgalmat a békéért, a demokratikus parasztmozgalmat a földesúri földek elfoglalásáért, az elnyomott népek nemzeti szabadságmozgalmát a nemzeti egyenjogúságért, s a munkások szocialista mozgalmát a burzsoázia megdöntéséért, a proletárdiktatúra megvalósításáért.

A kapitalista országok kommunista és munkáspártjai, teljes összhangban ennek a taktikának megingathatatlan alapjaival, arra törekszenek, hogy *egyesítsék* a békéért, a nemzeti függetlenségért, a népi demokráciáért folyó harcot. Ezek az irányadó jelszavak, melyeket Sztálin elvtárs adott ki, ezek jutottak kifejezésre a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodája sajtóorgánumának címében: *Tartós békéért, népi demokráciáért.*

Az ezeknek a jelszavaknak a megvalósításáért folyó harc már hatalmas sikereket ért el a munkásosztály széttagoltságának megszüntetése, sorainak tömörítése terén. Ez elsősorban abban fejeződik ki, hogy megalakultak a marxizmus-leninizmus alapján a munkásosztály egységes pártjai a népi demokratikus országokban, s megalakultak az egységes szakszervezetek, egységes szövetkezeti, ifjúsági, női és egyéb szervezetek is.

A munkásosztály soraiban mutatkozó szakadás megszüntetésében, az összes demokratikus erők tömörítésében nagy sikert jelent a Szakszervezeti Világszövetség, a Nemzetközi Demokratikus Nőszövetség, a Demokratikus Ifjúsági Világszövetség megalakulása, a béke hívei világkongresszusainak összehívása, az Általános Szakszervezeti Szövetség (CGT) megerősödése Franciaországban, az Egységes Szakszervezeti Szövetség (CGIL) megteremtése Olaszországban, a francia és olasz proletariátus egyre növekvő harci sikerei.

A munkásosztály a dolgozók vezére az imperializmus elleni harcukban. A munkásosztály egységének további megszilárdítása tehát alapfeltétele a béke, a demokrácia és a

szocializmus kivívásának. A kommunista pártok Tájékoztató Irodája harmadik értekezletének a határozata ezt mondja:

„A munkásmozgalom egységére és minden demokratikus erő tömörítésére nem csupán a munkásosztály és a dolgozó tömegek mindennapi feladatainak a megoldása érdekében van szükség, hanem azoknak az alapvető feladatoknak a megoldása érdekében is, amelyek a proletariátus előtt, az előtt az osztály előtt állanak, amely a monopoltőke hatalmának megszüntetéséért, a társadalom szocialista átalakításáért folyó harcot vezeti. A munkásmozgalom egysége és az összes demokratikus erők egyesítése terén elért sikerek alapján válik lehetővé, hogy a tőkés országokban kibontakozzék a harc olyan kormányok megteremtéséért, amelyek tömörítenék az összes hazafias erőket, mindazokat, akik szembehelyezkednek országunk leigázásával az amerikai imperialisták által s amely kormányok a népek közötti tartós béke programját vallva megszüntetnék a fegyverkezési versenyt és emelnék a dolgozó tömegek életszínvonalát."*

*

A második világháború elején az amerikai imperializmus ideológiai kiszolgálói kiadták a jelszót: „a huszadik század Amerika százada". Ennek a jelszónak megfelelően az Egyesült Államok imperialistái egyre inkább úgy tekintették a második világháborút, mint „Amerika százada kezdetét", mint az „atomvilágbirodalom" megteremtésének kiindulópontját. Nemrég megjelent az Egyesült Államokban egy sokatígérő című könyvecske: „Amerika küldetése". Szerzője nyiltan kifecsegi az amerikai imperializmus terveit. Ilyeneket ír: „Az atombomba egyesíti a világot". Az atombomba az utolsó ütőkártyája az amerikai imperializmusnak, amely meg szeretné menteni a pusztulásra ítélt kapitalista rendet — de ez a játszma is elveszett már, hisz az atombomba már régen nem az Egyesült Államok monopóliuma.

„A huszadik század Amerika százada" — ez a kalandor-

* A Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodájának határozatai. 42. old.

jelszó egyebek között szerzőinek tudatlanságáról is tanúskodik. Az emberiség történelmében nem volt és nem lehet százada vagy korszaka egy-egy államnak. A századokat és korszakokat az uralkodó társadalmi rend alapján különböztetjük meg egymástól. Korunkban a kapitalizmus századáról vagy a kommunizmus századáról beszélhetünk. Az „Amerika százada" jelszó az Egyesült Államok dollármágnásai világuralmi politikájának imperialista jellegét fejezi ki, s megmutatja osztálykorlátok közé zárt látókörük szűk voltát. A gyakorlatban ez a jelszó az amerikai imperializmus külpolitikájának szolgál alapul, az úgynevezett Truman-elvnek és a Marshall-tervnek, s az egész imperialista tábor tevékenységének. De a valóság megmutatja, hogy századunk egyáltalán nem Amerika százada. Az amerikai imperialisták világuralmi számításai feltétlenül csődöt mondanak, hiszen senki sem számít helyesen, mikor már a tönk szélén áll. Lenin rámutatott, hogy „a burzsoázia legokosabb emberei is megzavarodtak és képtelenek arra, hogy jóvátehetetlen butaságokat ne kövessenek el. Ebbe a burzsoázia bele is fog pusztulni."*

Korunkban csak az egyetlen, végsőkig következetes forradalmi osztálynak, a munkásosztálynak az élcsapata láthatja helyesen előre a jövőt, a kommunista párt, mely fel van fegyverkezve a társadalmi fejlődés törvényeinek ismeretével.

Míg a burzsoá pártok ideológusai, a társadalmi fejlődés objektív törvényeivel ellentétben, azt állítják, hogy a huszadik század az imperialista Amerika százada — addig a kommunista pártok, teljes összhangban a történelmi fejlődés törvényszerűségeivel, azt állítják, hogy századunk a kommunizmus diadalának a százada.

A marxi-lenini tan eredményei s a forradalmi harc gyakorlata arról tanúskodik, hogy *míg a XIX. század a feudalizmus teljes összeomlásának s a kapitalizmus végleges győzelmének a százada volt, addig a* XX. *század a kapitalizmus teljes összeomlásának s a kommunizmus végleges győzelmének, a marxi-lenini eszmék teljes diadalának a százada lesz.* Emellett, míg a kapitalizmus megerősödéséhez három évszázadra volt szük-

* *Lenin.* Válogatott művek. 2. köt. 738. old.

ség, addig a kommunizmus győzelmes menete összehasonlíthatatlanul gyorsabb tempóban halad. Mindössze harminc év alatt lépett a szocializmus útjára az emberiségnek csaknem a fele, amelyet a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége s a népi demokratikus köztársaságok egyesítenek.

Ragyogóan igazolódtak, s a mai társadalom haladásának minden újabb nagy lépésével közelebb jutnak a biztos beteljesüléshez Sztálin elvtárs látnoki szavai. Sztálin elvtárs rámutatott, hogy a világforradalom fejlődése során az imperializmusnak az egyes kapitalista országokban fennálló bázisai s ezeknek az országoknak világméretű rendszere mellett kialakulnak a szocializmus bázisai az egyes országokban s ezeknek a bázisoknak világméretű rendszere — s a két rendszer harca jelenti a világforradalom kibontakozását.

A mi nagy sztálini korszakunkban, amikor a szocializmus győzedelmeskedik, egyik országban a másik után, egyre jobban és mélyebben megrendítve az imperializmus egész épületét; szélesedik a nemzetközi szocialista front és összeszorul az imperializmus frontja; a szocializmusra való áttérés gyakorlatilag napirendre került a világ minden népénél. Ebben a korban különös jelentősége van Sztálin elvtárs előrelátásának, aki megmutatta a jövő perspektíváit, megmutatta, milyen törvényszerűségek szerint halad majd tovább a felszabadult emberiség a világkommunizmus teljes győzelme felé. Ezeket a törvényszerűségeket rendkívül mélyen tárja fel Sztálin elvtárs „Nemzeti kérdés és leninizmus" című híres művében, melyet 1929-ben írt, s amely Műveinek 11. kötetében jelent meg először.

Sztálin elvtárs ebben a művében továbbfejleszti és konkretizálja Lenin általános elméleti tételét, mely szerint a szocializmusnak nemcsak az a célja, hogy megszüntesse az emberiségnek kis államokra való tagolódását és megszüntessen mindenféle nemzeti elkülönülést; nemcsak közel akarja hozni a nemzeteket egymáshoz, hanem végeredményben egybe is akarja olvasztani őket. Sztálin elvtárs előre látja az események valószínű menetét, s azt tanítja, hogy közvetlenül a világimperializmus veresége után a felszabadult szocialista nemzetek, fejlődésük további folyamán, leendő egybeolvadásuk útján, három szakaszon mennek keresztül.

Az első szakasz, melynek folyamán „a nemzeti elnyomást véglegesen meg fogják szüntetni, a korábban elnyomott nemzetek és nemzeti nyelvek fejlődésének és felvirágzásának, a nemzeti egyenjogúság megvalósításának, a nemzetek közötti kölcsönös bizalmatlanság megszünésének, a nemzetek közötti internacionális kapcsolatok rendezésének és megszilárdításának szakasza lesz".*

A proletariátus világdiktatúrájának második szakaszában, amilyen mértékben kialakul az egységes szocialista világgazdaság, olyan mértékben kezd kialakulni, a nemzeti nyelvek mellett egy közös nemzetközi nyelv, mely szükséges az érintkezéshez, s a gazdasági, kulturális és politikai együttműködéshez. „Lehetséges, hogy eleinte nem egy közös, valamennyi nemzetre kiterjedő és egy közös nyelvet használó világgazdasági központ fog létrejönni, hanem több övezeti gazdasági központ fog keletkezni, melyek egyes nemzetcsoportokra terjednek ki és minden egyes nemzetcsoportnak meglesz a külön közös nyelve, s csak később egyesülnek ezek a központok egy közös szocialista világgazdasági központban, amelyben lesz egy minden nemzetre kiterjedő közös nyelv."**

Csak a proletariátus világdiktatúrájának harmadik szakaszában, mikor a szocialista világgazdasági rendszer már megerősödik, csak akkor kezdenek eltűnni a nemzeti különbségek és a nemzeti nyelvek, helyet adva a mindenki számára közös világnyelvnek. Ez lesz a kommunizmus győzelmének kora az egész világon, mikor az összes nép egységes területének és egységes kommunista gazdasági rendjének, s a formájában és tartalmában egységes kommunista kultúrának az alapján végbemegy a nemzetek végleges egybeolvadása.

Így alakul ki a minden szempontból fejlett, egységes emberi nem, amely megfelel a társadalom utolsó, visszatarthatatlanul kifejlődő szervezeti formájának, a világkommunizmusnak.

Marx és Engels, mikor a dialektikát az eljövendő világtársadalom leendő fejlődésére alkalmazták, rámutattak, hogy

---

* *Sztálin* Művei. 11. köt. 379—380. old.
** Ugyanott, 380. old.

a kommunizmus „az emberi nem utolsó szervezeti formája". Lenin 1918-ban, a moszkvai pártmunkások gyűlésén rámutatott arra, hogy a kommunista rend világtörténelmileg fölényben van az emberiség előző történetének minden szakasza fölött, tehát a kapitalizmus fölött is; kijelentette, hogy „semilyen forma nem lehet végleges, míg el nem érjük a teljes kommunizmust".

A szovjet népet a sztálini elmélet vezeti, mely szerint a kommunizmus felépíthető egy országban. A szovjet nép, a világtörténelemben elsőként tör utat a társadalom legtökéletesebb és legfejlettebb típusának, a kommunizmusnak teljes és végleges győzelme felé.

A Sztálin zsenije által vezetett szovjet nép a mai emberiség élén halad, s utat mutat földgolyónk minden népének a világ kommunista megújítására, minden ember teljes egyesítése alapján.

Az egész emberiség e jövendő egyesítésének érzékelhető körvonalait látjuk abban a világtörténelmi jelentőségű tényben, hogy az egész világ dolgozói, minden ország haladó emberei hallatlan lelkesedéssel és túláradó szeretettel ünnepelték meg a hetvenedik születésnapját Sztálinnak, annak a zseniális embernek, aki átformálja a modern társadalmat a teljes kommunizmus elvei alapján.

A Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja Központi Bizottsága s a Szovjetunió minisztertanácsa ezt írta Sztálin elvtársnak, hetvenedik születésnapjára küldött üdvözletében:

„Tanítóját és vezérét, Lenin halhatatlan ügyének zseniális folytatóját látja benned a bolsevik párt, a szovjet nép s az egész haladó emberiség. Sztálin neve a legdrágább kincs a mi népünk számára s az egyszerű emberek számára az egész világon. Sztálin neve a kommunizmus eljövendő győzelmének szimbóluma. A szovjet embereknek s világszerte a dolgozók millióinak a szíve tele van lángoló szeretettel irántad, Nagy Sztálin!"

Sztálin elvtársnak, a nemzetközi kommunizmus vezérének, a világ összes dolgozói tanítójának ünneplése a fellendülő kommunizmus egyre erősödő, legyőzhetetlen erejének a történelemben példátlan méretű demonstrációjává lett.

Marx-Engels-Lenin-Sztálin győzhetetlen eszméinek zászlaja alatt, az Októberi Szocialista Forradalom magasztos eszméinek zászlaja alatt folyik a harc a kommunizmusért.

„A Nagy Októberi Szocialista Forradalom felnyitotta a népek szemeit, hogy a kapitalizmus korszaka végéhez közeledik és megnyílt a biztos út az egyetemes békéhez és a népek hatalmas haladásához. Az imperialisták lába alatt inog a talaj, görcsös erőfeszítéseik nem menthetik meg a kapitalizmust a közeledő pusztulástól. Mi olyan században élünk, amelyben minden út a kommunizmushoz vezet."*

Az épülő kommunizmus hazája, a nagy Szovjetunió, megtestesíti a marxizmus-leninizmus eszméit; példájával harcra lelkesíti a világ minden népét a kommunizmus győzelméért és óriási mértékben gyorsítja a társadalmi fejlődés menetét. Mint a fényes nap, úgy világítja meg a nagy Sztálin által vezetett Szovjetunió az egész világ népeinek a kommunizmushoz vezető utat.

* *Molotov.* A külpolitika kérdései. 599—600. old.

TARTALOM

Előszó 5
P. F. Jugyin. A leninizmus nemzetközi jelentősége 7
D. I. Csesznokov. Lenin és Sztálin a proletárdiktatúra államformájáról 26
D. M. Kukin. Lenin — a bolsevik párt szervezője 61
F. V. Konsztantyinov. Lenin és Sztálin — a történelmi materializmus továbbfejlesztői 94
L. F. Iljicsov. Az alkotó marxizmus remekműve 154
Sz. I. Vavilov. Lenin és a modern fizika filozófiai problémái... 167
A. A. Makszimov. Lenin harca a «fizikai» idealizmus ellen.... 184
V. N. Sztoletov. Lenin «Materializmus és empiriokriticizmus» című munkája és a biológia kérdései 221
C. A. Sztyepanyan. Korunkban minden út a kommunizmushoz vezet 264

Felelős lektor: Róna Ilona

3508. Franklin-nyomda Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.
Felelős: Janka Gyula.

16.— Ft